

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Disertační práce

Praha 2009

Milan Šimek

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Disertační práce

Název disertace

Pius II. a utrakvismus

Název disertace

Pius II. and utraquism

Aeneam reicite, Pium suscipite!

Doktorský studijní program: Teologie

Studijní obor: Husitská teologie

Školitel:

prof. ThDr. Jan Blahoslav Lášek

Autor:

Mgr. Milan Šimek

Praha 2009

VĚNOVÁNÍ

Tuto práci bych chtěl věnovat památce dvou nositelů jména Šimek, profesoru Františku Šimkovi, na jehož ramenou ve smyslu historické práce, samozřejmě také společně s dalšími historiky, stojím a troufale se na ni snažím navázat, a doktoru Pavlu Šimkovi, synodnímu kurátoru církve českobratrské evangelické, notáři a polyglotovi, který svou osobní statečností a nezištnou pomocí pomohl mnoha lidem v jejich nerovném boji s bezprávími minulého režimu. Snad se oba zmínění pánové neurazí nad tímto hříchem mládí.

PODĚKOVÁNÍ

Poděkování patří především prof. ThDr. Janu Blahoslavu Láškovi, děkanu Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy, přednímu odborníku v problematice církevních dějin a mému školiteli, za všechnu jeho pomoc a rady při shromažďování podkladů, stejně tak jako za nezbytnou podporu při studiu, bez níž by tato práce těžko vznikla.

Poděkování patří také mojí partnerce Aleně Polcarové, která se mnou měla při této práci trpělivost, a stejným dílem bych chtěl poděkovat i svojí rodině, která mi během studia poskytovala podporu.

Obsah

	Věnování	4
	Poděkování	5
	Obsah	6
	Prohlášení	8
1.	Úvodní slovo	9
2.	Stav zpracování pramenů k tématu a jejich popis	11
3.	Raná léta	14
3. 1	Eneovo mládí a studium	14
3. 2	Eneův soukromý život	17
4.	Eneova kariéra v církevních i světských službách	20
4. 1	Basilejský konci, konciliarismus	20
4. 2	Enea na basilejském koncilu, konciliarismus	21
4. 3	Kancelář Fridricha III., Eneovo působení v ní, jeho spolupracovníci	26
4. 4	Postup Enea Sylvii Piccolominiho církevní hierarchií, jeho další diplomatické mise	34
4. 5	Počátek Eneových snah o protiturecké tažení	41
4. 6	Enea poeta a jeho vztah k humanismu	45
4. 6. 1	Literární činnost Piccolominiho	45
4. 6. 2	O dvou milencích	48
5.	Situace v Českých zemích před rokem 1458	50
5. 1	Konec husitských válek a kompaktáta	50
5. 2	Zikmundův návrat do Čech, období interregna a další jednání s basilejským koncilem	51
5. 3	Jednání o nástupu Ladislava Pohrobka na trůn	55
5. 4	Náboženské vyznání a národnost po husitských válkách	62
5. 5	Ladislav na českém trůně	67

5. 6	Jednání o Rokycanově potvrzení za arcibiskupa, jeho odpůrci	69
5. 7	Obnovení jednání utrakvistů s kurií a Eneova úloha v něm	78
5. 8	Ladislavova a Kalixtova smrt	94
5. 9	Konkláve vedoucí k Eneově zvolení papežem	96
6.	Papež Pius, král Jiří a náboženská otázka	102
6. 1	Jiřího nástup na český trůn	102
6. 2	Vláda Jiřího z Poděbrad a jeho jednání s Piem	109
6. 3	Řešení Jiřího sporů s vratislavskými	123
6. 4	Execrabilis	127
6. 5	Předehra konfliktu mezi Piem a Jiřím	132
6. 6	Poselstvo ke kurii a zrušení kompaktát	138
6. 6. 1	Poselstvo a průběh jednání	138
6. 6. 2	Papežova odpověď a zrušení kompaktát	153
6. 7	Eskalace konfliktu mezi Piem II. a Jiřím z Poděbrad	168
6. 8	Proces s Jiřím a Piova smrt	188
7.	Eneův konflikt s husitskými Čechami jako nešťastné východisko pro další dialog utrakvistů s římskou církví – závěry	191
8.	Současná reflexe utrakvismu, otázka ekumenismu, tolerance a možné rehabilitace Jana Rokycany jako “katolického” vůdce utrakvismu	199
	Seznam použitých pramenů, literatury a jiných zdrojů	201
	Seznam zkratk	209
	VÝBĚR ENEOVY BIBLIOGRAFIE	210
	Rejstřík	211
	Summary	221

PROHLÁŠENÍ

„Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci s názvem “Pius II. a utrakvismus“ napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze ..dne *datum*

„*vlastnoruční podpis*“

1. ÚVODNÍ SLOVO

Historie je věda plná překvapení a my se od ní učíme, že osud lidí se dá jen těžko předpovědět. U některých se zdála být jejich budoucnost předurčena tím, že se narodili do královské kolébky, jiným životní dráha určila cestu, kterou nikdo nepředvídal. Zprávy o tom, jak si budoucí císař Karel IV. s budoucím papežem Klementem VI. navzájem prorokovali hodnosti, kterých oba dosáhnou, nebo Eneovo vyprávění o tom, jak mu císař Fridrich předpověděl povýšení do kardinálské hodnosti a papežskou tiáru, jsou jen nedosti důvěryhodnými výjimkami potvrzujícími tuto skutečnost a bývají připisovány slavným a mocným tohoto světa zpravidla post factum.

V případě Eney Sylvii Piccolominiho a Jiřího z Poděbrad, hlavních aktérů dějů popisovaných v této práci, nemohl nikdo předpokládat jejich budoucí kariéru a vzestup, když ani jeden z nich nepocházel z rodu, kterému se přisuzovala suverénní vládní moc. Oba byli svým způsobem "povýšenci", kteří museli svou pozici vybudovat vlastním úsilím, obratností a pochopitelně také přispěním osudu a okolností, které je vynesly do výšin soudobé evropské společnosti. Jejich střet zasáhl do české historie a ovlivnil ji zásadním způsobem na dlouhá léta. Historie nezná variant "kdyby", a tak namísto radosti či stesku nad událostmi poloviny patnáctého století se pokusme raději s těmito ději seznámit, pochopit jejich smysl a pohnutky jejich aktérů. Ti byli zajisté "syny své doby", jakkoli obzor, za který při svých úvahách přehlédli, byl delší, než se dá předpokládat u jejich vrstevníků. Musím tedy v jedné věci dát za pravdu krétskému arcibiskupu Jeronýmu Landovi, který oba

státníky a jejich jednotu oslavil ve své řeči, pronesené v Praze v době před vypuknutím sporu mezi nimi. O těchto událostech, stejně jako o jejich pozadí a výkladu pojednává tato práce.

2. STAV ZPRACOVÁNÍ PRAMENŮ K TÉMATU A JEJICH

POPIS

Pramenná základna, zásadní materiál pro jakoukoli odbornou práci, je pro témata, jež se dotýkají Eney Sylvii Piccolominiho a jeho vztahu k utrakvismu, a pro související české dějiny pro účely aktuálního bádání roztržštěná a poměrně těžko přístupná. Tato situace souvisí s neexistujícími moderními edicemi potřebných spisů. Ediční řada Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia prozatím období pontifikátu Pia II. nezpracovala a obávám se, že materiál z vatikánských archivů shromážděný k tomuto období před druhou světovou válkou Adolfem Ludvíkem Krejčíkem, který by situaci na poli dalšího bádání o vztahu českých zemí a kurií v tomto období umožnil, je nedostupný, ne-li ztracený.

Dále je nutno s politováním konstatovat, že ke dnešnímu dni nebyla dokončena vynikající latinsko – anglická edice komentářů Eney Sylvia Piccolominiho od autorů Margaret Meserve a Marcello Simonetta, z níž jsou prozatím k dispozici pouze první dva díly, obsahující první čtyři knihy.¹ Pro práci s tímto textem je však k dispozici plnohodnotná latinská edice komentářů vydaná Ibolyou Bellim a Ivánem Boronkaiem,² popřípadě další anglické, bohužel nikoli kritické vydání.³ Výběr z Eneových komentářů vydaný pod názvem *Memmoires of a renaissance Pope*⁴ je sice zajímavým přiblížením dobové tvorby a díla Enea Sylvii Piccolominiho už jako

¹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003. Pius II. *Commentaries*, vol. 2 books III-IV, Meserve Margaret et Simonetta Marcello, The I Tatti Renaissance Library, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 2007.

² *Pii secundi pontificis maximi commentarii*, Bellus Ibolya et Boronkai Iván, Balassi Kiadó, Budapest 1993.

³ *Commentaries of Pius II.*, books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951.

⁴ *Memmoires of a renaissance Pope, The Commentaries of Pius II.*, An Abridgement, Gabel, Leona C., G. P. Putnam's Sons, 1959.

papeže Pia II., ovšem jejich využití v této práci nebylo praktické. Důvodem bylo zejména zkrácení některých částí původního textu a skutečnost, že jsou k dispozici kompletní edice tohoto díla, jež je zásadní pro pochopení Eneova myšlení a postojů, a vedle jeho korespondence, vydané Rudolfem Wolkanem v rámci edice *Fontes Rerum Austriacarum*,⁵ které jsou znamenitou náhradou za do té doby sic! jediné přístupné basilejské vydání této korespondence a dalších Eneových děl – *Opera Omnia* z roku 1551. Tyto prameny jsou tak jedním ze základních kamenů této práce, alespoň v oddílech, ve kterých se snažím o přiblížení Eneova přístupu k soudobému světu, společnosti. Jeho spisy a dopisy nám také ukazují jeho sebepojetí a vlastní apologii.

Z dalších užitých pramenů je nutno zmínit Eneovo dílo *Historia Bohemica* vydané v latinsko – české edici s překladem Dany Martínkové, Aleny Hadravové a Jiřího Matla s úvodní studií Františka Šmahela.⁶ Jako příklad Eneovy milostné epiky je uvedeno jeho dílko, *De duobus amantibus*, do češtiny přeložené Štěpánkou Brožovou.⁷ Důležitým pramenem byly také listiny vydané v rámci Archivu Českého,⁸ zvláště potom zpráva o poselství krále Jiřího do Říma k papeži roku 1462. Z dalších pramenů k tématu obsahujícím cenné cenné informace lze jmenovat klasické dílo *Monumenta Conciliorum...* vydané Johannessem D. Mansim,⁹ politickou

⁵ *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXII, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXVII, II. Abteilung I. Band, , Wien 1912. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXVIII, III. Abteilung I. Band, Wien 1918.

⁶ *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998.

⁷ Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, *O dvou milencích*, z originálu *De duobus amantibus* přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišínský Josef, Odeon 1990.

⁸ *Archiv Český* I., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1840. *Archiv Český* II., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1842. *Archiv Český* III., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1844. *Archiv Český* IV., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1846. *Archiv Český* V., Palacký František, Fridrich Tempský, Praha 1862. *Archiv Český* VII., Kalousek Josef, Bursík a Kohout, Praha 1887. *Archiv Český* VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888. *Archiv Český* XV., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1896.

⁹ *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* I., Mansi Johannes D., Vindobonae 1857.

korespondenci města Vratislavi, shromažďující dobovou korespondenci, množství významných listin a Eschenloerovu Vratislavskou kroniku, vydané Hermannem Markgrafem v ediční radě *Scriptores rerum Silesiacarum*.¹⁰ Pro správné časové určení některých papežských dokumentů výborně posloužil jejich popis u *Schedario, Baumgarten*.¹¹ Důležitým zdrojem informací k dobovému dění a jeho utrakvistické teologicko – homiletické reflexi je *Postila Jana Rokycany* vydanou Františkem Šimkem,¹² u které ovšem nejsme schopni dobře identifikovat a časově zařadit jednotlivá obsažená kázání. Pro studium českého dobového pozadí jsou nepostradatelným zdrojem též listiny a materiály uložené v Archivu metropolitní kapituly v Praze,¹³ regesta a abstrakta listin z Archivu koruny české¹⁴ a mnoho dalších pramenných zdrojů.

¹⁰ *Scriptores rerum Silesiacarum, 7. Band, Historia Wratislaviensis*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1872. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873. *Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874.

¹¹ *Descrizione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX*, Baumgarten, Schedario, Archivio segreto Vaticano, Citta del Vaticano 1986.

¹² *Postila Jana Rokycany I.*, ed. Šimek František ČAVU, Praha 1928. *Postila Jana Rokycany II.* ed. Šimek František ČAVU, Praha 1929.

¹³ *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561)*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

¹⁴ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958.

3. RANÁ LÉTA

3. 1 ENEOVO MLÁDÍ A STUDIUM

Enea Sylvio Piccolomini se narodil, jak se všechny prameny i jeho vlastní tvrzení shodují, za úsvitu dne sv. Lukáše, 18. října 1405¹⁵ v Corsignanu, městu v údolí d'Orcia nedaleko Sieny. Jeho rodina byla sice vznešená, původem z Říma, ale poměrně chudá. Jak sám Enea píše, bylo tomu tak od té doby, co převzal vládu lid.¹⁶ Děd Enea Sylvio měl stále slušný majetek, a když zemřel v mladém věku, zanechal po sobě těhotnou manželku Montaninu. Ta porodila syna Sylvia. Ten se po studiích stal vojákem a později si vzal vznešenou, ale chudou dívku Vittorii z rodiny Fortequerri, patronů sienské katedrály.

Měli mnoho dětí, často dvojčata, v celkovém počtu osmnáct, ale najednou, jak bylo v této době bohužel obvyklé, vždy nejvíce deset naživu. Jeho otec přivedl rodinu do Corsignana, kde hospodařil, ovšem s nevalnými výsledky. Tam je nakonec zahubil mor, s výjimkou Enea nejmladšího a jeho sester Laodamie a Cateriny. Enea získal otcovo jméno Sylvio a třetí jméno Bartolomeo, na počest apoštola. Ve třech letech se zranil na hlavě, ale jeho kmotr Niccolo Monticuli, neškolený lékař samouk, ho uzdravil. V osmi letech byl nabrán na rohy býkem, a přežil jen laskavostí nebes. Zde se nachází první z důkazů Eneovy představy, že je zázračným způsobem chráněn boží prozřetelností před smrtí. Ta sice často krouží kolem něho, už už mu dává zakusit své ostří, ale on ji po nezbytných

¹⁵ Dle soudobého zápisu XIII. Kal. Nov., quinto supra millesimum et quadringentesimum. Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 8.

¹⁶ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 6.

útrapách s boží pomocí překoná. To se bude v jeho životě ještě mnohokrát opakovat.

Do svých osmnácti let pracoval na rodinné farmě a potom odešel na studia do Sieny a Florencie. Podporu mu poskytli bohatí příbuzní, kteří si říkali, že nadějný hoch by měl dostat šanci.¹⁷ Zabýval se humanistickými studii, tedy gramatikou, s urputným úsilím se věnoval poesii a rétorice a nakonec také světským právem. Pro jeho pozdější literární činnost a kulturní zájmy bylo tedy základem studium rétoriky a četba Cicera. V roce 1427, když studoval v Sieně, napsal jako dvaadvacetiletý své první literární dílo, sbírku latinské milostné poezie Cinthia, inspirovanou láskou k Angele Alcherisiové.¹⁸ Během studií ve Florencii mezi lety 1429-1431 se seznámil s humanistou Franziscem Filelfem.

Z předmětů studia, kterým se mladý Enea věnoval, vidíme, že se nikdy nestal skutečným teologem, který by se zabýval subtilními otázkami, ale spíše politikem a právníkem. Z těchto pozic také vycházela jeho rozhodnutí a myšlenkové postupy, jak bude dobře ukázáno.

Když se roku 1431 vrátil nezaměstnaný Enea ze studií do Sieny, nechtěl se ovšem věnovat povolání, ke kterému ho jeho vzdělání připravilo, totiž stát se právníkem.¹⁹ Šťastná náhoda mu přivedla do cesty Domenica Capranicu, kardinála, který se chystal na koncil do Basileje. Jmenoval Eneu svým sekretářem a vzal ho s sebou.

Tak namísto právnícké kariéry vstoupil do služeb Domenica Capranicy, biskupa z Ferma, jako jeho tajemník mající na starosti administrativu. Tak se i Enea zúčastnil tohoto významného podniku. S přestávkami potom žil v Basileji až do roku 1442. Cesta do

¹⁷ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 8.

¹⁸ <http://www.bibliofil.cz/clanky2007-piccolomini.html>.

¹⁹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, intr. viii.

Basileje neproběhla bez problémů, cesta po souši byla zablokovaná a velitel Piombina Jacopo Appiani zakázal lodím nalodit členy poselstva. Domenica unikl jen s jedním druhem a na malé bárce loď dostihl.²⁰ Za jediný den a noc je vichřice zahnala až k Africe. Potom je vítr zanesl zpět. Nakonec všichni v pořádku dorazili na koncil do Basileje.

²⁰ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003,s. 10.

3. 2 ENEŮV SOUKROMÝ ŽIVOT

Je jistě nedůstojné badatele v oblasti církevních dějin se samoučelně nebo pouze v novinářské honbě za senzací zaobírat intimním životem vrcholných církevních představitelů minulosti.

Budiž tedy této kapitolce omluvou snaha přiblížit a osvětlit i tento rys Eneovy osobnosti ukazující její vývoj v čase, koncentrovaný do okamžiku, kdy se Enea odvrací, nebo se alespoň snaží vyvolat takový dojem, od svého světského, básnického života k oblasti duchovní. Vlastním vyjádřením tohoto je pozdější Eneovo slavné zvolání obsažené v bule *In minoribus* kde nabádá čtenáře, aby věřili spíše starému muži než mladíkovi a nehodnotili jeho působení jako soukromé osoby výše než jeho jako papeže : *Aeneam reicite, Pium suscipite!*²¹ Je zajímavé, že v mnoha citacích jsou tyto slova *re/i/icite* – *suscipite* beze zamyšlení nad jejich smyslem zaměněna nebo zkomolena jako *recipite*²², čímž celé rčení ztrácí smysl.

Ačkoli v knize Komentářů Enea opakovaně zdůrazňuje svou vlastní ctnost a počestnost v milostných záležitostech,²³ v dopise otci z roku 1443 vyplývají na povrch zcela lidské hříchy Eneova mládí.²⁴ Enea se obhájí před otcovými výčitkami, o kterých ovšem máme zprávy právě jen z Eneovy odpovědi, přičemž se velice otevřeně přiznává k hříchům těla: „Otče, psal jsi mi, že nevíš, jestli se radovat nebo rmoutit nad tím, že mi náš Pán dal potomka. Vidím v tom důvod k radosti, nikoli k zármutku. Co může být větším požehnáním, než vidět dítě vlastního dítěte. Je pro mne skutečně velkým potěšením

²¹ Tento výrok je zdokumentován v bule “*In minoribus*“ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 396. Dopis Campisiovi z 8. května 1445, též *Opera Omnia* 870.

²² Weinig Paul, *Aeneas Sylvius Piccolomini : Studien zur Rezeption eines humanistischen Schriftstellers im Deutschland des 15. Jahrhunderts*, O. Harrassowitz, Wiesbaden 1998.

²³ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003,, během své cesty do Skotska, kde byl z pověření Niccolò Albergatiniho na diplomatické misi, odmítal nezávaznou přízeň místních žen.

²⁴ Štýrský Hradec 20. září 1443. *Der Briefwechsel des Aeneas Sylvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 188 -91.

vidět, že mé sémě bylo úrodné a že až zemřu, něco tu po mně zůstane.

Říkám, že jsem zplodil syna v hříchu... ...nejsem eunuch ani frigidní. Nejsem ani pokrytecký lhář, tváře se lepším, než jsem. Přiznávám svou chybu, nejsem svatější než David, ani moudřejší než Šalamoun... ...neznám nikoho, kdo by neměl podobné vlastnosti. Nevím, proč by sexuální styk měl být tolik zatracován, když je tak v souladu s přírodou, která v ničem nechybuje.“

Enea v tomto dopisu dokonce otevřeně popisuje, jak došlo k jeho sblížení s Elisabeth, matkou jeho potomka.²⁵ Enea žádal otce, aby se o syna staral, než vyroste a půjde k Eneovi do učení. Ohledně syna a jeho matky Elisabeth s otcem komunikuje i později a zmiňuje se i o zemřelém synu: „Jako umírá více jehňat než ovcí,“ kterého počal ve Skotsku.²⁶

V souvislosti s tím je pikantní skutečnost, že v témže roce Enea posílá Kašparu Šlikovi rady, jak vychovávat syna, který se mu narodil.²⁷ Enea se zdá být v okruhu svých známých autoritou ve věcech lásky stejně jako ve věcech múz básnických. Na vlastní žádost Zikmunda Tyrolského zasílá Enea jmenovanému koncept milostného dopisu, který mu má pomoci získat pannu, kterou miluje. Enea v listu poukazuje na nutnost tolerance ve věcech lásky.²⁸

Z těchto dopisů na nás dýchá opravdovost lidství, které vidíme se všemi jeho slabostmi, a opravdovost člověka, který přestože často jedná vypočítavě, dokáže být dobrým přítelem a rádčem.

²⁵ Když bylo všude ticho, vešel jsem do ženské ložnice. Dveře byly zavřené, ale ne zamčené. Otevřel jsem je, vešel a zmocnil se jí... ...Tak byl počat můj syn. Těhotenství trvalo od 13.2. do 13.10. minulého roku. Tamtéž

²⁶ Bruck, Štýrsko, 19.11. 1444. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 491 – 92.

²⁷ Ibid., s. 240 – 244.

²⁸ Ibid., Štýrský Hradec 13.12. 1443., s. 245 – 47.

Později, s počátkem kněžské kariéry Enea svůj názor na milostné pletky změnil. Johannese Vrunta, sekretáře/písaře města Kolína (nad Rýnem), kárá za jeho milostný poměr s vdanou ženou a vyslovuje potěšení nad tím, že ji opustil a “vrátil“ jejímu manželovi. Svoje starší hříchy hájí s tím, že: „Časy se mění a my stárneme, den smrti se blíží. Já, milý Jane, jsem chyboval víc než dost. Vyžeň si svou milenku z mysli, považuj ji za mrtvou... ...Jak krátký je požitek, který zakusíš se ženou, chvilková radost. Drahý bratře, já jsem toho přesycen, z Venuše se mi dělá zle. Také mě opouštějí síly, vlasy mi zešedly, svaly zeslábly, kosti se mi kazí a tělo křiví. Nejsem schopen potěšit ženu a ona není schopna potěšit mne.“ Enea své ponaučení uzavírá s obligátním “Junge Frauen, alter Wein“, jeho vlastními slovy, že „spíše než s Venuší slaví s Bakchem.“²⁹

Jak prostá pravda bývá skryta za mnoha slovy, *vero simplicitas!*

²⁹ U tohoto listu nám bohužel chybí datace, ale můžeme ho zřejmě datovat do roku 1446, tak i *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006... *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 30 – 33.

4. ENEOVA KARIÉRA V CÍRKEVNÍCH I SVĚTSKÝCH SLUŽBÁCH

4. 1 KONCILIARISMUS A BASILEJSKÝ KONCIL

Konciliarismus jako církevně – teologicko – právní paradigma, tvrdící, že obecný koncil je nejvyšší instancí v křesťanstvu, jemuž je podřízen i papež, byl hnacím motorem reformních katolických snah v první polovině 15. století, jehož myšlenky byly prosazovány v rámci koncilů v Kostnici a Basileji a v jistém směru i na koncilu v Pise. Samotný termín konciliarismus byl potom definován roku 1438 Laurentiem z Arezza. Konciliární teorie, do jisté míry a částečně nepřiznaně přebírající starší myšlenky Jana z Paříže, Marsilia z Padovy a Viléma z Occamu³⁰ nakonec podlehla v církevně – politickém zápase s teorií postulující papežskou superioritu – papalismem. Pátý lateránský koncil poté konciliarismus a jeho myšlenky definitivně odmítl, ačkoli v moderní době, v rámci II. vatikánského koncilu je možno mluvit o jisté renesanci těchto myšlenek,

Sám basilejský koncil, katolíky označovaný za 17. ekumenický koncil odehrávající se mezi lety 1431 a 1445 byl rušným myšlenkovým fórem soudobých církevních otců a centrem mnoha vzrušených událostí, zásadních pro další vývoj římské církve. Některé události odehrávající se na tomto koncilu stejně tak jako někteří čelní účastníci tohoto koncilu jsou popsány a analyzovány v následujících kapitolách této práce stejně tak jako se dále pojednává o některých čelných účastnících tohoto koncilu.

³⁰ Lexikon des Mittelalters I.-IX. Band, Deutschen Taschenbuchverlag, München 2003.

4. 2 ENEA NA BASILEJSKÉM KONCILU

Počátek Eneova působení je typickou ukázkou jeho osobnosti a uvažování. Sebevědomě tvrdí, právě díky jeho obhajobě byl Domenica potvrzen v hodnosti kardinála.³¹ V Basileji potom Enea přecházel ze služeb jednoho preláta k druhému. Protože Capranica neměl dost peněz, přešel Enea do služeb Nikodema de la Scalla, biskupa z Freisingu. Po jeho odjezdu z Basileje přešel k Bartolomeu Viscontimu, biskupu z Novary. Pro oba dva tyto preláty koncipoval a psal dopisy. S Bartolomeem odjel na čas do Itálie a pobýval na dvoře vévody Filipa Milánského, kterému Bartolomeo sloužil. Enea popisuje spor dvou mužů o uvolněné místo rektora na univerzitě v Pavii, Miláňana vznešeného původu a Novařana původu prostého. Přesto, že většina přála Miláňanovi, který měl mocné přímluvce, Enea svou řečí před vévodovým dvorem získal místo Novařanovi.³² S Bartolomeem odjel Enea do Florencie k papeži Evženovi IV., kde se uchýlil ke kardinálu sv. Kříže Niccolu Albergatimu, který zachránil Bartolomea před Evženovým hněvem. Enea se stal Niccolovým sekretářem a ten ho vzal s sebou do Francie.³³ V jeho službách se účastnil diplomatické mise do Skotska. Tato cesta byla značně dobrodružná a Enea ji v Komentářích podrobně popsal. Angličané ho nechtěli pustit přes své území a bouře zahnila loď, na které se plavil, kdo ví kam. Ve *White Kirk* mu omrzla noha, když se šel podívat na kostel *Beatam Virginem de Alba Ecclesia*. Nakonec omrzliny rozchodil, ale tento úraz nohy ho potom pronásledoval po celý život. U skotského krále nicméně dosáhl toho, co chtěl.

³¹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 12.

³² *Ibid.*, s. 12.

³³ *Ibid.*, s. 14.

Vyprávění o tom, jak cestou zpátky po předchozích zkušenostech s plavbou odmítl cestovat po moři a loď, na které měl jet, se potopila a téměř všichni na palubě utonuli,³⁴ má být dalším dokladem toho, jak Enea zázračně unikal všem smrtelným nebezpečím.

Na koncilu se Enea také blíže seznámil s husity. První zmínka o husitech se k němu přitom donesla již dříve roku 1423, když 8. listopadu zakázal tehdy v Sieně zasedající koncil styky s českými kacíři.³⁵ Na koncilu potom je roku 1432 viděl na vlastní oči, což v něm zanechalo hluboký dojem. V traktátu Jana Stojkoviče *De reductione Bohemorum*, popisujícím tato jednání, je zmínka o tom, aby Čechy při veřejných slyšeních nenazývali husity a nedráždili je tím.³⁶

Kromě Čechů v té době také Řekové slíbili koncilu, že by přijeli do "latinských oblastí" k jednání o sjednocení, žádali k tomu ale uhrazení nákladů ve výši 70 000 zlatých florénů. Aby shromáždil peníze, vydal koncil odpustky tomu, kdo přispěje na tuto věc. Strhly se velké debaty o tom, kdo bude odpustky vydávat, zda koncil nebo papež.³⁷ Dovedeme si představit, že tento podnik by mohl být spojen se značným finančním ziskem. Enea v té době vstoupil do služeb dalšího církevního hodnostáře, Juana, pozdějšího kardinála svatého Angela.

Během svého pobytu na koncilu Enea posílal pomocí listů do Sieny informace o průběhu koncilu. Zpravuje Sienské mimo jiné i o

³⁴ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 14.

³⁵ Šmahel František, *Husitské Čechy*, Lidové Noviny, Praha 2001, s. 382.

³⁶ *Item pendente adhuc spe adventus Bohemorum ad concilium expedire videretur, ...quod in scriptis publicis concilii versus has partes non nominarentur Hussitae, sicut in literis nunc ad Norimbergenses et Egreenses factum est, quia valde de hoc verecundatur, sed appellantur Bohemi, ne provocarentur. De perseverantia et continuatione concilii nemo nunc apud nos amodo dubitat, quia spiritus sanctus nodis vos suis insolubilibus vinxit...* " Mansi J. D. *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* I., Vindobonae 1857, s. 187. U Šmahela je určena strana 186.

³⁷ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 28.

husitech a Čechách na koncilu a o jednání s nimi.³⁸ Také později Sienské informuje o porážce radikálních vojsk u Lipan, kde podle jeho zprávy padlo 13 lidí, mnoho bylo zajato, Prokop Holý zahuben a hájí se před nařčením, že by sienské neinformoval pravdivě.³⁹ Enea již v té době, v tomtéž listu prezentuje předpoklad budoucího vývoje situace v Čechách, tedy, že pokud císař Zikmund vezme situaci v Čechách za správný konec, království se vrátí k víře, ačkoli je zřejmé, že pouze reprodukuje názory jiných. Podobně Enea informoval o koncilních novinkách i Pierra da Noceto a jiné.⁴⁰

Enea se přidal k tehdy převažujícímu konciliarismu a po své řeči argumentující ve prospěch přesunu koncilu do Pavie získal podle vlastního přesvědčení významné místo v koncilní administrativě. Předsedal komisím, vedl diplomatická jednání a sestavoval důležité dokumenty. Podobné zdůrazňování vlastní úlohy bylo v té době u humanistů obvyklé, zvláště vezmeme-li v úvahu, že jedním z hlavních cílů Eneových knih komentářů bylo oslavit pro budoucí časy vlastní osobu. Podobné jednání vidíme i u Mikuláše Kusánského, který během koncilu několikrát s husity jednal a prostředkoval jim nabídky koncilních představitelů.⁴¹

Ačkoli byl Enea oficiálně pouze žalmista, působil jako sekretář a často seděl v administrativní komisi dvanácti. Často také předsedal komisi pro víru. Tříkrát byl ve jménu koncilu poslán do Štrasburgu, dvakrát do Kostnice a jednou do Frankfurtu, Tridentu a Savojska.

³⁸ *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 16 – 18, 18 – 19, 21 – 23 a d.

³⁹ List z Milána do Sieny z 1. července 1434. Ibid., s. 24 – 28.

⁴⁰ Ibid., s. 58 – 70. Kde v dopise Noceta zpravuje o průběhu koncilu, volbě nových koncilních komisí a z toho vzniklých sporů.

⁴¹ *Deník Petra Žateckého in Ze zpráv a kronik doby husitské*, Hlaváček Ivan, František Heřmanský. Rudé Právo, 1. vydání, Praha 1981 s. 380 - 384.

Přes všechno ujišťování bylo Eneovo postavení na koncilu v celkovém pohledu marginální.⁴²

Po smrti děkana sv. Lorenza v Miláně byl Enea jmenován na jeho místo, přestože bylo mnoho jiných uchazečů.⁴³ Když do Milána přijel, byl stížen silnou horečkou, kterou se lékaři nepodařilo vyléčit, a Eneův stav se ještě zhoršil. Enea dle vlastního popisu vložil svůj osud do rukou Božích a nakonec byl uzdraven.⁴⁴ Už tehdy zřejmě pochopil, že než se dát léčit tehdejšími lékaři, kteří podle toho, co píše, nevěděli často, co je příčinou nemoci, a léčili podivnými roztoky, které mu spíše přitížily, je lepší nechat nemoc samu odeznít, než se dát otrávit šarlatány.

Po smrti císaře a krále Zikmunda⁴⁵ nastoupil na trůn Albrecht. Jeho vládu poznamenala skutečnost, že ten rok nebyl pro Německo šťastným. Hlad byl následován morem, který zkosil mnoho lidí. Mezi nimi Eneovy přátele Giuliana Římského a Arnolda Němce, o které se měl Enea starat až do jejich smrti. Mor se nevyhnul ani Eneovi samotnému. Když zjistil, že onemocněl, řekl svým přátelům, aby ho nechali ležet na smrtelném loži, než se sami nakazí. Jacopo Cerveri utekl z Basileje, ale věrný přítel Andrea Panigali odmítl odejít, i kdyby měl umřít.⁴⁶ Jako v mnoha dalších případech nám není známo, jestli se tento příběh odehrál skutečně tak, jak ho Enea popisuje. Zejména proto, že většina událostí, zabývajících se situací před Eneovým zvolením na papežský trůn, popsanych v první knize Komentářů, je psána ve značném časovém odstupu od doby, kdy se odehrály.

⁴² *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 103 – 4.

⁴³ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 32.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 36.

⁴⁵ Tyto události jsou podrobně popsány v Šimek Milan, Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát, Praha HTF 2005.

⁴⁶ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 40.

Na následky léčby předepsané lékařem Enea málem zemřel, už i povolal kněze a vyzpovídal se. Po šesti dnech se boží milostí uzdravil.⁴⁷ Jeho skepse ke schopnostem tehdejších absolventů medicíny se tím jenom prohloubila. Už když se rozhodoval, kterému ze dvou lékařů se svěřit, vybaven informací, že jeden z nich je nadaný, ale smolař, zatímco druhý, méně schopný mívá štěstí, se svěřil do rukou „šťastlivce“. V tomto Eneově rozhodování můžeme vidět spíše opětovné vyjádření nedůvěry k soudobé medicíně než spoléhání se na vrtkavou štěstěnu.

Ještě před tím, než koncil roku 1439 sesadil papeže Evžena, získal Enea kanovníctví a prebendu v katedrále v Tridentu. Na Evženovo místo zvolil koncil Amedea Savojského jako papeže Felixe V. a Enea se stal sekretářem tohoto vzdoropapeže.

Život na dvoře Felixe V. pro svou jednotvárnost Eneovi nevyhovoval a je dobře možné, že již v té době viděl, že šťastná hvězda konciliarismu pohasíná a uvědomil si, že by mu do budoucna jeho pozice v administrativě Amedea – Felixe neprospěla. Nicméně prozatím i nadále zastával koncilní postoje, k čemuž mu poskytlo jeho další angažmá, úřad na dvoře krále Fridricha, výbornou příležitost.

⁴⁷ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 40-42.

4. 3 KANCELÁŘ FRIDRICHA III., ENEOVO PŮSOBENÍ V NÍ, JEHO SPOLUPRACOVNÍCI

Fridrich III. korunoval Eneu vavřínovým věncem básníka⁴⁸ a pozval ho do svých služeb jako úředníka svojí kanceláře. Enea si tedy vyžádal Felixovo svolení, a jakmile ho získal, vstoupil na přelomu let 1442 a 1443 do Fridrichových služeb.⁴⁹

Písaři v kanceláři kontrasignovali jimi vytvořené listiny (relatoři, nižší byli ingrosátoři), takže u mnoha listin máme přehled o tom, kým byly sestaveny a které osoby v kanceláři působily. Bylo žádoucí, aby úředníci kanceláře byli lidé obeznámení se situací, které se listiny týkaly, nejlépe aby pocházeli z dané země. Dalšími předpoklady byly znalosti práv a stylistiky. Sám Piccolomini měl předpoklady pro postup, jsa učený, schopný, zchytralý a využívaje slabostí svých nadřízených ve svůj prospěch.

Roku 1429 byl Kašpar Šlik kancléřem, možná však jenom české sekce. Do kanceláře vstoupil již roku 1416. Roku 1433 byl Zikmundem pasován na Tiberiádském mostě na rytíře, téhož roku byl jmenován říšským kancléřem a brzy povýšen mezi říšská hrabata.

Roku 1436 signoval listy František z Bránic a Jan Tůšek, o rok později se poprvé objevuje signované jméno Prokopa z Rabštejna.⁵⁰

Enea byl jmenován Fridrichovým sekretářem a protonotářem císařské kanceláře. Český šlechtic Kašpar Šlik byl jmenován kancléřem, tento úřad ostatně zastával již předtím za Zikmunda a Albrechta. Byl to dle Eneova vlastního popisu vznešený rytíř, muž

⁴⁸ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 44.

⁴⁹ František Šmahel udává v úvodu k vydání Eneovy České kroniky, xvi počátek roku 1443, *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998. Ve Wolkan Briefwechsel by se dal vyvodit konec roku 1442.

⁵⁰ Truhlář Josef, Počátky humanismu v Čechách, Praha 1892, s. 478 – 479.

obratného pera a výřečného šarmu, který jediný zastával post kancléře u tří císařů.⁵¹ Kašpar Šlik také později pomáhal Eneovi s psaním Historie české, přinejmenším kapitol čtvrté knihy, od Zikmundovy korunovace do konce 40. let. Úřad kancléře zastával do přelomu let 1447 a 1448, roku 1449 potom umírá. Dalším z Čechů a Eneových pomocníků při psaní Historie byl například Prokop z Rabštejna.

V dopise Kašparovi nazývá Enea Prokopa významným literátem a rytířem.⁵² Prokopův bratr Jan, stejně jako Prokop další významná postava pozdějšího jednání mezi Jiřím z Poděbrad a Piem II., začal sbírat Eneovy spisy, které potom sloužily za vzor pro další úředníky nebo literáty. Setkali se spolu znovu roku 1459, když Jan skládal Eneovi, již jako Piu II., za Jiřího soukromý slib poslušnosti a potom ještě několikrát na počátku 60. let, když vyjednával s kurií, respektive s Piem o řešení otázky českého utrakvismu. S Prokopem udržoval Enea styky i po svém odchodu z císařské kanceláře. Prokop se později stal kancléřem Ladislava Pohrobka. V reakci na to mu v dopise z 15. listopadu 1453 Enea gratuluje a posílá do jeho služeb na Prokopovu žádost doktora práv Mikuláše Lisica z Voltery.⁵³

Ve Fridrichových službách se Enea začal bedlivěji zajímat o husity a o situaci v českých zemích vůbec. Do té doby se jeho zájem omezoval na očekávání úspěšného završení jednání s nimi, zvláště nadějného po porážce radikálních sil v bitvě u Lipan. Ve službách Fridricha III. se jeho zájem o Čechy, otázku, která pro něj byla posléze jednou z nejdůležitějších, projevil z několika důvodů. Ve Fridrichově kanceláři

⁵¹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 46.

⁵² Šmahel František, Husitské Čechy Praha 2001 Lidové Noviny s. 384. Též *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini* I. 1. s. 297 – 298. Je zajímavé, že stejně píše Enea o Kašparovi v Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, na straně 46 „*nobilis eques ingenio prompto et facundia grata*“. Enea se takto mohl vyjadřovat o obou zmíněných mužích ve snaze jim zalichotit.

⁵³ Šmahel František, Husitské Čechy, Lidové Noviny, Praha 2001, s. 384 – 5.

se nacházeli mnozí Češi, zvláště pak zmíněný kancléř Šlik. Navíc k tomu se jednalo o otázku obsazení uprázdněného českého trůnu, ve které se Fridrich a tím pádem i jeho kancelář výrazně angažovali. I přesto, že uzavření kompaktát řešilo alespoň dočasně českou náboženskou otázku, měl Enea za to, že Češi jako kacíři mají být pevněji připoutáni k církvi.

Když Šlik odjel do Norimberku jako císařův legát, přenesl pravomoce na Viléma Táče (Taze), Bavora, který nenáviděl Italy. Ten se měl k Eneovi chovat velmi špatně, ten však údajně na všechny provokace nereagoval a nesl vše s klidem. Jeden z jeho kolegů, Michael Pfullendorf, ho utěšoval s tím, že až se vrátí Šlik, jeho postavení se jistě opětlepší. Kašpar prý opravdu viděl, že Enea je pilný a nadaný, a byl na jeho straně.

Když pobýval Šlik v Sieně, byl dokonce za kmotra při narození Eneova příbuzného. Když příště Šlik odjel, nechal zastupování v kanceláři Eneovi. Rozzlobený Vilém snad také proto brzy kancelář opustil.⁵⁴ Jako ocenění svých služeb obdržel Enea od Fridricha farní kostel v Sarntalu, což mu přineslo roční příjem 60 zlatých florénů, ale brzy se této farnosti vzdal, dostav jinou, výnosnější, u sv. Marie v Apachu v Bavorsku, nedaleko řeky Inn.⁵⁵

Ještě roku 1443 Enea vášnivě obhajoval nadřazenost koncilu nad papežem, zvláště v disputacích uvnitř císařské kanceláře. Ty byly možné proto, že Fridrichova kancelář jako neutrální území ve sporu koncilu s papežem, ve které působili příznivci obou stran, byla pro toto hádání bezpečnou půdou. Enea sám to z Vídně poznamenal v dopisu Giovanni Campisiovi, apoštolskému sekretáři, s tím, že pobyt na císařském dvoře mu poskytuje bezpečný úkryt

⁵⁴ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 48.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 50-52.

v nebezpečné době církevních sporů.⁵⁶ I z dalších dopisů vidíme, že Enea chytře udržoval kontakty s “basilejskými“ i “Evženovými“ stoupenci.⁵⁷ Eneova obhajoba koncilu a jeho myšlenek se nám dochovala v listu Hartungovi z Kappelu, právníku a papalístovi, který působil jako císařský sekretář.

Enea ve sporu použil, zřejmě nevědom si souvislosti, “husitský“ argument nadřazenosti Písma nad kanonickým právem. Tuto myšlenku později jako papež opravil s tím, že pouze papež a jím pověřeni hodnostáři mají pravomoc vykládat Písmo.

Enea začíná tento dopisový traktát, jehož formu si vůbec oblíbil a používal ji i později,⁵⁸ jak bylo zvykem, tvrzením o tom, že není tvrdohlavý a budou-li jeho argumenty vyvráceny, je připraven je opravit, popřípadě přijmout argumentaci oponenta. Z jeho argumentace je možné vybrat několik zajímavých bodů, zvláště těch, které bude sám Enea později popírat.

Například pochybuje, že papež, který je jeden, může vědět věci lépe než koncil, kde je shromážděno mnoho zkušených mužů a dohromady vědí vše, ačkoli žádný z nich vše nezná.

Stejně tak tvrdí, že názor jednoho nemůže převážit názor mnoha, tak jako v senátu nebo každém jiném veřejném shromáždění vždy vítězí hlas většiny. Enea k tomu argumentuje dekrety, jmenovitě 23. kánonem 4. kartágského koncilu, který stanoví, že biskup nemá jednat proti vůli mnoha kněží.

Enea také zdůrazňuje, že v určitých případech může být papež dokonce předmětem jednání koncilu a může být sesazen, naproti tomu žádný zákon nepřipouští odsouzení koncilu papežem. Tato svá

⁵⁶ Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 153 – 54.

⁵⁷ 1. července 1443. Ibid., s. 162.

⁵⁸ *Deutschland, der Brieftraktat an Martin Mayer von Enea Silvio Piccolomini*, Schmidt Adolf, Graz 1962.

tvrzení podporává například Kostnickým koncilem a akty Martina V.⁵⁹ Bula Martina V. nařizuje, aby ti, kdo jsou podezřelí z kacířství, byli dotázáni na to, zda věří, že obecný koncil reprezentuje universální církev, a pokud to popřou, mají být odsouzeni jako kacíři.

To vše Eneovi odhaluje, že větší moc v církvi náleží koncilům než papežům. Papežská nadřazenost platí, ale pouze ve vztahu k partikulárním církvím a jejich představitelům, nikoli ve vztahu k církvi universální, reprezentované právě obecným koncilem.⁶⁰

Tento traktát nám dobře přibližuje Eneův styl disputace, kterou pojímá spíše z pozic právnických než teologických, ve kterých totiž patřičně vzdělán nebyl. Jazyk, který v tomto traktátu použil, je poměrně složitý, což je v porovnání s informativními nebo rádčovskými listy, které často sepisoval, pochopitelné, přesto se zdá, že styl jazyka upravuje podle toho, kdo je adresátem spisu. Ať už má charakter informativně narativní jako v případě Komentářů nebo polemický jako ve zmíněném dopisovém traktátu.

Přestože by modernímu čtenáři mohlo připadat, že Enea obhajuje určité prvky demokracie v církevním rozhodování, není možné tuto premisu aplikovat mimo specifické prostředí koncilu. Obecně předpokládáme, že takové myšlenkové koncepty byly tehdejšími církevními (i světskými) hodnostáři až na výjimky, které byly pochopitelně odsuzovány a tvrdě potlačovány, cizí.

Zanedlouho, roku 1444, ovšem již Enea jasně viděl, že konciliaristé slábnou a spolu s tím sláblo i jeho nadšení pro věc. Amedeo jako papež sloužil pouze jako figurka konciliaristů, jejichž řady beztak valem řídly. Pragmatické uvažování dobových humanistů jim velelo

⁵⁹ Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas Illustrantia, Tomus VII. Acta Martini V. 1417 – 1431, Pars 1, 1417 – 1422, ed. Eršil Jaroslav, Academia Praha 1996. Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima collectio, Tomus Vicesimus septimus - 27, Mansi Joannes Dominicus, Venetiis 1784, s. 1211 - 1212, kde se zmiňuje i odsouzení Viklefa, Husa a Jeronýma Pražského.

⁶⁰ Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 137 – 149.

opustit stranu, která podle všeho ztratila naději na vítězství. Nejvýznamnější preláti jeden po druhém uzavírali dohody s Evženem, někdo ze strachu, jiný za peníze a výhody s vědomím toho, že čím později uznají jeho “pravé panování“ a svou předchozí chybu a zaslepenost, tím nižší bude odměna, kterou získají. S rizikem, že odměnou jim bude třeba jen pouhý fakt, že nebudou zbaveni svých hodností nebo vsazení do žaláře. Tak si i Enea chystá cestu k usmíření s papežem a žádá svého starého známého a ochránce Domenica Capranicu o přímluvu u Evžena, o kterém píše jako o nejsvatějším pánu.⁶¹ Je to jistě významný krok v Eneově přechodu od konciliaristů k papeži, kterého předtím zavrhl. Kromě toho se Enea chystal ještě k dalšímu kroku, totiž ke skutečnému vstupu do církevní kariéry, který doposud z praktických důvodů odkládal.

Těžko soudit, zda k tomu byl veden skutečným vnitřním obratem a povoláním k duchovní službě, jak to vyznívá z jeho korespondence, nebo se jednalo pouze o pragmatický tah, který logicky posouval jeho kariéru kupředu. V dopisu Janu Tůškovi do Prahy popisuje, že zestárl a světská literatura ho již neláká. Píše, že pokud Tůšek sdílí názor, že básníci mají zálibu pouze v knihách, které obsahují smyšlenky, bude překvapen jeho přáním, totiž žádostí o koupi bible. Enea slyšel, že se v Čechách nabízí často k prodeji, a chtěl by ji koupit levně, neboť: „V Praze je mnoho kněží, kteří jsou tísněni chudobou, a tak nebudou žádat mnoho.“ Se stejnou praktičností dále oznamuje, že by chtěl Starý i Nový zákon v jednom svazku, a pokud mu Tůšek pomůže, bude moci s Eneou počítat jako s bratrem.⁶² Autoři díla *Reject Aeneas, accept Pius*⁶³ spatřují právě

⁶¹ *Der Briefwechsel des Aeneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 294.

⁶² Wiener Neustadt 31.11. 1444. *Ibid.*, s. 443-444, dále, s. 525, 581.

⁶³ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 204 – 205.

v tomto bodě Eneův definitivní obrat k duchovní životu, to se však zdá být pro nedostatek dalších dostupných podkladů příliš spekulativním závěrem.

V historii basilejského koncilu, psané jako dopis Juanu Karvajalovi již Enea podává plně negativní popis koncilu, úplně popíraje své předchozí spisy. V úvodu nezapomněl Karvajalovi připomenout jeho podíl na tomto koncilu zdůrazňuje, že: „Nikdo jiný mne nenapadl jako adresát tohoto spisu. Všechny tyto věci znáš a pokud se někde mýlím, jistě to svým dobrým úsudkem opravíš.“⁶⁴

V historii koncilu Enea připomenul, že jeho počátek se odvozuje od koncilu v Kostnici, kde se ale otcové sešli, aby obnovili mír v církvi, v Basileji potom, aby tento mír narušili. Enea také nezapomněl provést apologii účasti Juliána Cesariniho na koncilu, který se podle něho ke koncilu přidal po neúspěšné výpravě proti Čechům roku 1431. Julián v Basileji našel shromáždění mnoha církevních otců a začal pracovat na koncilních záležitostech. Po Evženově odvratu od koncilu nechtěl dál shromáždění předsedat, ale nemohl přimět otce k odjezdu.⁶⁵

Ve Fridrichových službách vykonal Enea roku 1446 mnoho, aby Fridricha s Evženem usmířil. Jistě pro něj bylo motivací, že podaří-li se mu tento diplomatický tah, mohl by získat Evženovo odpuštění i pro sebe. A tak se také opravdu stalo.

Toho roku byl totiž vyslán vyjednávat s Evženem. Všichni ho zrazovali, že je papež Evžen mstivý a pamatuje si, že Enea stál při koncilu, proklamoval jeho myšlenky a vystupoval proti jeho osobě a úřadu. Enea tato varování ignoroval a podstoupil tento úkol.

⁶⁴ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 321 – 322, též Wolkan II. 164 – 228.

⁶⁵ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 328 – 330.

Díky své výřečnosti a jistě i díky skutečnosti, že římský papež stále ještě potřeboval proti zbývajícím konciliaristům získat oporu, kterou Enea již jako respektovaný úředník císařské kanceláře jistě v té době byl, si získal odpuštění a nadto jmenování do čestného úřadu.

Při audienci políbil papeži nohy, ruku a líčko a řekl mu, že nezapírá, že v Basileji řekl a napsal mnoho věcí proti němu, ale to nebylo z nenávisťi k Evženovi, ale z lásky k církvi, které si Enea myslel, že tím slouží. Mýlil se, ale nebyl sám. Následoval příkladu Juliána Cesariniho, Mikuláše Kusánského, Niccola, arcibiskupa palermského, a Ludvíka Pontana, papežského notáře. Kdo by nechyboval ve společnosti takových mužů, jejichž názoru a příkladu se podřídil. Když poznal omyl koncilu, nepřešel hned na Evženovu stranu jako mnozí jiní, nechtěje upadnout z jednoho omylu do jiného, jako ti, kdo se vyhýbají Charybdě, často padnou do spárů Skylle. Sledoval jednání mezi Evženem a koncilem a teď ví, že pravda je na straně Evžena, a nyní tedy prosí za odpuštění a potom může přednést císařovo poselství. Evžen odpověděl: „Vím, že jsi proti nám zhřešil, ale protože jsi se vyznal ze svých omylů, musíme ti odpustit.“⁶⁶

Během tohoto pobytu u papežského dvora se opět projevíly Eneovy zdravotní potíže, byl stížen kolikou.

⁶⁶ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 54-56.

4. 4 POSTUP ENEA SYLVII PICCOLOMINIHO CÍRKEVNÍ HIERARCHIÍ, JEHO DALŠÍ DIPLOMATICKÉ MISE

Eneovou odměnou bylo jmenování apoštolským sekretářem, které mu předal kardinál Karvajal. Tuto pozici Enea zastával i za Evženova nástupce Mikuláše V. Jak Enea sám poznamenal: „Měl-li kdo kdy takové štěstí, že by sloužil jako sekretář dvěma papežům, císaři a vzdoropapeži.“⁶⁷

Eneovy řečnické schopnosti a umění diplomaticky vyjednávat se opět projeví, jak on sám tvrdí, když ve službách Fridricha sám přiměl vyslance německých kurfiřtů přijmout předloženou dohodu s papežskou stolicí.

Papež Evžen vážně nemocněl a vyslanci, kteří měli dohodu vyjednat, váhali, zda se za situace, kdy není jisté, jak dlouho bude Evžen sedět na Petrově stolci a koho jim konkláve jako partnera k jednání přinese, potom zavazovat k dohodě nebo vyčkat, jak se situace vyvine. Enea a Prokop z Rabštejna, vznešený český rytíř, jako vyslanci jmenovaní císařem⁶⁸ tlačili v Římě na Němce, aby dohodu uzavřeli, což se jim také podařilo.⁶⁹ Poukazovali na to, že nový papež, vzešlý ze skupiny kardinálů beztak přítomných jednáním, s nimiž měli navíc poslové dobré vztahy, přijme znění uzavřených dohod. Prokop to ve své korespondenci popisuje stejně jako velkolepé přijetí v Římě, kdy je přišel vítat velký zástup prelátů. Sám

⁶⁷ Pastor Ludwig, *Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zum Tode Sixtus IV.*, Herdersche Verlagshandlung, Freiburg im Breigau 1889, s. 415-18. Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 58.

⁶⁸ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 70. O vyslání Eney a Prokopa máme zprávu také z listu Kašpara Šlika adresovaného Oldřichu z Rožmberka ve Vídni 26. 11. 1446. *Archiv Český II.*, Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s. 415 – 417.

⁶⁹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 72.

papež i kardinálové s nimi vlídně jednali a jednání při soukromé audienci byla úspěšná.⁷⁰

Eneovi bylo nabídnuto místo biskupa v Trieste, které neodmítl s tím, že „nevyhledává místo, které si nezaslouží, ale je-li mu nabídnuto, neodmítne“.⁷¹ Jak příhodná dobová formulace vyjadřující kandidátovu skromnost, jak často ji slyšíme od současných politiků. V některých ohledech zůstává myšlení lidí postavených před vysoký úřad, po kterém tajně touží, již po staletí stejné. Eneovu jen formálně skrývanou touhu po úřadech a titulech dobře ukazuje dopis, ve kterém žádá milánského vévodu o prebendu, když přišel o tamní proboštství, což bylo způsobeno mylnou zprávou o jeho smrti, slovy: „Pokud bych byl mrtvý, těžko bych mohl napsat tento dopis, pokud tedy mrtví neumějí psát.“ Enea za znovuzískání kostela sv. Lorenza slibuje věrnost a podporu u císaře.⁷² Falešné zprávy o úmrtí prelátů, ať již šířené záměrně či omylem, byly poměrně častou záležitostí u církevních hodnostářů, kteří nepobývali na svém beneficiu.

Evžen tedy odmítl ostatní kandidáty a rezervoval místo pro Eneu, ukázalo se ale, že zpráva o biskupově úmrtí nebyla pravdivá. Jako odškodnění jmenuje Evžen Eneu alespoň apoštolským podjáhнем.⁷³

Dne oslavy stolce sv. Petra roku 1447 Gabriele Condulmer, dvoustý sedmý papež Evžen IV., zemřel.⁷⁴ Prokop s Eneou ještě před jeho smrtí dojednali všechno potřebné, získali k tomu odpovídající buly a

⁷⁰ Prokopův list z 19. 2. 1447. *Archiv Český II.*, Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s. 434 – 437.

⁷¹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 74.

⁷² Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 156 – 157. Dopis není datován, Wolkan přijímá Voigtovu dataci 7. července 1443.

⁷³ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 76.

⁷⁴ Dle oficiálních údajů římsko-katolické církve 23. února 1447. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bcondu.html>.

s kardinály byli dohodnuti, že nový papež ještě před korunovací tyto úmluvy potvrdí.⁷⁵

Během konkláve byli Enea, Prokop a doprovod knížat ustanoveni strážci dveří, o čemž Kašpar Šlik informoval Oldřicha z Rožmberka jako o velké poctě, které se při minulé volbě papeže dostalo jinému Čechovi, Janu Švihovskému.⁷⁶

Tommaso, kardinál boloňský, byl 6. března 1447 zvolen papežem.⁷⁷ Přijal jméno Mikuláš V. podle mínění mnohých na paměť Niccoly, kardinála sv. Kříže, svého učitele, kterému uniklo papežství po smrti Martina V. jen proto, že byl na jednání ve Francii.⁷⁸

Nový papež potvrdil Eneu jako sekretáře a podjáhna a pověřil ho čestnou úlohou nést před ním kříž během korunovace/introizace.

Dvacet dní po Eneově odchodu z Říma přišla věrohodná zpráva o tom, že biskup z Trieste opravdu zemřel. Mikuláš neváhal a bez porady s ostatním kuriálou jmenoval Eneu, zbaviv ho všech instalačních poplatků. Dle oficiálních údajů římsko-katolické církve byl Enea jmenován 17. dubna 1447 a 15. srpna téhož roku obdržel biskupské svěcení.⁷⁹ Když se o vakanci dozvěděl Fridrich, jmenoval Eneu také, a tak byl Enea uveden do úřadu oběma hlavami křesťanského světa.⁸⁰ Od této chvíle Enea rychle postupoval v církevní hierarchii. 4. března roku 1447 byl vysvěcen na kněze,

⁷⁵ Z listu Kašpara Šlika Oldřichu z Rožmberka, v Linci 9. 4. 1447. *Archiv Český* II., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s. 417 – 418, stejného dne informuje Kašpar Oldřicha o nejzřetlivějších novinkách, totiž o zvolení nového papeže, Mikuláše V. O tom již v listu z 25. 3. téhož roku informuje Oldřicha Prokop, Kašpar má ostatně zprávy od něj, tedy opožděně. 438 – 439.

⁷⁶ *Ibid.*, s. 418 – 419.

⁷⁷ Dle oficiálních údajů římsko-katolické církve <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bparen.html>.

⁷⁸ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003.

⁷⁹ František Šmahel v úvodu k Eneově České kronice xxiii, zřejmě vycházející z Voigtovy práce píše, že na místo biskupa byl Enea jmenován již roku 1446, ale vzhledem k mylné zprávě o úmrtí tamního biskupa byl Enea skutečně, jak bylo v této kapitole ukázáno, jmenován a uveden k tomuto biskupství až papežem Mikulášem V. roku 1447, dokladem pro to může být list, ve kterém je Enea titulován jako podjáhna *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXVII, II. Abteilung I. Band, Wien 1912, s. 48. Toto tvrzení podporuje ze stejných důvodů i Bartoš, Bartoš František Michálek, Eneáš Sylvius, *Jeho život a jeho česká kronika*, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925, s. 12. .

⁸⁰ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 76.

17. dubna téhož roku byl jmenován a 15. srpna vysvěcen biskupem z Trieste, 23. září 1453 jmenován biskupem ze Sieny, 17. prosince 1456 ustaven kardinálem od sv. Sabiny, 12. srpna 1457 jmenován biskupem warmijským a na konkláve roku 1458 byl 19. srpna zvolen papežem. Do tohoto úřadu byl instalován 3. září téhož roku.⁸¹

Aby si zajistil přízeň hodnostářů své nové diecéze, kteří by se mohli cítit dotčeni Eneovým jmenováním papežskou provizí, napsal jim Enea 20. května list, ve kterém děkana, kanovníky a kapituláry nazývá nejdražšími přáteli a ujišťuje je, že se po tomto úřadě nijak nepídil, ale byl k němu povolán. Zároveň jim neopomněl sdělit, že v podstatě nemá v plánu v diecézi pobývat a správa tak zůstane v jejich rukou.⁸²

Během Eneovy nepřítomnosti byl Kašpar Šlik obviněn u císaře z podvodů a přinucen vzdát se úřadu ve Freisingu, který získal pro svého bratra.

Podle Eney⁸³ byl Šlik obviněn falešně, ale zkoumání listin prokázalo, že obvinění se zakládalo na pravdě. Kašpar Šlik byl po smrti císaře Zikmunda roku 1437 a později roku 1439 po nějakou dobu ochráncem říšské pečeti. Podezření, že některá darování zfalšoval, se potvrdilo například tím, že na listině, která roku 1422 mluví o darování kancléři Šlikovi, dal Kašpar Šlik titul vyškrábat a nahradit té době odpovídajícím titulem sekretář. To je ovšem na pergamenu pod vhodným světlem vidět.⁸⁴ Den za dnem upadal Kašpar Šlik u císaře ve větší nemilost a Enea, jeho přítel, upadl také v podezření.

⁸¹ <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bsipic.html>. Šmahel uvádí v úvodu k Eneově české kronice xxiv datum 18. prosince 1456, *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998.

⁸² *Der Briefwechsel des Eneas Sylvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 50 -51.

⁸³ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 82.

⁸⁴ Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, *O dvou milencích*, z originálu *De duobus amantibus* přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišínský Josef, Odeon 1990, s. 187 – 188.

Avšak díky svému neutrálnímu postoji, nepřidav se ani na stranu Kašpara Šlika, údajného falzifikátora císařských listin, ani svého pána Fridricha, který ho vinil, dostal se znovu do přízně a získal císařovo doporučení k důležitému farnímu kostelu Castro Vindelico. Enea působil jako Fridrichův diplomat a vyslanec v mnoha důležitých jednáních. Když hrabě Sforza oblehl Miláno, byl Enea vyslán, aby situaci vyřešil.⁸⁵ Účastnil se také jednání v Čechách, které je popsáno na jiném místě. Společně s dalšími vyjednával také u krále Alfonse o císařově sňatku s Alfonsovou sestrou Leonorou.⁸⁶ Když se Enea od svého bratrance Jacopa Tolomeje, hraběte lateránského, dozvěděl, že zemřel sienský biskup Nerio, jistě po tomto úřadu zatoužil. Mikuláš ho na toto místo skutečně postuloval a v Sieně byli prý nadšeni.⁸⁷ Příštího roku měla Leonora přijet do Itálie, Fridrich podniknout římskou jízdu a společně se nechat v Římě korunovat. Enea byl součástí společnosti, která měla Leonoru vítat a doprovázet. Zmiňované nadšení Sienských bylo to tam, představitelé města se báli, že Enea využije císařovy přítomnosti k převzetí vlády nad městem. Eneovi se nakonec podařilo znepokojení měšťanů uklidnit.⁸⁸ Navíc byl také vybrán, aby doprovodil nevěstu k císaři.⁸⁹ Součástí uvítacího průvodu nové císařovny byl i Ladislav Pohrobek, král český a uherský.⁹⁰

Na vyjížďce před cestou do Říma Fridrich prorokoval Eneovi, že se stane kardinálem. „A tvé štěstí se tam nezastaví, dostaneš se až na vrchol. Trůn sv. Petra tě očekává. Až se tam dostaneš, určitě na mne

⁸⁵ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 82.

⁸⁶ Ibid., s. 94.

⁸⁷ Ibid., s. 96.

⁸⁸ Ibid., s. 102.

⁸⁹ Ibid., s. 110.

⁹⁰ Ibid., s. 112.

nezapomeň.“ Enea odpověděl: „Nevyhledávám kardinálský klobouk a nechci tiáru.“ - „A stejně,“ řekl císař, „to tak bude.“⁹¹

Dle vlastních Eneových slov se jistě jednalo o vtip, ale jak jen toužil po kardinálském klobouku.

Mise byla úspěšná, Fridrich byl korunován císařem a oddán s Leonorou.⁹²

Po těchto událostech se začalo povídat, že se Enea stane kardinálem. Mělo to opodstatnění v tom, že Mikuláš slíbil Fridrichovi, že až bude příště jmenovat kardinály, Eneovo jméno bude první. Je možné spatřit drobnou hříčku osudu v tom, že Mikuláš dodržel svůj slib, a přesto Eneovi červený klobouk na hlavu nepostavil. Zemřel totiž, aniž by do tohoto úřadu kohokoli dalšího jmenoval.

Enea tuto skutečnost s povzdechem komentoval: „Tato hodnost se často dostane těm, kteří si ji nezaslouží, často je uchváčena nehodnými. Někteří si ji zaslouží již před svým jmenováním, někteří až po něm. Někteří si tuto poctu vezmou do hrobu, aniž by udělali cokoli, čím by si ji zasloužili.“⁹³

Císař odjel do Neapole, ale Enea zůstal, aby se staral o mladého krále Ladislava. Tehdy dostal papež zprávu, že Ladislav chystá útěk. Nakonec se ale nic nestalo. Florentáné Ladislavův únos skutečně plánovali, ale nakonec si nedovolili takový čin podniknout.⁹⁴

Než Enea odjel z Říma, byl papežem jmenován vyslancem svatého stolce s pravomocemi legáta de latere⁹⁵ pro Čechy, Slezsko,

⁹¹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 114, srv. *Pii secundi pontificis maximi commentarii*, Balassi Kiadó, Ibolya Bellus et Iván Boronkai Budapest 1993 „Romam petimus. Videre videor te cardinalem futurum. Neque hic tua fortuna conquiescet: altius eveheris, Beati Petri te cathedra manet. Cave, ne me contempseris, ubi hoc honoris assecutus sis!“ - Cui Aeneas: „Nec pontificatum maximum mihi arrogo, neque cardinalatum.“ - „At ego“ - „Subintulit caesar... .hoc ita futurum video.“

⁹² Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 116.

⁹³ Ibid., s. 118.

⁹⁴ Ibid., s. 120.

⁹⁵ Měl jsem za to, že legátem de latere se může stát pouze držitel kardinálské hodnosti, zde se zřejmě jednalo pouze o udělení odpovídajících pravomocí nebo byla soudobá praxe jiná, než je tomu v současnosti.

Rakousko, Moravu, Štýrsko, Korutany a Kraňsko. Na císařovo naléhání připojil i Uhry.

Po čase byl Enea Sylvio 18. prosince 1456 společně se šesti jinými konečně jmenován kardinálem. Jeho zvolení se podle jeho vlastních zápisů očekávalo již dříve, ale byl opomenut ve prospěch třech mladíků, Kalixtových nepotů, což muselo Eneu, který na červený klobouk netrpělivě čekal, opravdu zlobit.⁹⁶ Dle názoru Rudolfa Urbánka dosáhl později jmenování kardinálem také díky svým zásluhám o jednání v Říši a Čechách⁹⁷. Proti tomuto názoru polemicky vystupovali mnozí historici, kteří Eneovo jmenování kardinálem přisuzovali spíše jeho aktivitám v protitureckém tažení. Další výklad tohoto jmenování, ke kterému se přikláním, je možné nalézt v samotné pramenné základně sepsané Eneou. Z té vyplývá, že jako obratný řečník a politik se uměl dostat do přízně vlivných osob, takže je velice dobře možné vidět tento kariérní postup v jeho osobních vztazích s čelnými představiteli papežské kurie a papežem samotným, nikoli ve faktických zásluhách při jednání s Čechy nebo organizací výpravy proti Turkům.

Nicméně je pravda, že v té době se Enea českým záležitostem věnoval, své "území" si hlídal a nelibě nesl aktivity jiných prelátů, například Roraua, které zasahovaly do jeho oboru, tedy do českých otázek.

⁹⁶ Quamvis commune hoc vitium est, dignitates homini non dignitati hominem condonari. Nec Calistus infamia caruit, qui carnis affectum Ecclesiae praetulit utilitati. Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 146.

⁹⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 100.

4. 5 POČÁTEK ENEOVÝCH SNAH O PROTITURECKÉ TAŽENÍ

Svěřené úkoly vykonával Enea svědomitě a informoval Mikuláše o situaci na východě, ať již v Čechách, nebo co se týkalo Turků.

Rozšíření jeho pravomocí o Uhry bylo pro Eneu důležité také proto, že území Uher bylo v přímém dotyku s tureckými državami a bylo jedním z cílů dalších tureckých výbojů. Turecké otázky se chtěl Enea se vši svou horlivostí věnovat nejen proto, že si od zásluh o její řešení sliboval udělení kardinálské hodnosti, dalšího kroku ve své kariéře, který nepouštěl ze zřetele. Otázka utrakvismu byla druhým „želízkem v ohni“, se kterým Enea v této soutěži operoval. Je rozumné předpokládat, zejména s ohledem na jeho pozdější úsilí v tomto směru, že byl od začátku přesvědčen o naléhavosti tohoto problému a že byl naplněn opravdovou obavou o kulturu a bezpečí křesťanské Evropy a snahou o její záchranu. V tomto jeho úsilí, třebaže ne úplně úspěšném, je třeba spatřovat velikost jeho osobnosti, která mohutností své mysli naprosto správně nahlédla, že bez spojení rozhádaných křesťanských sil nebude možné tureckou expanzi zastavit. Na druhou stranu je nutno podotknout, že na sklonku svého života sám přispěl k dalším nepokojům, jež vznikly z jeho sporů s Jiřím z Poděbrad o otázku utrakvismu.

Enea tak v rámci zpráv na konci roku 1448 informoval papeže o tom, že zrádní husité tvrdí, že římský stolec není nadřazen ostatním. Skrz naskrz zkažený Rokycana, syn temnoty, uctíváč ďábla, prorok antikrista prý uchvátil pražský duchovní úřad bez papežského souhlasu a proti kanonickým řádům. Bez povolání nebo vyslání papežskou stolicí vládne provincii a někteří dokonce tvrdí, že nebyl řádně vysvěcen.⁹⁸ Enea odkazuje na to, že o této situaci již podal

⁹⁸ Tuto informaci má zřejmě od českých katolíků, jedná se o známé klevěty o tom, že nemocný arcibiskup Konrád z Vechty byl k vysvěcení Rokycany a dalších přinucen.

zprávu Karvajal, a nabádá Mikuláše, aby nenechal tento zločin bez trestu s odkazem na Ozeáše, který byl stižen leprou, protože násilně vstoupil do chrámu.⁹⁹

Enea tvrdil, že husitští kacíři teď hledají dohodu s církví a v Praze o tom má být jednání, k němuž je zaručeno všem účastníkům bezpečí. Zároveň varoval před tím, že pokud se husité dohodnou mezi sebou, což se také skutečně stalo, nebude síly, která by je porazila. Jedině kdyby papež povolal všechnu brannou moc Němců, k čemuž by musel vyslat legáty a obeslat všechna knížata. Enea dále vyzývá Mikuláše, aby vytáhl meč své autority a usekl draku hlavu. Zároveň ovšem konstatuje, že veškerá činnost záleží na samotném papeži, který jako pastýř ví lépe než ovce, která léčba je pro ně správná. On pouze nerad informuje o tom, co proti své vůli vyslechl, a protože nemá dobrých zpráv, musí podávat špatné.

Podal také zprávu o starším vítězství Turků na Kosově poli z 17. – 19. října 1444, kdy nejlepší muži, bránící se pomocí vozové hradby, převzaté od Čechů, kteří se ostatně této bitvy účastnili, prý s ostatními do jednoho padli. Nevěřící vepři roztrhali prapor svatého kříže. Tak se pro Turky otevřela brána do našich zemí.¹⁰⁰ Enea si českého válečnictví velice cenil, jak vyplývá z mnoha zmínek o něm¹⁰¹. To vysvětluje jeho pozdější snahy o dohodu s nimi a získání jejich vojenské pomoci proti Turkům.

Později, roku 1453, ještě dramatičtěji Enea informoval Mikuláše Kusánského o pádu Konstantinopole. O tom se zmiňuje mimo jiné i

⁹⁹ 2 Pa [26, 16 – 20].

¹⁰⁰ Wiener Neustadt 25. listopadu 1448. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 72 – 77.

¹⁰¹ srov. *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 327.

v Komentářích, kde píše o nutnosti rázného zakročení proti Turkům.¹⁰²

Sám Kusánský Konstantinopol znal z poselstva z roku 1453, kdy tam vyjednával o účasti Řeků na koncilu.

Enea obširně popsal dobývání Konstantinopole a zkázu, která nastala po pádu města. Podle sultánova nařízení došlo k usmrcení všech osob obojího pohlaví starších 6 let, zajetí a stětí císaře Konstantina Palaeologa¹⁰³, mučení a pobíjení mnichů a kněží. Enea si také povzdychl nad osudem samotného města, které bylo i se svými památkami, včetně Hagia Sofia, Chrámu moudrosti, jistě po vyhlazení jeho obyvatel zničeno nebo znesvěceno.

Enea velmi litoval osudu řecké kultury a vzdělanosti, která byla zdrojem všech důstojných učení, které z ní vyházely, jako řeky vycházejí ze svých pramenů.¹⁰⁴ Vyslovil také svou obavu o osud nejlepších děl básníků a spisovatelů, která budou zapomenuta. Křesťanská víra mu byla po celém světě podkopávána a samotné křesťanství vyháněno tak, že pouze malá část světa uctívá Krista a zaslíbená země je ovládána bezbožnými.

Enea informoval Mikuláše Kusánského i o dalších tureckých výbojích. O tom, že v Benátkách drží smutek, když přišli o námořní cesty do Černého moře i o Jadran a s jejich dobytím i o mnoho vlastních lidí. Turci již drželi část Albánie a jejich postup neustával. Enea si opět povzdychl nad nejednotností křesťanstva, které zatímco „turecký meč visí nad našimi krky a mezitím se my zaobíráme vnitřními válkami, pronásledujeme bratry¹⁰⁵ a necháváme nepřátele

¹⁰² Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 126, 130.

¹⁰³ Ve skutečnosti nebylo jeho tělo nikdy nalezeno.

¹⁰⁴ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 310 – 312.

¹⁰⁵ Není zřejmě možné předpokládat, že by tady měl Enea na mysli husity.

kříže, aby nás přerostli. Všude jsou spory mezi sousedy, věčné nenávisti a rány, které se těžko hojí“.

Enea vyzval ke svolání kongresu, který by se situací zabýval a ji řešil, ačkoli on sám, jsa pouhý červ, organizace takového jednání není hoden. Myšlenka realizace protitureckého kongresu došla během Eneova – Piova pontifikátu realizace v mantovském kongresu, který Enea svolal a řídil.

Zatím navrhl, aby byl vyslán legát de latere kázat kříž a slibovat odpuštění hříchu. Zda tady Enea myslel na sebe a vlastní povýšení, není možné dokázat. Nakonec vyjádřil přesvědčení, že bude-li Evropa jednotná, nic ji nedokáže přemoci.¹⁰⁶

¹⁰⁶ 21. července 1453. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 72 – 77.

4. 6 ENEA POETA A JEHO VZTAH K HUMANISMU

4. 6. 1 LITERÁRNÍ ČINNOST PICCOLOMINIHO

Eneovu literární činnost můžeme velice hrubě rozdělit na dvě období.

První období, kdy Enea působí jako básník, dobrodruh a úředník mnoha církevních i světských osob, je charakteristické zálibou v milostné látce a inspirací antickými vzory, přestože o tom, zda Enea skutečně přejímal tyto, zvláště Cicerovy a Ovidiovy předlohy a styl, se vede mezi literárními historiky polemika.¹⁰⁷ Příkladem této jeho rané tvroby může být již zmíněná sbírka latinské milostné poezie Cinthia, inspirovaná láskou k Angele Alcherisiové.¹⁰⁸ kterou napsal jako dvaadvacetiletý během studií v Sieně jako své první literární dílo.

Druhé období je charakteristické odvratem od světských věcí k oblasti duchovní, respektive církevní, bez hodnocení toho, zda byla tato změna Eneových postojů, nikoli jediný radikální obrat v jeho životě, opravdová, jak sám tvrdí, nebo pouze účelová nebo snad vzešlá kombinací obojího.

Pius se nicméně pro radikální přístup k řešení problémů stal terčem časté kritiky svých současníků a je ironií osudu, že dílo, kterým hodlal oslavit sám sebe, knihy Komentářů, na něj v pozdější době přivolalo další kritiku.

Pius se neprezentuje jenom jako papež a politik, ale také jako znalec a milovník Itálie, její krajiny a památek. Tímto zájmem o přírodu dalece předběhl svou dobu, tři sta let před romantiky se objevuje

¹⁰⁷ Pius sám o svém literárním stylu v dopise z roku 1444 píše: „Přiznávám, že můj sloh je jednoduchý a jasný, neshledávám užitek v složitých pasážích, snažím se odstranit všechno nejasné a nezabývám se spoustou věcí, kterým nerozumím. Zjistil jsem, že je snadné učinit pro ostatní pochopitelné věci, kterým sám rozumím.“ *Travels in Italy, Selections from the Commentarii of Pope Pius II.*, Ed. Andrew Hutchinson, Bristol Classical Press 1988, s. 15.

¹⁰⁸ <http://www.bibliofil.cz/clanky2007-piccolomini.html>.

popis krajiny a přírodních krás, v té době věc nevídaná.¹⁰⁹ Společně s Pekařem pak Bartoš o Eneově psaní, zvláště pak o jeho České kronice podotkl, že Enea psal sice tendenčně, ale mnohdy také historicky i literárně hodnotně, například na místech popisujících podrobně tábořské nauky nebo vzdávajících hold Husově nebo Jeronýmově mravnímu životu a jejich hrdinské smrti.¹¹⁰

Jeho dílo nám poskytuje také cenný pohled na charakter jednoho z nejnadanějších humanistů - literátů patnáctého století. Jeho již zmíněné zásadní dílo, knihy Komentářů, nám ve své první knize ukazují Eneův život před zvolením papežem a obsáhlý popis konkláve, ve kterém byl zvolen. Následujících jedenáct knih se zabývá událostmi, které se staly během jeho pontifikátu až do konce roku 1463. Tím také zamýšlel Pius sbírku ukončit. Chystající se křížová výprava ho přiměla napsat další díl. Třináctá kniha začíná přípravami na křížáckou výpravu a stejně jako tento jeho druhý životní podnik zůstává nedokončená.

V první tištěné edici je autorství připisováno písaři Johannu Gobelinnimu a text je v důsledku změněné situace v oblasti přístupu církve k umění a reálného popisu života silně upravován a cenzurován.¹¹¹

Pius si pro své komentáře bere za příklad Césara, možná také proto se jeho dílo tolik zabývá válkami a politikou.¹¹² Dalším možným vysvětlením je prostý fakt, že Enea Sylvio Piccolomini se také zajímal o politiku a války. Proto ho také tolik fascinovalo husitské

¹⁰⁹ *Travels in Italy, Selections from the Commentarii of Pope Pius II.*, Ed. Andrew Hutchinson, Bristol Classical Press 1988, s. 16.

¹¹⁰ Bartoš František Michálek, *Eneáš Sylvius, Jeho život a jeho česká kronika*, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925, s. 27.

¹¹¹ *Travels in Italy, Selections from the Commentarii of Pope Pius II.*, Ed. Andrew Hutchinson, Bristol Classical Press 1988, s. 13.

¹¹² *Ibid.*, s.14-15.

válečnictví, které chtěl využít v boji proti Turkům ačkoli jinak tyto “kacíře“ tvrdě odsuzoval.¹¹³

Knihy komentářů jsou skutečně psány jednoduchou latinou, která, jak si sám Pius uvědomoval, byla dalece vzdálená pseudociceronské latině používané humanisty té doby. Pívova latina obsahuje velké množství středověkých výrazů a s klasickou latinou a jejími pravidly a styly vůbec nesouvisí. Naproti tomu v jiných spisech, zvláště v těch polemických, umí Enea, aby prokázal vlastní erudici, psát velice komplikovaně, i když jak sám poznamenal, zajímal se vždy více o obsah než o styl a vysoká rychlost, s jakou psal, tuto tendenci ještě umocňovala.¹¹⁴ Naproti tomu v úvodu ke Komentářům se píše, že se snažil Cicerův styl napodobit, ale příliš se mu to nepovedlo. Nevytvořil historii ve vysokém stylu, ale spíše reportáž. Má cit pro detail a umí výborně popsat situaci. Je schopen výborně vystihnout motivy svých současníků a popsat jejich vnější i vnitřní charakteristiky.¹¹⁵

V témže úvodu, který se zabývá Eneovým vztahem k humanismu a klasickému, literárnímu vzdělání, je poznamenáno, že byl Enea ke spisovatelům a mužům pera vůbec (zvláště po svém zvolení papežem) velice nevděčný a lakomý.

Enea stejně jako ostatní humanisté sepisující “komentáře“ vycházel často z primárních dokumentů, z vlastního archivu, textů smluv, memorand, oratorií, které často pocházely od něj samého.

Tyto spory je lépe přenechat literárním historikům nebo každému jednomu čtenáři znalému latiny, který se bude pročitat Eneovými a Cicerovými spisy. Bude takových čtenářů jistě pohříchu málo.

¹¹³ Bartoš František Michálek, *Eneáš Sylvius, Jeho život a jeho česká kronika*, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925, s. 25.

¹¹⁴ Polemika o autoritě koncilu a papeže. Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 137 – 149.

¹¹⁵ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, 2003 s. XX.

4. 6. 2 O DVOU MILENCÍCH

Toto Eneovo dílko, opravdové dítě soudobého humanismu, mnohokrát překládané a vydávané¹¹⁶ nám podává roztomilý popis hledání a nalezení způsobu předávání milostné korespondence, kdy oba milenci předstírají ctnostné úmysly. Lukrécie haní kuplířku, která jí přinesla dopis od Euryala, a roztrhá ho, aby se vyhnula podezření, aby ho potom mohla zase složit a těšit se jím. Zdá se, že se jedná o klasické dobové námluvy, předzvěst renesanční galantnosti a elegance, spíše než o to, že by Enea při psaní této části díla čistě opisoval od antických autorů.

Předstíraně ostýchavá výměna korespondence a darů, zástav lásky a posléze tajné schůzky, překonávající nástrahy osudu i lidí.¹¹⁷

Euryalus přesvědčuje váhající Lukrecii: „Neber mi svými slovy život, který jsi mi darovala svými pohledy.“ Při namlouvání na Lukrecii uplatňuje taktiku stále stupňujících požadavků, nejprve žádá, aby mu jen dovolila ho milovat, potom aby přiznala, že miluje ona jeho, a nakonec aby se mu fyzicky oddala, kterýžto akt bohužel Enea popisuje jen stručně.¹¹⁸

Ani Argos nehlídal Junoninu krávu tak ostražitě, jako přikázal Meneláos hlídat Lukrecii. Tento nešvar je mezi Italy velice rozšířen, každý střeží svou ženu jako poklad a podle mého názoru nedělají dobře. Vždyť téměř všechny ženy touží nejvíce po tom, co se jim odpírá. Nechtějí, když chceš ty, ale chtějí, když ty nechceš. Enea má očividně v tomto směru, tedy v lásce, bohaté zkušenosti, a ačkoli to

¹¹⁶ Spis je datován ve Vídni, 3.7. 1444. Součástí je i Dopis Kašparu Šlikovi z 3. ledna 1446 Vídně, který obsahuje popis dílka a důvod věnování s douškou, že Kašpar Šlik byl během pobytu v Sieně vyhlášeným sukničkářem. Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, *O dvou milencích*, z originálu *De duobus amantibus* přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišenský Josef, Odeon 1990, s. 134 – 138.

¹¹⁷ *Ibid.*, s. 45-48.

¹¹⁸ *Ibid.*, s. 51.

na mnoha místech popírá, usvědčují ho také jeho nemanželské děti, o kterých máme zprávy.¹¹⁹

Milostná touha je zlo společné všem tvorům, není člověka, který by tímto morem nebyl štván, a za počestnějšího je považován ten, kdo si dává větší pozor. První stupeň moudrosti je nemilovat a druhý milovat tak, aby to nevyšlo najevo.¹²⁰

Když je Euryalus v úzkých a situace spěje k jeho odhalení a z toho vyplývajících následků, zapřísahá se, že už nechá ženské, ale po šťastném vyvážnutí je všechno zase při starém. Krátká je slast, zato bolest předlouhá.

Opět se projevuje Eneova pragmatičnost, před zmocněním se Lukrécie v jejím pokoji Euryalus uvažuje: „Buď se ví, že jsem tu, a je hloupé získat špatnou pověst bezdůvodně, nebo se to neví, a pak se nikdo nedozví ani o tomhleto. Po návratu domů se Euryalus nezapomene hned pochlubit kamarádům.“¹²¹

Euryalovi sae také podaří přemluvit Meneláova bratrance Pandala, aby mu s Lukrécie pomohl vše utajit. K tomu má Enea filosofickou, částečně sebekritickou úvahu. V této době ještě psal o mnoha věcech velmi otevřeně a kriticky. Jako církevní představitel a politik byl již brzy mnohem opatrnější: „jsou totiž takoví muži a takové ženy, kteří čím více ujišťují, že něco nechtějí, tím více po tom touží“. Enea mluví z vlastní zkušenosti, viz jeho předstíraná skromnost při rozhodování o jmenování do úřadů.¹²²

¹¹⁹ Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, *O dvou milencích*, z originálu *De duobus amantibus* přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišenský Josef, Odeon 1990, s. 63. Též viz kapitola pojednávající o Eneově soukromém životě.

¹²⁰ *Ibid.*, s. 69 – 70.

¹²¹ *Ibid.*, s. 82 – 83.

¹²² *Ibid.*, s. 112.

5. SITUACE V ČESKÝCH ZEMÍCH PŘED ROKEM 1458

5. 1 KONEC HUSITSKÝCH VÁLEK A KOMPAKTÁTA

Po katastrofálním neúspěchu 5. křížové výpravy proti Čechům z roku 1431 se římská církev rozhodla pozvat české zástupce na jednání basilejského koncilu, kde mělo být dosaženo dohody o jednotě a jejích podmínkách.¹²³

Samotnému odjezdu poselstva do Basileje předcházela jednání v Chebu, jejichž výsledkem bylo sjednání "Chebského soudce", tedy zásad, podle kterých bude samotné jednání na koncilu probíhat. Samotné znění Chebského soudce bylo pro husity velice příznivé, mimo jiné proto, že vycházelo z jejich věroučných zásad, že při jednání ve věci artikulů bude na koncilu nejpravdivějším a nestranným soudcem Boží zákon a praxe Kristova, apoštolů a prvotní církve, zároveň s výroky koncilů a církevních učitelů, kteří se na nich skutečně zakládají.¹²⁴

Jednání na koncilu nebyla tak úspěšná, jak obě strany předpokládaly, mimo jiné z důvodu rozlišného výkladu pravidel stanovených Chebským soudcem. Představitelé koncilu se v souladu se soudobými nároky na autoritu při rozhodování o církevních záležitostech odmítali podříditi autoritě Písma tak, jak ho vykládali zástupci českých husitů. Nakonec přeci jen došlo po dalších jednáních v Čechách ke konsenzu a uzavření dohody, "basilejských kompaktát". Ta měla byla základem a nepřekročitelnou hranicí pro formující se husitskou církev.

¹²³ Šimek Milan, Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát, Praha 2005, s. 8 – 16.

¹²⁴ Sbíрка latinských textů pro bohoslovce, sest. Pavel Filipi, Praha, Kalich 1976, František Palacký, *Archiv Český* III., v Praze 1844

5. 2 ZIKMUNDŮV NÁVRAT DO ČECH, OBDOBÍ INTERREGNA A DALŠÍ JEDNÁNÍ S BASILEJSKÝM KONCILEM

Ani jednání o Zikmundově návratu do Čech a převzetí vlády nebyla jednoduchá díky jeho odporu proti osobě Jana Rokycany, jenž sdílel s kuriálními otci v Římě. Jejich společné snahy o Rokycanovo odstranění však nebyly úspěšné. Když byl totiž Rokycana pozván na koncil k disputaci o kalichu jako odborník na tuto otázku, odmítl, protože správně vycítil, že je to záminka k jeho odstranění a že by byl v Basileji odsouzen k smrti. Jeho odpor k cestě na koncil rozzlobil Zikmunda, ale ani jeho čestné slovo nepohnulo Rokycanu k cestě, zvláště když si připomněl osud M. Jana Husa nebo M. Jeronýma Pražského.¹²⁵ Rokycana byl i později zván k jednáním do Říma, ze kterých se ale vždy vymluvil z oprávněných obav o svou bezpečnost. Zikmund se i jinak snažil Rokycanovu pozici podlomit, což se mu dařilo s úspěchem pouze částečným a dočasným.

Zikmundova vláda se ostatně neodvratně chýlila ke svému konci. Odpor proti němu se stupňoval, zvláště po tom, co dal v Praze mučit a oběsit zajatého Roháče a jeho druhy. Na sněmu v Čáslavi byly Zikmundovi vypočítány jeho nesplněné sliby. Rozhodl se tedy ze země ujet, protože se obával zajetí. Cestou 9. prosince 1437 Zikmund ve Znojmě zemřel. Byl odvezen do Uher a tam v Novohradě pohřben.¹²⁶

Dá se důvodně předpokládat, že Zikmundova smrt ho zachránila před další ostudou spojenou s jeho panováním v českých zemích, jež mu během celého jeho života mnoho štěstí nepřineslo.

¹²⁵ Šimek Milan, *Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát*, Praha 2005, s. 112 - 113

¹²⁶ přel. Eva Kamínková, *Kronika Bartoška z Drahonic*, in *Ze zpráv a kronik doby husitské*, Svoboda 1981, Praha s. 279.

Ani vláda jeho nástupce Albrechta neměla dlouhého trvání, neboť již roku 1439 zemřel. Po konci Albrechtovy vlády nastalo období interregna, když další kandidát na český trůn, Albrecht III. Bavorský, nabídku na panování v Čechách odmítl.

Po Příbramově neúspěchu při dalších disputacích v Basileji byla další jednání o zásadní otázky utrakvismu mezi Čechy a koncilem na dlouho zablokována. Papež Evžen IV. pokračoval v boji s basilejským koncilem, reprezentujícím konciliaristické myšlenky. Tento zápas papežství vyhrálo a princip papežské svrchovanosti nad koncilem byl tak potvrzen. Bulou z 18. 9. 1437 rozpustil Evžen basilejský koncil, vyňal pouze českou žádost o kalichu a povolil k ní lhůtu 30 dní, ale dodal také, že přijdou-li Češi jednat o tutéž věc do Ferrary, kam koncil přeložil, přijme je laskavě a bude s nimi jednat ve vši lásce.¹²⁷ Spor mezi papežem a koncilem v této době právě eskaloval a papež chtěl svou pozici posílit jednáním se Zikmundem a husity. Basilejský koncil téhož roku rozhodl o tom, že kalich nebyl Kristem nařizen ani laikům, ani kněžím nesloužícím. To byla definitivní tečka za jednáním husitů s koncilem.

Basilejský koncil nakonec skončil poměrně neslavně, když byl na nátlak Habsburků vyhnán z Basileje. Ještě předtím ho opustili jeho vedoucí osobnosti - Julián Cesarini a Jan Palomar, kteří přešli do papežova tábora. Snaha postavit do čela konciliaristického tábora savojského vévodu Amedea skončila také neúspěšně, když se Amedeo jako Felix V. roku 1449 vzdal papežské hodnosti, kterou mu koncil roku 1439 udělil.¹²⁸

Koncil pokračoval v Lausanne, kde zvolil papežem Thommase Parentucelliho ze Sarzana, v té době již vládnoucího papeže Mikuláše V., a tím koncil i jeho účastníci fakticky uznali svou porážku a

¹²⁷ Catholic Encyclopedia <http://www.newadvent.org/cathen/02334b.htm>

¹²⁸ Bartoš František Michálek, *České Dějiny* II. 8, Vláda bratrstev a její pád, Academia, Praha 1966, s. 223 tvrdí 1440, ale ostatní literatura 1439.

podrobení se papeži, načež vyhlásili rozpuštění koncilu. Postoj Čechů k otázkám sporů konciliarismu s papalismem a jeho představiteli by vyžadoval samostatné a rozsáhlé zpracování. V odpovědi Fridrichovi, který žádal, aby Čechové potvrdili přísahu poslušnosti papeži Evženovi, čeští páni žádali o odklad z důvodu plánovaného sněmu, který by tuto žádost odsouhlasil. Navíc odkázali na to, že Čechové Evženovi poslušnost, v souladu s kompaktáty, jak nezapomněli vytknout, složili již za Zikmunda.¹²⁹ Celkově je možné říci, že se tehdejší česká reprezentace snažila zůstat v těchto sporech z pragmatických důvodů pokud možno neutrální. Odložilíkovo tvrzení, že z pohledu Čechů byla situace v tehdejší církvi a spory mezi Evženem a basilejským koncilem nepřehledná a utrakvisté, kteří logicky neměli dost informovaných kontaktů v obou táborech tak propásli šanci vytěžit pro sebe z těchto sporů a dá se říci nového schizmatu maximum, se zdá být rozumným východiskem.¹³⁰

V roce 1447, po Evženově smrti, byli čeští poslové, o nichž, i o předem daném neúspěchu jejich mise již byla řeč, v Římě. Čechové tak chtěli navázat na jednání z třicátých let, která byla do teď dlouhodobě přerušena. Viděli v osobě nového papeže možnost, jak získat potvrzení kompaktát, a žádali, aby jim bylo povoleno požívat výhod smluv jimi garantovaných. Mikuláš V. k tomu však mlčel. Přímo je neuznal, ale ani jejich platnost nepopřel. Žádost o potvrzení Rokycany jako arcibiskupa pochopitelně neměla větší šance na úspěch. Informace o tom nám podává korespondence Prokopa z Rabštejna, dobře obeznámeného s postojem Mikuláše V. v této věci, jak je popsáno v kapitole zabývající se snahami o Rokycanovo potvrzení. Ani Karvajalova výprava k jednání s Čechy o rok později,

¹²⁹ *Archiv Český V.*, Palacký František, Fridrich Tempský, Praha 1862, s. 269-270.

¹³⁰ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 38.

očekávaná v Praze s velkými nadějemi, nepřinesla žádné výsledky. Sám Karvajal musel z Prahy potupně utéct po tom, co se objevila zpráva, že se pokusil uzmout originál kompaktát.¹³¹

Vládu v Čechách převzaly v době interregna šlechtické spolky landfrídy a sněmy, které zajišťovaly jejich spolupráci. Jakkoli byla tato správa nedostatečná a pro budoucí státní prosperitu nevyhovující, jednotlivé skupiny se snažily alespoň touto provizorní formou udržovat výkon "státní moci" v chodu, jak vidíme na příkladu čtyř východočeských krajů pod správou Hynce Ptáčka od roku 1440.

¹³¹ Rukopis Vat. lat. 4150, mající obsahovat Karvajalovu odpověď českému sněmu z 10. 5. 1448 a články utrakvistů předložené tomuto legátovi. O tomto rukopisu zpráva in *Husitika vatikánské knihovny v Římě*, Prokeš Jaroslav, Orbis, Praha 1928. s. 10 - 11.

5. 3 JEDNÁNÍ O NÁSTUPU LADISLAVA POHROBKA NA TRŮN

Dlouhá jednání o nástupu Ladislava Pohrobka, narozeného v únoru roku 1440, tedy po Albrechtově smrti, jeho vdově Alžbětě, na český trůn, jehož nástupnické právo nebylo zpočátku utrakvistickou stranou jednomyslně přijímáno s odkazem na právo stavů krále volit, vedla nakonec k úspěchu. Ačkoli Fridrich III. dlouho držel nezletilého Ladislava u sebe jako jeho poručník a správce, což se nelíbilo českým a ostatně ani uherským stavům. Ty žádaly jeho vydání a usazení na svém území, jak nám to ukazují například jednání mezi českými stavy a králem Fridrichem na Svatomichalském sněmu ve Vídni z října roku 1443, kdy byl Ladislav přijat jako nápadník českého trůnu.

Mezi požadavky českých stavů k úspěšnému uvedení Ladislava na trůn patřilo mimo jiné to, že:

- 1) Jestli má být Ladislav přijat v Čechách za krále, je potřeba, aby byl vydán Čechům v moc a jeho dědictví navždy připojeno k České koruně. Tento požadavek došel naplnění až o mnoho let později. Ještě v červenci roku 1453 se Enea v listu informujícím Mikuláše Kusánského o pádu Cařihradu zmiňuje o tom, že poselstvo německých rytířů, které cestovalo přes Moravu, jak Enea píše "otčinu lupičů", a kterému Ladislav zaručil bezpečnost, bylo přepadeno a uvězněno. Sám Ladislav prý slíbil přijet do Čech na svatého Michala, tedy 29. září, Češi ale žádali, aby to bylo dříve.¹³²
- 2) Aby hájil nároky stanovené kompaktáty.
- 3) Aby usiloval o uznání arcibiskupa.
- 4) Aby dbal práv všech českých stavů.
- 5) Převzal všechny dluhy předchozích panovníků.

¹³² 21. července 1453. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXVIII, III. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1918, s. 204 - 215

9) Do úřadů a na panství dosazoval pouze Čechy.

Tyto a další požadavky patřily ke standardu, který byl v českých zemích na nastupujících panovnicích nárokován již od počátku čtrnáctého století. Fridrich se v odpovědi na tyto požadavky vyjádřil nejprve k vydání Ladislava Čechům. S poukazem na Ladislavovo přílišné mládí, s poznámkou, že také Uhři žádali, aby jim byl vydán, informuje Fridrich stavy, že Ladislav zůstane zatím pod jeho poručnictvím a u něj. Je ale možné, aby ho zástupci království navštěvovali. Připomíná Čechům, že i dříve měli nezletilí dědicové poručníky a správce, kteří jejich jménem spravovali jejich záležitosti, než dosáhli potřebného věku.

O připojení zemí Koruny české připomíná, že je již pevně stanoveno staršími zápisy a není tedy potřeba toto obnovovat. V druhé odpovědi se odkazuje na první s tím, že co bylo kompaktáty domluveno, hodlá Fridrich držet. Ve věci arcibiskupa bude Fridrich podporovat toho, kdo bude potvrzen církví. Co se týká dalších záležitostí, hodlá Fridrich ponechat všechny při jejich právech a hodlá je hájit před bezprávím. K otázce dluhů odpovídá Fridrich vyhýbavě. Co se týče dosazování úředníků, souhlasí s tím, aby v českém království byli v úřadech Češi, v ostatních korunních zemích aby byly věci tak, jak to stanovil Karel IV.

Do Čech se zatím Fridrich nechystá pro velké zaneprázdnění, vítá ale poselstva z Čech, pokud by přijela za ním. Pokud v budoucnu situace dovolí, je připraven cestu do Čech podniknout. Vyzývá Čechy, aby se dobrovolně řídili podle jeho odpovědí, protože bude v Čechách poručníkem (za Ladislava).¹³³

Dalšího roku v listu z 2. května chválí Fridrich skutečnost, že bylo na sněmu přivoleno k Ladislavově uznání za krále, a omlouvá se, že nemůže hned jednat o české věci kvůli sněmu v Norimberku. Žádá,

¹³³ *Archiv Český I.*, Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1840, s. 275 – 279.

aby všichni usilovali o jednání, jež povede k pokoji v zemi. Až se Fridrich ze sněmu vrátí, chce dále jednat o situaci v Čechách, aby byl zajištěn mír a pokoj a ustanovena vláda práva, k čemuž chce být Fridrich nápomocen.¹³⁴

Jednání byla neustále prodlužována z mnoha důvodů, kromě osobních zájmů Fridricha na co nejdelším poručnictví mladého Ladislava také působením Oldřicha z Rožmberku, který z prodlužování bezvlády těžil.

Tato jednání samozřejmě neunikla pozornosti Eney Sylvia Piccolominiho, který jako úředník Fridrichovy kanceláře sestavoval jeho korespondenci. Reálná úloha úředníka Piccolominiho v těchto jednání ve čtyřicátých letech ale samozřejmě nebyla nikterak zásadní. Jednání o Ladislavových nárocích na středoevropské trůny přesto komentuje v různých dopisech, jako například kardinálu Ludvíku d'Aleman, kterého mimo jiné zpravuje o Ladislavu Pohrobkovi a vyjednávání s Čechy, jenž byl datován do prostředka října 1443¹³⁵. Další list týkající se Ladislavovy kandidatury zaslal 16. září 1443 arcibiskupu Dionýsovi Széch, kde o něm psal jako o naději Rakouska, Uher a Čech, který by měl bezodkladně převzít panování.¹³⁶ Kašpara Šlika informoval Enea v dopise z 1. ledna 1444 o již zmíněném říšském sněmu v Norimberku, svolaném k 21. květnu, odkud se Fridrich chystá být k 24. červnu v Praze. Enea však upozorňoval, že neví, jestli to bude skutečně platit.¹³⁷ Prvního května 1445 poslal Enea Guinifortu z Milána zprávu o smrti krále

¹³⁴ *Archiv Český I.*, Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1840, s. 284 – 285.

¹³⁵ *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXI + LXII, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 202 – 204.

¹³⁶ ...hic spes Austrie, Hungarie desiderium, et Boemorum cura nutritus est rex Ladislaus puer, quem idibus septembris in aula regia coram Friderico cesare patriuele suo magna baronum stupante caterva sum contemplatus..., *Ibid.*, s. 182 - 187

¹³⁷ *Ibid.*, s. 265 – 268.

Vladislava a kardinála Cesariniho a mimo jiné také o tom, že Ladislav je všeobecně uznán za krále.¹³⁸

Jiří z Poděbrad, který byl roku 1452 ustanoven českým správcem, již předtím roku 1450 svým rázným zásahem proti Strakonické jednotě prokázal způsobilost ke správě království a podržel tento úřad i po začátku Ladislavovy vlády roku 1453. Hned první rok svého správcovství podrobil své moci i tábory, jejichž reálná vojensko-politická moc byla jenom stínem někdejší slávy. Společně s tím došlo i k jejich sjednocení s Rokycanovou stranou. Tábor navíc již před mnoha lety prošel procesem, v němž se z původního komunitního uspořádání transformoval ve standardní soudobé město s rozvrstvením obyvatel, daňovou soustavou a vším, co k tomu náleželo.

Tohoto faktu si během svého pobytu v Táboře všiml i Enea Piccolomini. Roku 1451, jsa jmenován císařským legátem k Čechům, totiž odjel s dalšími šlechtici do Čech jednat na sněmu o otázce nástupnictví českého trůnu.¹³⁹ Sněm se měl odehrávat v Praze, ale kvůli morové epidemii byl nakonec přeložen do Benešova. Zástupci českých stavů vyjádřili rozhodnutí, že pokud k nim nebude konečně vyslán nástupce trůnu, Albrechtův syn Ladislav, o jehož vydání již dlouho usilovali, mohou si zvolit jiného krále v souladu s dávnými právy království.

Během sněmu Enea oslovil shromáždění, vyzdvihl slávu českého království a promluvil o prospěchu všech zemí z pokoje, který může vycházet z jednoty církve. Poté předložil císařovo stanovisko, totiž že král-chlapec potřebuje gubernátora a nemůže být v lepších rukou

¹³⁸ Bohemorum quoque sententia in Ladislaum regem consonat. *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Wolkan Rudolf, FRA LXI + LXII, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909, s. 505 – 509.

¹³⁹ Tuto svou cestu, jednání v Čechách a pobyt v Táboře popisuje Enea v 21. kapitole první knihy Komentářů, Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, kapitola XXI., též *Pii secundi pontificis maximi commentarii*, Balassi Kiadó, Ibolya Bellus et Iván Boronkai Budapest 1993.

než u samotného císaře. Zdůraznil také to, že nebude trvat dlouho a jejich přání, totiž mít krále u sebe, bude naplněno, jakmile k tomu nastane vhodná chvíle a potřeba, jen co mladému králi přibude několik let. Čechové jsou bez krále již téměř dvanáct let, ať počkají ještě krátkou chvíli.¹⁴⁰

S tím, že se sněm spokojil a slíbil nikoho jiného na trůn nevolat, žádal ovšem zamezení zbytečných průtahů, které by vedly ke zlému. Během jednání o jednotlivých otázkách sněm žádal vysvětlení, co se myslí onou krátkou chvílí, a byl poselstvem odkázán na zvyk panující v Rakousku ohledně věku nástupníků trůnu.

Enea jednal, třebaže spíše neformálně, také o sjednocení Čechů s církví. V rozhovoru s Jiřím z Poděbrad mu zdůrazňoval výhody plynoucí z této jednoty a z toho vzešlého požehnání míru. Tuto událost připomínal Enea již jako papež českým poslům při jednání v Římě roku 1462. Enea během těchto rozhovorů nabyl dojmu, že Jiří byl na "scestí" poháněn svou chutí po moci spíše než heretickou vírou. Jak píše: „To je mezi Čechy obvyklé, považují za vznešenější vládnout kacířům, než být poddanými pravověrným.“¹⁴¹ Přesto byl Eneův dojem z Jiřího veskrze kladný, správně v něm odhadl vhodného partnera pro další jednání a záruku klidu v Čechách. Tady se ale zároveň nachází základ pro jeho další posuzování Jiřího jednání, v jehož odhadu se teď i v budoucnosti Enea již jako papež zmýlil, jak bude podrobně rozepsáno v dalších kapitolách.

Během zmíněné cesty na sněm se Enea rozhodl přenocovat v Táboře, dávaje se raději pod ochranu vlků než zajíců. Na cestě zpátky tam Enea nocoval znovu, a dokonce se účastnil disputace o otázkách víry s tábořskými teology, Mikulášem Biskupcem, Václavem Korandou a

¹⁴⁰ Fridrichovy instrukce poslům a Eneova řeč ke sněmu, *Archiv Český* II, Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s. 303 – 304, 304 – 307.

¹⁴¹ Hominem magis dominandi cupiditate quam haeresis/heresis (Kiadó) errore deceptum existimavit, idque plerisque Bohemis insitum est, quibus dominari hereticis quam servire fidelibus antiquius esse videtur. Ibid.

Polákem Ondřejem Caltou.¹⁴² Tuto návštěvu Enea vyložil spolu s výčtem tábořských zvyků, kacířstev a popisem města v listu Karvajalovi z 21. srpna 1451,¹⁴³ protože jak píše v Komentářích, jedná se o věc, kterou pro její rozsáhlost rozepsal zvlášť. Tento popis pochopitelně nemůžeme považovat za objektivní a v tomto světle je třeba vidět i jednotlivé části popisu “Luciferova království, sídla Satanova a částky ničemností“.

Enea se v roce 1453, v souladu se svým jmenováním legátem ke středoevropským národům věnoval i dále jednání s Čechy, respektive s Jiřím a s představiteli katolického duchovenstva. Přepisy Eneových listin k tomu jsou zachyceny u Wolkana¹⁴⁴. Součástí těchto jednání byla i předpokládaná účast českého vojska v boji proti Turkům, na níž Eneovi obzvlášť záleželo.

Římská kurie pochopitelně očekávala od tohoto uspořádání českých politických věcí uklidnění náboženské i politické situace v Čechách. Zanícené katolictví mladého krále představovalo záruku postupného přechodu Čechů zpět do náruče obecné církve a pragmatičnost Jiřího z Poděbrad, se kterou kuriální otcové kalkulovali, měla být pákou, která ho odtrhne od strany podobojí, aby si zachoval svoji moc a pozici v řízení státu.

Tyto úvahy se, jak bude v této práci ukázáno, nakonec ukázaly mylnými a opět se projevil fakt, že ani ti z církevních představitelů, kteří se českými otázkami a náboženskou situací v českých zemích zabývali a byli v kontaktu s českými katolíky, nebo se sami účastnili jednání s husity, nepochopili plně podstatu a hloubku husitských reformních myšlenek a to, jak pevně jsou u nás zakořeněny.

¹⁴² Šmahel František, *Husitské Čechy*, Lidové Noviny, Praha 2001, s. 388.

¹⁴³ *Dialogus de situ Thabor et de communione sub utraque specie*, Columbia University, New York, Burke Library at Union Theological Seminary UTS MS 09 f. 318.

¹⁴⁴ *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXVIII, III. Abteilung I. Band, Wien 1918.

Představa katolíků o postupném vymírání starých kališníků a opětovném návratu Čechů ke katolické církvi se ukázala jako mylná. Utrakvisté se ve většině nejen nehodlali svých zvyklostí vzdát, ale dokonce pokračovali v přeshraniční agitaci a získávali nové stoupence. Po Ladislavově nástupu na trůn se spory mezi domácími katolíky a utrakvisty opět rozjitřily. Katolická strana viděla v přítomnosti katolického krále šanci na znovuzískání ztracených pozic a strana podobojí se stejnou měrou obávala jejich ztráty.

5. 4 NÁBOŽENSKÉ VYZNÁNÍ A NÁRODNOST PO HUSITSKÝCH VÁLKÁCH

Současná společnost bohužel ještě nebyla připravena na koexistenci dvou náboženských vyznání v rámci jednoho státního útvaru nebo spíše soustátí, alespoň ne v oblasti západního křesťanství, respektive v samém srdci Evropy. Katolická církev byla sice zvyklá a do jisté míry ochotná tolerovat "stará" náboženská vyznání, popřípadě vymezit pravidla pobytu jinověrců přes všechna úskalí a občasně excesy, které takové soužití přinášelo. Ovšem tolerance skupiny, která by se oddělila z jejího vlastního těla a navíc veřejně projevovala kritiku struktury a fungování římské církve, byla v té době nepřijatelná.¹⁴⁵ Všechny ústupky odpadlíkům a kompromisy s nimi, ke kterým byla okolnostmi donucena, chápala římská církev jen jako dočasný stav a přes stvrzenou závaznost byla připravena k jejich zrušení a návratu k původnímu stavu tak brzy, jak jen to bude možné. Z tohoto hlediska je nutno vidět i rozhodnutí Pia II., když roku 1462 zrušil kompaktáta, použiv mimo jiné právě těchto argumentů.

Náboženské rozpory byly navíc umocněny problémy národnostními, vedle sporů katolíků s utrakvisty dostávaly prostor nevraživosti mezi Čechy a Němci. Prohloubení tohoto nepřátelství, jež se u mnohých z obou stran změnilo ve skutečnou nenávisť, je během husitských válek nasnadě a nepotřebuje bližšího vysvětlení. K problému národnostnímu se přidal problém rozdílného náboženského vyznání, rozdíl, který byl pro většinu obyvatelstva a reprezentace středověké a raně novověké Evropy větší překážkou vzájemné komunikace a

¹⁴⁵ O problémech náboženské koexistence a tolerance viz Válka Josef, *Doba náboženské koexistence a tolerance*. Muzeum Komenského v Přerově, 1995.

soužití, než rozdílnost nacionální, v tomto případě však s náboženstvím spojená.

Součástí dohod o přijetí kompaktát a Zikmundově přijetí na český trůn byl jeho slib, že města v čele s Prahou nebudou nucena mimo svou vůli přijímat zpět osoby zběhlé ani světské, ani duchovní.¹⁴⁶ Také zůstane další listinou zaručené právo vyloučit z Prahy, kde se přijímá pod obojí ty, kdo přijímají pod jednou, aby nevznikla směsice a svár, s výjimkou těch, které Pražané sami přijmou a u nichž je naděje, že se s nimi ve víře srovnají. Ve stejném listu stanovuje Zikmund, že podkomoří má být utrakvistou a že žádný cizinec nemá být úředníkem, konšelem, ani přísežným.¹⁴⁷ Jediná výjimka platila pro farní osadu Pražského hradu a univerzitu, jejichž příslušníci však nesměli hanět utrakvismus.

Tato praxe nebyla zjevně v Praze dodržována, jak nám ukazují opakované stížnosti na to, že se podává pod jednou i tam, kde se podává pod obojí; že jsou cizinci v úřadech a dokonce spravují arcibiskupství; a že někteří faráři odmítají dávat pod obojí. Naopak katolíci si stěžovali zvláště na Rokycanu, že z Prahy vyhání katolíky a nenechává je v Praze kupovat domy.¹⁴⁸ V tomto se ale utrakvisté odvolávali na zmíněné Zikmundovy sliby. Bylo proti kompaktátům, že někteří kněží odmítali dávat tak, jak si věřící přál, ani mu vykonávat další úkony a některé stížnosti byly podávány přímo proti Rokycanovi, který prý zakazoval dávat nemocným pod jednou a pohřbívat ty, kdo by pod jednou přijímali.¹⁴⁹ Na Moravě bylo ustanoveno, že kněz musí posloužit oběma stranám ve všem, kromě

69 *Archiv Český* III., Palacký František, Kronberg a Řiwnáč, Praha 1844, s. 449 – 450.

147 *Ibid.*, s. 431 – 434.

148 Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s odvoláním na žaloby Václava z Krumlova f 248a Petrohradský anonym f. 256b. Další popis těchto žalob proti Rokycanovi viz kapitola pojednávající o snahách o Rokycanovo potvrzení a jeho odpůrcích.

149 ...et uni, quia non comunicauit sub utraque specie, Rokczana denegauit sepulturam. *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* I., Mansi J. D., Vindobonae 1857, s. 840.

podávání, v takovém případě mu ale odmítnutí osadníci nemuseli odevzdávat desátek, ani další platy.

Realita byla mírnější, než se snažily obě strany dokázat. Část Pražanů byla vždy katolická, což nám dokazuje například to, že roku 1448 byl nejvyšším písařem Starého Města Jan Tušek z Pacova, zjevný katolík, který vedl čilou korespondenci s Eneou Sylviem Piccolominim, nebo že kancléřem Nového města byl i po ovládnutí Prahy rokycanovskou stranou katolík Prokop z Prahy.

Poněkud zvláštní byla situace v Kutné Hoře, kde po vyhnání německých katolíků zaujali jejich místa čeští utrakvisté. Po stvrzení kompaktát se ukazovalo, že k žádoucímu obnovení těžby stříbra je nutný návrat alespoň části zkušených německých horníků, kteří samozřejmě požadovali vrácení svých domů a dalších majetků. Po roce 1437 bylo rozhodnuto vypořádat tyto nároky tak, že noví vlastníci si mohli ponechat majetky ve vlastnictví při vyplacení poloviny ceny původním vlastníkům, nebo je za polovinu ceny těmto odevzdat. Po uplynutí lhůty určené k roku 1454 byly další nároky odmítány. Stejného roku byly v Praze zakázány pŕuhony na statky zběhlých, kteří je často prodali a jejich kupci poháněli nové držitele. Náboženská výlučnost byla zvláště markantní u cechů. Roku 1427 nožíři slibují, že budou přijímat pod obojí alespoň jednou týdně, stejně tak o rok později kožišníci. Dalšího roku se přidávají litoměřičtí. Roku 1444 kožišníci vysokomýtští i s manželkami a čeledí. Novoměstští sedláři 1451, dalšího roku chrudimští řezníci, 1456 novoměstští sladovníci tec.¹⁵⁰ V Praze požadavek utrakvismu jako podmínky přijetí do cechu na čas mizí, ale opět je nastolen po převzetí moci Poděbradovou stranou 3. září 1448.

¹⁵⁰ Winter, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve XIV. a v XV. století*, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1906, s. 686.

Stejná situace byla u cechů v katolických městech. Jednu z výjimek z této náboženské výlučnosti vytváří později Kunderat z Krajku roku 1518, kdy stanovuje, aby každý přijímal, jak chce, bude-li to spravedlivě před Bohem.¹⁵¹

Z tohoto všeho se ukazuje, že mimo požadavky neudělovat úřady a neprodávat šlechtická panství a hrady cizincům, jako jakási záruka zachování "české vlády", což byl od čtrnáctého století opakující se požadavek, nebyl návrat cizinců teoreticky vyloučen, neboť nový příchod obyvatel do měst nebyl formálně podmíněn příslušností k českému živlu, ale požadavkem příslušnosti k utrakvismu. Výjimkou byli například zmínění chrudimští řezníci, kteří chtěli do cechů přijímat pouze utrakvisty, ale žádné Němce, s výjimkou těch, kteří již přijati byli. Skutečnost byla ovšem zřejmě taková, že požadavek kalicha automaticky drtivou většinu cizinců vylučoval a nepřátelstvím k Němcům se téměř žádní husité netajili.

Jenom postupně a nejdříve z nezbytnosti společného soužití si nacházela cestu vzájemná tolerance mezi katolíky a utrakvisty, jejímž základem byla basilejská kompaktáta. Ta se přes rozdílný výklad jednotlivých stran stala základem soužití katolíků, kališníků, Čechů i Němců u nás, nehledě na jejich jednostranné zrušení papežem Piem II. roku 1462. Tento stav trval až do vydání České konfese nahrazující roku 1575 kompaktáta, která byl zrušena roku 1568 jako "zastaralá".

Obě strany a jejich představitelé neustále bedlivě sledovali jednání strany druhé a byli připraveni k novému útoku, cítili-li by se ohroženi, nebo prostě jen když viděli příležitost získat nad ní výhodu. Této náboženské koexistenci učinila na více než dvě stě let konec Třicetiletá válka a "husitská církev", jež nebyla ani později

¹⁵¹ Winter, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve XIV. a v XV. století*, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1906, s. 687.

pojata mezi tolerovaná náboženství. Restaurace se poté dočkala až v roce 1920.¹⁵²

¹⁵² Kapitola převzata z Šimek Milan, sborník z konference

5. 5 LADISLAV NA ČESKÉM TRŮNĚ

Předpoklad církve na plnou restauraci katolictví v českých zemích po Ladislavově nástupu na trůn zpočátku nevypadal nereálně. Jeho odpor ke kališnickému duchovenstvu a zvláště Rokycanovi byl znám, Enea Sylvio o tom osobně informoval roku 1455 papeže.¹⁵³

Této skutečnosti a faktu, že někteří opouštějí přijímání podobojí, ať již z jakýchkoli důvodů, si samozřejmě představitelé kališníků všímali a Rokycana si také na tuto skutečnost stěžoval ve svých kázáních.¹⁵⁴

Jiří z Poděbrad vzdělával Ladislava v umění vládnout a nabádal ho k nestrannosti a objektivnosti při řešení náboženských sporů, což bylo ostatně součástí jeho korunovační přísahy.¹⁵⁵ Sám Jiří z Poděbrad se této zásady, k jejímuž dodržování Ladislava vedl, snažil držet. Projevovalo se to i tím, že nedopřával duchovním, ať již ze strany katolické nebo podobojí, podíl na vládě. Byl si dobře vědom toho, že duchovní obou stran nejsou schopni dojít rozumného konsenzu a jednat umírněně, dalo by se říci rozumně. Tím proti sobě do značné míry duchovní představitelé obou stran popudil, protože se domnívali, že nadržuje druhé straně. Skutečnou vládu měl Jiří stále pevně ve svých rukou, tak jako tomu bylo před Ladislavovým příchodem do Čech. Toto Enea poznamenává v již zmíněném listu Mikuláši Kusánskému zároveň s tím, že Jiří velmi podporuje Rokycanu a zatímco kacíři panují, katolíci jsou utlačováni, pravověrní, jako Rožmberk, mají jen malou moc. Enea rozumně usoudil, že neví, jak tomu bude po příchodu krále, ale že ti, kdo drží

153 "Et rex est, qui a calice abstinet, idque fere agunt barones omnes. Populus autem plerumque suos mores ad vitam principis reformat, neque enim sese gratum existimat, nisi domino quam simillimus appareat." *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* I., Mansi J. D., Vindobonae 1857, s. 379.

154 *Postila Jana Rokycany* I., ed. Šimek František ČAVU, Praha 1928. *Postila Jana Rokycany* II. ed. Šimek František ČAVU, Praha 1929.

155 Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 23.

moc, ji jistě podrží i nadále. Výtka náboženského útlaku katolíků byla ovšem po Ladislavově příjezdu do Čech bezpředmětná.

5. 6 JEDNÁNÍ O ROKYCANOVĚ POTVRZENÍ ZA ARCIBISKUPA, JEHO ODPŮRCI

K vyřešení vzájemného poměru protivných náboženských stran byl z popudu strany podobojí svolán synod. Václav z Krumlova žádal římskou kurii, aby pomohla zabránit Rokycanově potvrzení jako arcibiskupa pražského. V rozporu s rozhodnutím českých stavů nepřijmout za arcibiskupa nikoho jiného než právě Rokycanu předložil Václav z Krumlova v domluvě s kapitulou vlastního kandidáta na pražský stolec, který byl podle jejich mínění, stejně tak jako dle kurie, volný. Totožnost tohoto kandidáta je zahalena tajemstvím, později se tímto katolickým kandidátem stal sám Václav z Krumlova. Zda se o této variantě jednalo již v této době, není zřejmé. Václavovým partnerem v korespondenci v Římě byl zřejmě Enea Sylvio Piccolomini, alespoň podle Urbánkových předpokladů.¹⁵⁶ Václav agitoval i na jiných místech pro to, aby bylo konečné rozhodnutí o arcibiskupovi ponecháno papežskému rozhodnutí. U Ladislava, ke kterému se to samozřejmě doneslo, našel tento návrh pochopitelný ohlas a podporu. Jiří z Poděbrad se snažil jeho aktivitu v tomto směru krotit. Uvědomoval si problémy, které by to způsobilo, nehledě na to, že zůstával na stanovisku podpory Jana Rokycany a bylo mu jasné, že papež rozhodně nemá v úmyslu Rokycanu potvrdit. Ujišťoval krále, že situace se jistě vyřeší ke spokojenosti kurie a hlavy katolické církve. Rokycana na to samozřejmě reagoval poukazem na své zvolení roku 1435 a mnohá pozdější potvrzení. V říjnu roku 1441 se na synodě svolané Hyncem Ptáčkem z Pirkštejna sešlo více než 350 kněží a prohlásilo se pro Rokycanu.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 24.

¹⁵⁷ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 41.

Táborité se této synody neúčastnili, ale nakonec se Rokycanově autoritě podrobili i oni. Žádost českého poselstva, které roku 1447 jednalo s nově zvoleným papežem Mikulášem V. o splnění utrakvistických žádostí a Rokycanově potvrzení, byla odsouzena k neúspěchu, jak to poznamenal Prokop z Rabštejna ve svých listech Oldřichu z Rožmberka a Kašparu Šlikovi. Sděluje jim, že jak se dozvěděl během pobytu v Římě, nový papež Mikuláš Rokycanu nepotvrdí, protože ho nemá rád, a tvrdými slovy ho odsoudil s tím, že kacíře potvrdit nechce. Tyto informace měly zůstat důvěrnými, protože k jednání o těchto věcech jelo do Říma české poselstvo, s nímž se Prokop s Eneou setkali, a dokonce se s nimi hádali o náboženské otázky.¹⁵⁸ Jak Prokop opět poznamenává, Čechové jeli do Říma k jednání nadarmo.¹⁵⁹ Na základě těchto zpráv informuje Oldřicha z Rožmberka i Kašpar s tím, že doufá, že kardinálové nepovolí při jednání s utrakvisty příliš mnoho.¹⁶⁰

Sám Ladislav, po srdečném setkání, při kterém mu byl v dubnu ve Znojmě představen Jiří z Poděbad, přislíbil v odpovědi na žádosti českých stavů z 1. května 1453 kromě jiného dbát práv zaručených kompaktáty a také usilovat u papežské kurie o potvrzení Rokycany jako arcibiskupa, a pokud by to nebylo možné, nikoho jiného na tento úřad nevolit a na tom úřadu nemít a dále postupovat podle rady řečeného Jiřího z Poděbrad.¹⁶¹ Ke skutečnému splnění těchto slibů se však stejně jako předtím Zikmund Lucemburský neměl, jeho

¹⁵⁸ Prokopův list Oldřichovi z Rožmberka z 8. 8. 1448. *Archiv Český* II., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s.443.

¹⁵⁹ Sed papa dicit: ex quo Boemi fideles illum Rokycanam nolunt, etiam non deberent pro eo scribere, quia illa simultatio vergit in periculum animarum, et est contra honestatem. Tamen Sua Sanctitas dicit se credere, quod Boemi hoc faciant bono respectu. V dopise Kašparu Šlikovi z 7. 3. 1447 a dále Oldřichu z Rožmberka z 25. 3. 1447. *Ibid.*, s. 437 – 438, 438 - 439.

¹⁶⁰ V listu z 9. 4. 1447. *Ibid.*, s. 417 – 418.

¹⁶¹ *Archiv Český* IV. sest. František Palacký, Praha 1846, s. 416 – 419. Odložilík Otakar, The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 71 – 72.

prohlášení vynucené Jiřím a českými utrakvistickými stavy tak zůstalo pouze v rovině formální.

Před zahájením synody nabádali páni kněží obou stran, aby se jednání vedla v duchu tolerance a aby kněží vedli ke klidu i lid.¹⁶² Proti těm, kdo by vyvolávali rozbroje a nepokoje, mělo být tvrdě zakročeno ze strany krále. Václav z Krumlova vybízel k poslušnosti papežskému stolci a vyzval pány, aby se přidali k jeho žádosti, aby papež jmenoval arcibiskupa. Také požadoval, aby nebylo katolické duchovenstvo utiskováno a souzeno světskou mocí, jak se podle něj často děje.

Páni, zřejmě ve shodě s Jiřím z Poděbrad, vyzvali duchovní strany podobojí, aby dodržovaly věci, ke kterým je zavazovala kompaktáta, a nevykonávaly nic, co by bylo nad jejich rámeček.¹⁶³

Král uznal Rokycanu za hlavu duchovenstva podobojí nejspíše na zásah Jiřího z Poděbrad. Ten také vytkl Václavovi z Krumlova svévolný postup ve věci jednání s papežem ohledně jmenování arcibiskupa. Ten jeho výtku přijal, nicméně nedůvěřoval tomu, že by Ladislav uznal Rokycanu, ke kterému měl velice negativní postoj, za hlavu utrakvistů.¹⁶⁴

Během jednání kněžské synody za Václavem z Krumlova přišla skupina několika desítek utrakvistických kněží, aby je v souladu s kompaktátami přijal ve svou poslušnost. Václav z Krumlova s tímto váhal, protože ačkoli by tím formálně zvýšil svůj vliv mezi českým duchovenstvem, zároveň by uznal platnost kompaktát a legalizoval přijímání podobojí. Pochválil dobrou vůli těchto kněží, ale vyžádal si odklad pro poradu s Římem. O této situaci zpravil papežskou kurii listem, jehož adresátem byl zřejmě Enea Sylvio Piccolomini. Naznačil

¹⁶² Tak v zápisu sněmovního o napravení řádu zemského, *Archiv Český* IV. sest. František Palacký, Praha 1846, s. 421

¹⁶³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 28.

¹⁶⁴ *Ibid.*, s. 30.

v něm, že utrakvistickým kněžím řekne, aby vykonali nápravu v tom, kde pochybili, bez toho, aby toto nějak specifikoval.¹⁶⁵

Ladislav vydal po poradě s Jiřím z Poděbrad nařízení všemu kněžstvu, ve kterém potvrzoval dřívější dohody a rozhodnutí. Faráři, kteří se chtějí s povolením arcibiskupa vrátit ke svým farám, mají tam, kde lid přijímá podobojí, tak podávat, jinak nebudou trpěni a jiní je mají nahradit. kompakтата mají být zachována beze všech libovolných výkladů. Při podávání z kalicha se má opakovat, že pod každou způsobou je přítomen celý Kristus. Výklad, že podávání podobojí je jen povoleno "dopuštěním strpenie", byl nahrazen vysvětlením, že toto přijímání je užitečné a spasitelné. Eucharistická formulace, že ve svátosti oltářní je celý Kristus, pravý Bůh i pravý člověk "s svým vlastním přirozením a podstatu svého přirozeného bytu", byla formulací Rokycanovou, kterou použil proti táborům a z níž také vyplývala náležitá pocta klekáním. Další z nařízení se týkala vzájemného vztahu mezi katolíky a utrakvisty, jež se mají zdržet útoků proti druhé straně. Při obřadech, jako například křtu, že se mají držet obvyklé agendy, včetně kmotrů, křížma a svatého oleje, aby užívali posledního pomazání a zachovávali i další "věci malé", Smrtelné hříchy měly být trestány podle kompaktat. Ačkoli žádná z náboženských stran nemohla být se závěry synodu spokojena, protože nedosáhla naplnění všech svých požadavků, byl výsledek příznivý zvláště pro utrakvisty, a to díky opětovnému uznání Rokycanovy autority nad utrakvistickým kněžstvem.¹⁶⁶

Tento výsledek samozřejmě vzbudil mezi katolíky další obavy o budoucí vývoj a ve zřejmé návaznosti na to informoval Enea papeže o tom, že obavy českých katolíků jsou přehnané, protože silná vláda a

¹⁶⁵ "...que ita interiori iam iudicio pono, fortasse propter futura acta, ut post coram populo licentium possint confundi, quod non advertabant mandata, et ut taliter ad pacta reducantur." Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 32.

¹⁶⁶ *Ibid.*, s. 34 – 36.

rozvaha Jiřího z Poděbrad dává záruky klidu. Píše: „Celé Čechy se staly jako jedním lidem, protože se každému nechává jeho řád a jsou určeny tresty těm, kdo by druhou stranu obviňovali z kacířství. A tak leží nyní vedle sebe vlk s beránkem a pardál se lvíčetem.¹⁶⁷

Eneovo idylické vyličení situace v Čechách je zřejmě přehnaně optimistické, Enea se zřejmě snažil podat příznivou zprávu, aby vyzdvihl své vlastní zásluhy o klid v Čechách a utvrdil svou pověst znalce českých poměrů a ukázal se jako posel dobrých zpráv. Od své angažovanosti v Čechách očekával povýšení do kardinálského stavu. Kardinálský klobouk, který později skutečně obdržel, byl ale spíše vyjádřením díky za přípravy protiturecké výpravy než za působení v české otázce.

Protiturecké tažení bylo druhým Eneovým želízkiem v ohni v honbě za kardinálským postem a velkým úkolem, který si Enea uložil. Předpokládaná pomoc vyhlášených českých bojovníků v boji s Turky byla dalším z důvodů Eneovy smířlivosti vůči utrakvistům a zvláště k jejich politickému vůdci Jiřímu z Poděbrad, jehož pohnutky měl Enea za zjištěné a pragmatické.

K jednání o reálný rámec české pomoci v boji přijel do Prahy v letech 1453 a 1454 papežský legát Jan z Castiglione.¹⁶⁸

Pozdější zklamání nad tím, že Jiří z Poděbrad nemá v plánu se utrakvistům skutečně odřici, nemohl ještě v této době Enea tušit. V kontrastu s tím byl jeho odpor k utrakvistickému duchovenstvu reprezentovanému „arcikacířem Rokycanou“, u kterého se Enea oprávněně obával skutečné zapálenosti pro věc kalicha, kompaktát a celé myšlenky husitského hnutí a odkazu reformátorů, jakými byli Jan Hus nebo Jakoubek ze Stříbra. U velké části těchto kněží nebyla naděje, že by se pod slibem osobních výhod a získání úřadů a

167 Mansi J. D. s. 357 in Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 38.

¹⁶⁸ *Ibid.*, s. 39.

prebend dali získat ke skutečnému návratu k původnímu stavu církve a pro plnou poslušnost k ní.

Na druhou stranu je evidentní, že zprávy o stabilizované situaci v Čechách měly reálný základ a stížnosti Václava z Krumlova byly z větší části neopodstatněné. Dobrá správa království, realizovaná rukou Jiřího z Poděbrad, a ohled na katolického krále Ladislava se vylučovaly s programovým potlačováním práv katolické strany. Ačkoli se dá předpokládat a z dobových zpráv dobře doložit, že tam, kde měli kališníci převahu, využívali ji ke svému prospěchu. Stejně se ale chovali katolíci a tyto snahy nepřekračovaly ve většině přijatelný rámec.

Skutečným podnětem ke katolickým žalobám na utrakvisty byla skutečnost, že spolupráce politického správce země Jiřího z Poděbrad a duchovního správce Jana Rokycany vytvářela pevnou hráz restauračním katolickým snahám i přes skutečnost, že Jiří plánovitě a ze státnického hlediska rozumně vytěsňoval duchovenstvo obou stran z politického rozhodování, jak bylo již ukázáno dříve.

V osobě Jana Rokycany viděli ostatně se shodě s Eneou i čeští katolíci jednu z hlavních překážek svých plánů. Tato shoda byla tím pochopitelnější, čím více vedl Enea přátelskou nebo alespoň kolegiální korespondenci s mnoha českými katolíky, ať již usazenými doma nebo působícími v zahraničí. Hlavní část zpráv o situaci v Čechách měl právě od nich. O této korespondenci a stycích Eney s Čechy blíže pojednávám v samostatné kapitole.

Útoky na osobu Jana Rokycanu jako čelného představitele utrakvismu měly znevážit toto hnutí jako celek a k tomu směřovaly mnohé spisy Václava z Krumlova, Jana Papouška ze Soběslavi,

Prokopa z Plzně a dalších. Centrem protirokycanovského a protihusitského literárního hnutí byla pražská kapitula.¹⁶⁹

Žaloby proti Rokycanovi, jejichž opis z roku 1461 a které vznikly již před tímto datem, se nalézají ve vatikánském archivu, jsou rozděleny na tři části. První z nich obsahuje soupis 65 jeho bludů a odchylek od církve, což dokládá jeho výroky pronesenými při kázáních. Druhá část obsahuje soupis Rokycanových mravních nedostatků, díky nimž je nezpůsobilý ke kněžskému úřadu. Třetí část má obsahovat zkomolené artikuly, vyjádřené roku 1427. Rokycana je velmi nevybíravě titulován -stultissimus hominum, vilis asinus.¹⁷⁰

Literární polemika s Rokycanou se ostatně datuje již od jeho zvolení arcibiskupem roku 1435, kdy proti Rokycanovi psal Jan z Borotína.¹⁷¹

Snahy o Rokycanovu politickou a morální diskreditaci nebyly ve své době, alespoň v Čechách, přes všechnu snahu jejich autorů příliš úspěšné. O to více působily v dobách pozdějších, kdy se dochované, proti Rokycanovi namířené spisy, včetně literárních památek sepsaných Eneou Sylviem Piccolominim, staly příčinou jeho všeobecného odsouzení. To bylo umocněno i negativní příhanou zrady podané ze strany literátů pozdější jednoty bratrské. Rokycanovo neobjektivní a nespravedlivé vykreslení jako zatvrzelého kacíře a zároveň zrádce husitské myšlenky přetrvalo až do 19. a u některých historiků až do 20. století.

K Rokycanově rehabilitaci došlo až zásluhou Františka Palackého, který poukázal na Rokycanovu zásadně pozitivní úlohu a úspěšnou snahu provést husitskou církev všemi nástrahami, které jí doba

¹⁶⁹ Rudolf Urbánek toto hnutí neformálně a na dálku vedené Janem Kapistranem nazývá již protireformačním.

¹⁷⁰ Rukopis Ottob. lat. 348. IX. F. 290a – 300a Articuli et errores Johannis Rokyczane, quos contra s. ecclesiam Romanam et vers. prosequitur, tenet, dogmatisat, multiplicat, augmentat, qui ex sermones ex operibus et factis suis et suorum illiciti sunt non putative, sed veridice. Tento spis byl dříve majetkem Mikuláše Tempelfelda. Dle Prokeše se tyto žaloby kryjí s rukopisem Petrohradským IV F 102 a souvisí také s rukopisem Třeboňským A 19. *Husitika vatikánské knihovny v Římě*, Prokeš Jaroslav, Orbis, Praha 1928, s. 53 – 54.

¹⁷¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 41.

přinášela, a vyvrátil pomluvy a výmysly do té doby o Rokycanovi rozšířené.¹⁷² Velice příznivě se v hodnocení osoby Jana Rokycany vyjádřil také Rudolf Maršan ve svém spisu „Jiří z Poděbrad, tvůrce spořádaného státu“, díle jinak často zjednodušujícím, generalizujícím a v mnoha aspektech tendenčním a nekriticky obdivujícím osobu Jiřího z Poděbrad, spise, který je z uvedených důvodů i díky absenci kritického aparátu pro soudobé bádání nepoužitelný.¹⁷³

V propagandistickém zápase proti Rokycanovi nezůstával Enea Sylvio Piccolomini nijak stranou a roku 1455 ve své řeči k papeži poznamenává, že Rokycana trpí velikou zálibou v jídle a jak by vše vypadalo, kdyby byli Čechové ponecháni při svém obřadu. Rokycana prý „u oltáře sloužil jako ovečka, kázal jako lev a u jídla byl jako vlk“.

Nevlídnot katolického kléru vůči Rokycanovi se projevila i po smrti Ladislava Pohrobka, kdy šel volený pražský arcibiskup za královými marami v černém ornátu a při pochování kázal u hrobu, byv okřikován kanovníky, aby přestal, že již bylo toho kázání dost.¹⁷⁴

Rokycana v padesátých a šedesátých letech utrpěl několik záchvatů mrtvice, po jednom z nich, který ho měl postihnout roku 1453, nemohl nějakou dobu mluvit. Rokycanovi odpůrci to pokládali za boží znamení a Enea píše v listu 1. ledna o Rokycanově mrtvici „apoplexia tactus“ a o zprávě, že ztratil schopnost řeči, aby však hned 10. ledna napsal znovu, že se tato zpráva ukázala klamnou, a 22. ledna má už Enea zprávy o tom, že se Rokycana zotavil a opět

¹⁷² O Rokycanově osobnosti a bližších detailech jeho historického ospravedlnění. Šimek Milan, Úloha mistra Jana Rokycany, Praha 2005, s. 134 – 141.

¹⁷³ Maršan Rudolf, *Jiří z Poděbrad, tvůrce spořádaného státu*, Jičín 1937, s. 15.

¹⁷⁴ *Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického*, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 225 – 226.

káže.¹⁷⁵ Později se také několikrát objevily falešné zprávy o Rokycanově smrti.

¹⁷⁵ „Rumor, qui Rochezana elinguato fuerat, diu evanescit et falsus creditur, „more suo sermocinatur. Non tamen is est, quem se credit. Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 86.

5. 7 OBNOVENÍ JEDNÁNÍ UTRAKVISTŮ S KURIÍ A ENEOVA ÚLOHA V NĚM

Jednání a spory obou náboženských stran nepřinášely žádné pozitivní výsledky a spíše rozdmýchávaly stávající spory. Karvajalova ani Kusánského intervence nepřinesly postup v jednání, a jak již bylo uvedeno dříve, Kapistran svým působením vyvolal v Čechách pobouření a novou vlnu znepokojení.¹⁷⁶ Zdálo se, že jednání mezi duchovními obou stran jsou na delší dobu zablokována. Situace se obratně chopili politici obou protivných stran, včetně pragmaticky uvažujících členů kurie a Piccolominiho s tím, že se ujmou vyjednávání o sporných otázkách.

Bylo jim zřejmé, že dosavadní postup, jakési ponechání rozhádaných teologů, neschopných překonat rozpory, neochotných ke kompromisům podmiňujícím další jednání, což bylo do značné míry způsobeno osobními útoky a vzájemnou averzí, ve volném ringu nikam nevede.

Papežská kurie potřebovala dokázat světu a vlastně i sama sobě, že si s "českou otázkou" dokáže poradit, což bylo zásadní pro potvrzení její prestiže po odstranění schismatu a zároveň předpokladem pro řešení politických následků schismatu ve Francii. Pro tato jednání chtěla mít kurie krytá záda s vědomím, že se po úspěšném jednání nebude muset, alespoň v dohledné době, obávat problémů s utrakvisty v Českých zemích.

Pro české politiky bylo zase urovnání sporů s kurií a vůbec vyřešení náboženské otázky předpokladem pro upevnění vlastní pozice ve vztahu k okolním zemím, jejichž představitelé a koneckonců i obyvatelstvo stále viděli v českém "kacířství" nebezpečí, jež je nutno

¹⁷⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 89.

potlačit. Smírné vyřešení celé situace a zbavení se kacířského znamení by výrazně zvýšilo kredit v oblasti politické, obchodní a koneckonců i v oblasti zvolna se znovu rozvíjejícího kulturního života. Pro utrakvistické politiky byla tato snaha umocněna tím, že si uvědomovali, že katolický král Ladislav bude přát katolíkům a podporovat jejich snahy o restauraci katolicismu a potlačení utrakvismu. Hlavními body při jednání s kurií pro ně bylo potvrzení basilejských kompaktát papežem a potvrzení Rokycany jako arcibiskupa, jak to ukázal sněm z roku 1454.

Ladislav sice při nástupu na trůn musel přijmout závazky vůči utrakvistům, ale kroky, které podnikl ve věci vyjednání s kurií, byly pouze formální, jak se ukázalo při neúspěšném jednání roku 1453, po kterém již další neorganizoval.¹⁷⁷

Pozice správce Jiřího z Poděbrad - utrakvisty nebyla jednoduchá, nakonec se mu ale podařilo urovnat neshody, které měl s králem Ladislavem po jeho odjezdu z Čech roku 1454 a v následujících letech 1455 a 1456. Ladislav se postupně vymaňoval z vlivu Jiřího, kterého možná dokonce jednu chvíli podezíral ze zrady, a začínal jednat nezávisle na něm.¹⁷⁸ Roku 1457 Jiří žádal, aby se Ladislav vrátil do Prahy, a ten to nakonec slíbil. Není ale jisté správné tvrzení, že to bylo pod pohrůžkou, že si jinak Češi zvolí jiného krále. K tomuto zlepšení vzájemných vztahů došlo po Ladislavově návratu do Čech 29. září 1457.

Po pádu Cařihradu se opět zvýšily utrakvistické šance na příznivou dohodu, protože otázka české pomoci proti Turkům nabyla ještě většího významu než předtím. I některým kuriálům muselo být zřejmé, že expanzivní Turkové, kteří se již přiblížili k hranicím západního křesťanstva, po úspěšném rozdrčení odporu křesťanů

¹⁷⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s 90.

¹⁷⁸ *Ibid.*, s. 178.

východních, stojících kulturně a nábožensky úplně mimo rámec křesťanství, jsou přece jen větším nebezpečím než umírněné křídlo utrakvistických Čechů se svými požadavky. K tomu se přidával faktor ekonomický, kdy se zvláště Italové obávali o budoucnost svých středomořských, balkánských držav, přístavů a o osud námořního obchodu, zdroje prosperity mnoha italských měst a držav vůbec, jak o tom také Enea bystře informoval Karvajala v již uvedeném popisu pádu Cařihradu.

Také Ladislav měl jako uherský král na řešení turecké otázky eminentní zájem, protože se nebezpečí jejich útoku bezprostředně přiblížilo k jeho hranicím. Po smrti papeže Mikuláše V. se hrouť plány na brzké vyslání křížové výpravy¹⁷⁹ i přesto, že i nový papež Alfons, kardinál Santi Quattro Coronati, dle Eney senilní stařec, Kalixt III., který byl zvolen po smrti Mikuláše V., čímž byly zmařeny naděje kardinála Bessariona, který chtěl získat papežskou tiáru pro sebe, vyvíjel aktivitu při organizaci protitureckého tažení, snaže se dodržet přísahu složenou v konkláve před svou volbou, že bude vší silou usilovat o opětovné zmocnění se Cařihradu a vyhlazení ďábelské sekty Mohamedovy. Ihned po svém zvolení vyhlásil Turkům válku.¹⁸⁰ U tohoto papeže také Enea Sylvio lobbval ve věci Čechů, když zdůrazňoval, že bez české pomoci není možné Turky porazit. Jak již bylo naznačeno, Jiří z Poděbrad správně pochopil výhodu, kterou mu potřeba české pomoci v boji proti Turkům dává, a snažil se toho využít i jako prostředku propagandy. Ta měla obraz utrakvistů ukazovat nikoli již jako kacířů, které je nutno vyhladit, ale jako záchránce katolické Evropy před Turky.¹⁸¹ Sněmovní

¹⁷⁹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 138.

¹⁸⁰ *Ibid.*, s. 142.

¹⁸¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 92.

usnesení z roku 1456 rozhodující poslat do bojů s Turky každého šestého muže učinilo v Evropě a zvláště v Římě patřičný dojem.

Papežská kurie se navíc obávala možnosti opětovného vzednutí konciliaristického hnutí. Případný požadavek utrakvistů na opětovné projednání jejich věci visel nad papežstvím, které, jak se zdálo, nad konciliárním hnutím zvítězilo, jako nevyřčená hrozba, které mohla strana podobojí použít. Vyjádřením těchto obav držitelů Petrova stolce byla o málo let později bula *Execrabilis*, o které bude ještě řeč. S požadavkem na svolání nového obecného koncilu by bylo jistě možno hledat podporu u Němců, kteří, jak často zdůrazňovali, nebyli spokojeni s rozdělením moci v církvi. Proti těmto německým stížnostem psal Enea svůj spis *De Germania*, adresovaný Martinu Maierovi.¹⁸²

Ladislav se přece jen rozhodl vyslat k papeži Kalixtu III. poselstvo, mající složit papeži slib královské poslušnosti a jednat o úpravě českých poměrů, aby mohl být králův slib rozšířen na celé království. Poslové byli již papeži ohlášení, avšak nejdříve bylo nutno podniknout přípravná jednání, která by zajistila zdar samotného jednání o uspořádání církevních i politických otázek tak, aby se obě strany vyvarovaly předchozích blamáží. Za prokurátora českého království byl ustanoven Dr. Jindřich Rorau, původem ze Slezska, ale organizátorem jednání s Čechy byl Enea Sylvio, který již pobýval v Římě. Zájem na úspěšném jednání s Čechy měl i císař Fridrich, kterému záleželo na dobrých vztazích s Jiřím z Poděbrad a českými stavy.¹⁸³

Eneovo působení v těchto jednáních bylo veskrze konstruktivní a pragmatické. Enea podřídil svoje vystupování nezbytnosti dohody s utrakvisty a jednání pojímal jako dohodu politickou, vynucenou

¹⁸² *Deutschland, der Brieftraktat an Martin Mayer von Enea Silvio Piccolomini*, Schmidt Adolf, Graz 1962.

¹⁸³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 94.

situací církve a nároky teologické, nebo spíše církevněprávní nároky katolické církve nechával upozaděny. Byl ochoten ke kompromisu, jistě s vědomím toho, že při změně situace bude možno veškeré nároky, od kterých bylo aktuálně upuštěno, znovu nastolit.

V takovém duchu informoval i papeže a k vyličení situace a možných řešení použil i vlastní zkušenosti, tj. svého pobytu v Čechách a jednání v Praze a Benešově. Upozorňoval na to, že utrakvismus a Čechy není možné přinutit k poslušnosti vojenskou mocí ani porazit v teologické disputaci, jak se již ukázalo při jednáních v Basileji a jinde. Mise Kapistrana i dalších kazatelů, majících Čechy přesvědčit, nebyly úspěšné a církevních trestů se Češi nebojí, zvláště když si z nich již v celé Evropě nikdo nic nedělá. Nepomáhá ani odpírání svěcení jejich kněžím, protože vždycky najdou biskupy, které penězi přesvědčí, aby přes zákaz provedli svěcení jejich akolytů. Sami čeští vůdcové se podplatit nedají, a to ani penězi, ani výhodami.

Upozorňoval zvláště na to, že bez povolení kalicha nebude možné přimět Čechy k jakékoli dohodě: „Tok řeky se spíše obrátí proti pramenům, než by se Češi vzdali kalicha.“ Vyjádřil prozíravý názor nechat situaci tak, jak je, a ponechat Čechy bez povolení při jejich zvyklostech, protože by tím církev ztratila nad nimi kontrolu a jen by je utvrdila v odporu proti římské církvi, čímž by uvrhli mnoho duší lidu, který nemůže za zatvrzelost svých vůdců, ve věčnou záhubu. Tak katolické církvi nezbývá, než se s Čechy smířit a povolit jim kalich, k čemuž nabádají i někteří čeští katolíci, jako například Prokop z Rabštejna.

Piccolomini předestírá vizi budoucího navrácení Čechů do lůna církve, přičemž u katolíků s tím nebude problém, protože ti pravou víru a poslušnost nikdy neopustili. Utrakvistická šlechta chce dosáhnout míru doma i v cizině a touží po tom, účastnit se mezinárodního života a být tam uznávána jako rovnocenná a jen pro

svou pýchu odmítá opustit kalich a přiznat, že bloudila. Města se poddají, až zjistí, že kalich není nutný ke spáse, a prostý lid bude samozřejmě následovat svoji vrchnost, jak zdůrazňoval Jiřímu i prostřednictvím českých poslů po neúspěšném jednání roku 1462, když ho nabádal, aby opustil přijímání podobojí a dal tak příklad ostatním.¹⁸⁴ Hlavní problém viděl Piccolomini v utrakvistickém, prý nevzdělaném kléru, ten ale neobstojí proti vůli lidu a šlechty. Jako garanta tohoto procesu viděl Jiřího z Poděbrad, „muže nanejvýš schopného, který již nyní zavedl v zemi pokoj, takže obě strany již teď pokojně vedle sebe žijí a který by dovedl v zemi uvést i pokoj pravý pod autoritou církevní, aby utrakvisté užívali svých řádů s dovolením papežským. Stane se tak, jakmile se s ním církev dohodne a jakmile se on s ostatními předními utrakvisty k smíru zaváže, neboť není nad české slovo.“

Piccolomini se ve svém odhadu situace a jejím předpokládaném vývoji mýlil, zvláště když viděl překážku úplného budoucího návratu ke římským obřadům pouze v kléru, reprezentovaném zvláště Janem Rokycanou. Jak se později ukázalo ani šlechta a představitelé měst, jejichž moc a vážnost během husitských válek nebývale stoupla,¹⁸⁵ ani lid nebyli ochotni se vzdát nabytých svobod v církevní oblasti. Největším zklamáním pro něj měl do budoucna být Jiří z Poděbrad, který nebyl ochoten k ústupkům, jejichž splnění Piccolominimu opakovaně naznačoval. Je také zajímavé, že Piccolomini poukazuje

¹⁸⁴ Toto nabádání ze strany Piccolominiho se několikrát opakuje, viz kapitola pojednávající o českém poselstvu do Říma a zrušení kompaktát Piem II.

¹⁸⁵ Počátek snah měšťanů o získání většího podílu na politické moci, který by více odpovídal jejich ekonomické síle, se datuje již k začátku čtrnáctého století, kdy se při zmaticích nastalých po vymření Přemyslovců snažili někteří předáci významných měšťanských rodů urvat podíl na moci. Tehdy ovšem šlo pouze o partikulární zájmy jednotlivých patricijských rodů. Sebevědomí měst od té doby vytrvale rostlo, aby po husitských válkách došlo naplnění svých nároků. K tomuto tématu Šusta Josef, *Dvě knihy českých dějin I., Poslední Přemyslovci a jejich dědictví*, Česká akademie věd a umění, Praha 1926. Šusta Josef, *Dvě knihy českých dějin II., Počátky Lucemburské*, Česká akademie věd a umění, Praha 1935. Šusta Josef, *České Dějiny II.* 1, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Jan Laichter, Praha 1935.

na to, že se Čechům dá věřit ve splnění daného slova, když byli ze všech stran označováni za podvodníky, zpusťlíky a lháře.¹⁸⁶

Věřil Piccolomini opravdu tomu, že skutečně nastane slibovaný návrat Čechů v poslušnost římské církve a opuštění vydobytých náboženských svobod, nebo tyto informace podával s vědomím, že nejsou správné, a chtěl pouze dokázat, že má o situaci v Čechách dokonalý přehled a že má recept na vyřešení celé situace, aby si zajistil postavení v čele papežské administrativy a papežovu přízeň?

Pro poslední variantu by mluvilo i to, že nejenom vykládal situaci příznivěji, než jaká ve skutečnosti byla, ale také to, že zkresloval, těžko věřit že nevědomě, podmínky kompromisu. Tedy v jeho podání pouze kalich a pro všechny přijatelné řešení otázky pražského arcibiskupství. Piccolomini potvrdil, co již dříve jiní, že kalich, povolený od církve, není kacířství. Ostatní informace o tom, že Češi již opustili tvrzení, že kalich je z Kristova příkazu a nezbytný ke spáse a že o jiných bludech není již třeba jednat, nejsou správná. Enea nepředpokládal odpor Němců proti povolení kalicha, ačkoli to později uváděl jako jeden z důvodů pro zrušení kompaktát, nepředpokládal ani to, že další národy by kalich také požadovaly, ostatně považoval výsadu povolení kalicha pouze za dočasnou pro generaci žijící, nikoli pro další. Této argumentace se i později, zřejmě na radu kardinálů zkušených v jednání s Čechy, držel. Co se týče volby arcibiskupa, tvrdil, že ani v tom nebude problém, protože vyjednal s Jiřím z Poděbrad, že vyberou z kandidátů, mezi nimiž bude i Rokycana, někoho vhodného na pražský stolec.

V otázce restitucí církevního majetku byl Piccolomini prozatím ochoten k velkým ústupkům a navrácení majetku ponechával dočasně na dobré vůli jeho držitelů. Zřejmě předpokládal, že postava

¹⁸⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 95.

katolického panovníka zajistí náležité podpoření této „dobré vůle“.¹⁸⁷ Problém a zároveň příčina této shovívavosti byl pochopitelně v tom, že značná část zcizených církevních statků nebyla v rukou „kacířských husitů“, ale v držení katolických pánů, kterým tyto statky jako odměnu za spojenectví štědře zastavoval Zikmund nebo se těchto statků ujali v bouřlivých dobách jako jejich ochránci. Římská církev nemohla žádat radikální restituci těchto statků, aby katolické pány nepopudila, a tak se jednání o navrácení těchto majetků odehrávalo v rovině opatrných žádostí církve o jejich navrácení a nic přímo neslibujících odpovědí pánů, kteří ovšem zároveň zdůrazňovali svou pevnost v pravé víře a oddanost církvi a Římu. Efektivně se církev mohla domáhat všech svých majetkových nároků až v době pobělohorské, kde soupis požadovaných statků odkazoval na stav odpovídající době úřadování Arnošta z Pardubic. To vše nám dobře ukazuje, že římská církev tuto problematiku, tedy navrácení majetku, nikdy nepustila ze zřetele a vedla podrobné záznamy.¹⁸⁸

Je nepochybné, že Eneův popis situace vyjadřoval spíše jeho osobní mínění a sledoval jeho politické zájmy, než že by vyjadřoval vůli zúčastněných stran. Důležité pro Čechy bylo, že tak vysoce postavený prelát a církevní politik, jakým byl Piccolomini, byl ochoten k ústupkům. Naznačil utrakvistům, že to, co povolil koncil, může povolit i papež, čímž se pochopitelně pouze utvrzovala papežova pozice ve stále doznívajícím sporu s konciliarismem. Ani neúspěch jednání by pro Čechy nebyl prohrou, protože tak by zůstal zachován dosavadní status quo, jakési křehké příměří, na které již

¹⁸⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 96.

¹⁸⁸ Poznámka o tomto majetku, rozchváceného laiky, bez rozdílu mezi katolíky a utrakvisty. *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 325.

byli všichni ostatně zvyklí.¹⁸⁹ Jaký rozdíl proti pozdějšímu vystupování Piccolominiho jako papeže – Pia!

Podobným způsobem jako před kurií vystupoval Piccolomini i před Čechy, když tvrdil, že papež Kalixt přijal jeho návrhy jako základ k jednání a je ochoten ke kompromisům. To také způsobilo překvapení při samotném jednání, kde se Kalixt měl ke kompromisním návrhům Čechů poměrně chladně. Jak bylo již zmíněno, již papež Mikuláš V. se stavěl proti povolení kalicha a jeho jednání s českými poselstvy o tyto otázky bylo vyhýbavé. Na Kalixta navíc působil vliv Jana Kapistrana, horlivého odpůrce českých “novot“. Kapistrán varoval před ústupností husitům, což jen podpořil jejich propagandu. Popisoval: „Neslyšeli jsme věcí horších, než jaké se nyní dějí od kacířů v království uherském.“ Tím narážel na Působení Jiskry a Axamita. Také Karvajal, další notorický odpůrce kalicha, varoval před tím, že Němci budou pobouřeni povolením obecného přijímání kalicha. Piccolomini byl tedy dobře informován, když se proti této námitce již předem ohradil. Shoda panovala u kurie v tom, že k podrobení Čechů bude stačit získání hlavních představitelů utrakvismu, Jiřího z Poděbrad a Jana Rokycany, nejlépe poskytnutím nějakých osobních výhod. Odtud možná pramení zpráva o možnosti získání kardinálské hodnosti pro Rokycanu, jen když opustí Prahu a české země.¹⁹⁰ Snad analogicky k Felixovi, kterému byla po vzdání se papežského úřadu a pokoření se před Mikulášem dána stejná pocta, aby byla zdůrazněna Mikulášova superpozice, neboť přijetím úřadu a slibem věrnosti a oddanosti bylo všem zjeveno, že bezvýhradně přijímá jeho autoritu. Informace o této hodnosti jemu nabízené, později karikované jeho odpůrci, že „pro

¹⁸⁹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 97.

¹⁹⁰ *Ibid.*, s. 98.

kus kožicha odběhl od kalicha“,¹⁹¹ ovšem zůstávají v oblasti nepodložených nebo minimálně nerealizovaných spekulací.

Po této předešlé k jednání následovala přestávka, jež byla způsobená zřejmě Piccolominiho účastí na jednání v Neapolsku v první polovině roku 1456 a dalšími problémy, ať již papežovou zaneprázdněností Turky nebo spory Čechů se sousedními zeměmi a náboženskými spory uvnitř království. Na podzim téhož roku jednání pokračovala a kromě Jiřího z Poděbrad se jich účastnili také nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka a nejvyšší maršálek Jindřich z Lipé. Pánové z Lipé drželi tento úřad dědičně již od dob Václava II. Kalixt ve svém listu z 22. listopadu nabádal Čechy, aby se ve všem podřídili římské církvi s tím, že potom můžou počítat s různými poctami a výhodami. Rokycanu Kalixt jako “milého syna“ zval, aby se účastnil poselstva..¹⁹²

O skutečných plánech kurie svědčí činnost českého prokurátora Roraua, který na místo pražského arcibiskupa doporučoval apoštolského datáře a zpovědníka Kosmu de Monteserrato. Pražská kapitula jeho kandidaturu podporovala, protože se dalo předpokládat, že nehodlá Řím opustit a že administrátor Václav z Krumlova společně se členy kapituly budou sami nadále spravovat arcidiecézi jeho jménem. Není jisté, zda Václav z Krumlova již v této době pomýšlel na vlastní kandidaturu na pražský stolec. Tak kapitula postulovala Kosmu za kandidáta arcibiskupství. Tento kandidát byl však pro mnohé, včetně některých českých katolíků, nepřijatelný. Lepší vyhlídky na přijetí měl český kancléř Prokop z Rabštejna, jehož kandidaturu prosazoval podle Urbánka jeho přítel

¹⁹¹ Variantou byla snaha o jeho diskreditaci morální: „Zapomenuv kalicha, odběhl vně kožicha.“

¹⁹² Archiv pražské metropolitní kapituly 906, XXX 29, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986. též Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 99.

Enea Piccolomini.¹⁹³ Tento návrh se objevil již roku 1447, ale stejně jako předtím se k jeho důraznému prosazení sám Prokop příliš neměl. Plán tedy zatím zůstával Eneovým soukromým nápadem, který by měl být králi Ladislavovi i jiným teprve v pravý čas sdělen. Vzhledem k nedostatku bezpečných podkladů k této teorii ji ovšem můžeme odkázat na pole pouhé spekulace, zakládající se na Prokopově zmínce v listech popisujících jeho poselství v Římě na přelomu let 1446 a 1447 o tom, že kdyby chtěl, mohl by se díky kontaktům s kardinály hned stát biskupem. Podobně se ovšem dá na základě některých listů uvažovat o tom, že Enea později prosazoval kandidaturu samotného Václava z Krumlova.

Rokycana se svou účastí v poselstvu k papeži váhal, oprávněně se obával o své osobní bezpečí během cesty. Rorau také dovedl využít stížností a žalob proti němu k tomu, aby ho odvrátil od cesty na papežský dvůr. Použil při této příležitosti také list utrakvistů poslaný v rámci jednání s pravoslavnou církví do Cařihradu z roku 1452. V dopisu papeže pražské kapitule z 29. ledna 1457, jenž je vyzýval o zasazení se o urychlení výpravy Čechů do Říma hned, jak se skončí sněm v Praze, se opakovala výzva k tomu, aby se této výpravy Rokycana účastnil, s odkazem, že již účast slíbil.¹⁹⁴ Rokycana i jeho okolí měli však z této cesty strach a obávali se opakování osudu Jana Husa. V této době se již nedalo spoléhat na osobní nedotknutelnost členů poselstva, jako tomu bylo během poselství k basilejskému koncilu, s ocelovým argumentem obávaných polních vojsk v zádech.¹⁹⁵ Představitelé církve si dobře uvědomovali, co všechno by se dalo odstraněním Rokycany jako vrcholné utrakvistické autority získat. Ať už jeho fyzickou likvidací během

¹⁹³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 100.

¹⁹⁴ Archiv pražské metropolitní kapituly 907, XXX 30, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986..

¹⁹⁵ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 101.

pobytu u kurie, postavením před církevní soud nebo prostě dočasnou internací pod jakoukoli záminkou.

O Kalixtových úmyslech ohledně pražského arcibiskupství vypovídal i jeho list z 22. listopadu adresovaný pražské kapitule, kde je ujišťuje, že její žádosti neopomene a že obsazení arcibiskupství nebude k jejich úhonně a jeho správa zůstane v jejich rukou.¹⁹⁶ Otázku jmenování pražského arcibiskupa zřejmě způsobem papežské provize svěřil kardinálu Petru Barbovi, pozdějšímu papeži Pavlu II., s jasnou instrukcí, aby byl jmenován Kosmas. Přes podporu, kterou měl Kosmas mezi kardinály, se Piccolomini úspěšně snažil o odklad rozhodnutí, aby mohl přesvědčit Prokopa z Rabštejna o vhodnosti kandidatury a získat čas pro sjednání jeho podpory. Prokop se ale nedal přesvědčit ani když na něj Enea naléhal, aby „kul železo, dokud je žhavé“. V pohledu na českou otázku se pokoušel získat na svou stranu i Karvajala, kterému napsal 17. listopadu 1457 dopis, kde naprosto správně předpověděl slovy takřka věšteckými: „To přece prorokují: nikdy ani Tvá důstojnost, ani má maličkost neuvidí Čechy zcela se stolicí papežskou sjednocené. Kéž bych však byl klamným věštcem a shledán byl v tomto proroctví omylným!“ Enea pocítoval ohrožení výlučnosti svého působení i od jiných kolegů kardinálů, například Jana z Castiglione.¹⁹⁷

V zemích České koruny se situace týkající se personálního obsazení čelných církevních úřadů dále komplikovala. Ve Vratislavi zemřel 6. února 1456 biskup Petr a na jeho místo byl, jistě též díky zásahu jeho staršího bratra, slezského hejtmana Jindřicha, zvolen 26 let starý Jošt, syn Oldřicha z Rožmberka, a v Olomouci se nástupcem Bohuše ze Zvole stal Tas z Boskovic. Spekulovalo se o tom, že Bohuš

¹⁹⁶ Archiv pražské metropolitní kapituly 906 XXX 29. *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

¹⁹⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 102.

byl otráven utrakvisty, jak o tom roku 1462, po zrušení kompaktát Eneou – Piem II., psal Jan Kitzing.¹⁹⁸

Při řešení těchto personálních otázek se Enea silně angažoval, veden zřejmou snahou ukázat vlastní nezbytnost při úpravě českých poměrů a snahou zavázat si zúčastněné osoby, které měly být právě jeho zásahem zvoleny do důležitých úřadů. Nezapomínal při tom samozřejmě ani na vlastní finanční prospěch.

Během roku 1457 ustoupilo jednání s Čechy do pozadí díky papežově rozhodnutí svolat do Říma velký kongres a kvůli boji s Turky. Česká církevní otázka se ale opět dostala do popředí a při příležitosti příprav Ladislavovy svatby se měla konat schůzka mnohých knížat. Bylo zřejmé, že se budou projednávat i otázky, které nesouvisely úplně se svatbou samotnou a že se tedy bude jednat o jakýsi sněm. Kurie si uvědomovala důležitost toho, aby byla na tomto sněmu řádně zastoupena. K reprezentaci byl vybrán Karvajal jako dobrý znalec českých poměrů a snad také proto, aby dostal možnost napravit debakl z roku 1448¹⁹⁹ Karvajal se ale neměl k tomu, aby se tohoto podniku zúčastnil a nehodlal zřejmě vůbec opustit Uhry. Navíc bylo všem zřejmé, že konečné rozsouzení české otázky se nebude odehrávat v Praze, ale v Římě. Byli si toho vědomi i na pražském královském dvoře, kde se chystalo poselstvo do Říma, aby jednalo o poměru Ladislava k utrakvistům i o dalším postupu v celé věci. Status českého království jako země křesťanské a pravověrné zajímal i francouzského krále, jenž se obával reakce veřejnosti na to, že posílá svou dceru do země, která byla v povědomí Evropy známá jako doupě kacírství.²⁰⁰

¹⁹⁸ viz příslušná kapitola.

¹⁹⁹ Tak můžeme rozumět i Kalixtově listu z 29. ledna roku 1457, Archiv metropolitní kapituly 907 XXX 30, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

²⁰⁰ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 106.

Tyto skutečnosti nutily krále Ladislava k urovnání poměrů s církví a v církví. Dohodě nahrávala i touha přestárlého papeže dosáhnout míru s Čechy ještě před svou smrtí. Jedním z problémů, které provázely otázku vyslání poselstva do Říma, byla Rokycanova účast v něm. Prokurátorem Rorauem donesená, již zmíněná listina z 29. ledna 1457, opět zvoucí Rokycanu do Říma²⁰¹ vyznívala sice pro jeho účast, ale Rokycana se k takové cestě neměl. Již delší dobu měl spolehlivé informace o tom, že na pražském stolci potvrzen nebude, neboť ten již papež přislíbil jinému kandidátovi. Potvrzení kompaktát že se též nedočká, zato však že mu hrozí proces nebo jiné nebezpečí. Odpověděl tedy papeži 22. listopadu 1457 s ujištěním pokory a oddanosti, kterou vždy jako oddaný syn římské církve, věrný apoštolské stolici prokazoval, že přijede v případě, že to okolnosti dovolí, tedy fakticky zamítavou odpovědí zaobalenou v souladu s dobovou formou.²⁰²

Samotnému apoštolskému datáři Kosmovi, hlavnímu papežskému kandidátovi na pražský stolec, psal Rokycana 13. prosince 1457 uctivé psaní jako odpověď na jeho pozvání do Říma. Potvrzoval, že je věrným synem apoštolské stolice a na obeslání či napomenutí svatého otce vždy vstřícně reagoval. Zmínil se o utrhačích, kterým se nemá věřit, kteří ho stále pomlouvají a proti nimž se Rokycana chce ve správnou dobu a na správném místě obhájit a dát počet ze své víry. Doposud to ale pro různé překážky nebylo možné.²⁰³ Stejně psal Rokycana Kosmovi ohledně odkladu vlastní cesty do Říma i v květnu roku 1458.²⁰⁴ Důkazy o pomluvách jeho osoby u kurie, o kterých Rokycana již beztak dlouho věděl, získal, když se mu

²⁰¹ Archiv metropolitní kapituly 907 XXX 30, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

²⁰² Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 223 -4.

²⁰³ Ibid., s. 227 – 8.

²⁰⁴ Ibid., s. 229.

dostaly do rukou listy, které Václav z Krumlova poslal do Říma a ze kterých byly zřejmé pikle, které proti němu katolíci (obzvláště členové kapituly) kuli. Rokycana toto jednání odsoudil během svého kázání v Týnském chrámu a následkem toho byl administrátor Václav z Krumlova zatčen. Takový zákrok byl, jak zřejmě správně podotýká Urbánek,²⁰⁵ možný jenom proto, že správce Jiří z Poděbrad, který by byl takovou akcí jistě neschválil, zrovna jednal na Moravě s Maďary.

Mladý král dal hned při slavnostním příjezdu do Prahy opětovně najevo svůj postoj k utrakvismu, když chtěl duchovenstvo podobojí, které ho v čele s Rokycanou vítalo, minout bez povšimnutí, ale na zásah Jiřího to nakonec neučinil. Naproti tomu projevil úctu a přízeň kapitule – katolíkům, když seskočil z koně a políbil nabízené ostatky.²⁰⁶ Svě preference dával najevo i později, například když 13. listopadu slavnostně uváděl Jana z Rabštejna do úřadu vyšehradského probošta.²⁰⁷ Enea Sylvio ve své České kronice uvádí další příklady Ladislavova odporu k utrakvistickým kněžím, z nichž vybírám pasáž, ve které Ladislav, když viděl z okna Rokycanu, jak nese městem svátost, neprokázal žádnou známku úcty a po dotazu, proč tak činí, odpověděl, že proto, aby se lidu nezdálo, že schvaluje Rokycanu, bezbožného kněze.²⁰⁸ Přes tyto události se Jiří s Ladislavem stále více sblížovali, Ladislav si nemohl nevšimnout rozdílů v zemské správě v podání Jiřího z Poděbrad ve srovnání se správcem v Rakousku nebo Uhrách.

²⁰⁵ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 108.

²⁰⁶ *Ibid.*, s. 194. *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998, s. 245 – 247. tuto událost, v lehce pozměněné podobě zmiňuje Pius později při jednání z roku 1462 jako příklad toho, že Ladislav, ač mlád a nezkušený, rozlišoval správné od špatného.

²⁰⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 202 – 203.

²⁰⁸ *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998, s. 219.

5. 8 LADISLAVOVA A KALIXTOVA SMRT

Při návštěvě vratislavských v Praze došlo mimo jiné i k částečnému urovnání poměrů mezi nimi a Jiřím, zkalených mimo jiné jejich odmítáním Jiříkem ražené mince.²⁰⁹ Záhy po této návštěvě, 20. listopadu, se u Ladislava projevila nemoc. Večer ho bolela hlava, později se mu vyvrhly dvě hlízy, které tajil, protože byly ve slabinách. 23. listopadu 1457 zemřel, poté, co měl království poručit Jiřímu ke správě.²¹⁰ Veškeré soudobé i pozdější spekulace o příčinách Ladislavovy smrti, tedy moru, teorie o jeho otrávení Jiřím z Poděbrad za pomoci jeho manželky Johany, Jana Rokycany, Eicingera nebo dokonce císaře Fridricha III., vyvrátil Emanuel Vlček, který po vyšetření Ladislavových ostatků u něho konstatoval leukémii.²¹¹

Mínění Eney Piccolominiho bylo ovlivněno zprávami, které o Ladislavově úmrtí dostal od svých přátel v Praze, kteří se zmiňovali o hlízách a posmrtných černých skvrnách, příznacích soudobého přízraku smrti, hlízového moru. Ke cti Piccolominiho je nutno poznamenat, že ani po svém nástupu na papežský stolec, v době jeho vrcholícího sporu s Jiřím z Poděbrad ho přímo neobviňoval z Ladislavovy smrti a nakonec k věci pouze konstatoval, že „pravda je nejasná“²¹², což bylo, jak později prof. Vlček prokázal, nejpresnějším hodnocením situace, jaké byli současníci schopni.

²⁰⁹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 123.

²¹⁰ Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 224. *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998, s. 249.

²¹¹ Vlček Emanuel, *Jak zemřeli: významné osobnosti českých dějin z pohledu antropologie a lékařství*, Academia, Praha 1993.

²¹² *Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998, s. 251 – 253.

Ladislavova smrt potom způsobila opětovné odložení českého poselstva, ačkoli Češi stále ujišťovali papeže o své vůli ke smíru s církví.

6. srpna 1458, zřejmě dříve, než se k němu dostal Rokycanův list, žádající vlídnost vůči poslům Jiřího, který je kurii povolným a poslušným synem,²¹³ papež Kalixt zemřel.²¹⁴ Na konkláve svolané ke zvolení nového papeže je nakonec po mnohých zvratech, které Enea sám obširně popsal na konci první knihy Komentářů, právě on prohlášen papežem jako Pius II.²¹⁵

²¹³ Datováno 10. června 1458, *Staré letopisy české*, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 230.

²¹⁴ VIII Idus Augusti anno Salvatoris Christi quadringentesimo quinquagesimo octavo supra millesimum, Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 174.

²¹⁵ Conventus cardinalium in conclavi, et quid in eo factum sit, et acerrime contentiones, Aeneaque ad pontificatum erectio ac Pii appellatio. *Ibid.*, s. 174.

5. 9 KONKLÁVE VEDOUcí K ENEOVĚ ZVOLENí PAPEŽEM

Díky Eneovi máme podrobný popis těchto jednání, které nám umožňuje nahlédnout do zákulisních intrik a velice drsných postupů uvnitř kurie. Tento je samozřejmě ovlivněn Eneovým subjektivním viděním situace a sepsán tak, aby z celé situace Enea vyšel v co nejlepším světle, přesto je užitečnou a v končícím středověku zřejmě ojedinělou sondou do samého středu církevní politiky, ovlivněné osobními zájmy a touhou po moci.

Po oznámení Kalixtovy smrti byli kardinálové svoláni k nové volbě. Všichni kardinálové, kteří byli vzdáleni do sta mil od Říma, přijeli. Enea přijel do Říma společně s boloňským kardinálem Filipem. Celkem se shromáždilo devatenáct volitelů. Samotného jednání se již však účastnilo pouze osmnáct, protože kardinál z Ferma, který jak Enea zlomyslně popisuje, chtěl papeže Kalixta vášnivě následovat, dostal horečku a skutečně ho následoval – do hrobu.²¹⁶

Dá se říci, že Domenico Capranica, který Eneovi pomohl na začátku jeho kariéry tím, že ho přivedl na koncil do Basileje mu pomohl i k jejímu završení, svou smrtí, kterou mu uvolnil místo na papežské stolici.

Deset dní po Kalixtově smrti se 18 kardinálů sešlo ke konkláve. Třetího dne po mši hlasovali a zjistili, že dva kandidáti mají po pěti hlasech: Enea a Filip boloňský.

Probíhala další jednání, kandidáti prosili, slibovali, dokonce vyhrožovali. Mezi nimi hlavně Guillaume, kardinál rouenský, Petr, kardinál San Marko, a Jan, kardinál pavijský.²¹⁷

Situace kolem volby se pro Eneu, který přes soustavné projevy skromnosti a nehodnosti k vysokým úřadům, po jejichž stupních

²¹⁶ ...ad sepulchrum sequitur. Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 176.

²¹⁷ Ibid., s. 178.

neúnavně šplhal až na vrchol soudobé moci, toužil pro sebe po dosažení papežského stolce, nevyvíjela dobře. Favoritem volby se zdál být zmíněný Guillaume d'Estouteville, kardinál z Rouen. Filip boloňský varoval Eneu, že se část kardinálů na záchodcích dohodla volit právě Rouena. Přemlouval ho, aby mu šel slíbit hlas, aby se nedostal do jeho nemilosti. Enea odmítl s tím, že Rouen není hoden stát se papežem.²¹⁸ Podle svého tvrzení v Komentářích pronesl k Filipovi plamennou řeč, pomocí které ho vystrašil před Rouenovou volbou a přiměl k tomu, aby svůj názor změnil: „Jestli chtějí ostatní zvolit jeho, ať se na sebe podívají. Moje ruce budou čisté od toho zločinu, moje svědomí mne nebude tížit. Říkáš, že je těžké mít proti sobě papeže. To mne nedělá starost. Nezabije mne, protože jsem ho nevolil, to vím. Ty říkáš, nebude ke mne milý, neobdaruje mne, zažiju bídu. Bída není těžká pro někoho, kdo ji zná. V minulosti jsem byl chudý, co se stane, když zemřu jako chudý muž? Nemůže mi vzít mé múzy a ty jsou sladší, když jsi na dně. Přesto nevěřím, že Bůh nechá církev, svou nevěstu, zajít v rukou kardinála z Rouenu. Co může být vzdálenější Kristovu učení, než náměstek otročící simonii a chtíči? Boží milost nenechá obrátit tento palác, dům tolika svatých otců, v doupě zlodějů nebo kurví bordel.“²¹⁹

Enea postupně obešel kandidáty a koho nevystrašil bázní před Bohem, toho vystrašil bázní před přesunutím papežství na Francouze.

Při hlasování dostal Enea devět hlasů, Rouen šest. Rouen, který počítal hlasy, ohlásil, že Enea má jen osm, ale přišlo se na to. K Eneovi přistoupili další dva kardinálové a Prospero Colonna, který prve hlasoval pro Rouena, přestože se ho kardinálové z Rouen a Nice

²¹⁸ „Consilium tuum tecum“ inquit „Philippe referto! Mihi nemo suaserit et eum Beati Petri successorem eligam, quem prorsum indignum puto. Absit a me hoc peccatum! Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 182.

²¹⁹ aut speluncam latronum aut lupanar meretricum fieri. *Ibid.*, s. 184.

pokoušeli odvléct z místnosti, se prohlásil pro Eneu.²²⁰ Svým výkřikem „Et ego.“... ..„Senensi cardinali accedo, eumque papam facio!“²²¹ ukončil Colonna, který viděl, že Rouenovým nadějším je konec a chtěl být tím, kdo konečným hlasem rozhodne o budoucím papeži, aby od sebe odvrátil jeho hněv, když se jeho převaha ukázala být jednoznačná.

Po zvolení Eneovi všichni projevovali úctu a Bessarion vysvětloval, proč volili proti němu – jenom kvůli strachu o to, zda může nemocný muž vykonávat tak náročný úřad – kvůli jeho chromé noze.

Enea zase vysvětloval, že si funkci nezaslouží a že ji neodmítá jenom proto, že by se tím protivil Duchu svatému, který řídí rozhodnutí konkláve. Když byl tázán na jméno, odpověděl „Pius“ a to bylo hned vyjádřeno jako Pius II.²²² Toto jméno se dá vyložit ve smyslu vyjádření Eneovy zbožnosti, ale také je v něm možno vidět slovní hříčku, vyjadřující Eneovu zálibu v antických autorech – Pius Aeneas.

Po tomto prohlášení Eney papežem pomocníci kardinálů vyplenili Eneovu celu, odnesli všechno stříbro, oblečení a knihy. Ve městě bezectný dav nejen vyraboval jeho dům, ale také ho zničil.²²³ Nebyl jediný, koho tento hon Římanů za “upomínkovými předměty“ nového papeže, který byl vůbec záhadným a tragikomickým fenoménem doby, provázející papežské volby, postihl. Jak šly zvěsti o tom, že kardinálové v konkláve zvolili toho a toho, dav plenil jejich domy a

²²⁰ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 184 – 190.

²²¹ *Pii secundi pontificis maximi commentarii*, Balassi Kiadó, Ibolya Bellus et Iván Boronkai Budapest 1993 s. 84.

²²² Nec plura locutus, priora exuit indumenta et albam Christi tunicam accepit, et interrogatus quo nomine vellet vocari, „Pio“ respondit, et mox Pius Secundus appellatus est, et iuratis quisbusdam capitulis nudium tertius in Collegio editis, in altari positus rursus a cardinalibus adoratus est, pedes eius et manus et ora exosculantibus, atque eo facto publicata est populo pontificis electio ex altra fenestra, acclamatumque Pium Secundum pontificem haberi, qui fuerat cardinalis Senensis. Pius II. *Commentaries*, vol. 1 books I-II, Meserve Margaret et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, 2003, s. 198

²²³ marmoribus asportatis. *Ibid.*, s. 198.

kardinál z Janova (Genoa), jehož jméno bylo spleteno se Siena, přišel o část statků.

Pius II. byl korunován v bazilice sv. Petra třetího září 1458. Při cestě Římem byl prý málem zabit v davu, který s meči bojoval o koně, na kterém jel. Dle jeho vlastních slov se ve svém srdci zaobíral tím, jak sestaví křížovou výpravu proti Turkům.²²⁴

V Eneově vystupování nastala po jeho zvolení velká změna. Pozice, které zastával jako konciliární teoretik oddaný věci omezení papežských pravomocí v období, kdy se odehrával basilejský koncil, opustil již dříve hlásaje římskou superioritu. Teď, když se stal hlavou církve a podle kuriálních nároků i hlavou křesťanstva, bez ohledu na císaře, kteří většinu své universální i partikulární moci ztratili již dávno předtím, odhodil předstíranou skromnost a dal volný průchod své hrdosti, představě o vlastní vyvolenosti a správnosti svého smýšlení a jednání. V tom je možné spatřovat jistou podobnost s některými povahovými vlastnostmi Jana Rokycany, tak jak se ukázaly například během jednání basilejského koncilu, kdy se odmítal vzdát možnosti hájit více artikulů.²²⁵

Pius II. během svého pontifikátu všemožně posiloval papežskou autoritu a pravomocí v různých oblastech, ať se jednalo o jmenování biskupů, stanovování a vybírání dávek, zápasy s římskou nobilitou o vládu nad Římem i dalšími územími, mezinárodní politiku, církevní nezávislost Francie, české kacířství, nástupnictví v Neapoli, hlavně však co se jednalo o obranu před Turky a jejich poražení. Ekonomické a obchodní zájmy některých států, zvláště Benátčanů, však nakonec způsobily to, že tito jeho myšlenku nové křížové výpravy proti Turkům sabotovali, maje s Turky vlastní dohody a obávají se o ztrátu svých pevností a obchodních cest.

²²⁴ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, II. s. 208.

²²⁵ Šimek, Milan, *Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát*, Praha 2005

Podobná změna jeho postoje, jaká se udála ve vztahu k utrakvismu, se ukázala i v jiných situacích. Spory s Alfonsem a Ferrantem, se kterými měl Pius před svým zvolením přátelské vztahy, řešil teď velice tvrdě. Jako náměstek Krista neviděl důvod, aby podléhal králi nebo zcizoval právoplatně církevní statky.²²⁶ Z humanisty a politika se stává nesmlouvavý obránce papežství a církve, jejích kanonických zásad a nároků, k jejichž přehlížení či obcházení byl předtím ochoten a připraven, včetně jejího majetku. Té církve, kterou on jako papež *de iure* i *de facto* vlastní.

Ferrante nakonec prosí Pia o uznání na trůnu, Pius souhlasí, ale klade si nemalé podmínky. Roční poplatek apoštolské komoře, poskytnout pomoc papeži, kdykoli bude požádán, respektovat práva církve, nařídít Piccininovi, aby se stáhl z církevního území, a kdyby nechtěl, přinutit ho silou. Poskytnout Malatestovi mír za podmínek stanovených papežem a dalších.

To se zdálo Ferrantovi tvrdě, znovu a znovu žádal Pia, aby se spokojil s mírnějšími požadavky, Pius to odmítal s tím, že není žádný trhovec, aby smlouval o ceně.²²⁷ Ukazuje se Piova neochota k vyjednávání a umíněná představa, že se mu všichni musejí bez okolků podříditi.

Ukazuje se Piova neochota k vyjednávání a umíněná představa, že se mu všichni musejí bez okolků podříditi. Ve své knize Komentářů se snaží ukázat, že proti svatokupectví, nespravedlivému přisvojování si zásluh a získávání neoprávněných výhod vystupoval tvrdě, ale spravedlivě, i pokud se jednalo o jeho přátele.²²⁸ Pius nicméně skutečně dělal pořádek v papežské kurii, přísně potrestal Bernarda Roveria, o kterém měl špatné mínění jako o muži nehodném, a tvrdě

²²⁶ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 books I-II, Meserve Margaret et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, 2003, s. 222.

²²⁷ *Quibus responsum est Pium haudquaquam mercatorem esse, qui multa petat ut vel pauca reportet.* Ibid., s. 226.

²²⁸ Ibid., s. 238 – 240.

vystupuje i proti kardinálům, jak se ukázalo v případě urozeného kardinála St. Eustachio, který žádal o propuštění Roveria z vězení.²²⁹ Enea byl také šokován postojem Fridricha III., tedy nečinností a neschopností řešit problémy, které Pius pokládal za zásadní.²³⁰

²²⁹ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 books I-II, Meserve Margaret et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, 2003, s. 238-240.

²³⁰ *Ibid.*, úvod s. XII.

6. PAPEŽ PIUS, KRÁL JIŘÍ A NÁBOŽENSKÁ OTÁZKA

6. 1 JIŘÍHO NÁSTUP NA ČESKÝ TRŮN

Po Ladislavově smrti Jiří okamžitě vyhlásil, že si ponechá správcovskou moc do sněmu, který se měl sejít v polovině prosince. Zpráva o Ladislavově smrti, která se na francouzský dvůr donesla 24. prosince, zastihla Magdalenu, jeho královskou manželku, již v přípravách na odjezd do Čech a způsobila velký zármutek. Okamžitě ale začala jednání o tom, poslat do Čech místo princezny prince Karla jako kandidáta českého trůnu.²³¹

Enea Sylvio již 9. března v Římě věděl, že Vilém saský a Jiří z Poděbrad se ucházejí o český trůn.²³² Kandidatura Jiřího z Poděbrad měla silnou podporu, pochopitelně zvláště mezi utrakvisty. Jan Rokycana ve svých kázáních ukazoval na vítanou možnost vzniku národního a utrakvistického království pod vládou krále vlastního jazyka a víry. Jeho stoupenci a poslové přesvědčovali ve městech a hradech k Jiříkově volbě. I jiní představitelé utrakvistického duchovenstva, jako například Martin Lupáč, se brali za zvolení Jiřího z Poděbrad, zdůrazňující národní a náboženské akcenty.²³³

Nakonec byl Jiří z Poděbrad skutečně zvolen. Sněm, konaný k volbě nového panovníka k 6. lednu po odložení rozhodnutí do 22. února konečně 2. března zvolil Jiřího králem.²³⁴ Enea Sylvio k tomu na

²³¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 218.

²³² Enea Sylvio Opera 815, in Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 263.

²³³ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 91.

²³⁴ Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 226. Záhy poté, 15. března, poslali zprávu o této volbě do Vratislavi. *Scriptores rerum Silesiacarum*, 7. Band, *Historia Wratislaviensis*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1872, s. 18.

závěr své České kroniky napsal a bylo to pravdivé konstatování dobového imperativu, že je přesvědčen, že *království se získávají zbraněmi, nikoli zákony*. Také nezaujatě prohlásil, že nemají pravdu ti, kdo pochybovačně tvrdí, že: „*Někteří se hanlivě vyjadřují o volbě obou králů, říkají, že bylo užito násilí. A že podle práva neplatí to, co vyuntil strach*“.²³⁵

Jedním z problémů nového Jiříkova panování byla otázka korunovace. Nedalo se čekat, že se vratislavský nebo olomoucký biskup ujme korunovace. Další možností, o které se jednalo, byla pomoc z Uher, tedy vyslání jednoho z jejich biskupů. Matyáš, který již 15. března gratuloval Jiřímu k volbě, mu toto také slíbil.

Neúspěšní nápadníci trůnu v čele s Vilémem se snažili Jiřího korunovací zabránit. Vilém se prostřednictvím svého bratra Fridricha snažil působit na papeže Kalixta, aby této korunovací zabránil a zakázal biskupům z Vratislavi a Varadína ji provést. Tase z Boskovic nechávali dobře informovaní Wettinci stranou svých plánů, protože nebyl sám ještě vysvěceným biskupem. Jiří také neváhal s politickou akcí stran své korunovace a poslal na jednání k papeži prokurátora Roraua, kterého měl brzy následovat kancléř Prokop z Rabštejna.²³⁶ Kalixtovi se jistě nelíbilo, že volba v Čechách, ostatně stejně jako v Uhrách, proběhla bez součinnosti s ním, ale jinak mu osoby Jiřího a Matyáše na královských trůnech vyhovovaly, protože mohl počítat s jejich podporou v protitureckém tažení, kterou beztak oba již dříve prokázali. U Jiřího zvláště čekal, že ho zvolení na trůn a snaha o uznání v křesťanstvu vedoucí k úspěšnému založení dynastie přiměje k urovnání církevních

²³³ Mira rerum mutatio et novus siderum influxus: Duo potentissima regna eodem tempore rege orbata ex nobilissimo atque altissimo sanguine ad mediocris generis homines pervenere. Sic Deo placitum. Ludere Fortunam dixisset antiquitas. Nos divinae providentiae cuncta tribuimus. Utriusque regis electionem nonnulli salumniantur, vim adhibitam disunt. Neque iure valere, quod metus extorsit. Nobis persuasum est armis acquiri regna, non legibus. Finis. *Česká Historia Bohemica*, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998, s. 256 – 257.

²³⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 295 - 297.

záležitostí. Jiří mu také sliboval kromě pomoci proti Turkům také jednotu českého království s církví, což bylo cenou za jeho uznání římskou církví. Žádal pouze o nějaký čas, aby tato jednota byla dosažena bez veřejného pohoršení.²³⁷ Chápání této jednoty - unitas religionis - bylo ovšem u obou státníků, českého krále a papeže zcela rozdílné. O kompaktátech se během jednání nemluvílo, ale stejně jako katolíci počítali s tím, že se jich Jiří vzdá, on měl za to, že je jako povolená podrží. Toto nejasné vyjadřování se později ukázalo jako problém, podobně jako dřívější různé výklady kompaktát samotných.

S rozhodnutím o tom, který biskup a za jakých podmínek korunovaci provede, čekali všichni na papežovo konečné vyjádření.

I přes to se Karvajal, který byl v té době v Uhrách a jistě ovlivněn tamní náladou, rozhodl jednat samostatně a tituloval Jiřího jako krále. Vyslovil potěšení nad jeho volbou a blahopřál k ní. Byl tak po würzburgském biskupu Janovi dalším církevním hodnostářem, který Jiřího fakticky uznal.²³⁸ Matyáš, který potřeboval Jiřího podporu, chtěl požadovaného biskupa ke korunovaci poslat, což ale Karvajal nepovolil, dokud Jiří nepodá záruky splnění požadavků církve.²³⁹

Když se blížila doba korunovace, Jiří tlačil na Karvajala, aby nebránil vyslání biskupa, a snažil se rozptýlit jeho obavy plynoucí z odporu Slezska, vedeného Vratislaví, proti jeho vládě. Sliboval poslat po korunovaci do Říma poselstvo a žádal přímluvu u papeže, aby mu nebylo odepřeno, co je dopřáno jiným králům. Udál také, že bude v Římě žádat také potvrzení kompaktát. Zřejmě ale koncipoval list obratně, možná tak "obratně", že bychom mohli říct zavádějícím způsobem, protože Karvajal ho pochopil tak, jak 9. srpna psal papeži

²³⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 298 – 299.

²³⁸ Již v dopise z 20. března, *Ibid.*, s. 299.

²³⁹ *Ibid.*, s. 301.

Kalixtovi, že svým prohlášením dal mnohým velkou naději, rozhodl se totiž poddat papežovu rozhodnutí a vše stvrdil přísahou.²⁴⁰

Také Matyáš na Karvajala naléhal a přimlouvali se i oba biskupové určení k cestě do Čech Karvajal oba biskupy instruoval, přestože oficiálně jeli konat korunovaci bez jeho povolení. Do Říma poté papeži napsal, že oba biskupy upozornil na všechny okolnosti, zvláště pak biskupa rábského, jenž je doktorem církevního práva a jistě. Jistě jeho rady vyslechli.²⁴¹

V Praze zatím v očekávání obou biskupů projednávali katoličtí stavové s Jiřím své požadavky. Tyto požadavky byly přemrštěné a dávaly katolíkům do rukou moc k získání převahy nad utrakvisty. Také v otázkách obsazování duchovních postů byly požadavky katolických pánů obsáhlé.²⁴²

Když dorazili uherští biskupové do Prahy, nastalo vyjednávání o církevních otázkách, které bylo předpokladem korunovace. Hlavním předmětem těchto jednání byla kompaktáta, na jejichž platnost i obsah měly obě strany rozdílný názor. Biskupové poukazovali na to, že nebyla potvrzena papežem, husité namítali, že je vydali řádně zmocnění legáti koncilu v čele s Filibertem z Coutances a že je papež Evžen potvrdil, kteréžto přesvědčení opakoval Jiří i roku 1463.²⁴³ Z hádání o jednotlivých člancích věrouky a církevní praxe se Jiří jako již dříve obratně vykroutil s poukazem na to, že sám je laik, který se neorientuje v subtilní teologii, ale že pouze zachovává víru,

²⁴⁰ Karvajal Kalixtovi 9. srpna. Item rex Bohemie scripsit mihi et litteram misi, quod post coronacionem suam missurus esset ad, sollemnes oratores, et rogabat me quod ego supplicarem, quod concederet eidem regi illa que non consuevit denegare aliis christianis regibus. Ista littera magnam spem dedit multis, quod ipse submitteret se dispositioni et ordinacioni sanctitatis vestre. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 7 – 8, O dva dny dříve, 7. srpna psal papeži Kalixtovi o korunovaci i Matyáš. Ibid., s. 6.

²⁴¹ Týž dopis Karvajala Kalixtovi z 9. srpna 1458, *Ibid.*, s. 7 - 8.

²⁴² *Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini*, Rudolf Wolkan, FRA LXII, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909s. 237 – 242. Též Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 347.

²⁴³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 353.

ve které se narodil a jedná podle ponaučení svých kněží.²⁴⁴ Kvůli pochopitelné neústupnosti obou stran ohledně kompaktát bylo přistoupeno ke kroku, který se již dříve osvědčil jako prostředek odkládající rozhodnutí o kompaktátech, totiž že o nich v závěrečném ujednání zformulované přísahy, kterou měl Jiří pronést, nebyla učiněna zmínka.

Nakonec skládal Jiří přísahy dvě, jednu veřejnou, která se řídila řádem stanoveným Karlem IV. a stanovovala sliby pouze v obecné rovině, a druhou tajnou. Zdá se také, že Jiří prozatím upustil od toho, aby poselstvo, které se mělo vydat do Říma, žádalo potvrzení kompaktát. Situace byla i tak dost napjatá a biskupové se báli, aby nebyli za svoji ústupnost Jiřímu od papeže káráni.

Jaký je přesný výklad tajné přísahy je dodnes předmětem sporů mezi historiky. Přestoupení Jiřího z Poděbrad ke katolické straně je pouze jedním z výkladů.²⁴⁵ Proti tomuto závěru stojí sliby, které Jiří složil po korunovaci utrakvistům, o kterých museli oba biskupové přítomní korunovaci vědět, nebo to, že Jiří po korunovaci přijal z Rokycanových rukou podobojí.²⁴⁶ Jisté je, že tato tajná přísaha byla složena 6. května a z Čechů byli přítomni katolíci: olomoucký biskup Tas, lucký opat Přibyslav, nejvyšší sudí Zbyněk Zajíc z Hazenburku a kancléř Prokop z Rabštejna. Jiřímu a Johaně byl přečten latinský text o poslušnosti papežské stolici, zachování jednoty víry a bránění kacířství poddaných. Král a královna přečetli český překlad a složili slib do rukou obou biskupů. Jiří potvrdil opis přísahy a ten byl poslán do Říma. Další den, 7. května, se konala korunovace. Ze Slezska a Lužice na ní nikdo, alespoň oficiálně nepřišel.²⁴⁷

²⁴⁴ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 354.

²⁴⁶ *Ibid.*, s. 363.

²⁴⁷ *Ibid.*, s. 357.

Průběh samotné korunovace byl poklidný, biskup Vincenc oznámil biskupu Augustinovi, že svatá církev žádá, aby Jiřího posvětil na krále, a na Augustinovu otázku, zda je toho hoden a je užitečný církvi, přisvědčil. Augustin chytil Jiřího za pravici, modlil se, aby ho Bůh zbavil všech protivenství a obdařil jej církevním pokojem, a tázal se, zda chce svatou víru držet a ji činy spravedlivými zachovávat, zda chce být ochráncem duchovenstva a spravovat království podle příkladu předků. Jiří na vše odpověděl kladně a složil obvyklou přísahu, ve které se zavázal, že bude podle možností a vědomí zachovávat zákon i spravedlnost Bohu i lidem, podle rady svých věrných a dbát cti a práv duchovenstva i světských stavů.²⁴⁸

Utrakvistům král slíbil náboženské svobody, zachování kompaktát a Rokycanu jako arcibiskupa, o což bude v Římě žádat.²⁴⁹

Druhého dne byla korunována za královnu Johana. Jiří rozeslal po korunních zemích zprávu a žádost, aby mu všichni složili poslušnost.

Oba biskupové, Matyáš i Karvajal, ujišťovali papeže, že Jiří je získán pro katolictví a papež se na něho může spolehnout.

Matyáš a Enea měli po Jiřího korunovaci shodně za to, že když je získán Jiří jako král, bude návrat husitů k církvi snadný a že slíbil tyto věci učinit. Tento předpoklad se stal hlavním zdrojem problémů při budoucím jednání Jiřího s Eneou Piccolominim, už jako papežem Piem II., a je jedním z hlavních důvodů Piova tvrdého postupu proti Jiřímu, reprezentujícímu a hájícímu utrakvismus. Pius se cítil Jiřího budoucím jednáním zrazen a podveden.²⁵⁰

²⁴⁸ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 359

²⁴⁹ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 83 – 84.

²⁵⁰ *Archiv Český VIII.*, ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 323, 341. *Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874. s- 79, 81, 84. Pius II. 16. června 1464 ...Fuit dolose et electuset coronatus...

Pius II., který převzal myšlenku absolutní papežské autority, proti níž nemá nikdo nic namítat a jejím rozhodnutím se musí bezpodmínečně podřídít, netoleroval Jiřího odpor a přistoupil k nejtvrdějším opatřením. Jeho rozhodnutí bylo podepřeno také tím, že Enea sám neváhal tvrdě zakročit i proti "věrným katolíkům", včetně nejvyšších církevních hodnostářů, pokud se mu protivili. Tak se Pius, bývalý humanista, básník a konciliarista stal nejtvrdějším autokratem, opojen mocí a s vědomím, že mu nezbývá mnoho času k dosažení svých cílů. V tomto svém snažení nakonec stejně neuspěl. O čem by byl třeba ochoten vyjednávat s někým jiným, nemohl připustit u Jiřího, kterému podle vlastního domnění pomohl se dostat k nejvyšším hodnostem v křesťanském světě a který se k němu dle jeho soudu zachoval nevděčně.

Podle názoru Rudolfa Urbánka kalkuloval Jiří s tím, že při budoucím sporu s kurií, který musel nevyhnutelně přijít, nepůjde ani tak o teologicko – právní řešení otázky autority papeže, ale o pragmatické jednání s kurií, ve kterém bude na Jiřího straně působit odpor Němců k další válce s Čechy, nemožnost přinutit je k poslušnosti silou, potřeba řešení poměru Francouzů k papeži a také plánovaná česká pomoc proti Turkům. Předpokládal tedy racionální jednání. Když potom viděl nemožnost dohody, pokusil se papeže vyřadit z dalších jednání nebo alespoň omezit jeho vliv a zajistit si bezpečí opírající se o sbor evropských panovníků. Aby si zajistil dobrou vyjednávací pozici, musel nejprve zkonsolidovat svou moc.²⁵¹

²⁵¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 371.

6. 2 VLÁDA JIŘÍHO Z PODĚBRAD A JEHO JEDNÁNÍ S PIEM

Dokud byl ještě na papežském stolci Kalixt, neměl se Řím nejdříve k tomu, aby rozhodl ve sporu Jiřího a Viléma ohledně nároků na český trůn, oba dva totiž potřeboval k protitureckému tažení. Oba mu v tomto směru také přislíbili pomoc. Kalixt se tedy snažil především o to, aby se vzájemně zdrželi násilí, k čemuž je opakovaně vyzýval.

Z Čech se ke kurii chystalo očekávané a slibované poselstvo, které mělo vést jednání, jež by vedlo k vyřešení české náboženské otázky. Dva poslové, kteří přivezli papeži opisy Jiřího korunovační přísahy, ani další poselstvo vedené Prokopem z Rabštejna nebyli tím, co Kalixt očekával. Rokycana se stále vymlouval z cesty do Říma s tím, že rád pojede, až o tom rozhodnou král i stavové. Rokycana poslal 30. května list Kosmovi de Monteserrato, uchazeči o pražský arcibiskupský stolec.²⁵²

Rabštejn a ostatní poslové se snažili papežovu netrpělivost uklidnit s poukazem na zaměstnanost Jiřího a jeho součinnost s Matyášem a příznivou situací pro protiturecké tažení, která z toho vzešla. Rabštejn snad také složil papeži slib poslušnosti, i když zatím jen za krále, ne za celé království. Díky tomuto ujišťování Kalixt odeslal Jiřímu list, který byl v Praze tolik očekáván: "Nejmilejšímu synu Jiřímu, králi českému." Tento list, jak se zdá, nemáme bohužel k dispozici, ale jeho obsah můžeme dokumentovat z různých narážek hlavně na to, že v něm bylo vyzdvihováno Jiřího protiturecké úsilí. Mnoho z této chvály jistě pocházelo od Eney, který měl již po nějakou dobu v papežské kanceláři značný vliv.²⁵³ Kurie se tak

²⁵² Již zmíněný list in *Staré Letopisy, české, z rukopisu křížovnického*, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 229.

²⁵³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 403.

nakonec fakticky rozhodla vyřešit spor Jiřího a Viléma ve prospěch prvně jmenovaného. Kalixt se ještě dožil návratu Roraua z Čech, mimo jiné přinášel další list Rokycany Kosmovi, datovaný 10. června. V tom je zmínka o tom, že Rokycana i Jiří jsou apoštolské stolici povolní, ve všech věcech s výminkou Boha.²⁵⁴ Z tohoto listu, ale i z dalších věcí bylo patrné, v čem bude i do budoucna ležet jádro sporů mezi utrakvisty a kurií, které chtěli být poslušni ve všem - vedle Boha -.

Do Říma se v té době chystal také Václav z Krumlova, který byl znepokojen čilou korespondencí Jiřího a Rokycany s kurií a chtěl prezentovat strach katolické strany nad tím, že by se mohli dostat do politické izolace a že by se další dohody domlouvaly bez nich. Chtěl si také stěžovat na své nedávné zatčení a informovat papeže o dění v Čechách. Přišel ovšem pozdě, papež měl již na kahánku a 6. srpna skutečně zemřel.

Jiřímu se dařilo zvládat jednání s německými knížaty o vlastní uznání. Tito panovníci řešili mnoho vzájemných sporů a na jednotný postup proti Čechům nemohli pomýšlet. Fridrich jako hlava říše Jiřího fakticky uznal po jednání u Vídně, zatím mu však neudělil české země v léno.²⁵⁵ Jiří na základě dohody s Fridrichem očekával vstřícný postup Enevy, který právě usedl na papežský stolec a kterého k Fridrichovi vázalo nejedno pouto z dřívějších dob a jehož podpora Eneovy kariéry byla nepřehlédnutelná.

Situace se pro Jiřího konečně začala příznivě vyvíjet i ve Slezsku, zde totiž viděli, že jsou ve svém boji s Jiřím v podstatě osamoceni a

²⁵⁴ Již zmíněný list in *Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického*, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 230.

²⁵⁵ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 434.

izolováni, a tak se rozhodli obrátit k papeži o poučení. V téže době k papeži vyslal poselstvo i Jiří.²⁵⁶

Eneova evropská politika narážela na mnohá úskalí a musela se vyrovnávat s mnoha rozpory. Na jedné straně přátelské vztahy s císařem Fridrichem a zároveň podpora Matyáše, se kterým Pius počítal proti Turkům.

Urbánek uvádí,²⁵⁷ že když se Pius v Komentářích uvádí, že jeho zvolení zarmoutilo Čechy a Jiřího,²⁵⁸ jde pouze o zkreslení situace z hlediska pozdějších sporů a že to ve skutečnosti bylo právě naopak. To vypadá jako rozumný předpoklad, navíc podpořený tím, že Pius svoje knihy Komentářů sepsal až v době, kdy se jeho spor s Jiřím naplno rozhořel a Jiřího ve zmíněné pasáži označuje již jako českého krále.

Když se Jiří dozvěděl o Eneově zvolení papežem, měl naopak důvod k radosti, že se na místě, z něhož se bude rozhodovat o české náboženské otázce, ocitl právě Enea Piccolomini, který byl se situací v Čechách seznámen a již několikrát se přimlouval za smírné řešení celé věci. Když o Piovi kardinál Rouen tvrdil, že bude církev řídit podle zákonů z mytologie, namítal Ebendorfer, že kromě Eney básníka zná také Eneu politika.²⁵⁹

Enea diplomat a politik, ačkoli byl sám ovlivněn humanismem a v minulosti využíval útočiště a nabízené živobytí u mocných, sám humanismu a liberalismu ve své státnické praxi nedopřával místo, což překvapilo Eneovy bývalé druhy, kterým se muselo oprávněně

²⁵⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 441. Vychází i z již zmíněného Rokycanova listu, v němž žádá pro toto poselstvo vřídlost in Staré Letopisy, české, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959, s. 230.

²⁵⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 456.

²⁵⁸ Pius II. *Commentaries*, vol. 1 book I-II, Margaret Meserve et Marcello Simonetta, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts, London England 2003, s. 206, kde uvádí, že český král byl obzvláště indoluit, protože věděl, že papež ho zná jako kacíře.

²⁵⁹ in poesí multum exercitatus vir tamen in temporalibus satis industrius, a parva fortuna, quae sibi olim fauerat. Chron. Austriae, Opera, s. 893.

zdát podvodným a nevděčným, když tvrdě odděloval osobní, soukromou sféru od „práce“ a veřejného působení.

Urbánek dovozuje, že Jiří byl s Piovou politikou a smýšlením velmi dobře seznámen ať již z osobních jednání s ním nebo z jeho politických spisů, které měl k dispozici. Získával je prostřednictvím svých důvěrníků v Římě, od kterých si nechával pořizovat opisy všeho důležitého, co do papežské kanceláře docházelo, i toho, co ji opouštělo.²⁶⁰

Tato domněnka se zdá být přehnaná. Tak podrobné zkoumání papežské korespondence není doloženo a těžko ho předpokládat, navíc by závěry zřejmě působily proti Jiřího záměrům. Spíše se dá předpokládat, že Enea, který se na nejvyšší místo v křesťanské hierarchii vypracoval vlastním obratným jednáním a přízní osudu, by mohl mít pro Jiřího, „povýšence“, jakým byl i on sám, pochopení, zvláště když vezmeme v úvahu, že ve svých spisech o Itálii zmiňuje, že se tam ze sluhů mohla stát knížata.

V každém případě je možné se s Urbánkem shodnout na tom, že veliká moc, která se Eneovi vstupem na papežský stolec dostala do rukou a o jejíž absolutní povaze ho všichni ujišťovali, převážila nad jeho racionálním a pragmatickým uvažováním o politických záležitostech.

Když v Praze roku 1459 pobýval Jeroným Krétský, poukázal na to, že je darem prozřetelnosti, že Jiří s Eneou vstoupili na své trůny současně.²⁶¹ Však také roku 1463 během sporů obou státníků s lity a litostmi pozorovali i čeští katolíci.²⁶² Jak je na mnoha místech této práce zmíněno, Pius podcenil u Jiřího ideovou stránku věci, měl totiž

²⁶⁰ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter, Praha 1930.

²⁶¹ *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873.

²⁶² Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 480, *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 218 – 219.

za to, že jeho pohnutky jsou pouze zjištěné a že jsou vedeny výhradně ctižádostí. Tohoto dojmu nabyl ostatně již během prvního setkání roku 1451 a předpokládal, že Jiří, bude-li chtít, strhne s sebou celý národ.

Enea byl nejprve ochoten k ústupkům, přel se o ně roku 1457 s Karvajalem, byť měly tyto ústupky mít pouze dočasný charakter. Pius si byl jist Jiřího poslušností, navíc byl přesvědčován Václavem z Krumlova a dalšími Pius svůj názor změnil.

Přijal argumentaci, kterou roku 1455 odmítal, totiž že kompaktáta není možné přijmout nejen z důvodů věcných, ale také s ohledem na postoj okolních národů, zvláště Němců. „Nebo bychom my pak stokrát půjčili kompaktáta, nebude bez toho, byť vás Čechy nehaněli.“ Jak to formuloval i roku 1462 během jednání s českým poselstvem.²⁶³ Kvůli kompaktátům prý také Němci zanevřeli na basilejský koncil.

Pius II., přestože neměl v plánu povolit husitům žádné skutečné a trvalé ústupky v náboženských otázkách, musel zatím vyčkávat. Dopřával věcem čas a snažil se získat Jiřího osobními výhodami. Jako jeden z důkazů úcty a uznání Jiřího vlivu ho Pius 16. 9. roku 1458 pozval na sjezd, který byl plánován do Mantovy a kde se mělo jednat o výpravě proti Turkům, pro kterou Pius počítal s Jiřího podporou.²⁶⁴ Zároveň ale 11. září jmenoval Václava z Krumlova administrátorem pražského arcibiskupství.²⁶⁵

Pius pochopitelně sledoval, jaká bude reakce utrakvistů, bude-li Jiří ochoten vyměnit osobní prestiž za omezení vlivu strany podobojí na řízení církevních záležitostí ve prospěch katolíků. Václavovo jmenování také směřovalo k vyřešení arcibiskupské otázky ke

²⁶³ *Archiv Český* VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 352 – 362.

²⁶⁴ *Archiv Český*, XV. ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kalousek, 1896, s. 221 – 223.

²⁶⁵ *Archiv pražské metropolitní kapituly*, 926, XXXI 13, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561)*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

spokojenosti kurie, jejímž jasným kandidátem se Václav z Krumlova ukázal být. Tím také padla dříve propagovaná kandidatura Kosmy, Kalixtova chráněnce. Václav byl zproštěn všech dávek a dostal k dispozici všechny důchody arcibiskupství s výhradou, že je nesmí zcizit.²⁶⁶ Pius Václava ujišťoval svou přízní a nařídil všem osobám v pražském arcibiskupství ho poslouchat. Václav si po návratu do Prahy nárokoval i poslušnost utrakvistického kléru, jistě ve shodě s papežovými pokyny. Proti Václavovým nárokům se v Čechách a zvláště v Praze zvedl odpor. Staroměstský purkmistr si v té věci stěžoval u krále. Václav je prý špatně oprávněný, zrádce království a uváděč novot. Král byl žádán, aby zajistil utrakvistům dohodnuté a slíbené ponechání u své víry. Jiří z Poděbrad na to prohlásil, že slíbil zachovávat svobodu oběma stranám a to hodlá dodržet.²⁶⁷

Pozvání Jiřího do Mantovy bylo především vyjádřením toho, jak mnoho si Pius cenil české pomoci proti Turkům, a postavil Jiřího na roveň ostatním králům. Bula, ve které Pius nazýval Jiřího králem a nemilejším synem, ovšem přenášela část odpovědnosti za toto rozhodnutí na císaře Fridricha, který jako lenní pán měl rozhodnout, bude-li Jiřímu koruna patřit nebo ne. Bylo ovšem jasné, jak se v dané situaci císař rozhodne.

Jako projev nestrannosti a dobré vůle vůči papeži a katolíkům Jiří 23. ledna 1459 potvrdil výsady pražské kapituly, jak to již 11. září předchozího roku učinil Pius.²⁶⁸

Pius viděl, že pokus o získání pražského arcibiskupství pro Václava pouze papežskou provizí byl neúspěšný, a další plány zatím odložil. Urbánek to dovozuje z toho, že vyšehradské kapitule 17. března

²⁶⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 463 pozn. 2.

²⁶⁷ *Ibid.*, s. 465.

²⁶⁸ Archiv pražské metropolitní kapituly, 927, XXXI 16; 925, 10, 11/1, *Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561)*, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

1459 povolil světit si roucha a bohoslužebné náčiní, nebude-li biskup snadno k dosažení.

Již tehdy se Pius zřejmě utvrzoval ve vědomí, že s Jiřím nebude mít tak snadné pořízení, jak čekal. Přesto se zatím k němu stavěl přívětivě.

Nové pozvání na sjezd do Mantovy z 20. ledna dostal Jiří prostřednictvím Karvajala. Spolu s tím se objevil problém v tom, že papež nebyl spokojen s císařovou politikou v Uhrách a tedy ani s Jiřího podílem na ní.²⁶⁹ Spor o uherský trůn rušil Piovy plány proti Turkům, proti čemuž byl Pius rozhodnut podniknout zásadní opatření. Karvajalovi přikázal zakročit proti všem, kdo by škodili Matyášovi, byť by to byli králové. Zajímavé je, že bylo zmíněno, že církevní tresty by se mohly týkat také královen, s jasnou narážkou na Johanu, českou královnu. Vypuštěna byla možnost postihu držitele hodnosti císařské, ale bylo jasné, že míří i proti Fridrichovi. Při novém pozvání Jiřího do Mantovy papež vyjádřil svou nespokojenost s Jiřím tím, že sice použil formulaci český král, ovšem bez použití křestního jména. Podobnou formulaci používal k vyjádření nespokojenosti s panovníky i později. Jiří tuto narážku velice dobře pochopil a všude raději ukazoval starší bulu, ve které byl osloven jménem. Tu také ukazoval Slezanům v Kladsku, což pro Jiřího vyznívalo obzvláště příznivě.²⁷⁰ Do Vratislavi donesl opis zmíněné buly kladský hejtman Hanuš Velfl. Vratislavští nevěřili pravosti této listiny a proto papeži 21. března psali rozhořčený dopis, ve kterém vyjadřovali překvapení nad tím, že podporuje

²⁶⁹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 488.

²⁷⁰ *Ibid.*, s. 489.

husitství a Jiřika z poděbrad, který se staví českým králem. Nezapomněli pohanět ani "heresiarchu" Jana Rokycanu.²⁷¹

Tempelfeldovy spisy potom vyhlašovaly, že ani papež nemůže potvrdit krále kacíře. Pokud se tyto spisy nebo alespoň informace o nich donesly Piovi, musely ho notně rozčílit kvůli zpochybňování jeho autority, na což byl obzvláště citlivý.

Ostatně slezští stavové oznámili již na počátku roku v listu českým pánům a rytířům, že budou holdovat, se zvýrazněním – jejich králi, Jiřímu až po jeho chystaném setkání s papežem v Mantově.²⁷²

Jan z Rabštejna, představitel českého poselstva na jednání s kurií, čelil problémům a výtkám stran Jiřího angažování v Uhrách. K tomu navíc proti Čechům stále popouzeli Slezáci. Přesto byl papež k poselstvu mírnější, než se čekalo. Rabštejn se s Piem setkal v Sieně, kde se papež zdržoval na cestě do Mantovy.

Obsah Rabštejnova poselství byl přes osobní přízeň, kterou mu Pius projevoval, pro kurií nepříjemným překvapením. Papež očekával slavnostní vyhlášení poslušnosti krále i husitů, Jiří naproti tomu se žádostí o poshovění a samozřejmě s mnohaslovným uctěním papežské autority a úřadu podával zatím přísahu poslušnosti pouze za sebe a svou rodinu, a to ještě soukromě, respektive tajně. Přísahu, obvyklou u všech tehdejších panovníků, před provedl Rabštejn kardinály 9. března.²⁷³ S tím se papež nemohl a nechtěl spokojit.

²⁷¹ ... ab regni Bohemie pretenso rege Girsikone de Podiebrad emersos totique mundo notorios perorandi *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 13 – 15.

²⁷² S. d. 1459. *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 59.

²⁷³ ... obedenciam et reverenciam ut summo pontifici ac universali domino prestiti et presto et exhibeo, ipsius precepta reverenter suscipere et eis obsequi devote polliceor, ipsumque dominum regem, reginam et liberos omnes ad nutum mandatorum vestre beatitudinis obsequiosos exhibeo... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 12 - 13. Též Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, Rudolf, *České Dějiny III. 3*, s. 496, Šmahel František, úvod k Historii České xxix.

Rozhodně se nedá říci, že by Jiřího politika vůči papeži byla “bezvýhradně upřímná“ nebo “průzračně přímá“, totéž je ale možno říci i o jednání Pia. Jiřího politika programově směřovala k uznání jeho pozice v Čechách a uznání jeho královského titulu a nároků. To mělo být odrazovým můstkem a již dříve zmíněným zajištěním vlastních pozic před v budoucnu nevyhnutelnou srážkou s papežem, který však měl být udržován v tom, že Jiří je v krátké době připraven přivést Čechy zpět pod přímé vedení římské církve, minimálně v náboženských otázkách. Ve světle těchto skutečností není možné se příliš divit pozdější Piově reakci a tvrdému postupu proti Jiřímu. Přes přátelské zacházení, kterého se Rabštejnovi dostalo, podle Urbánka²⁷⁴ byl jmenován papežským protonotářem a pro vyšehradskou kapitolu, již byl proboštem, získal 18. března různé milosti, s ním bylo oficiálně jednáno jen jako se soukromým zástupcem království. Rabštejn nedosáhl toho, aby psal Pius Jiřímu jako králi, vymohl tedy alespoň to, že v listinách pro české poselstvo do Mantovy i v těch, které si Rabštejn vezl domů, je výraz *oratores regis Bohemiae*. To se však poněkud změnilo zásahem slezského poselstva.

Slezáci přijeli na jednání 1. dubna a hned 3. dubna byli papežem přijati a potom 9. znovu. Stěžovali si na nebezpečí českého kacírství. Přestože Slezáci tvrdili, že čeští páni zpochybňují nutnost papežského potvrzení ohledně záležitostí české koruny,²⁷⁵ což se papeže mohlo nemile dotknout, Pius pochopitelně odmítl označit Jiřího za kacíře, k němuž neplatí žádné závazky s tím, že by se musel poradit s kardinály.

Slezáci také ve snaze přimět papeže k jasnému vyjádření postoje k Jiřímu ukázali opis staršího pozvání do Mantovy, ve kterém byl

²⁷⁴ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 497.

²⁷⁵ *Ibid.*, s. 498.

titulován jako král. Pius se vymluvil na to, že to vzniklo nepozorností v císařské kanceláři. Císař prý byl tím, kdo rozhodoval, komu list poslat. Pius, aby Slezáky upokojil a přesvědčil, že zatím nemá v úmyslu Jiřího oficiálně uznat, dal změnit glejt, který měl Rabštejn donést do Prahy, a slovo *regis* zaměnil za *regni*. Druhý glejt, který měl putovat k českým poslům do Mantovy, zůstal ovšem beze změny, tedy i s *regis*.²⁷⁶ Podobnou taktiku používal Pius i ve sporu Matyáše s Fridrichem, když císaři tvrdil, že má ve zvyku označovat za krále toho, kdo má království v držení.

Shovívavý postoj k Jiřímu vyjadřoval trvajícím očekáváním, že se Jiří i s královstvím nakonec podrobí jeho požadavkům. Ve vidině příznivého vývoje ho utvrzoval i Rabštejn, který poukazoval na to, že postoj Němců k Jiřímu se mění k lepšímu. To se prokázalo smírnými ujednáními učiněnými během sjezdu v Chebu jejichž otisk z 25. dubna 1459, kde Fridrich, Vilém, Fridrichovi synové Arnošt a Albrecht, durynská lantkrabata a míšenští markrabí uzavírají s Jiřím spojeneckou smlouvu proti každému, kdo by chtěl škodit jeho královským právům a případném usilování o volbu římským králům. Jejich součástí bylo také Vilémovo vzdání se nároků na trůn a to, že Slezákům byla zaručena milost a potvrzení práv, jakmile uznají Jiřího.²⁷⁷ To Jiřímu významně uvolňovalo ruce k dalším jednáním s papežem.

Pius v listu českým pánům mluvil o Jiřím jako o tom, koho uznávají za krále, a vyzýval ke klidu, alespoň do rozhodnutí sporů v Mantově. Slezáky Pius pochválil za náboženskou horlivost, nijak je prý ovšem nepovzbuzoval proti Jiřímu. Vratislavští ovšem znovu vyjadřovali své znepokojení nad celou situací, jež bylo navíc posílené událostmi na chebském sjezdu. V listu z 30. dubna varovali papeže před tím, že

²⁷⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 498.

²⁷⁷ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 61 - 67.

nezachovávají-li Češi znění kompaktát pod králem nejkřesťanštějším (Ladislavem), jak tomu teprve bude za krále kacíře a žádají papeže, aby kompaktáta nepotvrzoval. Upozorňovali na možný útlak katolíků a zrazovali papeže od smluv s Čechy, od kterých pochází tolik kacířství. Znovu také žádali, aby papež zrušil Jiřího volbu a nevěřil jeho slibům. Varovali také před tím, že Češi pomoc proti Turkům poskytnou jedině za peníze, což by bylo proti Bohu.²⁷⁸

Vratislavští ve svých radách částečně úspěšně odhadovali budoucí vývoj situace a přestože jejich hodnocení českých vůdců utrakvismu a jejich pohnutek je zásadně negativní a neobjektivní, jejich předpovědi se později z významné části naplnily. Zároveň ovšem svým jednáním a nepřetržitou protiutrakvistickou propagandou přispěli k tomu, že se celá situace dále radikalizovala. Papež si byl pochopitelně vědom závažnosti dopadů sjezdu v Chebu i bez upozornění vratislavských. Jeho reakce v první řadě zahrnovala pokárání Viléma za to, že se tak snadno vzdal svých nároků v Čechách, o nichž ještě nebylo právně rozhodnuto, a že uznal Jiřího, který je podezřelý z kacířství.²⁷⁹ Vilém se oprávněně bránil, že sám papež označil Jiřího za krále a milého syna a Vilém sám bez pomoci nemohl činit jinak.

Piův postoj byl jasný, nelíbilo se mu, že byly odstraněny spory o český trůn, z nichž mohl těžit a oddalovat uznání Jiřího,²⁸⁰ jehož postavení bylo uznáním od Němců posíleno. Papež tak ztratil jednu z pák, kterou mohl na Jiřího působit.

Chebské úmluvy vyvolaly znepokojení i u některých českých utrakvistů. Ti se báli, že Jiřího shoda s německými knížaty a jejich

²⁷⁸ Quonam pacto Romanus pontifex huic damnato populo Bohemico, ad quem omnes hereses mograverē... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 20 – 24.

²⁷⁹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 510.

²⁸⁰ Podobnou taktiku oddalování rozhodnutí o německém trůnu používal Jan XXII. vůči Ludvíku Bavorovi. Šimek Milan, *Zápas Ludvíka Bavora s Janem XXII*, www.filosof.cz.

uznání Jiřího panování by mohlo vyústit v královo odpadnutí od kalicha. Tuto obavu posilovali v lidu i Rokycana s Lupáčem, kteří se spojení s Němci obávali, nemaje pro utrakvismus do budoucna žádné pevné záruky.

Aby papeže uklidnil, přestal se Jiří mísit do uherských záležitostí a císař Fridrich, jist si po vítězné bitvě u Koernmendu ze 7. dubna svým úspěchem, Jiřího pomoc v danou chvíli ani nevyhledával.²⁸¹

Císařovy naděje byly ovšem předčasné. Matyáš triumfoval na poli diplomatickém a jeho opora, legát Karvajal, měl za to, že nejlepším prostředníkem sporu bude právě král Jiří. K tomuto závěru došel i Fridrich. Oba soupeřící panovníci předpokládali, že Jiří bude nakloněn právě jim. Když uvážíme Jiřího obojakost v tomto sporu, nemůžeme se podívat nad tím, že mu potom Matyáš oplácel stejnou mincí.

Pius opět zval do Mantovy Jiřího i vratislavské s tím, že tam bude možné dojít smíření, které bude oběma stranám ke cti i prospěchu. Vratislavským bez újmy víry, cti i jejich práva vůči králi, jehož moudrost i statečnost prý nyní, zbavena mnoha starostí, bude moci proti Turkům vydatně pomoci, „jak se sluší králi nejzbožnějšímu.“ Pius zároveň Čechům zaručoval, že dohoda s vratislavskými bude bez újmy Koruny české. Ujišťoval také, že se vratislavský odboj děl bez jeho podnětu a účasti, dokonce bez jeho vědomí, čemuž se ovšem dá věřit jen velice těžko.²⁸²

Od papeže to byla jako obvykle mazaná formulace, neurčující, je-li Jiří již nyní nejzbožnějším králem nebo se jím teprve stane.

Je možné vyslovit domněnku, že kdyby nebyla křesťanská Evropa tak znesvářená díky politikaření a intrikám, mohla zastavit tureckou

²⁸¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 518.

²⁸² korespondence mezi papežem a vratislavskými o těchto otázkách je zachycena v *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 16 -20, 25 – 27, 33.

expanzi a zatlačit je zpět. Nesvár mezi křesťany se ukazoval jako nejlepší turecký spojenec. To ostatně opakovaně zdůrazňoval sám Enea před svým vstupem na papežský trůn i poté.

Pius se snažil přesunout těžiště náboženské v česko-slezském sporu do roviny politické, narazil v tom však na odpor Jiřího, který odmítal, aby si papež osoboval pravomoc rozhodovat tuto vnitropolitickou záležitost českých zemí. Papežova odpověď také poté z tohotopostoje ustoupila.²⁸³ Tím se Jiří vzepřel tomu, podrobit se papežovu rozhodnutí v této věci v Mantově s tím, že nikomu nepřísluší zasahovat do jeho královských práv. Tato vyjádření byla zřejmě projevem posílení Jiřího pozice po smlouvách s německými knížaty a císařem. Císař přijel 30. července do Brna, byl uvítán s velkou slávou a již 31. července propůjčil Jiřímu regálie, všechny korouhve korunních zemí a prohlásil ho za pravého krále českého a kurfiřta – volitele nejdůstojnějšího. Potvrdil také všechny výsady a práva českého království. Během tohoto setkání spolu také uzavřeli přátelskou a spojeneckou smlouvu proti komukoli s výjimkou papeže²⁸⁴, Jiří Fridrichovi přísahal věrnost.

To, že se Jiří otevřeně postavil po bok císaři, ho stavělo proti Matyášovi. Ten se ho snažil získat na svou stranu, oslovuje ho otcem nejmilejším, ale bez úspěchu. Císař nabízel Jiřímu velkou finanční částku, včetně tříletých výnosů z uherských užitků a rent, poté výnos ze solné komory etc., za vojenské dobytí Uher.²⁸⁵

Ukazuje se jako jedna z hypotéz, že pozdější rozchod z papežem má jako jednu z příčin podklad v Jiřího politice vůči Matyášovi. Jiří hrál s papežem a dalšími soudobými vládci rovnocennou partii a zdárně

²⁸³ Odpověď papeže z 19. 8. 1459 o které bude ještě řeč, *Scriptores rerum Silesiacarum, 7. Band, Historia Wratislaviensis* von Peter Eschenloer, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1872, s. 60.

²⁸⁴ AČ V. 279, obsah listiny též *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 68.

²⁸⁵ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 541 – 2, *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 69 – 71.

přítom používal "jejich" postupy. Celé Jiřího diplomatické úsilí, které vyvíjel po nástupu na trůn, vyjádřené uzavíráním mnoha dohod se sousedními panovníky, bylo základním kamenem jeho politiky. Kromě toho sledoval i další cíle, které však nejsou zcela jasné a o jejichž výkladu se vedou spory.²⁸⁶

Jiří pochopitelně přemýšlel nad tím, jak celou věc s Matyášem pokud možno smírně urovnat. Uvažoval nad tím, že by se císař spokojil s nějakou formou velkorysé kompenzace a Matyáš by si ponechal uherský trůn. Po jednáních učinil Jiří 12. srpna výpověď, ve které vyzývá ke klidu a smírnému řešení, protože jak poznamenává, „jak nejisté jsou výsledky válek“. Od 24. srpna do 24. června je ustanoveno příměří a mezitím se mělo 20. ledna v Olomouci obnovit jednání vedoucí k vyřešení situace. Odklad rozhodnutí byl rozumným řešením a byl přijat všemi stranami. Císař na oplátku podpořil Jiřího ve sporu s vratislavskými a vyzval je k tomu, aby bez odkladu Jiřímu složili poslušnost.²⁸⁷

²⁸⁶ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 113.

²⁸⁷ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 5430 – 5.

6. 3 ŘEŠENÍ JIŘÍHO SPORŮ S VRATISLAVSKÝMI

Jiří byl rozhodnut s odporem Vratislavi proti jeho panování rázně skoncovat a 14. července začal plenit jejich statky, což byl obvyklý první krok k přivedení neposlušných k rozumu. Radikální kazatelé ve Vratislavi pokračovali v bouření lidu a tvrdili, že papežský list, příznivý Jiřímu, který byl použit k tomu, aby se Jiřímu podrobili, byl získán lstí. Opět se ukázalo, že nedůvěra těchto radikálních katolických složek vůči Jiřího ochotě k absolutní poslušnosti papežské stolici byla poměrně dobrým odhadem budoucího vývoje.

Konzervativní síly ve Vratislavi si naproti tomu uvědomovaly z dlouhodobého hlediska neudržitelnou situaci, ve které se po tom, co císař, papež a nakonec i německá knížata došla s Jiřím z Poděbrad dohody a nadále Vratislav efektivně diplomaticky nepodporovala, slezská komunita octla. Odhodlali se zahájit s Jiřím jednání s tím, že jsou připraveni poddat se papežovu rozhodnutí, a ujišťovali Jiřího, že Vratislav je stále nakloněna České koruně a příslušnosti k ní. Ke smíru je také v listu z 28. srpna nabádal Fridrich Braniborský.²⁸⁸

Po několika bojích a dalších peripetiích se do Vratislavi vrátil z Itálie biskup Jošt s papežským breve z 19. srpna 1459, ve kterém Pius napomínal k vyslání poslů do Mantovy k jednáním. Zároveň s tím Pius Jiřího, kterého oslovoval jako nejmilejšího syna a osvíceného českého krále, blahosklonně ujišťoval o tom, že nehodlá zasahovat do jeho politických záležitostí, neboť mu to nepřísluší. Spor ze Slezáky chtěl Pius řešit pouze dohodou, nikoli jako soudce.²⁸⁹ Pius tím vyhověl Jiřího žádostem a zároveň se obratně vyhnul rozhodnutí

²⁸⁸ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 33 – 34.

²⁸⁹ ...quam per concordiam conciliari vos postulamus... *Scriptores rerum Silesiacarum, 7. Band, Historia Wratislaviensis* von Peter Eschenloer, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1872, s. 60.

tohoto sporu, což by nutně vedlo k nelibosti jedné ze stran, na jejichž dobrém poměru ke kurii Piovi záleželo.

Jošt se svým poselstvím ve Vratislavi nepochodil nejlépe, kazatelé tvrdili, že papež je špatně informován a Jošt že je chce oklamat. Řeč, kterou k nim přednesl, je ještě více popudila. Vytýkal jim totiž, že chtějí být lepší než papež a císař, nejde jim o víru, ale o to, že je Jiří Čech a oni jsou Čechům nepřítel. Situace eskalovala tak, že Jošt byl rád, že ho vůbec v pořádku propustili z města.²⁹⁰

K řešení sporu s Vratislaví přijeli do Prahy dva nunciové vyslaní Piem, arcibiskup krétský Jeroným Lando a arcibiskup ecijský dr. František z Toleda. O jmenování Jeronýma informoval 19. září 1459 vratislavské z Mantovy Andreas Lumpe a ti hned záhy, 29. září Jeronýmu Landovi psali, aby ho informovali o povaze svého sporu s Jiřím, který podle nich podporuje kacířství.²⁹¹ Piovým hlavním zřetelem, jak nezapomněl zdůraznit, bylo zajištění podmínek pro protitureckou výpravu, k čemuž potřeboval Jiřího podporu a ten zase klid v koruně. Tím také Pius později v dopise z 1. ledna 1462 Jeronýmovi zdůvodňoval svou dřívější vstřícnost k Jiřímu. Tedy, že Jiří, de cujus fidei integritate dubitabamus – per oratorem – suum, a jeho pomoc v boji proti Turkům je - ratio quedam particularis.

Oba nunciové, František z Toleda, obratný teolog, i Jeroným, neméně obratný politik, byli v Praze dobře přijati, jejich řeč chválila Jiřího a zvláště jeho dobré vztahy s papežem. Návštěvy obou církevních hodnostářů v Praze neváhal využít Rokycana a vyzval Františka z Toleda k disputaci o kalichu. Disputace se skutečně odehrála, ale nemáme o ní mnoho informací, Rokycanovi se zdálo, že nedostal na všechno odpověď, a tak žádal od Františka doplnění,

²⁹⁰ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 560.

²⁹¹ ...dominum archiepiscopum Cretensem legatum sufficienter in causis vestris informatum, qui diversas et controversias inter vos et pretensum Boemie regem Girczikonem examinare et mediis bonis easdem sedare... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 34, 35.

kteří tento později dodal.²⁹² Další působení nunciů v Praze se neobešlo bez problémů, například když se konalo biřmování, nechal Jeroným Krétský kněží volat: „Žádný nepřistupuj k biřmování, kdož krev boží přijímá z kalicha.“²⁹³

Ve Vratislavi nebyli nunciové, kteří jim před svojí návštěvou psali 23. prosince 1459 z Prahy,²⁹⁴ úspěšní. Tempelfeld a další stále bouřili lid proti jakékoli dohodě s Jiřím. Nunciové přesvědčovali k dohodě a na příkladech ukazovali, že králi je třeba dopřát poslušnost, byť by byl pohanem a Jiří slíbil poslušnost papeži a utrakvisty trpí, dav jim pouhé slovo.²⁹⁵ V tom následuje své předchůdce, kteří byli dobrými katolíky. Věřili v Jiřího pravověrnost papež, proč ho Vratislav nenásleduje? Pokud Jiří zbloudí, papež jistě zasáhne. Pokládali i další argumenty, ale nálada ve městě byla taková, že nunciové v obavě o holý život souhlasili s tím, že slib Jiřímu se prozatím o rok odloží.²⁹⁶ Nakonec k dohodě s vratislavskými přece jen došlo a po smlouvách stanovujících odklad oficiálního holdu Jiřímu o tři roky a jeden měsíc, který Jiří sám ke třem rokům přidal, prosí jejich poselstvo před králem za odpuštění.²⁹⁷

Legáti po návratu sdělili Piovi naději, že jednání s Čechy o víru budou úspěšná, že Češi, respektive Jiří, nebudou trvat na kompaktátech. To, jak rozumně podotýká Tomek, pramenilo z toho, že Jiří před legáty tajil své skutečné úmysly ohledně kompaktát.²⁹⁸

²⁹² Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 567.

²⁹³ *Postila Jana Rokycany* II. ed. Šimek František ČAVU, Praha 1929, s. 942.

²⁹⁴ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 37.

²⁹⁵ Je skutečně pravdou, že Jiří po svém nástupu na trůn nepodal písemné zajištění utrakvismu. To bylo také jednou z příčin obav Rokycany a dalších utrakvistických kněží o osud utrakvismu a kompaktát.

²⁹⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 582 – 5.

²⁹⁷ ...in dillacione autem trium annorum permaxime, que nedum vobis annos tres concedit, sed menssem etiam insuper addidit. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 37.

²⁹⁸ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Těž Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 589.

²⁹⁸ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII., Řívnáč*, Praha 1891, s. 11.

Ve světle toho, že papež dal 14. ledna 1460 bulou vyhlásit válku proti Turkům, což zároveň vydatně podpořilo Jiřího pozici v dalším vyjednávání, se tyto problémy zatím jevily jako druhořadá záležitost.²⁹⁹

Tato opatření učinil Pius i přesto, že jím tak usilovně organizované a přesouvané sněmy k dojednání protitureckého tažení neměly významných výsledků, naopak bychom mohli říct, že skončily fiaskem. Na jednání v Mantově se knížata vymlouvala, že nemohou nic podniknout kvůli tomu, na co si sám Enea Piccolomini již roku 1453 stěžoval, totiž že dokud nebude klid v samotné říši, není možné se pustit do podobného podniku. Pius se tedy v Mantově zasadil o konání říšského sjezdu v Norimberce k 2. březnu a dalšího u císaře Fridricha k 30. březnu, kde by byla dokončena ujednání k akci proti Turkům.³⁰⁰ Za tím účelem vyslal do Německa kardinála Bessariona. Na Norimberském sněmu, na který papež Jiřího 8. ledna zval, oslovuje ho opět jako nejmilejšího syna a krále,³⁰¹ se 2. března sešlo jen málo účastníků, a tak nemohlo být nic zásadnějšího dohodnuto. Vídeňský sněm, o němž jako o náhradě norimberského sněmu informuje Fridrich Jiřího 20. dubna, byl kvůli falcko - bavorsko - braniborsko - saské válce odložen.³⁰² Když se potom uskutečnil, sešlo se na něm ještě méně stavů než předtím v Norimberku.³⁰³

²⁹⁹ Pius v Mantově: „Nec Georgius, qui regno Bohemiae presidet, fortes suorum turmas religioni negaturus est, cujus non minor est animus quam potentia.“ Mansi J. D. Orat. II., p. 83.

³⁰⁰ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 36 – 37.

³⁰¹ S tím, že pokud by se Jiří nemohl osobně dostavit, aby k jednáním vyslal plnomocné zástupce. *Archiv Český*, XV., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kalousek, Praha 1896, s. 225 – 226.

³⁰² *Ibid.*, s. 226 – 7.

³⁰³ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII., Řivnáč*, Praha 1891, s. 4 – 6.

6. 4 EXECRABILIS

Významným krokem papeže k zajištění vlastní superpozice a eliminaci případné opozice a zároveň vážnou výstrahou pro Jiřího i jiné byla bula *Execrabilis*, vydaná Piem 18. ledna snad jako jeho reakce na neochotu Diethera z Isenbergu, který nastoupil na arcibiskupský stolec v Mohuči, zaplatit kurií požadovanou vysokou finanční částku a rozhodl se odvolat od tohoto rozhodnutí k budoucímu koncilu.³⁰⁴ Rudolf Urbánek nám v Českých dějinách nedává informaci o roku, ve kterém měla být bula *Execrabilis* vydána, ovšem z logických souvislostí v jeho textu bychom usuzovali na rok 1460, k čemuž by ukazovalo i Boultingovo tvrzení, že Pius tuto bulu vydal těsně před koncem kongresu a před svým odjezdem, tedy 1460.³⁰⁵ Boultingovy závěry ovšem vůbec nejsou řádně podloženy a vykazují značnou konfesní zaujatost.³⁰⁶ K zařazení buly do roku 1460 se přiklání i Odložilík, který ji řadí k další papežské bule, *Ecclesiam Christi*, vydanou v Mantově 14. ledna 1460, kterou papež vyhlásil žádost o tříletou podporu všech křesťanů boji proti Turkům.³⁰⁷ Rok 1460 ale není v souladu s různými edicemi této buly, které jsem měl k dispozici. Tam bula nese dataci 18. ledna 1459, “v druhém roce našeho pontifikátu”.³⁰⁸ To by ale vylučovalo přímou

³⁰⁴ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 391.

³⁰⁵ Boulting William, *Aeneas Silvius, Orator, Man of letters, statesman and Pope*, Archibald Constable and Co. Ltd., London 1908, s. 279.

³⁰⁶ srov. Boulting William, *Aeneas Silvius, Orator, Man of letters, statesman and Pope*, Archibald Constable and Co. Ltd., London 1908, s. 309 – 310, 313 – 314. Nekritická favorizace římské církve, Fridricha III. a nepodložené a manipulativní závěry přizpůsobené této favorizaci činí Boultingovu publikaci v mnoha závěrech obtížně použitelnou.

³⁰⁷ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 110.

³⁰⁸ Během psaní práce jsem měl k dispozici různé anglické překlady <http://www.the-pope.com/execrab.html> a překlad buly *Execrabilis* otištěný in *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006., latinskou edici in *Bullarium Romanum*, Cherubini Angelo, Mainardi Girolamo, Rome 1740, Tom. III. s. 97 – 98, sbírku *The Papal Encyclicals in Their Historical Context* ed. Freemantle, Anne, Putnam, New York, 1956 kde je v latinském textu uveden rok 1459, ale v anglickém popisku rok 1460 a jeden latinský excerpt této buly s vročením 1459 Baumgarten s. 75. Těch jsem se přidržel při překladu zmíněné

souvislost s volbou zmíněného Diethera z Isenbergu, kterého kapitula v Mohuči zvolila až 18. června 1459 proti hraběti Adolfovi II. Nasavskému.³⁰⁹ Tato bula také nese dataci 18. ledna v Mantově, tedy v době, kdy tam Pius s největší pravděpodobností ještě nebyl, nicméně není možné v roce 1459 vyloučit. K tomu by ukazoval excerpt buly uložené v Avignonu, tedy alespoň pokud se nejedná o záměnu s jinou papežskou bulou.³¹⁰ Z výše zmíněných důvodů pokládám za vhodné zařadit do této práce český překlad této buly i její latinské znění. Rozhodnutí o časovém zařazení této buly zůstává, jako ostatně mnoho dalších historických událostí prozatím předmětem dalšího bádání.

Biskup Pius,

služebník služebníků božích,

na věčnou paměť.

Ohavnost nikdy dříve neslyšená vzešla v našich bouřlivých časech, totiž že někteří, nakaženi duchem rebelie, ne v touze po spravedlnosti, ale ve snaze uniknout pokutě za hřích, se odvažují odvolat od římského pontifa, náměstka Ježíše Krista, kterému bylo v osobě svatého Petra řečeno: „Krm mé ovce (Jan 21:17) a cokoli svážeš na zemi, bude svázáno v nebi (Mat. 16:19),“ k příštímú koncilu. Jak v protikladu je to vůči svatým kánonům a jak urážlivé je to vůči křesťanstvu, rozumí každý sběhlý v kanonickém právu.

Opomíjeje ostatní věci, které jasně vyvracejí tuto zkaženost, kdo by neusoudil, jak směšné je odvolání k něčemu, co neexistuje ani není známo, kdy bude? Slabí jsou utlačováni silnými, zločiny jsou v mnoha

dokumentu. Pokud je mi známo, vytvořil jsem tak zřejmě první český překlad této buly v moderní literatuře, ačkoli pochopitelně pouze jako text pracovní, neopatřený potřebnými edičními poznámkami.

³⁰⁹ Lexikon des Mittelalters I.-IX. Band, Deutschen Taschenbuchverlag, München 2003.

³¹⁰ *Descrizione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX*, Baumgarten, Schedario, Archivio segreto Vaticano, Citta del Vaticano 1986, s. 75.

věcech nepotrestány. Je osnována rebelie proti nejpřednější stolici, je poskytována volnost bludům a celá církevní hierarchie a kázeň je uvržena do zmatku.

1) Chtíc tedy odstranit tento nebezpečný jed z církve Kristovy, hledajíc zdraví ovcí, které nám jsou svěřeny, a k vypuzení všech pohoršlivostí ze spasitelova stáda odsuzujeme taková odvolání s radou a shodou našich drahých bratrů kardinálů svaté církve římské, s celým episkopátem a kanonickými i světskými právníky náležejícími ke kurii. Odsuzujeme jako bludné a hanebné tyto věci, které maří a ruší potrestání, budou-li objeveny, budiž přerušeny a tyto stejně hloupé jako zraňující stanovujeme a vyhlašujeme jako nic platné. Nařizujeme tedy, že nikdo se nesmí odvážit podat pod jakoukoliv záminkou takové odvolání od rozhodnutí, rozsudků nebo nařízení našich nebo našich nástupců, nebo se k takovému odvolání přidat a využívat taková odvolání jakýmkoli způsobem.

2) Pokud by ale kdokoli odporoval této konstituci po dvou měsících od jejího uveřejnění v apoštolské kanceláři, ať jakéhokoli úřadu, hodnosti, řádu či podmínky, i kdyby byl zaštitěn císařskou, královskou nebo patriarší mocí, propadne samotným činem (eo ipso) exkomunikaci, od které není absoluce mimo římského patriarchy nebo okamžiku smrti. Rovněž (item) mají univerzity a školy (koleje) být pod církevním interdiktem a zároveň mají být takové školy a univerzity stejně jako všechny již zmíněné osoby a všichni ostatní vystaveni pokutám a postihům, které náleží podporovatelům zrady a kacířské zkaženosti. Stejně tak notáři a svědci, kteří se zúčastní sestavování podobných akt a kdo budou obecně a vědomě radit, pomáhat nebo podporovat taková odvolání, budiž potrestáni podobně.

3) Nikdo neporušuj toto vyjádření naší vůle, odsouzení a nařízení a nejednej proti němu zbrklou troufalostí. Kdo se odváží o to pokusit,

budiž mu oznámeno, že bude vystaven hněvu všemohoucího Boha a požehnaných apoštolů Petra a Pavla.

Dáno v Mantově léta Páně 1459 18. ledna, druhého roku našeho pontifikátu. ³¹¹

PIUS EPISCOPUS

Servus Servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Execrabilis, et pristinis temporibus inauditus tempestate nostra inolevit abusus, ut a Romano Pontifice, Jesu Christi Vicario, cui dictum est in persona Beati Petri: "Pasce oves meas," et "quodque ligaveris super terram, erit ligatum et in Caelis," nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicii, sed commissi evasione peccati, ad futurum Concilium provocare praesumant, quod quantum sacris Canonibus adversetur, quantumque Reipublicae Christianae noxium sit, quisquis non ignarus jurium intelligere potest. Namque (ut alia praetereamus, quae huic corruptelae manifestissime refragantur) quis non illud ridiculum judicaverit, quod ad id appellatur quod nusquam est, neque scitur quando futurum sit? Pauperes a potentioribus multipliciter opprimuntur, remanent impunita scelera, nutritur adversus primam Sedem rebellio, libertas delinquendi conceditur, et omnis Ecclesiastica disciplina, et hierarchicus ordo confunditur.2. Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere, et ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali, ab ovili nostri Salvatoris arcere, de venerabilium Fratrum nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, cunctorumque praelatorum, ac Divini humanique juris interpretum, curiam sequentium, consilio, et assensu, ac certa nostra scientia, hujusmodi provocationes damnamus, et tamquam erroneas ac detestabiles reprobamus, cassantes, et penitus annullantes, si

³¹¹ <http://www.the-pope.com/execrab.html>.

quae hactenus taliter interpositae reperiantur, easque tamquam inanes, ac pestiferas, nullius momenti esse decernimus, et declaramus. Precipientes deinceps, ut nemo audeat quovis quaesito colore, ab ordinationibus, sententiis, sive mandatis quibuscumque nostris, ac successorum nostrorum, talem appellationem interponere, aut interpositae per alium adhaerere, seu eis quomodolibet u.ti

3. Si quis autem contrafecerit, a die publicationis praesentium, in Cancellaria Apostolica, post duos menses, cujuscumque status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerit, etiam si Imperiali, Regali, vel Pontificali praefulgeat dignitate, ipso facto sententiam execrationis incurrat, a qua nisi per Romanum Pontificem, et in mortis articulo, absolvi non possit. Universitas vero sive Collegium, Ecclesiastico subjaceat interdicto, et nihilominus tam Collegia, et Universitates, quam praedictae, et aliae quaecumque personae, eas poenas ac censuras incurrant, quas rei Majestatis, et haereticae pravitatis fautores, incurrere dignoscuntur. Tabelliones insuper, ac testes, qui hujusmodi actibus interfuerint, et generaliter qui scienter consilium, auxilium dederint, vel favorem talibus appellantibus, pari poena plectantur. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrorum voluntatis, damnationis, reprobationis, cassationis, annullationis, decreti, declarationis, et mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum. Datum Mantuae Anno Incarnationis Dominicae, millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono decimo quinto Kalendas Februarii, Pontificatus nostri Anno Secundo.

6. 5 PŘEDEHRA KONFLIKTU MEZI PIEM A JIŘÍM

Jakmile bylo zřejmé, že Jiřího přátelský vztah a spojení s Fridrichem se zhoršuje, začal Pius s novým naléháním na Jiřího ve věci přísah poslušnosti a sjednocení Čechů v náboženských otázkách. vratislavským si Pius 6. července stěžoval, na poměry v Německu, což bylo jistě v souvislosti s Jiřího agitací a zval je k 1. září na sněm do Nového města u Vídně.³¹² záhy poté vyslal do Čech doktora Fantina de Valle, který byl Jiřího prokurátorem u kurie namísto Roraua. Ten Jiřímu tlumočil papežovu nevoli nad tím, že Jiří neplní sliby, které papeži dal. Informace o tom máme z listu Jeronýma krétského ze Sieny z 22. července 1460 vratislavským, se kterými udržoval nepřetržitou korespondenci a kde si také stěžoval, že jim mnohé píše a od nich žádné listy nedostává.³¹³

Jiří reagoval v listu Piovi z 12. září na Fantinem sdělené výtky, psal mu jako oddaný syn a vyjádřoval podiv změnou papežova jednání vůči němu a odmítl všechna podezření, která prý podávali lidé zlostní. Ubezpečoval papeže, že hodlá dodržet, co slíbil při nástupu na trůn, ačkoli musel v současné době tyto věci odložit kvůli jiným věcem. K příštím roku slíbil vypravit poselstvo vybavené plnou mocí a dostatečným mandátem k provedení přísah poslušnosti, tak jak to činili Jiřího předchůdci na trůnu, a poslové zároveň dojednají jednotu s církví. S touto odpovědí se Fantin vrátil k papeži.³¹⁴

³¹² *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 44 – 45.

³¹³ *Plures vobis litteras scripsi et nullas vestras habui... Ibid.*, s. 45 - 46.

³¹⁴ *...ad diem Purificacionis b. Marie virginis proximam cum pleno et sufficienti mandato ad pedes s. v. mitemus omne debitus more predecessorum nostrorum Bohemie regum ceterorumque principum christianorum adimpleturi... Ibid.*, s. 47 – 48. Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII., Řívnáč*, Praha 1891, s. 13.

Podle Tomka Jiří na základě nastalé neshody s císařem a papežem nevyslal posly k novému sněmu ve Vídni, který se měl opět zabývat výpravou proti Turkům. Sněm nebyl úspěšný a část sněmovníků se dokonce postavila se stížností proti Piovým a Fridrichovým plánům, bez úpravy poměrů v říši nebyli ochotni se výpravy účastnit. Je možné předpokládat Jiřího vliv v této věci jako toho, kdo klid v říši zajistí. Jiřího další vztahy s papežem poznamenala také připravovaná vojenská hotovost,³¹⁵ kterou chystal proti Matyášovi. Zřejmě ne v souvislosti s Fridrichovými nároky, ale kvůli Matyášovým útokům na Jiskru z Brandýsa.

Zároveň s tím se Jiří od Fridricha dále odpoutával tím, že po jeho odmítnutí nabízeného smíru jednal s německými světskými i duchovními knížaty o postup vedoucí k Jiřího zvolení římským králem.

Od toho si Jiří pochopitelně sliboval posílení vlastní pozice. Proti Jiřímu jako římskému králi by mohl Pius těžko podniknout účinné kroky ve věci kompaktát, respektive utrakvismu.

Zároveň s tím a spolu s ohrožením naděje na protitureckou výpravu, jejíž plánovaná podpora byla doposud Jiřího trumfem v jednání s papežem a důvodem mnoha ohledů, které k němu Pius choval, ztratil Jiří páku, která předtím na kurii mocně působila.

Jiří tak vyměnil taktiku odkládání konfliktu s papežem za předpokládané posílení vlastních pozic v něm. Zda tento postup plánoval již delší dobu nebo jen pružně reagoval a měnil své plány podle vyvíjející se situace, je těžko bez dalšího výzkumu zjistit. Předpoklad, že Jiří měl za to, že pokud bude dostatečně mocný a upevní svou pozici nejen v Českých zemích, ale i v Říši, kurie

³¹⁵ Palacký František, *Archiv Český V.*, Fridrich Tempský Praha 1862, s. 283.

přistoupí na kompromis v náboženských otázkách přijímá i Urbánek.³¹⁶

K úspěšné volbě potřeboval Jiří získat podporu některých dalších kurfiřtů. V tomto směru působil Ludvík Bavorský, z jehož iniciativy se na sjezdu jednalo s falckým kurfiřtem a některými biskupy o podpoře pro Jiřího. Již z 8. října 1460 máme zprávu o tom, že se Ludvík s Jiřím kvůli neschopnosti císaře Fridricha urovnat poměry v říši, nezbytné k protiturecké výpravě, smluvili usilovat o volbu Jiřího římským králem a jednat v tomto směru i dalšími knížaty a kurfiřty.³¹⁷ Dr. Martin Maier uzavřel 16. listopadu s Fridrichem Falckým smlouvu, kterou slíbil dát Jiřímu hlas při volbě římským králem. 3. ledna 1461 se k tomu přidal Diether s Isenbergu, arcibiskup mohučský. Toho k tomuto kroku vedla i neshoda s Piem ohledně instalačních i jiných poplatků, proti kterým se Diether odvolal, což vyvolalo Piovu velkou nelibost a jež byla jedním z důvodů vydání buly *Execrabilis*. Být v přátelském poměru s novým, energickým a mocným římským králem mohlo být pro Diethera vítanou podporou. S podporou těchto knížat mohl Jiří pomýšlet na zdar svého úsilí. Pokud by byli získáni ještě saský a braniborský kurfiřt, mohlo by dojít k samotné volbě.

Diether i Fridrich měli vůči Jiřímu pochopitelně mnoho požadavků, arcibiskup mezi jinými to, že se Jiří úplně a časem i s celým královstvím sjednotí s římskou církví, zvláště v přijímání svátosti.³¹⁸

Jiřího jednání s východními sousedy se zdálo být také úspěšné. Na podzim Jiří prostřednictvím Kostky z Postupic uzavřel smír s Matyášem. Součástí mírových ujednání byl i sňatek Jiřího dcery

³¹⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 11 – 12.

³¹⁷ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 81.

³¹⁸ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII., Řiwnáč*, Praha 1891, s. 15.

Kateřiny s Matyášem. Jiří také, ač evidentně nerad, působil jako prostředník mezi Matyášem a Fridrichem.

Na sněm, který se konal v lednu a únoru roku 1461 v Chebu, se sjelo velké množství říšských knížat, která jednala o papežových plánech na protitureckou výpravu. Obecný odpor vůči papežovým a císařovým požadavkům byl zvláště ve věci požadovaného desátku, o kterém se mnohá knížata domnívala, že si jej tito ponechají pro sebe. Jiří též obnovil s rýnskými falckrabími a bavorskými vévody smlouvy uzavřené 20. listopadu 1459 v Chebu.³¹⁹

Velitelem samotné výpravy měl být Jiří z Poděbrad, který se ale k přijetí této pocty příliš neměl, prý kvůli starostem v českých zemích. Po vyřešení těchto problémů by byl ochoten výpravu proti Turkům vést, ale pouze za podmínky, že mu bude udělena správa říše, respektive, že bude zvolen jejím králem.³²⁰

Jeho příznivci poukazovali na to, že Fridrich situaci v říši a nakonec ani v Rakousku nezvládá. Proti tomu, tedy i proti Jiřímu, se postavili Fridrich Braniborský se svým bratrem, markrabětem Albrechtem. Další z knížat podmiňovali svou podporu sjednocením Čechů s církví. K tomu Jiří odpověděl, že uznává papeže za hlavu církve, mimo kterou není spasení, že nezastává ani nehájí žádné kacířství, kompaktáta ovšem byla dojednána s koncilem, který povolil přijímání pod obojí, kterého se Jiří nemůže odříci.³²¹ Tomek poznamenává, že k potvrzení zprávy o tom, že Jiří takto otevřeně a veřejně vyznal, že se kalicha nehodlá vzdát, máme málo podkladů.³²² Taková formulace by totiž znamenala také otevřené odmítnutí plnění Piových požadavků, což se neshoduje s dosavadním Jiřího opatrným

³¹⁹ 10. února 1461. *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 82. Podobně obnovil Jiří 18. února smlouvu i s Albrechtem Rakouským, tamtéž s. 83.

³²⁰ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII., Řiwnáč*, Praha 1891, 18 – 19.

³²¹ Otázka jednoty bratrské je v této práci záměrně opomíjena jako látka vyžadující mnoho prostoru a samostatné zpracování.

³²² *Ibid.*, s. 19 – 20.

jednáním. Na druhou stranu by to osvětlovalo okolnosti definitivního rozchodu obou vládců, tedy Jiřího a Pia, který byl o těchto událostech informován a mohl svou politiku vůči Jiřímu, hodlajícímu podržet kompaktáta, radikálně upravit od dosavadního vyčkávání a benevolence k tvrdšímu postupu. Těto variantě by ostatně nasvědčoval i další vývoj situace vůbec.

Po tomto Jiřího prohlášení Diether odstoupil od Jiřího kandidatury. Zda si Jiří až na sněmu v Chebu nebo již dříve uvědomil, jak moc ho podezření z kacířství, viděného prizmatem vítězství papežské autority nad svými protivníky, diskvalifikuje před ostatními říšskými knížaty, není jisté. Každopádně, když Jiří viděl, že nemá naději na získání říšského trůnu, rozhodl se neúčastnit osobně dalšího sněmu v Norimberku, vyslal na něj přesto alespoň posly. Sněm v Norimberku ostatně k žádným podstatným rozhodnutím nevedl.

Jiřího snaha o zvolení římským králem nejen nevedla k úspěchu, ale ještě zhoršila jeho již tak napjaté vztahy s císařem Fridrichem. Také v Čechách, respektive v Praze, vyvolaly informace o jednání o královské volbě, které se proslechly, značné znepokojení a nepokoje. Zejména pak to, že podmínkou Jiřího kandidatury je odřeknutí se kalicha.³²³ Někteří z aktérů nepokojů byli zatčeni a po zjištění, že se rozcházejí v několika věcech víry nejen s katolíky, ale i se středovými a umírněnými utrakvisty, sjednocenými pod Rokycanovým vedením, museli věci věroučné rozdílnosti po krátké internaci a výslechu pod útrpným právem před Rokycanou odvolat.³²⁴

Ke klidu nepřispěl ani biskup Jošt, který 2. dubna na zelený čtvrtek kázal proti přijímání pod obojí, po němž se strhla v Praze další bouře. Tu sice Jiří uklidnil, ale stavové pod obojí po něm žádali potvrzení zemských privilegií včetně svobod garantovaných

³²³ Skupina kolem Řehoře, jednoho ze zakladatelů jednoty bratrské a představitele radikálnějších proudů v tehdejší společnosti.

³²⁴ Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII., Řivnác, Praha 1891, s. 22.

kompaktáty, což Jiří dosud s ohledem na jednání s papežem a jemu dané sliby neučinil.

Teď, když již bylo Jiřímu jasné, že smír s papežem ani získání římského trůnu se nezdaří, potřeboval v Čechách co nejvíce upevnit svou pozici. Potvrdil tedy 15. května majestátem, že hodlá zachovávat všechna práva, listiny a obyčeje, které předtím potvrdili Zikmund, Albrecht a Ladislav. Vyhlásil, že bude zvláště dbát čtyř pražských artikulů a kompaktát a vynasnaží se, aby je papež potvrdil. Uznal i zvolení Jana Rokycany pražským arcibiskupem.³²⁵

Zasvěceným pozorovatelům muselo být ovšem jasné, že tímto majestátem naopak vyjednávání s papežem nemohla mít šanci na úspěch. Po období odkládání konfliktu a opatrné diplomacie nastal čas ukázat, na jakých pozicích kdo opravdu stojí.

³²⁵ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 83 – 84.

6. 6 POSELSTVO KE KURII A ZRUŠENÍ KOMPAKTÁT

6. 6. 1 POSELSTVO A PRŮBĚH JEDNÁNÍ

Podle svých předchozích slibů měl Jiří k papeži nejdéle do Hromnic vyslat posly. V listu z 27. listopadu 1460 si Pius Jiřímu stěžoval, že podporuje odbojné Rakušany proti císaři.

Při obvyklých velkopátečních obřadech vyřkl Pius kletbu nad viklefity a husity, ať by byli úřadu královského nebo biskupského. Král Jiří místo poslů, kteří by jednali o sjednocení s církví, vyslal do Říma Antonina Mariniho z Grenoblu s omluvou, že kvůli věcem v říši se nemůže starat o církevní problémy tak, jak by chtěl. S tím ovšem nebyl papež spokojen a rozhořčeně reagoval s tím, že Jiří nedodržel své sliby. O tom také došel list Fantina de Valle s mnoha výčitkami na Jiřího adresu.

Jiří konečně nabízel vyslání poslů, žádal ale znovu o čas a bezpečný glejt pro posly. Takový glejt Pius 30. června 1461 vystavil, oslovuje Jiřího opět jako nejmilejšího syna. Ve glejtu žádá všechny, koho by se to mohlo týkat, aby poslům zajistili bezpečí.³²⁶ Glejt měl platit po dobu osmi měsíců. Kardinálové i Fantin de Valle požadovali lhůtu kratší - 3 měsíce. Těž císař papeže přesvědčoval, aby na Jiřího tlačil v náboženských otázkách, protože byl znepokojen zprávami o Jiřího kandidatuře na římský trůn. Fridrichovi bylo jasné, že po definitivním rozchodu papeže s Jiřím se od Jiřího - kacíře - mnoho německých spojenců odvrátí.

³²⁶ ...carissimos vero in Christo filios reges et dilectos filios nobiles viros, duces, principes, marchiones, comites et barones capitaneosque gencium, armorum et quarumcunque provinciarum, civitatum et terrarum magistratus, nobis et ecclesie predictae devotos, spirituales et temporales dominos, universitates et alias quascunque singulare personas paternis affectibus requirimus... *Archiv Český*, XV., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kalousek, Praha 1896 s. 236.

Dr. Maier a další cizí rádci doporučovali Jiřímu usilovat nadále o smír s papežem, slíbit mu pomoc proti Turkům a ukázat na nejednotu knížat a císařovu neschopnost, dosáhnout s jeho pomocí římského trůnu, který by mu papež sám přiznal třeba jako správci. Aby si papeže naklonil, měl Jiří ustoupit minimálně v otázce obsazení arcibiskupství.

Je vidět, že Maier hloubce a problematice otázky utrakvismu ani náboženským a politickým poměrům v českých zemích nerozuměl. Snaha o získání účinné papežovy podpory byla ovšem nereálná. Papež v současné situaci neměl potřebu Jiřímu jakkoli ustupovat a jedině, co by ho mohlo k takovému kroku, zřeknutí se kalicha a kompaktát, pohnout, by bylo v Čechách u utrakvistů neprůchodné, minimálně ne bez utrpení občanské války.

Martin Maier, kterému se zdálo, že Jiřího šťastná hvězda pohasíná, jeho služby brzy opustil, jak bylo v té době vůbec zvykem humanistů a literátů, kteří svou odvahu a nadšení pro spravedlnost realizovali pouze perem, nikoli však faktickými činy, jejichž následky ostatně mnozí na vlastní oči viděli u Čechů Jana a Jeronýma.

Nevraživost s Fridrichem se Jiřímu podařilo jakž takž urovnat. Poté, co byl císař nucen čelit povstání v Rakousku, musel začít jednat jak s Jiřím, tak s Matyášem. Jiřímu slíbil císař Fridrich přímluvu u papeže, kterou měl jeho agent vyslaný s českým poselstvem v Římě přednést. Toto poselstvo Jiří 11. prosince slíbil vyslat³²⁷ a předpokládal, že smír s císařem Fridrichem mu k tomuto jednání poskytne alespoň nějakou výhodu. O tomto poselstvu i o účasti

³²⁷ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 67 – 68.

císařova vyslance na něm informoval do Vratislavi 18. února 1462 Johannes Kitzing.³²⁸

Papež zároveň s tím, že opakovaně žádal posly k jednání, aby konečně dostal formální vyjádření Jiřího postojů, a s netrpělivostí, která byla pro jeho jednání po konkláve z roku 1458 typická, vedl společně s vratislavskými intriky podněcující odboj proti Jiřího vládě. Ti ostatně sami popichovali kardinály proti Jiřímu, který, jak zdůrazňovali, své sliby nedodrží.³²⁹ K těmto jednáním vyslal Pius Jeronýma Krétského, který byl o situaci informován od vratislavských i odjinud. Oficiálně měl za úkol jménem papeže urovnat spory mezi knížaty, ale k jeho úkolům patřilo také vyřídit vratislavským odklad slibu poslušnosti Jiřímu, o jehož pravověrnosti jsou pochybnosti. Pokud by se mu to nepodařilo, měl podniknout odboj proti Jiřímu. Informace o tom máme z tajných instrukcí datovaných 1. ledna 1462, které Jeroným po svém odjezdu 23. prosince dostal.³³⁰

Jiří již nemohl dále odkládat poselstvo do Říma, teď mu navíc nahrávala skutečnost, že císař přislíbil přímluvu u kurie. Poselstvo, ve kterém byli účastní katolík Prokop z Rabštejna, utrakvista Zdeněk Kostka z Postupic, Václav Vrbenský, Václav Koranda z Plzně a jiní, vyrazilo z Prahy 14. ledna. Enea ve svých komentářích psal o tomto poselstvu vedeném Prokopem z Rabštejna, předním šlechticem království, který mu byl již odedávna znám jako blízký přítel a společník během mnoha poselstev. Kostku potom označoval za králova oblíbence a společníka ve věrolomnostech a oběma kněžím

³²⁸ ...das seyne keyserliche maiestat villeichte seyn botschaft senden mit des konigis der Behmen botschaft czu unserm heiligen vater... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 74 – 75.

³²⁹ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII.*, Říwnáč, Praha 1891, s. 29.

³³⁰ *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 70 – 71.

potom přisoudil kluzký jazyk a drzost husitského bláznovství.³³¹ Kromě složení slibu poslušnosti, ke kterému je zmocnil Jiří listem z 8. ledna, měli jednat také o kompaktátech. Vyslání Prokopa, sice katolíka, ale svému králi věrného poddaného, bylo pochopitelným krokem vzhledem ke zmíněným starším přátelským vztahům s Eneou Sylviem Piccolominim. Kostka potom byl zkušeným politikem, který již nejednou prokázal rozvahu při jednáních.

Ve Vídni se k nim připojil císařův agent Wolfgang Forchtenauer, který české poselstvo předjel. Jeho příjezd do Říma je totiž datován k 8. březnu, zatímco příjezd Čechů až k 10. březnu.³³²

Pius poselstvo podle svých vlastních slov přijal s úctou jako vyslanec katolického krále, Prokopa dychtivě přivítal a zahrnul dary, protože kromě zmíněného přátelství také nikdy neodpadl od katolické víry.³³³

Tři dny po svém příjezdu získali Prokop a Kostka soukromé slyšení u papeže, kde mu Prokop oznámil, že přišli složit za krále Jiřího poslušnost, jak je tomu zvykem u ostatních králů a knížat, dle papežovy žádosti.

Papež jim odpověděl, že od Jiřího nemůže poslušnost přijmout, tak jak to činí u ostatních panovníků, protože jeho království není sjednoceno s církví ve víře a je odděleno v řádech. Když měl být Jiří korunován, kardinál sv. Angela Juan Karvajal k němu poslal dva biskupy z Uher.³³⁴ Ti měli jako podmínku korunovace přísahu poslušnosti církvi a slib, že vymýtí v království bludy, kacířstva a odlišnosti v řádech a přivede lid zpět k církvi. To ještě nesplnil. Zlý člověk Rokycana stále káže podávat lidu podobojí, královna chodí na jeho kázání a sám král o Božím těle místo na procesí pod jednou šel

³³¹ *Commentaries* of Pius II., books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951, s. 512 – 513.

³³² Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII., Řivnác, Praha 1891, s. 35.

³³³ *Commentaries* of Pius II., books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951, s. 513.

³³⁴ Již zmíněno v kapitole pojednávající o Jiřího volbě a nástupu na trůn.

na bludné a kacírské Rokycanovo procesí.³³⁵ Nehodí se tedy, aby od něj papež jako hlava církve přijal poslušnost, dokud nesplní, co odpřisáhl, k čemuž žádal Pius od poslů přísahu. Uvedl také příklad Ladislava, který ač ještě dítě dokázal rozlišovat pravověrnost od odpadlictví. Když bylo procesí s božím tělem, poklekl před ním v úctě, ale když šel Rokycana se svými, pokleknout odmítl a na dotaz,³³⁶ proč před monstrancí nevzdá úctu, vysvětlil, že je to kvůli tomu, že je v rukou zlých lidí. Proč tedy Jiří, muž dospělý a moudrý, neodvrhne to, co odmítl i nezkušený mladík? Kdyby to udělal, byl by veleben a ctěn, jak ho ostatně Pius – Enea nabádal již při setkání na sněmu v Benešově.³³⁷ Prokop s Kostkou opakovali, že mohou učinit jen to, k čemu byli zmocněni.

Papež je odkázal k jednání se čtyřmi kardinály, aby společně došli nějakého kompromisního rozhodnutí – uhodili v některý prostředek.³³⁸ On že potom jejich dohodu potvrdí.

V neděli 14. března potom s kardinály jednali.³³⁹ Karvajal si jim stěžoval, že Jiří nedodrží přísahu, kterou dal, království je rozděleno a přetrvávají bludy. Jiří jim nejen nebrání mezi lidem, ale trpí ty, již bludně přijímají podobojí dokonce na svém dvoře. Chrání také kaplany, kteří udržují tento blud, královna přijímá veřejně podobojí, král způsob přijímání tají.

Jiří slíbil, že dovede království od bludu k poslušnosti ne mečem, ale moudrostí, žádná taková moudrost není zatím vidět. Jak od něj má být přijata poslušnost, jak se dá věřit jeho slibům? Poslové prý mají moc a rozkaz dovést jednání ke konci, pokud vloží rozhodnutí o

³³⁵ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888. s. 323. Z tohoto textu ostatně vychází většina českých zpráv o celém jednání.

³³⁶ O této události z roku 1457 se zmiňuje Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 194, jak již bylo popsáno dříve.

³³⁷ O tom v kapitole o Jednání o nástupu Ladislava Pohrobka na trůn.

³³⁸ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888 s. 323.

³³⁹ Byli to kardinál sv. Petra Mikuláš Kusánský, kardinál sv. Angela Juan Karvajal a kardinál metropolita Nicejský Bessarion. Čtvrtý neznámý. *Ibid.*, s. 323 – 324.

všem, co se týká rozdělení, bludů a rozporů, do rukou kardinálů a papeže. On jako milostivý otec neodmítne žádosti svých synů.

Prokop opakoval, že byli vysláni jen k tomu, aby složili poslušnost a vznesli nějaké prosby. O těch má mluvit Kostka s mistry až k tomu přijde čas, nejdříve má být ale vyřízeno poselství.

Kardinálové bystře odhadli, čeho se budou žádosti týkat a že bude taktické nejprve nechat Čechy odkrýt karty, vyslechnout jejich žádosti, než bude vydáno rozhodnutí o přijetí poslušnosti, o kterém bylo již teď jasné, že bude zamítavé. Žádosti Čechů, o kterých kardinálové správně předpokládali, že budou v rozporu s tím, o co usilovala římská kurie, mohly posloužit jako podepření tohoto odepření. Žádali tedy, aby nejdříve byly předloženy žádosti. Před tím nebude poslušnost přijata.

V úterý přišli Prokop s Kostkou k Bessarionovi a předali mu list od Jiřího. Ten za něj děkoval, nevíme však, o čem pojednával, jest-li se například jednalo o tureckou otázku nebo jiné věci, o které třeba Bessarion, Řek, Jiřího žádal. Během hovoru s ním Prokop naznačil, že Jiří sice někdy chodí na Rokycanova procesí, ale při větších svátcích se účastní katolických. Utrakvistických se účastní nikoli na potupu církve, ale protože v Čechách, kde je dvojí lid, musí král obojí lid snášet, aby se mu žádná ze stran neprotivila. Kardinál Bessarion reagoval s tím, že i Francouzi, kteří dlouho papežské stolici odporovali, se v čele se svým králem poddali a sám francouzský král chce stíhat všechny, kdo by se tomu protivili. Ve Francii, kde je mnoho biskupství, opatství a jiných významných prebend, se mnoho duchovních proti tomu stavělo, ale králova vůle převládla. Tak i Jiří by mohl přinutit všechny své poddané k poslušnosti, zvláště když všichni učené lidé a doktorové v království stojí při katolictví. Ti, kdo jsou proti, jsou neučení a nevážní. Znovu poslům připomenul, že sjednocením by se Jiřímu

dostalo velké slávy a milosti. Prokop později ujišťoval představitele kurie, že Jiří skutečně chce všechny v království přivést k jednotě se svatou církví.

Byla to pro Jiřího smůla, že Francie a do jisté míry i Německo zlepšily svůj vztah k apoštolské stolici, což Piovi uvolnilo ruce k tvrdšímu postupu vůči Jiřímu s argumentem, že když se poddali jiní, proč ne on. Zároveň to společně s nedávno vydanou bulou *Execrabilis* ztížilo, ba znemožnilo pozdější ustavení koalice evropských panovníků, kterou chtěl Jiří vytvořit mimo jiné právě papežské moci protiváhu.

Při dalším jednání 19. března pak papež zavolal k jednání pouze Kostku a přemlouval ho k povolnosti s tím, že pokud budou Češi prosit za jiné věci, dostanou více, než žádají. Divil se také tomu, proč Čechové tolik stojí o kompaktáta, která již ztratila svou (právní) moc. Stojí v nich prý totiž, že platí pouze pro ty, kdo již mají obyčej přijímat podobojí, a těch je nyní jen velmi málo a jsou velmi staří. Také mělo v kompaktátech stát, že podávání podobojí se má dávat těm, kdo o to požádají, ale utrakvističtí kněží podávají i dětem a tím jsou kompaktáta porušována a přestupována a tudíž neplatná a pozbyla nadále moci. Také prý byla kompaktáta povolena pouze dopuštěním strpění, a to pouze pro tvrdost Čechů, aby byl zajištěn pokoj, jako to učinil Mojžíš na poušti. Teď, když bylo pokoje dosaženo, jak tvrdí Jiří a Češi, by měli od nich ustoupit a sjednotit se s církví. I kdyby tedy kompaktáta měla nějakou moc, je v papežově moci je pro něco lepšího změnit. Dále se prý v kompaktátech praví, že koncil měl moc povolit kněžím podávání podobojí, budou-li o to Češi žádat, ale protože Češi nežádali, a

žádali-li, koncil to nepovolil a zápis o tom poslal do Čech, ztratila kompaktáta moc.³⁴⁰

Tato argumentace byla pouze právnickým kličkováním, které bylo ostatně Piovou – Eneovou doménou. Měl podklady od Čechů, mimo Papouška, kterého sám zmiňoval, jistě také od Tůška a jiných. Tyto dokumenty a zprávy byly ale podávány a interpretovány účelově, ba lživě překroucené, jak se můžeme dobře přesvědčit porovnáním se zněním kompaktát a dalších pramenů, o kterých již byla zmínka dříve.³⁴¹

Stejně jako již ve třicátých letech se i teď ukazovala jedna ze slabin kompaktát, totiž skutečnost, že jejich text umožňoval více možností výkladu a obě strany toho primitivně hermeneutickým přístupem využívaly ke svému prospěchu. Tato slabina byla ovšem v souladu se zásadami dialektiky zároveň triumfem kompaktát, která byla záměrně právě takovým kompromisním textem, který byl pro všechny strany přijatelný, právě proto, že každá strana v něm našla to, co v něm najít potřebovala.

Dále se jeden z biskupů ptal Kostky, jestli se přijímá podobojí z nezbytnosti pro spásu nebo pouhým povolením koncilu.

Na tuto v postatě manipulativní otázku nabízející pouze dvě odpovědi, z nichž jedna měla být označena za bludnou, druhá potom za něco, co může papež lehce změnit svým rozhodnutím, odpověděl Kostka, že někteří myslí, že se tak přijímá z nezbytnosti, jiní potom, že se tak děje z povolení koncilu, těch je ale málo. Touto odpovědí se Kostka nechal vlákat do pasti dogmatických a církevně – právních,

³⁴⁰ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 326.

³⁴¹ Běh událostí vedoucí k uzavření kompaktát s jejich textem a analýzou in Šimek Milan, *Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát*, Diplomová práce, Praha HTF 2005. Další informace podává Jaroslav Prokeš in *Husitika vatikánské knihovny v Římě*, Prokeš Jaroslav, Orbis, Praha 1928, s. 11 oprávněně předpokládá, že redakce spisu “*Declaratio compactatorum*“ Jana Papouška ze Soběslavi v rukopisu Vat. lat. 2873 patřila k těmto materiálům. Dle Prokeše jej Papoušek sepsal krátce po svém útěku z Prahy roku 1448 v Jindřichově Hradci.

kázeňských otázek, ve kterých se dobře neorientoval.³⁴² To byl také důvod, proč kuriálové Čechy zvali k separátním jednáním. Čekali, kde se projeví nějaký rozpor, kdo se uřekne. To ostatně nebylo nic nového, vzpomeneme-li již zmíněné jednání o uzavření kompaktát v Basileji i v Praze.

Papež reagoval očekávaným způsobem, označiv první způsob pojímání podobojí za odporující znění kompaktát, druhý potom sliboval ukázat jako ztrativší oprávnění, pokud kdy jaký měl, a možnost změny papežským rozhodnutím pro něco lepšího a spíše prospěšnějšího.

Kostka naléhal na papeže, aby z praktických důvodů ponechal Čechům kompaktáta v původní podobě, a ukáže-li se, že ztratila moc, novým jednáním ať je dosaženo dohody, které se Čechové podřídí. Také varoval, že pokud by měla být kompaktáta prostě zrušena nařízením, je nebezpečí, že z toho vzniknou velké problémy. Pokud by i Čechové zanechali přijímání podobojí bez pádných důvodů a vysvětlení, znamenalo by to pro ně, že za podobojí byli kaceřováni a tupeni po právu. To by pro ně znamenalo velkou pohanu.

Pius tyto pragmatické argumenty, jimž ještě před svým vstupem na papežský stolec dobře rozuměl, odmítl s tím, že je třeba více hledět boží cti a chvály než své vlastní, a odkázal na příklad biblického krále Saula a jeho pádu. Pokud Češi nebudou poslušni a neustoupí od bludů, dopadnou stejně a jejich království bude zničeno, což papež může učinit.³⁴³

³⁴² Předpokládáme, že Zdeněk Kostka neovládal latinu, jednání mu byla překládána, při soukromých jednáních mu tlumočil Prokop z Rabštejna. *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 347. Podobně překládal i Jan z Rabštejna, například při slyšení Fantina de Valle na sněmu v Praze roku 1462.

³⁴³ 1 S [15, 11 – 26], *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 326 – 7.

Kostka po této papežově tvrdé výhružce konečně ukázal na hlavní těžiště sporu a hlavní argument utrakovistů, tedy skutečnost, že Češi mají za to, že s kompaktáty, která smluvili s basilejským koncilem, stojí v poslušnosti církvi a v jednotě s ní.

Papež se ho dotázal, zdali on chce být poslušný církve a opustit přijímání podobojí. Kostka to odmítl s vysvětlením, že chce zůstat u obyčejě, ve kterém vyrostl. Pius nechal přinést text kompaktát a další knihy, které mu poslal Jan Papoušek, obsahující mimo kompaktát další věci, které se děly v Čechách.³⁴⁴ V kompaktátech ukazoval, že Čechové měli žádat a koncil dát, Češi nežádali a koncil – nedal. Kardinál sv. Petra to poopravil s tím, že Čechové v Basileji žádali, ale koncil jim nepovolil. Pius předkládal i další doklady, které měly ukazovat na neplatnost kompaktát, a znovu nabádal Kostku, aby se přidal k církvi tak jako jeho předkové a otec. Kostka znovu odmítl s tím, že i jeho otec přijímal podobojí. Papež ve snaze Kostku přece jen obrátit (zřejmě) vykřikl: „Tak buď jako děd a praděd!“ Kostka byl však neoblomný a krátce replikoval: „Zůstanu, jak jsem začal.“³⁴⁵

Papež potom “objasnil“ původ kompaktát správnou informací, totiž že s přijímáním podobojí v Čechách začal Jakoubek, kterého papež popsal jako „mistra dětinského v gramatice“,³⁴⁶ který rozhodně nebyl velkým a významným učencem. Proč tedy Čechové někoho takového následují? Jednotou s církví by byli oslavováni a zvelebeni.

Kardinál sv. Petra se k tomu přidal s vysvětlením, že v množství písem, která četl, od časů svatého Petra až do současnosti nenašel nic, co by svědčilo o tom, že kněží podávali obecnému lidu podobojí tak, jak je tomu u Čechů. Na příkladech ukázal, že u prvotní církve se podávání podobojí sice dělo, ale pouze při specifických

³⁴⁴ *Husitika vatikánské knihovny v Římě*, Prokeš Jaroslav, Orbis, Praha 1928, s. .

³⁴⁵ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 327.

³⁴⁶ *Ibid.*, s. 327.

příležitostech, tedy pouze při velkých svátcích a za jistých podmínek. Biskup podával pod jednou a jiný pod druhou způsobou. I sám Svatý otec to o Velikonocích dělá, sám podává laikům první způsobu a jeden z kardinálů z kalicha. Kardinál Mikuláš Kusánský tak chtěl ukázat, že podávání podobojí je podmíněně přípustné, a kdyby o něj Kostka žádal, nebyl by odmítnut. Skutečnost, že v Čechách jeden kněz o své vůli dává podobojí, je ale proti církvi.³⁴⁷

Proti husitům stáli v disputacích nejvýznamnější učenci soudobé Evropy, vyzbrojeni výbornými argumentačními schopnosti, skvělou výmluvností a intelektuálním potenciálem. Byl to těžký boj prostých šlechticů, přes jejich nesporné osobní kvality, u Kostky a tím méně u Prokopa nezpochybnitelné, a mistrů pražského, v té době provinčního učení. Ze strany Mikuláše Kusánského bylo jednání vedeno obzvláště chytře. V podstatě nutil utrakvisty, aby buď v odpovědi prohlásili přijímání podobojí za otázku dogmatickou, nebo prostou věc církevní kázně. Prvním by se postavili do přímé opozice katolické církvi a papeži a nemohli by nadále deklarovat svou jednotu s církví a poslušnost, druhým by se podřídili papežovu předpokládaně zamítavému rozhodnutí v otázce, která správně spadala do jeho pravomoci. Upřímně je nutno přiznat, že církev měla mnoho praktických argumentů, proč otázku církevní kázně ve věci přijímání podobojí změnit. Čechy tak nutila k vyjádření, jehož výsledkem by byla buď de facto válka s církví, nebo konec utrakvismu. Opět se projevuje to, s čím se Čechové potýkali již v Basileji a ve své podstatě již v Kostnici, totiž že celý spor leží v otázce autority.

Kostka se proto moudře dotázal, není-li přijímání podobojí bludné, a po odpovědi, že to by mohl tvrdit jenom blázen, ale že je blud tvrdit, že v podobojí je více milosti než pod jednou. Kostka to dále

³⁴⁷ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888 s. 328.

nekomentoval, aby se vyhnul odpovědi, která by jednání ještě více zkomplikovala, a prohlásil, že když to není bludné, zůstane podobojí. Kardinál ho ještě zkusil přesvědčit, že je lepší být poslušný církve a řídit se podle ní, a jednání bylo ukončeno.

Kostka informoval o tomto jednání Prokopa, který mu sdělil, že stejnou řeč vedl s Kusánským před několika lety v Praze.

Po těchto soukromých jednáních, jež sloužily k tomu, aby si představitelé kurie v soukromí ujasnili pozice českých poslů a informovali je o svých záměrech, respektive o tom, co měli Čechové za jejich záměry považovat, došlo v sobotu 20. března k vlastnímu veřejnému slyšení před celým dvorem.³⁴⁸

Císařův agent, doktor Forchtenauer, pronesl řeč, ve které se přimlouval za vyslyšení králových proseb. To, jestli předtím soukromě papeži naznačil, že skutečná císařova přání jsou odlišná nebo informoval o tom, že poměr mezi Fridrichem a Jiřím není vůbec idylický a císař byl k této podpoře Jiřího donucen situací, musíme považovat za pouhou spekulaci, podpořenou pouze slabě tím, že tento posel předběhl Čechy v Římě o tři dny, a obecně politickou situací a vztahy mezi Jiřím a Fridrichem.

Prokop poté ve své řeči omlouval prodlení při skládání slibu poslušnosti a tento složil.

Papež poznamenal, že toto je slib za krále, zvykem je slibovat i za království. Po krátké poradě s Kostkou se jako zástupci obou stran v českém království shodli, že se nikdo nebude protivit tomuto slibu, který je výrazem královny vůle, a složili poslušnost i za království. Po Piově dotazu, zda mají co dalšího k jednání, předstoupil mistr Václav Koranda z Plzně a přednesl žádost, která mu byla uložena. Pius ve svých komentářích opět vzpomenul této řeči, kterou jeden z kněží –

³⁴⁸ Přítomno bylo 24 kardinálů, další arcibiskupové, biskupové, doktoři, studenti a další lid. *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha lat.

Koranda přednesl medovým hlasem a žádal, aby byla dojednání Čechů s basilejským koncilem, která nazývali kompaktáty, potvrzena autoritou apoštolské stolice s tím, že: „Král to vyžaduje a království očekává.“ Dokud nebude toto potvrzení poskytnuto, nebude mezi Čechy mír.³⁴⁹

Jak sám Pius poznamenal, jeho řeč byla pěknou ukázkou propukajícího humanismu v českých zemích a po formální stránce musela Pia jako znalce rétoriky potěšit. Obsahová stránka ovšem, jakkoli se dal její obsah předvídat, byla pro papeže nepřijatelná.

Koranda v souladu s dobrým zvykem řečníků začal svou řeč uvozením vlastní nedostatečnosti k takovému úkolu a předem omlouval svou prostou a nedokonalou řeč stydět se před tolika moudrými, učenými a mocnými muži. Nezapomněl také vhodně zalichotit papeži: „Jak je o dobrotě Vaší svatosti po všech končinách světa dobře známo, že nedostatečnými a nevýmluvnými nepohrdáš, ale jako otec slitovný a milostivý je pokorně snášíš a nedostatečnou výmluvnost jejich řeči i ostatním laskavě omlouváš.“ Účelem bylo samozřejmě decentně upozornit na své kvality, dobrou úroveň své práce a zároveň zdůraznit pokoru před papežským stolcem. Řeč byla jistě pečlivě připravována s přihlédnutím k Piově zdatnosti v rétorice stejně tak jako k jeho ješitnosti. Obojí bylo o něm mezi Čechy dobře známo.

Koranda připomenul útrapy a války, jimiž muselo české království projít, a potom odvážně vyložil, že z božího daru a z osvětlení Ducha svatého poznali mistrové a kněží pravdu přijímání podobojí podloženou Písmem a rozumnými doktory. Toto přijímání nepojali Čechové z příčin lehkých, ale z pravé víry a lásky k duchovní spáse.

³⁴⁹ *Commentaries of Pius II.*, books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951, s. 513.

Enea v komentářích opět poznamenal, že Koranda o přijímání podobojí mluvil jako o svatém a od Boha, jako by bez něho nebylo spasení.³⁵⁰

Koranda pokračoval s tím, že za toto přijímání byli Čechové od mnohých haněni a obviňováni z bludů. Vydali se tedy do Kostnice k obecnému koncilu, aby dokázali svou pravdu a aby koncil toto přijímání přijal a bránil. Tyto prosby ale nebyly přijaty a Zikmund i další začali ukrutně Čechy hubit. Bůh ale stál při věrných Češích a oni mnohokrát zvítězili navzdory přesile. Přitom mnohokrát žádali svobodné slyšení a jednání se zdůrazněním toho, že byli-li by pravdivě přesvědčeni a naučeni o něčem lepším, byli připraveni a ochotni své učení opravit. To bylo vyslyšeno až za papeže Evžena na koncilu v Basileji. Po dojednání pravidel hádání, soudce v Chebu a dohody s koncilem, byla kompaktáta potvrzena i císařem Zikmundem a dalšími panovníky.³⁵¹ Tuto úmluvu, opatřenou olověnou bulou koncilu, má Jiří v držení a opisy poselstvo přineslo s sebou k vydání papeži, bude-li to žádat.

Podle úmluv by Čechové neměli být pod kompaktáty tupeni a kaceřováni, ale přijati za pravé syny církve. Císař Zikmund a poté i další čeští králové, Albrecht, Ladislav a Jiří, potvrdili a zachovávali tyto smlouvy, čímž bylo zabráněno sporům a nastal pokoj v království. Kompaktáta tak přinesla klid souženým zemím a mír s nepřáteli. Koranda si dále postěžoval, že teď někteří domácí i cizí vystupují proti kompaktátům a opět Čechy tupí, spílají jim do odpadlíků a kacířů. Tvrdí přitom, že jednají s povolením a v souladu s Vaší papežskou svatostí. To se Jiřímu ani ostatním v království

³⁵⁰ *Commentaries* of Pius II., books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951, s. 513.

³⁵¹ O jednání utrakvistů o kompaktátech a souvisejících událostech Šimek Milan, *Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát*, Diplomová práce, Praha HTF 2005.

nezdá věrohodným, protože nemohl ze studnice milosti vzejít skutek tak ukrutný a nemilostivý. Prosí tedy, aby Svatý otec zkroutil a potrestal ty, kdo Čechům takto křivdí. Čechové pokorně žádají, aby papež potvrdil to, co schválil Evžen a dal koncil v Basileji, totiž kompaktáta. Když to bude učiněno, pokoj a zajištění míru přiměje Jiřího, aby usilovněji bojoval proti skutečným nepřátelům víry – Turkům a sloužil i dalším potřebám církve.

Koranda uzavřel svou řeč tím, že takové jsou žádosti a prosby Čechů, o něž přišli prosit, a jejich příčiny.³⁵²

³⁵² *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 329 – 336.

6. 6. 2 PAPEŽOVA ODPOVĚĎ A ZRUŠENÍ KOMPAKTÁT

Papež pochválil císaře a jeho prosbu označil za spravedlivou, která je stejně jako on u církve vážená. Potvrdil také, že je rád za slib poslušnosti daný za Jiřího i království, ačkoli byl dlouho odkládán a říká se, že kdo dlouho váhá, nechce slibované opravdu splnit.

Připustil ale, že jak nám sdělil věrný syn papeže i církve Prokop, to bylo z příčin vážných. Krále potom označil za moudrého muže, který na trůn přišel ne z královského rodu, ale volbou. Pius poté učinil historický exkurs o vladařích v Čechách. Čechové vládli po dlouhou dobu, po jejich vymření po meči³⁵³ se vláda dostala k Němcům a nyní je navracena králi z českého rodu.

Vzpomenul na vládce z domácího pokolení, mezi kterými jmenoval Přemysla, Libuši a další knížata až do Jana Lucemburského – Slepého, který přivedl na trůn lucemburský rod, jehož následníka Karla IV. Pius chválil. Jeho následníka Václava IV. naopak haněl jako lenošivého a nedbalého, za jehož vlády dostali Čechové tři hlasy na pražském učení, podobně jako se to stalo v Paříži, a poté více než třicet tisíc Němců odešlo, čímž došlo k poklesu slávy těchto institucí. Za jeho panování se také dostaly do Čech spisy odsouzeného Viklefa, jež Češi pilně studovali a v disputacích svým vtipem mnohé přemohli.³⁵⁴

V tomto byl počátek všeho zlého, v tu dobu se dostal do popředí Jan Hus, který u Viklefa našel, že duchovní nemají vládnout světskými statky, že desátky jsou pouhé almužny a že se mají platit jen z dobré vůle. Potom vystoupil Jakoubek, člověk nevelikého rozumu a učení, jenom v gramatice dětinský mistr. Ten, když četl svatého Jana: „Nebudete-li jíst těla syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít

³⁵³ Zavražděním Václava III. v Olomouci 4. srpna 1306.

³⁵⁴ Tady Pius uskutečnil tzv. dialektický nástup, první tezi, jež má zalichotit, a zdánlivě dát za pravdu, aby potom byla dokázána její neplatnost a potvrzena konkluze odpovídající autorově záměru.

života v sobě,³⁵⁵ řekl: „Hleďte bratři, co činíme, že v Písmo nehledíme. Víte-li, že svatý Jan praví, nebudete-li jíst etc.“³⁵⁶ Jakoubek byl s dalšími, kteří ho následovali, v bludu, protože tato řeč svatého Jana má být rozuměna pouze o duchovním přijímání. Také je psáno, že kdo jí tento chléb, živ bude na věky. To má být rozuměno o duchovním přijímání, protože duch je ten, kdo oživuje, tělo neprospívá k ničemu.

V komentářích Pius připomíná tuto svou řeč s tím, že někteří Češi přinesli do země cizí Viklefovo učení, odebrali kněžím “časná dobra“, takže boží služebníci nemohli nic vlastnit. Další potom vymysleli článek o světském panování, které mělo být pro kněží zakázáno, boží slovo mohl kázat každý a smrtelné hříchy neměly být tolerovány a nikdo neměl držet úřad, byl-li ve smrtelném hříchu. Vzpomenul také přijímání podobojí zavedeného Jakoubkem, jistě přitom vycházel z této své odpovědi českému poselstvu a také ze svého staršího spisu, historie basilejského koncilu.³⁵⁷

Proto Jakoubek bloudil a s ním i ti, kdo ho následovali. Protože je ale prostý lid nábožný, uvěřil svým kněžím a přijal jejich učení ne ze zlého úmyslu, ale z pravé víry a touhy po spáse duší, v Čechách i na Moravě. Nebylo tomu všude stejně, v Čechách lid uvěřil učení, ale mnoho znamenitých mužů a pánů zůstalo s církví, na Moravě potom mnozí šlechtici začali přijímat podobojí, obecný lid zůstal s církví. Utrakvističtí kněží potom podávali podobojí pod širým nebem, bez oltářů a kostelů a podávali i dětem nemajícím rozum. Když se o tom dozvěděl král Václav, zneklidnilo ho to, a protože se obával vojenského spiknutí, vyslal své lidi, aby zjistili, co se děje. Jeden

³⁵⁵ J [6, 53].

³⁵⁶ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 337 - 338.

³⁵⁷ *Commentaries of Pius II.*, books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951, s. 513, ³⁵⁷ *Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini*, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006, s. 325.

z kněží, Koranda (Starší), při kázání velebil krále, a aby jeho rádce uklidnil, prohlásil, že král, který je dobrý a milostivý, přeje pravdě. Poté vyzval lid, aby se za krále modlil. Král uvěřil, že se proti němu nic nechystá, a když chtěl později všechny vzniklé nepravosti zastavit, nepovedlo se mu to.

Poté se začalo husitství rozmáhat, mnozí vyháněli z klášterů jeptišky a mnichy, bořili kostely a kláštery. Sám Enea viděl tohoto za dob krále Ladislava v Benešově a nemohl se ubránit pláči nad tou zkázou.

Jeden z násilných podvodníků, Žižka, sebral vojsko a mnohé si podmanil silou. Kdo se mu postavil, toho porazil, ukrutně se pomstiv. Po něm zlý Prokop (Holý) a jiný Prokop – Malý (Prokúpek) Zikmunda, svého pána, nechtěli ani pustit do království. Pius také popsal další vojenské události v Čechách. Čechové se nemají co chlubit, že jiné přemohli, protože Bůh to dopustil, jenom aby vyzkoušel své věrné. To trvalo dlouho, až přijeli na koncil do Basileje čeští poslové, mezi nimi Jan Rokycana, Petr Engliš, arcikacíř, který byl od přítomných Angličanů označován za zlého Engliše. Ti čtyři hájili své bludy, které dali do čtyřech artikulů.

V tomto historickém exkursu Pius využil zprávy, které již dříve shromáždil a popsal ve své České kronice, a informace, které měl od svých přátel v Čechách i od Čechů, kteří byli ve službách císaře i jiných. Některých z popisovaných událostí byl Enea přímým svědkem. Poté papež pokračoval v argumentaci proti čtyřem artikulům, tedy proti základu, na kterém stála kompaktáta. Zaměřil se hlavně na artikul o přijímání podobojí, který byl těžištěm sporu v současném jednání s Čechy.

O tomto artikulu, o přijímání podobojí způsobou, prohlásil, že není z pravdivého základu, a je tedy zjevným bludem, jak již zmínil v řeči o svatém Janu. Kdyby byl Kristem přikázán, všichni by se ho drželi

z nezbytnosti. Proti tomu basilejský koncil vydal dekret, který stanovil že „i kdyby to Kristus ustavil a prvotní církev zachovávala, církev a svatí Otcové, naši předkové, mající od Hospodina moc řídit církev, shledali a pro mnoho nebezpečí, které přijímání podobojí přinášelo, stanovili, aby lid přijímal podjednou a pouze kněz podobojí“. To zachovává celá obecná církev mimo Čechů. Koncil povolil výjimku pouze těm, kdo již takový zvyk měli, a z těch je nyní již málo naživu a pro jiné kompaktáta neplatí. Koncil tedy povolil výjimku na čas, nikoli nastálo, aby totiž až utichnou války v Čechách, tito prohlédli a zanechali bludů a vrátili se k jednotě s církví, od níž odpadli. V kompaktátech stojí, že o další měli Čechové koncil požádat, chtějí-li zůstat u přijímání podobojí, a to jenom kdyby to koncil povolil. Čechové ale nepožádali, a koncil tedy nepovolil. Proto jsou tedy kompaktáta zrušena a nemají žádnou moc a říkáme, že již neplatí. Tak se Čechové nemají povyšovat a říkat, že mají kompaktáta od koncilu, která získali jednáním. Církev ví, co jsou kompaktáta a že byla povolena jenom proto, že Čechové nechtěli svolit k jednotě s církví pro svou zatvrzelost a vytrvalost v bludech, jak je to u svatého Augustina, že kacíř může být potupen, ale ne přemožen.

Piova působivá řeč směřovala spíše k publiku než k samotným Čechům, jeho závěry totiž neodpovídaly tomu, co bylo skutečně s basilejským koncilem smloueno a co stálo v kompaktátech. Papež také záměrně nezmínil skutečnost, že se jednání mělo řídit podle pravidel smluvených v Chebu, tzv. Chebským soudcem. **Zde bylo jasně stanoveno, že³⁵⁸ ačkoli je nutno přiznat, že přistoupením na tato pravidla překročili poslové koncilu značným způsobem své pravomoci, z čehož vznikly při pozdějším jednání mnohé spory.** Postoj koncilu k autoritě ve sporných otázkách lze s trochou

³⁵⁸ **Problematika u Šimek Role Jana Rokycany. Doplňit.**

nadsázky ukázat na výroku jednoho z biskupů přítomného na koncilu, který na chvíli ztratil jinak až na výjimky přísně dodržované sebeovládání a na Rokycanovu zmínku, že dle svatého Pavla (Ga. 1,7 – 9) nemáme věřit nikomu mimo Krista, ani člověku, ani andělu, kdyby sestoupil z nebe, vykřikl zlostně dupaje vzteky: „I kdyby sám Pavel sestoupil z nebe, nebude nás poučovat!“³⁵⁹

Pius uzavřel svou řeč tím, že připomněl, a dá se říci, odtajnil to, že český král složil poslušnost již při korunovaci, kdy k němu byli vysláni dva biskupové z Uher, kterým přísahal zrušit přijímání podobojí a jiné bludy a přivést království k jednotě a kvůli tomu vyslal toto poselstvo. Čechové mají být poslušni učení správců církve a rozkazů Svatého otce. Ten potom, protože je milostivý, zjedná nejen spravedlnost, ale i pozdvižení krále a království nad jiné. Sama poslušnost církvi má být bezvýhradná. Poslové to mají splnit a dát vše k rozhodnutí Svatého otce.³⁶⁰

O výkladu tajné přísahy, kterou král při korunovaci učinil, se pojednává v této práci na jiném místě.

Poslové odpověděli, že učinili to, co jim bylo uloženo, a omlouvali se, že nemohou vykonat, co jim nebylo poručeno, neboť to jak známo poslové nemají dovoleno. Nemohou tedy vložit rozhodnutí o při do rukou papeže. Kardinál svatého Petra reagoval s tím, že král jim poručil přivést jednání ke konečnému rozhodnutí, mohou tedy svěřit rozhodnutí papeži s výmluvou, že mají pouze přinést odpovědi. Jaké by bylo poselstvo, kdyby poslové nechtěli splnit, co jim uložil ten, komu slíbili poslušnost. Varoval také posly, že pokud neučiní, co je jim rozkázáno, bude se říkat, že oni i král se snaží Svatého otce obelstít a posmívají se mu, dávajíce poslušnost pouze slovy, nikoli činy. Bylo by lepší neskládat poslušnost, než ji po složení neplnit,

³⁵⁹ Šimek Role Rokycany s. 138. *Deník Petra Žateckého, Liber Diurnus*, Heřmanský Petr, Melantrich Praha 1953.

³⁶⁰ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 343.

proto mají nejprve vstoupit v jednotu s církví, být skutečně poslušni a Svatý otec vše dobře opatří. Bylo řečeno, že tvrzení, že přijímání z příkazu Kristova je blud, protože se vztahuje pouze k duchovnímu přijímání, kdo by smýšlel jinak, je v bludu a proti církvi. Poslové odpověděli, že se nejdříve poradí a potom dají odpověď.

Představitelé římské kurie ve svém jednání přitvrdili a pomocí dobře logicky postavených argumentů zvyšovali nátlak na účastníky poselstva. Povědomí o tom, že po slibu poslušnosti bude vyžadováno plnění papežových příkazů, se odrazilo ve formulaci, se kterou již dříve poslové operovali, že poslušnost se skládá tak, jak se sluší u ostatních panovníků, tedy se zachováním jejich nezávislosti v rozhodování.

V pátek se poslové sešli s kardinály u Bessariona a opakovali, že co měli učinit, již vykonali, do českého království přinesou odpovědi, které jim budou dány. Víc jim však nebylo poručeno, protože král i království se domnívali, že jejich poslušnost bude přijata a prosby splněny, k dalšímu nemají pravomoc. Upozornili kardinály na to, že pokud budou žádosti splněny, bude to v Čechách přijato s radostí, pokud ne, přesto Čechové zůstanou v poslušenství svaté stolice, jako vždycky stáli a stojí.

Tato odpověď byla vyjádřením přesvědčení utrakvistů, že jsou věrnými syny církve, tak jak to garantovalo znění kompaktát. Zároveň tím jasně deklarovali, že se jich nemohou vzdát mimo jiné právě proto, že jim garantovala jistotu příslušnosti k obecné církvi.

Kardinál svatého Angela odpověděl, že když byl v Čechách, byl požádán, aby pomohl Čechům v otázkách týkajících se potvrzení krále, arcibiskupa a kompaktát. O kompaktátech uvedl, že z opatrnosti, aby zjistil podrobnosti, dotazoval se Rokycany, jestli kompaktáta zajistí v Čechách pokoj. Ten mu měl odpovědět, že ne, protože ti, kdo přijímají podjednou, od toho neustoupí. Toho jsou

Rokycana i sám Bůh svědky. Kardinál také Rokycanovi řekl, že on sám může Čechy přivést k jednotě, pokud bude chtít, ten ale odmítl s tím, že kdyby o podobojí dříve méně kázal, snad by to bylo možné, ale protože o tom kázal často,³⁶¹ těžko to teď může změnit a málokdo by mu uvěřil. Debatovali spolu o těchto věcech a Příbram, zavolán k jednání, řekl, že přijímání podobojí je blud, a slíbil apoštolské stolici poslušnost a jednotu a v této jednotě s církví také zemřel.

Kardinál potom, když zjistil, že kompaktáta klid nepřinesou, přikázal, aby u svatého Jakuba bylo za jeho přítomnosti podáváno podjednou, aby alespoň lid, následující jeho příkladu, byl přiveden k jednotě.

Když o těchto událostech informoval papeže Mikuláše, ten odmítl potvrdit kompaktáta. Ani basilejský koncil utrakvismus nepovolil, Jan Palomar proti němu psal a označil přijímání podobojí za blud a basilejský koncil o tom vydal dekret.³⁶²

Z toho kardinál učinil závěr, že když tedy papež kompaktáta nepovolil a koncil odvolal, neměli by Čechové být odděleni od církve a měli by smýšlet stejně s ní, což jim bude ke cti a chvále. Neměli by se držet kompaktát, protože papež a církve mají moc některé dříve zavedené věci zrušit a změnit v něco lepšího. V prvotní církvi bylo sice někdy přijímáno podobojí, ale tehdy bylo křesťanů málo, proto jim bylo možné snadno podávat, ale s rozšířením křesťanství bylo z mnoha důvodů, včetně nebezpečí rozlití, ustanoveno přijímání pouze podjednou.

Kardinál potom znovu žádal po Kostkovi, aby svěřil rozhodnutí do rukou papeže, takže by všichni byli povinni se jeho rozhodnutí podříditi, za což by se Kostka sám zaručil. Pokud by to odmítl učinit,

³⁶¹ *Postila Jana Rokycany* I., ed. Šimek František ČAVU, Praha 1928. *Postila Jana Rokycany* II. ed. Šimek František ČAVU, Praha 1929.

³⁶² *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 345.

nemají se Čechové rmoutit nad tím, že papež hned nevyhoví všem jejich žádostem.

Kardinál svatého Sixta k tomu přidal, že byl v Basileji při jednáních a neslyšel nic přesvědčivého, co by potvrzovalo potřebnost přijímání podobojí, naopak že mnoho doktorů proti tomu vystupovalo. Čechové by se neměli snažit být chytřejší než celé křesťanstvo a místo toho by měli být poslušní a jednotní s ním. Nemohou přece čekat, že se celá církev podřídí jim.

Splnění této žádosti by v důsledku znamenalo faktické Kostkovo odstoupení od utrakvismu a navíc uvalení odpovědnosti za prosazení vůle církve v Čechách na jeho osobu, což pro něj bylo nepřijatelné. Ve své odpovědi, ve které sice tyto požadavky odmítl, protože kdyby Čechové a Moravané nepřestoupili k přijímání podjednou, říkalo by se, že slíbil a nesplnil, se tedy pokoušel papeže pouze přechytračit. Také od Čechů by mu přijetí tohoto úkolu bylo vyčítáno. Přes odmítnutí tohoto těžkého břemene, nechtěje si papeže rozhněvat zdáním zatvrzelosti, nabídl pomoc učeným poslům, které by papež vyslal k jednání do Čech a kteří by pádnými a pravdivými argumenty přesvědčili Čechy, že kompaktáta se již k ničemu nehodí, aby od nich upustili. Uvedl také praktické důvody pro potvrzení kompaktát, tedy že ačkoli se pomocí jich nepodaří nastolit jednotu v přijímání, protože strana podjednou od svých zvyků neodstoupí, bude díky kompaktátům odstraněna nenávist mezi stranami a jedna nebude druhou hanět. To bude užitečné pokoji v království.³⁶³

Po těchto jednáních Prokop s Kostkou soukromě kardinály varovali, že pokud bude papež stavět k poslušnosti takové podmínky, mohlo by to krále popudit a stranu podobojí také. Vzbouřenému lidu se potom dá poroučet jedině mečem, což je nebezpečné. To byla také z české strany jemně formulovaná hrozba, která měla katolické

³⁶³ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 347.

církvi připomenout Jiřího situaci, vyplývající z jeho pozice krále “dvojího lidu“, ale také akceschopnost a vojenskou zdatnost českého lidu, i když lze těžko předpokládat, že by se jednalo o vážnější výhrůžku církvi vojenskou silou ze strany Čechů. Šlo spíše o varování před nepokoji, které by mohly ohrozit těžce vydobytý mír v českých zemích a okolí.

Po těchto jednáních přišla 31. března očekávaná a konečná papežova odpověď. Čechové museli předpokládat, že Piovo rozhodnutí pro ně nebude příznivé, přesto je konečná odpověď jistě překvapila neústupností v žádné ze žádostí.

Papež nejprve zmínil, že tak, jak byly pokojně a trpělivě vyslyšeny české žádosti, mají poslové vyslechnout odpovědi papeže a kardinálů.

Pius pochválil českého krále za složení poslušnosti jako věc dobrou, bez které nemůže být pokoje ani spasení. Královo poselstvo bylo podpořeno dobrozdáním císaře Fridricha a také Prokopa, milého syna církve, který potvrzoval upřímnost králových úmyslů. Složením poslušnosti učinil král dobře, protože kdo by se dal jinou cestou, je zloděj a lotr. Papež s teatrálním gestem ukázal sám na sebe a prohlásil, že „toto je brána, kterou vejde spravedlivý a pouze ti jsou spasení, bez ní všichni hynou, jako hynuli v době potopy, a jedině ti, kdo utekli do korábu, přežili. Jedině ten, kdo se uchýlí k lodičce Petrově, bývá spasen“.³⁶⁴

Nejdříve byli Čechové poslušni svaté stolice a nelišili se v rádech, ale potom nastalo rozdělení a mnozí nešlechtní pohrdali příkazy svaté stolice a haněli ji. Pomocí svých výmyslů, jichž předtím ani oni, ani jejich otcové neznali, přijímali bez dovolení svaté stolice podobojí, proti jednotě a správnému obyčeji a přes zákaz kostnického koncilu. Papež mluvil o složení poslušnosti.

³⁶⁴ *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 348.

Nejjasnější král, který učinil poslušnost slovy, ať ji naplní činy, protože poslušnost slovy, nenaplněná činy, není ničím. Ať král zruší neobvyklé a neznámé zvyky a obrátí lid k původní poslušnosti a jedná jako jeho otcové. Jsou ovšem v Čechách táborité, kteří apoštolské stolice nedbají, posvěcují bez ornátů, vymýšlejí novoty a jejich kněží nejsou řádně ustanoveni.³⁶⁵ Ty musí král přivést zpátky k jednotě, chce-li, aby byly jeho sliby platné. Nepřijme-li král tyto příkazy s upřímnou myslí a nepřivede a nenavrátí království k pravé poslušnosti, jak nařizuje papež, nebudou jeho sliby platné.

O přijímání podobojí.

Všichni slyšeli, že takové přijímání má být pravdivé, užitečné a spasitelné, dovozuje to z Písma, svatých doktorů a kompaktáty basilejského koncilu.

Basilejský koncil se nakonec usnesl, že tento artikul je proti obyčejí obecné církve. Zkoumáním bylo zjištěno, že téměř všichni doktoři brání obecnému lidu v tomto přijímání, ačkoli v prvotní církvi to tak bylo. Později bylo užitečně a spasitelně rozhodnuto, aby bylo vyhrazeno pouze kněžím s tím, že je užitečné pouze těm, kteří posvěcují.

Bylo to z významných příčin: pro spravedlnost, nebezpečí a nesnadnost, také aby se lidé nedomnívali, že podjednou není přítomen celý Kristus. To, co si myslí Čechové o přijímání podobojí, se nemá nazývat pravdou, protože je zjevné, že takové přijímání podobojí není užitečné, ale škodlivé a navíc bludné a kacířské, pokud by se tvrdilo, že je nezbytné ke spasení, jak to tvrdil Jakoubek a jeho následovníci. Sám Jakoubek, vyučen pouze v sedmero svobodných uměních, nemá vykládat svatá písmena, to je

³⁶⁵ V dodatku, kde je otištěn latinský text papežovy konečné odpovědi, je tato výtku vztažena ke všem utrakvistickým kněžím, nikoli jen k táboritům. *Archiv Český*, VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888, s. 360. Odchylnka v českém textu měla zřejmě zabránit ještě většímu pobouření lidu a kněží v Čechách.

vyhrazeno doktorům a mistrům v tom vzdělaných, jimž byl k tomu dán klíč. Jakoubek vykládal učení bez mistra a učitele, špatně pochopil slova svatého Jana, jak nám to dokazuje svatý Augustin, Bonaventura a jiní. Svátost má být podávána kněžím, těm posvěcujícím. Kdo smýšlí jinak, smýšlí špatně, zvráceně a k svému zatracení.

K tomu, že přijímání podobojí mají Čechové zajištěno kompaktáty, velebí papež české království, lidi šlechtné a poslušné jako otec svoje děti a mistr učedníky. Jako nejmilostivější pán nedává synům škodlivé věci, nevyslyší neúčinných proseb, nedává, co se nesluší, tak i on činí, ačkoli "nehodně" drží úřad na zemi, přesto ví, že povolení přijímání by bylo nespravedlivé a nepoctivé. Protože chce, aby bylo království a markrabství spaseno, nemůže to povolit.

O kompaktátech.

Papež prohlásil, že jasně vyloží, co má být smýšleno. Totiž že kompaktáta jsou vykládána dvojím způsobem. Zaprvé že jsou určena pro ty Čechy a Moravany, kteří již mají nebo měli obyčej přijímání podobojí způsobou a jsou v jednotě s církví. Protože nebylo jednoty dosaženo, nebylo toto přijímání povoleno. Za druhé mělo být s koncilem dále jednáno, jak s tímto artikulem dále naložit. Ať se vezme kterákoli z obou věcí, v žádné není nic, na čem by se dal stavět nárok na zachování podobojí.

Církev dobře ví, jak žijí lidé v Čechách, jak kněží slouží, jaké mají rády a jak konají svátosti. V tom není jednota, protože církev to odsuzuje. Kompaktáta byla uzavřena před zhruba 26 lety; těch, komu byla dána, je již velmi málo a jiných se kompaktáta netýkají a ti z nich nemají užitek. Dalším důvodem zrušení kompaktát je to, že měla platit do dalšího rozhodnutí koncilu a ne déle. Všichni slyšeli dekret basilejského koncilu, který kompaktáta ruší. Koncil také v kompaktátech slíbil další, budou-li Čechové žádat, ale oni dále

nežádali a koncil tedy nepovolil. Kněží v Čechách dávají podobojí dokonce dětem a bláznům, a těm, kteří nechtějí přijímat podobojí, odpírají pohřeb, což je proti kompaktátům. Roku 1433 bylo tedy koncilem dáno povolení, ale roku 1436 bylo rozhodnuto, že povolení bude dále posuzováno, což toto povolení ruší. To je jasné všem, kdo opravdu rozumět chtějí. Nemá se také dít to, co v Táboře, kde o sporech rozhoduje Písmo, protože moc řídit dal Kristus Petrovi a jeho náměstkům a jejich rozhodnutí se má plnit.

Papež zkoumal spolu v věrnými bratry text kompaktát a spolu zjistili, že nemají žádné moci. To je papežovo rozhodnutí, které oznamují Čechům, kteří ho musí všichni přijmout včetně krále, království a markrabství. Příkazuje se, aby to, co čeští kněží bez mistra a ze své vůle a moci drží, opravili, protože klamali lid a zaslouží si tvrdé potrestání. Nenechají-li toho a nebudou-li se kát, budou zatraceni. Církev je však milostivá a přijímá opuštěné, obrátí-li se v pokoře, když vidí, že nemají s kompaktáty pravdu, protože z vlastní moci učinili novotu.

Nebylo by těžké povolit přijímání podobojí pro obecný lid, pokud by to byla spasitelná a pravověrná věc, což ale není. Jak může papež povolit, co jeho předchůdci a dva koncily odvolali a zavrhli?

Pro Čechy není přijímání podobojí spasitelné, všichni ostatní kromě Řeků přijímají podjednou, a kdyby bylo podobojí Čechům povoleno, byli by ostatní pohaněni a to se nesluší. Není možné povolit podobojí z mnoha dalších příčin: pro nebezpečí kacířství, aby se nevěřilo, že podjednou není přítomen celý Kristus, pro nebezpečí vylití, pro jednotu a pokoj, které Čechové hledají, protože strana podjednou by od svého způsobu přijímání neupustila a království by bylo na věky rozděleno. Rozdělené království zahyne, proto musí jedna strana ustoupit druhé a nesluší se, aby ustupovala strana podjednou, ostatní je mají následovat, ustoupit od novot a vrátit se k řádům a

obyčejům, které měli jejich otcové. Je tomu tak také proto, aby nebyli popouzeni proti království Němci, Uhři a Poláci, protože i kdyby papež stokrát povolil podobojí, haněli by Čechy. Pro pokoj Čechů i jejich sousedů, aby mezi nimi mohl fungovat obchod, sňatky a přátelství, mají smýšlet stejně se svými sousedy. Kdyby papež povolil Čechům podobojí, vedlo by je to nikoli k pokoře, ale ke zpupnosti a říkali by, že měli pravdu a tu od nich všichni přijali, jako by byli sami moudřejší všech otců a lepší než všichni křesťané. Aby nebyla dána příčina k zatracení, aby se Čechové nechlubili, nemá jim být povoleno, protože jejich prosby nejsou vhodné, neví, o co prosí, jako prosila matka Zabedeových synů Krista za nesprávnou věc a nebyla vyslyšena, praví papež s Kristem: „Nevíte, co prosíte.“ Čechové si nemají myslet víc, než se sluší, ale mají následovat ty, kdo šli s Pánem do Emauz a poznali jej při lámání chleba. Tak i Čechové se mají spokojit s přijímáním pod první způsobou, a tak budou svorni a poslušni církve svaté, matky všech křesťanů. Po této papežově řeči jeden z jeho úředníků shrnul silným hlasem závěr a napomenul písaře k zaznamenání toho, co nejsvatější otec odpověděl na české žádosti.

Za prvé, že se nepřijímá poslušnost, jedině až král skutečně vyplení bludy. Za druhé, že přijímání podobojí způsobou obecným lidem se zakazuje a že kompaktáta nemají moci a jsou odvolána.³⁶⁶

Českým poslům bylo jasné, že papežovo odmítnutí Jiřího poslušnosti a všech požadavků, se kterými ke kurii přišli, stejně tak jako podmínky a příkazy, které stanovil společně s výhružkami doprovázejícími jejich nesplnění, bude v Čechách přijato s nevolí. To se odrazilo i v již zmíněné pasáži českého textu papežovy řeči, kde

³⁶⁶ Spolu se zprávou v Archivu Českém také výtah z této řeči datovaný 31. března in *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 82 – 83, další, anonymní informace o přijetí poselstva tamtéž, s. 85 – 87, stejně tak i další zpráva Johannese Kitzinga z 6. dubna, *Ibid.*, s. 87 - 89.

jsou místo všech utrakvistických kněží zmíněni pouze táborité, čímž mělo být alespoň částečně uklidněno ostatní duchovenstvo podobojí. Zřejmě bylo i to, že Jiří vznesené požadavky odmítne splnit jako nereálné a nepřijatelné.

I kdyby byl osobně ochoten vzdát se kalicha výměnou za papežovu přízeň, jak naznačovali někteří, zvláště starší badatelé, pokus o zvrácení náboženské situace v Čechách odmítnutím podobojí a zrušením kompaktát a všech řádů z nich vyplývajících by nepochybně vedl k nové vnitřní válce, ve které by se proti němu postavila většina utrakvistických pánů i lid podnícený kněžími strany podobojí. Na účinnou pomoc katolického panstva nebo svých zahraničních spojenců by se přitom nemohl bezpečně spolehnout.

Nehledě na to je teorie předpokládající, že by byl Jiří z Poděbrad ze zjištěných nebo pragmatických důvodů ochoten se zřici utrakvismu, pouhou hypotézou, navíc hypotézou krajně nepravděpodobnou. Ta má kořeny v mylných předpokladech samotného Pia II., definovaných ještě před začátkem jeho pontifikátu.

V tomto smyslu je nutno vykládat i jeho tajnou korunovační přísahu, kdy stejně jako utrakvistický klérus měl v souladu s jejich zněním a s tím, co potvrdili i jeho předchůdci na trůně, za to, že pod kompaktáty jsou Čechové v jednotě s církví jako její věrní synové. V samotné přísaze potom o zrušení nebo odmítnutí kompaktát nebyla záměrně učiněna zmínka. Jejich prohlášení za zrušené prostým rozhodnutím papeže taktéž nebylo pro utrakvisty rozhodující.

V papežově řeči se také dobře ukázalo, že jeho dřívější smýšlení, mající ráz pragmatického hodnocení situace, ustoupilo po jeho nástupu na Petrův stolec představě papežství jako radikálně autoritativní a světovládné síly, čemuž ovšem neodpovídala soudobá reálná moc papežství. Piova ctižádost, význačný rys jeho osobnosti

již v dřívějších letech, kterou ukazuje například jeho sebevědomé tvrzení, že po svém příchodu na basilejský koncil co by elév pomohl Domenicu Capranicovi k potvrzení kardinálské hodnosti a mnoho dalších událostí, které on sám vepsal do knih Komentářů, dostala s nástupem do nejvyššího duchovenského úřadu v křesťanstvu volný průchod. Nedovolila mu ani připustit, aby ho Čechové, dle jeho vlastních slov, přinutili k tomu, aby jim povolil zvyk, který nastolili ze své vůle a který byl později zasazen do formálního rámce katolické ortodoxie smlouvou s basilejským koncilem – kompaktáty, ačkoli v podobě mnohem mírnější, než jakou utrakvisté předpokládali.

Samotná otázka přijímání podobojí jako hlavní motiv celých událostí v českých zemích po husitských válkách, věc, na kterou bývá někdy celé utrakvistické hnutí zjednodušeně redukováno, včetně jeho recepce v současném intercírkevním, ekumenickém dialogu, si zaslouží samostatný rozbor, o který jsem se pokusil v závěru této práce.

6. 7 ESKALACE KONFLIKTU MEZI PIEM II. A JIŘÍM Z PODĚBRAD

Poslové opustili 3. dubna Řím, pouze Prokop se zdržel o den déle. Informace o výsledku českého poselstva v Římě, které dorazilo do Prahy zřejmě 12. května,³⁶⁷ se k Jiřímu, který byl v té době na sněmu v Hlohově, dostaly o něco později.

Záhy po odjezdu českého poselstva vyslal papež do Čech Fantina de Valle s instrukcemi k provedení jeho příkazů a s listy datovanými 9. dubna, adresovanými Jiřímu z Poděbrad, vratislavským³⁶⁸ a dalším katolickým pánům, jako například Jindřichovi z Kolovrat, se kterými měl Fantin důvěrně jednat.³⁶⁹ Fantin také nesl pokyn Jeronýmu Landovi, datovaný o den později, tedy 10. dubna,³⁷⁰ který měl dále jednat o prodloužení lhůty pro potvrzení poslušnosti vratislavských Jiřímu.

Také jmenoval nástupce administrátora arcibiskupství, za zemřelého Václava z Krumlova. Na jeho místo uváděl Hilaria Litoměřického,³⁷¹ původního chráněnce Jana Rokycany, který se ovšem později přidal ke straně podjednou a získal místo kanovníka při pražském kostele. Fantin dorazil do Prahy s největší pravděpodobností na začátku června k jednání o poslušnost Jiřího i království.³⁷² Čtrnáctého června byl potom králem přijat ke slyšení, kde předložil papežovy

³⁶⁷ Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč Praha 1891 s. 43.

³⁶⁸ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 89 – 90.

³⁶⁹ Jindřichovi z Kolovrat Pius sděluje důvody odmítnutí žádosti o potvrzení kompaktát a povolení přijímání podobojí. Archiv pražské metropolitní kapituly 959 XXXII 17 (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986, s. 74.).

³⁷⁰ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 90.

³⁷¹ Archiv pražské metropolitní kapituly 059 XXXII 16 (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986, s. 74).

³⁷² 9. června psal z Prahy o účelu své legace vratislavským. u *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 103, ti o tomto listu a o Fantinově přítomnosti v Praze informovali 16. června Jeronýma Krétského, v kopii listu zaslaného Fantinovi do Prahy, Ibid., Eciam sciat v. rev. paternitas, quod venerandus dominus doctor Fantinus de Valle hodie in Praga est et nobis scripsit secundum tenorem copie incluse. S. 104, 104 - 105.

požadavky, mezi nimi hlavně to, aby Jiří se svou rodinou přijímal podjednou před zraky pánů a lidu na důkaz své jednoty a splnění slibu, což mělo pohnout ke stejnému jednání i ostatní. Dalším z požadavků bylo vyhnání všech utrakvistických kněží od královského dvora, jak Fantin tvrdil, nejsou pravými kněžími a nemají moc provádět svátosti, to byl ochoten dokázat před samotným vedoucím utrakvistického duchovenstva Janem Rokycanou. Král žádal o písemné podání těchto žádostí, zjevně aby získal čas a vyhnul se pozdějším nejasnostem o jejich přesné znění. Jeho postoj k žádostem kurie byl ale jasně a dříve než všichni čekali vyjádřen tím, že se zúčastnil 17. června Rokycanova procesí.³⁷³ Fantin to také ve svém listu králi vytkl s poukazem na to, že papež Jiřího jako první uznal králem, pomohl mu ve sporu s vratislavskými a vůbec se k němu vždy choval milostivě. Také mu připomněl jeho korunovační přísahu a žádal její okamžité naplnění, neboť papež dalšího odkladu v té věci nepovoluje.

Po tom, co Jiří od Fantina tento list obdržel, rozhodl se dát na něj odpověď po svatovavříneckém setkání stavů v Praze, tedy za dva měsíce, a žádal také předání ostatních papežových žádostí, k čemuž se Fantin před podáním odpovědi na tyto neměl, zřejmě v souladu s Piovými instrukcemi.³⁷⁴ Posléze je však přece vydal, a sice žádost o to, aby král zakázal přijímání podobojí po celém království, zamezil utlačování strany podobojí a dosadil do všech měst konšely této strany. Dále aby zakázal pražským mistrům věroučné spory a otevřel univerzitu všem bez rozdílu, s výhradou však, že budou stát v poslušnosti církvi. Po tom, co král požadované splní, měl papež vyslat do Čech legáta, který by uspořádal církevní záležitosti a

³⁷³ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 137.

³⁷⁴ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962. s. 549.

zajistil jmenování arcibiskupa dle královy vůle, ovšem pouze bezvýhradného katolíka. Papež také, aby si zajistil přízeň pánů, včetně katolických, zaručoval práva těch, kdo mají zápisy na církevní majetek.³⁷⁵

Do Vratislavi vyslal Jiří Matouše ze Všechevic, aby je přesvědčil, že nemají Římu věřit ve všem, co se jim předkládá. Ti o tom ovšem 16. června neprodleně informovali Jeronýma Krétského s tím, že jim Matouš předložil mnohé lživé věci. Jeroným jim poté odepsal 9. července ze Štýrského Hradce.³⁷⁶

Očekávaný sněm začal v Praze 10. srpna za početné účasti stavů obou stran včetně biskupů patřících ke koruně, totiž olomouckého biskupa Tasa a vratislavského Jošta. Jiří před shromážděním nejdříve pronesl řeč o poselstvu v Říme, jeho úkolech a výsledku jednání. Členové poselstva v pořadí Kostka, Prokop a oba mistři potom vykládali o jeho průběhu a závěrech.

Po skončení jejich zpráv vyjádřil Jiří podivení nad papežovým rozhodnutím zrušit kompaktáta, která byla zárukou pokoje v Českých zemích a jejichž zrušení by vedlo k dalším sporům. Král také vyjádřil pochybnost nad tím, že by Pius mohl zrušit něco, co předtím potvrdil koncil a papež Evžen. Kdyby prý každý papež zrušil to, co jeho předchůdce zavedl, nedalo by se spolehnout na žádné z práv a úmluv, které kdy dali. Zmínil také výtky, které mu byly učiněny stran nedodržení tajné korunovační přísahy, a dal její znění přečíst. Její důvěrnost byla již předtím porušena samotným Piem při

³⁷⁵ Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII. Řívnáč Praha 1891, s. 46. O samotném jednání Fantina s Jiřím *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 107 – 110, druhé Fantinovo prohlášení, tamtéž, s. 111 - 114.

³⁷⁶ ...quod Mattheus de Wstchechowicz, regis Bohemie secretarius, qui sum paternitate v. rev. in civitatem hanc superioribus diebus venit ex Praga nomine prefati regis, heri et nudiustercius hic fuit et multa falsa exposuit, dicens omnia non esse vera que ex urbe intelleximus... *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s.104, odpověď Jeronýma tamtéž, s. 116.

jednání s českým poselstvem v Říme a věděli o ní již předtím někteří další.

Král prohlásil, že se v této přísaze zavázal hubit kacířství a všem je známo, že tak skutečně činí, protože je mu kacířství odporné. Nikdy však nepřijal tvrzení, že by kompaktáta a přijímání podobojí byla kacířstvím, a nepřisahal, že je zruší či odmítne.³⁷⁷ Papežův požadavek, aby přijímal podjednou výměnou za lepší postavení království je obchod, který Jiří není ochoten učinit, on a celá jeho rodina jsou ochotni pro přijímání “krve“, pro tu krev velebnou, položit hrdla i království.

Tímto prohlášením, které mělo mezi přítomnými velkou odezvu, se král jasně postavil za kompaktáta a přihlásil se k utrakvismu, uklidnil tím stranu podobojí, jejíž někteří členové si nebyli jisti jeho stálostí při kalichu. Stejnou měrou muselo takové královo přiznání víry zarmoutit příslušníky strany podjednou, která doufala v to, že zprávy o jeho plánovaném odpadnutí od kalicha jsou pravdivé.

Po tomto projevu byla čtena také privilegia daná Zikmundem, Albrechtem a Ladislavem, která potvrzovala kompaktáta. Samotné znění kompaktát bylo také přečteno a poté Jiří přikázal shromážděným stavům rozestoupit se na dvě strany podle toho, ke které straně kdo patřil, a tázal se obou, chtějí-li proti němu kvůli kompaktátům povstat nebo mu být nápomocni při jejich zachování.

Za utrakvisty odpověděl po krátké poradě Zdeněk Kostka s tím, že chtějí stát, co se týče kompaktát, při králi.

³⁷⁷ Průběh sněmu a popsaná účast jsou, v hodnoticích pasážích tendenčně, zachyceny v listu vřatislavských papeží z 28. srpna. ...Nos accusamus a papa, quod juramento in nostra coronacione prestito non satisfaceremus, legemus vobis juramentum. Quo lecto in Bohemico proprio ore dixit: Auditis quod juravimus hereticam pravitatem velle abjicere et omnes hereses ex regno nostro delere, pro certo sciatis nos hereticos non diligere sed ipsis infestots esse, sed quod papa velit communionem utriusque speciei et nostra compactata heresim facere, nunquam fuit de intencione nostra, cum fundata sit in evangelis et praxi Christi et primitive ecclesie et nunc nobis concessa tamquam privilegium nostre virtutis et devocionis a concilio Basiliensi, et quod hanc abjicere jurassemus non quidem... *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 123 – 127.

Za stranu podjednou odpověděl Zdeněk Konopištský, že jsou ochotni stát při králi proti všem protivníkům, jak mu jako králi slíbili, ale starost o kompaktáta že chtějí nechat těm, koho se týkají. Biskup Jošt vystoupil se zdůrazněním významu papežské přízně a neblahými následky jeho nepříně. Na další den dal Jiří ohlásit slyšení Fantina de Valle a papežova poselství.

Fantinova budoucnost nevypadala nejlépe, protože Jiří se dozvěděl z Říma informace o Fantinově zradě jeho osoby a jednání proti jeho zájmům, přestože byl placen jako poddaný krále Jiřího. Před samotným jeho vystoupením dal Jiří ohlásit, že Fantinovi jako papežovu poslovi musí být dáno svobodné a nerušené slyšení ve věci poselstva, poté že ale on sám proti němu hodlá předložit stížnosti jako proti svému prokurátorovi.

Fantin nedbal upozornění radících mu utéct před královým hněvem a spoléhal na svou nedotknutelnost coby papežův vyslanec. Svou řeč přednesl vestoje stejně jako čeští poslové v Římě.

Fantin začal svou řeč poukazem na podřízenost všech panovníků světa papežské stolici, což vždy dodržovalo i české království, a až špatnými lidmi, Husem, Jeronýmem, Jakoubkem a Rokycanou od této poslušnosti bylo odvedeno. Poté prohlásil kompaktáta za zrušená a neplatná z příčin, které již předtím uváděl papež a které již známe. Jiřímu vyčetl porušení přísahy a to, že mu nepřísluší vykládat, čeho se její znění týká a čeho ne. K tomu je oprávněn pouze ten, komu byla přísaha složena, totiž sám papež.

Proti tomu se Jiří ostře ohradil s tím, že nikdy své slovo neporušil a pokud by někdo, byť by to byl papež, tvrdil, že ano, věděl by, co na to odpovědět. Po této králově reakci se chtěl Fantin zbavit svých povinností k Jiřímu s tím, že nevěděl, že Jiří chce hájit kompaktáta a proto byl jeho prokurátorem. Teď, když je mu to známo, se vzdává tohoto úřadu.

Tato Fantinova snaha o vyproštění se ze závazků vůči Jiřímu a únik před jeho pravomocí vůči jeho osobě se mu nezdařila a Jiří ho stále pokládal za svého služebníka. Fantin stejně jako již předtím vyzval teď Jiřího k tomu, aby přijímal podjednou. Utrakvistické duchovní označil za nezpůsobilé k udělování svátostí jako kněze, kteří neposvěcují právoplatně. Ty, kdo by chtěli kompaktáta hájit, potom za propadlé klatbě. Všechny milosti byly prý uděleny Čechům papežem, může je zase odejmout stejně tak jako i Jiřího královskou důstojnost.³⁷⁸

Jiří připomněl pánům, že jeho vstup na trůn byl proveden volbou stavů. V soukromém jednání pánům strany podjednou vytkl, že se ho proti Fantinovým urážlivým slovům nezastali. Připomenul, že čeští králové zachovávali čest tohoto titulu, na papežském trůnu ale seděl ne jeden nešlechtný muž.³⁷⁹

Reakcí na události, které se během sněmu odehrály, respektive na Fantinovo vystoupení, byl nepokoj mezi lidem. Jiří také, jak již předtím oznámil, nařídil 14. srpna Fantina vyslechnout. Byl obviněn z nevěrného jednání proti králi, kterému byl zavázán přísahou, a to bylo dokládáno svědky i písemnými důkazy. Fantinova obhajoba byla shledána nedostatečnou a král ho dal uvěznit. Podezření padlo i na Prokopa z Rabštejna, který se za poselstvem při odjezdu z Říma o den opozdil. Všech podezření byl ovšem brzy zbaven. Toto podezření nebylo nelogické, Prokop se již v dřívějších dobách ještě během své služby v císařské kanceláři, kdy byl v korespondenčním kontaktu s Oldřichem z Rožmberka, kterého informoval o různých událostech, stavěl proti přílišné vstřícnosti vůči utrakvistickým požadavkům, jak bylo popsáno ohledně jednání o potvrzení Rokycany ve čtyřicátých

³⁷⁸ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řívnáč*, Praha 1891, s. 50.

³⁷⁹ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 123 – 127.

letech.³⁸⁰ Byl také Pioovým osobním přítelem, během různých diplomatických misí spolu často cestovali, zdá se ve velice družném poměru. Přesto Prokop osvědčil svou věrnost, všech podezření byl brzy zbaven a jeho úřad mu byl navrácen.

Jiří nařídil na 17. září svolání sněmu duchovenstva obou stran, kterému chtěl sdělit svou vůli ohledně nově nastalé situace. O situaci a svém postoji také král pomocí listů informoval představitele měst v korunních zemích i svoje německé spojence. Tyto listy byly přijaty s pochopením, s očekávanou výjimkou vratislavských, kteří začali s novým odporem proti Jiřího vládě a žádali papeže, aby je zprostil všech závazků vůči Jiřímu a jmenoval na jeho místo jiného krále.³⁸¹

Situace v Německu byla pro Jiřího příznivá, po různých bojích mezi knížaty, ve kterých vítězili povětšinou Jiřího spojenci, bylo rozhodnuto o konání sněmu v Řezně, kde by byla dojednána úprava vzájemných vztahů.

Císař Fridrich měl stále potíže s dolnorakouskými stavy, nebránil se proto obnovení přátelských vztahů s Jiřím, který mu mohl případně poskytnout pomoc proti nim. Jiří k němu také vyslal Prokopa z Rabštejna k jednání. Fridrich brzy nato psal papeži, aby se v jednání vůči Jiřímu neukvapoval, což by mohlo být ke škodě katolíkům v Čechách.³⁸²

Ohlášený sněm duchovenstva obou stran s hojnou účastí kněží, byl poznamenán mnoha starostmi. Kněží strany podjednou se obávali represálií z Jiřího strany, ten ale pouze poukázal na svou snahu o zachování pokoje, vyzval k dodržování duchovních řádů a práv

³⁸⁰ Viz například Prokopův list Oldřichovi z Rožmberka, *Archiv Český* II., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha, s. 438 – 439 a další, již popsané.

³⁸¹ *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 133 – 135. Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč*, Praha 1891, s. 53.

³⁸² Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč*, Praha 1891, s. 54.

zaručených kompaktátů a káral kněží obou stran za vzájemné potyčky a obviňování z nepravostí. Vytkl také, že někteří kněží žijí v konkubinátu, věnují se hazardu a vůbec jejich jednání odporuje kněžské důstojnosti a nedojde-li k nápravě, bude muset sám zakročit a zjednat nápravu.

Vyžádal si od kněží obou stran vyjádření o jejich postoji ke kompaktátům.

Kněží podjednou po krátké poradě dali prostřednictvím administrátora Hilaria odpověď, ve které tento zdůraznil vděk a uznání králových snah o zachování míru a pokoje, vyjádřil politování nad špatným jednáním některých kněží a vůli k jejich pokáření, dozví-li se o takových věcech. Kompaktáta se ale kněží strany podjednou netýkají a oni v nich nevidí žádný prospěch ve vztahu ke spáse, co se týče jejich ustanovení vedoucích k pokoji, těch se budou rádi držet. Hilarius také vyjádřil naději, že král zachová všech práv jeho strany.

Jiří, který s takto opatrnou a vyhýbavou odpovědí nebyl spokojen, předložil shromáždění list jednoho vikáře pražského kostela, Michala, ve kterém tento kněz píše, jak Jiří při sněmu označoval sám sebe za kacíře a který obsahoval i další věci.

Jiří poté prohlásil, že svou přísahu splnil, přijímání podobojí není proti Kristovu zákonu, i kdyby to bylo v rozporu s papežovými příkazy, více se sluší poslouchat Boha než papeže. Fantina de Valle nedal uvěznit jako papežského legáta, ale jako svého prokurátora, který se vůči němu dopustil zrady.

Když se delegace kněží znovu dostavila 21. září ke králi, oznámil jim, že se všichni mají řídit kompaktáty, nemají napadat druhé strany a všichni mají být poslušni svých nadřízených.

Fantin de Valle byl po stížnosti papeže ze 14. září 1462, kde Pius mimo jiné zmínil, že je proti všemu božskému i lidskému právu

zasahovat násilně proti poslům, byť i nepřátelským nebo pohanským,³⁸³ a také na přimluvu Ludvíka Bavorského a Fridricha Falckého propuštěn a dopraven do Řezna, odkud potom odcestoval do Říma. Spolu s tím Jiří poslal k papeži Jana z Rabštejna k jednání a vysvětlení okolností Fantinova zatčení, kterému bylo dáno plné a svobodné slyšení jako papežskému poslu a až poté byl pro mnohá provinění proti Jiřímu, jemuž byl jako prokurátor poddaný zajmut, ale jako prokázání úcty papežské stolici přesto propuštěn.³⁸⁴ Domů se potom Jan z Rabštejna vracel s papežovým upozorněním, aby Jiří nic nepodnikal proti vratislavským, kteří jsou pod papežovou ochranou. Pius také 24. září zrušil smlouvu z ledna 1460, týkající se holdování vratislavských Jiřímu.³⁸⁵ To vše papež zpečetil bulou vydanou jim 29. března dalšího roku a další, aprílovou bulou z 1. dubna, zakazující vratislavským prokazovat poslušnost Jiřímu.³⁸⁶ S tím ovšem mohl král Jiří jen těžko souhlasit a v listu z 3. března naopak po papeži žádal, aby přiměl vratislavské k dodržení toho, k čemu se zavázali.³⁸⁷

Důležitou událostí, kterou musel Jiří záhy řešit, bylo obležení Fridricha na vídeňském hradě vojsky měšťanů a nespokojené šlechty. Jiří nabídl oběma stranám prostřednictví při řešení sporu, ale vzbouřenci odpověď nedali a neumožnili doručení této nabídky císaři.

³⁸³ Scis enim id neque divino neque humano juri convenire, honestati autem a deo contrarium esse, ut et hostium et barbarorum legatos violare nephas sit. *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 130.

³⁸⁴ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řívnáč*, Praha 1891, s. 58 – 59. List Jiřího Piovi k tomu z 27. října: Sed quia, postquam quevis ut dicebat sibi commisa exposuit, ad omnem culpam et excessus per nos sibi ut procuratori nostro obiciendos se propria voluntate subdidit et submitit... Nos enim, ubi honorem et preeminenciam sedis apostolice ac st. v. augere et augmentare potuerimus, id libenter faciemus. *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 146 – 147.

³⁸⁵ *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 136 – 137.

³⁸⁶ Ibid. s. 183 – 186, 186 – 187, ...nullam obedienciam prestetis ullo modo... Ibid., s. 187.

³⁸⁷ Ibid., s. 171 – 172.

Jiří se rozhodl poskytnout Fridrichovi válečnou pomoc, k čemuž dal svolat zemskou hotovost a vyslal k Vídni vojsko. S velkou brannou mocí poté přiměl vzbouřence a s nimi spolčeného Albrechta, Fridrichova bratra, ke smíru a Fridricha fakticky zachránil ze svízelné situace.³⁸⁸ Odměnou mu za to byl kromě různých peněžitých náhrad a úlev i slib pomoci při urovnání Jiřího sporu s papežem. Zápis o tom vydal císař Fridrich 11. prosince 1462 v Korneuburgu.³⁸⁹ Fridrich skutečně vyslal do Říma posla, který papeži podal popis nebezpečí, v jakém se císař nacházel a ze kterého unikl pouze Jiřího pomocí. Císař papeže žádal, aby proti Jiřímu zastavil všechny chystané církevní tresty a další kroky. Pius v tomto směru již začal vyvíjet aktivní činnost. Vratislavským vydal bulu, kterou je zbavoval povinností a poslušnosti vůči Jiřímu, a již na podzim roku 1462, jak již bylo zmíněno, vzal město pod zvláštní osobní ochranu, což již předtím zaručil vratislavským Mikuláš Kusánský 15. dubna 1462, v reakci na debakl českého poselstva v Římě.³⁹⁰ Jeronýmu Landovi zaslal pokyny, aby pokračoval v činnosti mající podnítit odpor proti Jiřímu u jeho poddaných i okolních vládců.

Pomoc, kterou Jiří Fridrichovi poskytl, byla velkou překážkou pro Piovy plány a ten netajil svou nespokojenost s tímto vývojem situace a 31. prosince Fridrichovi napsal list, ve kterém si na to stěžoval: „O nešťastný náš věku! Chatrná Germanie a ubohé křesťanstvo, k jehož císaři není jiné pomoci než od kacíře!“ Přesto však rozhodl o odložení

³⁸⁸ Informace o těchto událostech v listech Jana z Rožmberka 18. listopadu a 6. prosince 1462, *Archiv Český VII.*, Praha, Kalousek Josef, Bursík a Kohout, Praha 1887, s. 241 – 242.

³⁸⁹ *Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526*, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958, s. 90. Téhož dne vydal potvrzení práv a jiné výhody také pražanům, jako odměnu za poskytnutou pomoc, tamtéž s. 90 – 91. Listinu pro Jiřího z 11. prosince dal Fridrich Jiřímu 21. prosince 1462 znovu, s připojenou zlatou bulou, tamtéž, s. 91.

³⁹⁰ Davies Norman, Moorhouse Roger, übers. Bertram Thomas, Breslau – Die Blume Europas, Droemer, München 2002, s. 155. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 91.

soudu nad Jiřím.³⁹¹ Další přímluvné listy vyslal k papeži také Ludvík Bavorský.

Piovo rozhodnutí o odkladu jednání proti Jiřímu nemělo dlouhé trvání a již 13. března byl vyslán papežský legát biskup Dominik Torcellský na sjezd do Norimberka, kde měl kromě jednání o smír mezi německými knížaty také zabránit rozhodnutím příznivým českému králi.³⁹² Pius, který ještě při korespondenci o propuštění Fantina de Valle nazýval Jiřího milým synem,³⁹³ ho v bulách z roku 1463 častoval slovy svrchovaně urážlivými a nařídil své kanceláři, aby Jiřího z Poděbrad, který jedná jako král český, nadále nejmenovali tímto titulem. Odmítl i další přímluvy Fridricha, které mu doručil nám již známý Wolfgang Forchtenauer s tím, že nikdo, kdo se odrhl od církve, nemůže zastávat královskou ani jinou důstojnost a Jiřího označil za pohana, který nemůže být králem, natož králem katolickým. I vratislavští mu slíbili holdovat po třech letech a jednom měsíci pouze jako králi katolickému.³⁹⁴ Jedinou možností, jak od sebe odvrátit církevní tresty, měl být pro Jiřího skutečný návrat k církvi.

Jiří naproti tomu v reakci na papežovo jednání ve věci vratislavských hrozil odvoláním k budoucímu koncilu a informováním všech knížat říše o tom, že papež ohrožuje její práva a zvyklosti. Od tohoto odvolání ke koncilu Jiřího zrazoval biskup Jošt, který si dobře uvědomoval dopady tohoto činu, který výslovně zakazovala již dříve Piem vydaná bula *Execrabilis*, stanovujíc také přísné církevní tresty *eo ipso* pro ty, kteří by ji porušili. Naproti tomu vratislavští v listu

³⁹¹ Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč, Praha 1891, s. 64.

³⁹² Secundo s. dominus noster dominum Torcellanum episcopum legatum ad dietam Nuremburgensem transmittit, qui hodie recessit. Is habet in mandatis... ..videlicet prefatum Georgium catholicam fidem una cum illis de dampnata heresi et ritum Romane amplecti ecclesie... List Fantina de Valle Vratislavským z 13. března 1463. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 173 – 174.

³⁹³ Carissime in Christo fili! Salutem et apostolicam benedictionem! Ibid., s. 130.

³⁹⁴ ...Georgio asserto regi Bohemie... ..ut se obligarent post triennium et unum mensem pestare Georgio homagium ut Georgio sed ut catholico regi. Ibid., s. 193 – 194.

Piovi, kde si na svého biskupa Jošta stěžovali, o něm prohlašovali, že nejen proti tomu nevystupuje, ale sám krále k tomuto odvolání nabádá a obhajuje ho.³⁹⁵

Jiří se stále snažil udržet pod svou poslušností všechny příslušníky strany podjednou, aby papeže odvrátil od dalších kroků proti sobě. Biskupa Jošta také Jiří žádal, aby dále jednal s legátem Jeronýmem Landem o narovnání s papežem, který nebyl dobře informován o Jiřího korunovační přísaze ani o událostech svatovavříneckého sněmu. Díky těmto snahám a také kvůli Joštově odporu k bezodkladnému vyhlášení Piových bul týkajících se vratislavských, které Jeroným 13. května 1463 ve Vratislavi nařídil publikovat pod hrozbou přísných trestů,³⁹⁶ se oba preláti během jednání na začátku června dostali do ostrých sporů, ve kterých v reakci na urážky, které Jeroným Joštovi adresoval, totiž že Jošt je jedem vlasti a kamenem pohoršení, ten odpověděl slovy svatého Pavla (Tit. 1,12), „že totiž jsou Kréfané lháři, zlá zvěř a lenoši“. Rvačce mezi oběma duchovními zabránila pouze přítomná knížata z Olešnice.³⁹⁷

Přes rozkazy legáta Jeronýma stáli oba biskupové korunních zemí při králi Jiřím. Stejně tak i mnozí katolíci, jak se ukázalo i na sněmu konaném v létě roku 1463 v Praze. List z 10. června, ke kterému se připojili i významní představitelé strany podjednou, připomínal papeži hrůzu válek, kterými české země prošly, a varoval před jejich opětovným rozhořením po Jiřího odsouzení nejen v království, ale i okolních krajinách. Žádali o odklad s tím, že k němu vyšlou posly

³⁹⁵ ...domus de Rosemberg restitutionem posse compelli, nolens denique Georgii consanguinei confusionem, ei ut relatu didicimus, appellationem contra v. sanctitatem ad futurum concilium persuadet et eum excusat et defendit. *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 222 – 225.

³⁹⁶ Ibid., s. 193.

³⁹⁷ Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč, Praha 1891, s. 70 – 71. Urbánek *České Dějiny*, III. 4., *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 654.

k dalšímu jednání. Císaře Fridricha současně žádali o další přímluvu u papeže a psali i Dominiku Torcellskému.³⁹⁸

Biskup Jošt, přestože zachovával králi věrnost jako jeho poddaný, usiloval o to, aby Jiří ustoupil od kompaktát a podrobil se papežově vůli, bez čehož nebyla naděje na smír.³⁹⁹ Taková byla i pozice celé strany podjednou. V tomto duchu se také neslo i jednání brněnského sněmu konaného od 18. července, o kterém Jošt papeži 18. června psal, že tam snad konečně dojde k dohodě a usmíření.⁴⁰⁰ Vratislavští si také 29. června papeži stěžovali, že kvůli Joštově agitaci ve Slezsku k účasti na “kacířském“ brněnském sněmu byl sněm ve Vratislavi slabě navštíven.⁴⁰¹ Dominik Torcellský poté 12. července Joštovi i Tasovi nastínil, jak by si představoval vyřešení celého problému na nadcházejícím brněnském sněmu. Řešením podle něho bylo opuštění kompaktát, která nebudou nikdy povolena a o kterých jsou navíc v Římě přesvědčeni, že si je Češi ani skutečně svým srdcem nežádají.⁴⁰²

Po zahájení brněnského sněmu a po Jiřího prohlášení, že papež z podnětů vratislavských vydal proti němu potupné listy hanobící celé království, požadoval od shromážděných stavů radu, jak má vůči papeži postupovat. Upozornil také všechny shromážděné, že během papežského procesu vedeného proti němu nebude moci řádně vykonávat všechnu správu království a zajišťovat mír, což bude ke škodě všech. Všichni stavové by tak neměli dopouštět publikaci

³⁹⁸ ...nec non anteacta tempora bellorum quid egerunt et que mala nobis regno Bohemie, non solum regno ymmo et vicinis provinciis apportarunt... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 219 – 222.

³⁹⁹ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Říwnáč*, Praha 1891, s. 73.

⁴⁰⁰ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 4., Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 655 – 656. *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 226 – 227.

⁴⁰¹ ...sed veniente episcopo nostro Wratislaviam de Praga circuiuit plurimos... Omnes vero ad dietam Brunnensem quam Georgius de Podiebrat hereticus posuit pro festo b. Margarethe proxime futuro conuolare videntur... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 237 – 238.

⁴⁰² *Ibid.*, s. 241 – 242.

těchto procesů proti svému králi a měli by se zdržet provádění jejich nařízení. Strana podjednou získala od Jiřího jednodenní odklad k poradě před vyjádřením. Zdeněk Kostka za stavy podobojí slíbil králi věrnost a pomoc a žádal také, aby král zůstal při kompaktátech, jak jim přísahou slíbil. Druhý den promluvil jménem stavů podjednou biskup Jošt a v zásadě opakoval to, co bylo již dříve postojem jeho strany. Vyjádřil lítost nad kroky, které papež podnikl proti Jiřímu, ale přimlouval se u krále za to, aby se poddal poslušnosti papeži v souladu s korunovační přísahou. Vratislavští prý nejsou původci všech těchto nesnází, a usmíří-li se Jiří s papežem, poddají se tomu i oni.⁴⁰³

Jiří se po vyslechnutí této řeči rozčílil nad tím, že by se svobodné české království mělo podrobit papeži. Slíbená poslušnost neměla být na újmu zachování této svobody a zvyklostí. Římská církev není rovná církvi obecné, tu představoval koncil v Basileji, od něhož získali Čechové kompaktáta, která zajistila zemi pokoj a papež je nemůže odebrat, jsa menším než koncil, který je dal. Na Zikmunda, Albrechta a Ladislava papež nenaléhal, aby se kompaktát vzdali, nemůže to učinit ani Jiří, jsa k tomu vázán přísahou. K dodržení těchto přísah a zajištění kompaktát vyžaduje pomoc stavů. Ve všem ostatním, co se týká poměru k papeži, je ochoten řídit se radou sněmu. Jestli se s tím papež nespokojí, mají mu stavové pomoci alespoň k získání odkladu do dalšího koncilu, kterému budou kompaktáta vydána k posouzení. Jiří také oznámil, že má v plánu smířit se s papežem prostřednictvím Fridricha, který slíbil odebrat se k papeži třeba osobně, bude-li to třeba. Fridrich měl později tvrdit, že se Jiří kromě zjevení svých úmyslů měl také poddat jeho

⁴⁰³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 665 – 666.

rozhodnutí ve sporných věcech.⁴⁰⁴ Stavové mají splnit svou povinnost vůči Jiřímu a nepřipustit vyhlášení rozsudků nad ním, čím jsou jinak povinni papeži, to ať činí a Jiří jim v tom nebude bránit.⁴⁰⁵

Po Jiřího řeči vyčetl Kostka biskupům a straně podjednou hájení vratislavských, kteří musí být jako zrádci krále potrestáni. Biskup Jošt na to reagoval s tím, že poslušnost papeži musí být bezvýhradná, protože on je nejvyšší pán na světě z boží vůle, vyšší než králové nebo císař, kteří jsou pod jeho mocí, bez níž není spasení a jemuž byly dány klíče nebeské. Moc králů i císařů vychází od něj a i Jiří byl korunován a pomazán biskupy z jeho moci. Jeho nařízení nepodnikat nic proti vratislavským musí být dodrženo, dojde-li král usmíření s papežem, podrobí se i vratislavští. Po poradě odpověděl Jošt za stranu podjednou, že o kompaktátech nebudou mluvit, protože se jich netýkají, rádi mu ale pomohou smířit se s papežem a jsou rádi, že k tomu pomůže i císař Fridrich.⁴⁰⁶ Dalšího výsledku nebylo na sněmu dosaženo a 24. července poslali katoličtí stavové⁴⁰⁷ k Piovi list, v němž žádali o pozastavení všech kroků proti Jiřímu, který se s ním chce prostřednictvím císaře Fridricha smířit. Poukazovali na strach před zhoubou mnohých válek, které by jinak vzešly. Císaři zaslali téhož dne obdobný list.⁴⁰⁸

Pius po zvážení situace a nedostatku reálných možností jak přimět Jiřího k poslušnosti již před obdržení této žádosti českého sněmu souhlasil s odkladem procesu s Jiřím. Stalo se tak po jednání s dalším císařovým poslem Hartungem z Kapellu.

⁴⁰⁴ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers UUniversity Press, New Brunswick, New Jersey 1965.

⁴⁰⁵ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řiwnáč*, Praha 1891, s. 74 – 75.

⁴⁰⁶ Ibid., s. 75 – 76. Zpráva o sněmu i v listu vratislavských papeži z 4. srpna 1463 in *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 258 – 260.

⁴⁰⁷ Urbánek České Dějiny III. 4., *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 668.

⁴⁰⁸ *Igitur humilime ac instantissime sancti v. unanimiter supplicamus, quatinus b. v. a procedendo contra serenissimum regem nostrum onterim supersedere et grationsam se sibi exhibere regnoque nostro favorabilem...* *Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 257, 257 – 258.

V Praze se odehrával sněm mající vyřešit spory mezi německými knížaty, kterých se zde osobně nebo prostřednictvím poslů shromáždilo velké množství. Jiří byl ustaven rozhodcem těchto všemožných sporů a jeho rozhodnutí byla všemi přijata. Ze závěrů tohoto sněmu vzešla myšlenka na reformu říšského zřízení, obsahující myšlenku trvalého míru v říši, zřízení stálých říšských soudů, zavedení společné říšské mince a ustavení obecné říšské berně. Předběžná ujednání měla být předložena říšskému sněmu, který by se konal příští rok a na který by byla svolána celá říšská obec. Na tomto sněmu by se také projednala otázka sporu mezi Jiřím a papežem, stejně tak jako výprava proti Turkům. K tomu již jednal Jiří dříve s Kazimírem Polským, vyslal posly do Benátek a měli být přibráni i králové uherský, francouzský a vévoda burgundský.

Jedním ze smyslů těchto úmluv mělo být pro Jiřího výhodné omezení papežovy doposud vedoucí úlohy při organizování křížových výprav proti Turkům, zároveň s tím i zamezení pokusů vyhlásit kruciátu proti českému království, o kterém Pius v té době mohl uvažovat jako o krajním způsobu řešení sporu s Jiřím.

Jiřího snahy o vytvoření evropského paktu, zaručujícímu trvalý mír uvnitř říše i v okolních zemích i jejich výsledky, jako byl přátelský spolek s francouzským králem, byly již v literatuře dobře popsány a nejsou předmětem této práce.

Kromě snah o uspořádání mezinárodních poměrů Jiří dbal i o upravení situace uvnitř království a ještě více než dříve jednal vstřícně vůči straně podjednou, aby jim ukázal svou nestrannost a výhody plynoucí ze současného uspořádání zemských řádů a kompaktát. Jan Rokycana jako správce duchovenstva podobojí vyvíjel horečnou aktivitu při urovnávání sporů mezi duchovními a

nabádal k pokoji a toleranci, čímž se mu účinně dařilo zabraňovat nesvárům mezi stranami.⁴⁰⁹

Dá se předpokládat, že zprávy o nepokojích, které máme ze zpráv Jeronýma Landa, vratislavských - Eschenloera a některých zahraničních zdrojů, přehánějí míru neklidu, který panoval v Čechách po vypuknutí sporů mezi Jiřím a papežem, zvláště s přihlédnutím k absenci podobných dokladů domácích.

Zpráva o pozastavení kroků proti Jiřímu, o které se vratislavští dozvěděli z okružního listu Jeronýma krétského z 16. září,⁴¹⁰ je nepotěšila, nabádali proto papeže, aby zamezil zbytečným průtahům, vyslal legáta k hlásání křížové výpravy proti Čechům a jmenoval kandidáta českého trůnu.⁴¹¹ S tím ovšem Pius váhal. Dobře si uvědomoval, jaké blamáži by se vystavil, pokud by jím vyhlášený favorit českého trůnu selhal. Jediný kandidát, na kterého se dalo v této souvislosti vážně pomýšlet, Kazimír Polský, byl toho času sám v klatbě a navíc neustále válčil s řádem německých rytířů. Těžko by potom ještě riskoval konflikt s Jiřím.

Vratislavská propaganda neustávala a jako příklad porušování dohod ze strany Jiřího uváděli dobytí hradu Tolštejna, který sloužil za útočiště odbojnému Albrechtovi Berkovi z Dubé, kterého Jeroným Lando vzal pod svou ochranu. Albrecht Berka byl od roku 1451 pánem spojeného tolštejnského a šluknovského panství a proti Jiřímu otevřeně vystoupil po zrušení kompaktát, ve skutečnosti pouze skrýváje vlastní zločiny na poddaných, kupcích i měšťanech,

⁴⁰⁹ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII*. Řivnáč, Praha 1891, s. 79.

⁴¹⁰ *Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874, s. 11 - 12.

⁴¹¹ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII*. Řivnáč, Praha 1891, s. 79 – 80.

jak Jeronýmu Landovi psal místní fojt Jan z Vartenberka, sám katolík.⁴¹²

V Praze se v létě po skončení brněnského sněmu roku 1463 konal další sněm, který nakonec smlouvou z 24. srpna urovnal spory mezi říšskými knížaty, což opětovně pozvedlo Jiřího prestiž jako prostředníka při těchto jednáních.⁴¹³

Kvůli moru, který vypukl na podzim roku 1463 v Praze a kvůli stupňujícím se požadavkům některých knížat došlo k odložení sněmu, na němž mělo dojít k ohlášenému uspořádání poměrů v říši a jehož závěry měly být poté předloženy říšskému sněmu v Chebu svolanému k 26. únoru 1464, kde se mělo za prostřednictví císaře Fridricha jednat i o smír mezi Jiřím a Piem.⁴¹⁴ Podobný osud, tedy faktický neúspěch, potkal i Jiřího plány na vznik protitureckého paktu.⁴¹⁵

Pius si dobře uvědomoval možné následky úspěchu takových snah a vybízel Jeronýma Landa k další činnosti ve věcech uspořádání poměru mezi Fridrichem a Matyášem. To se podařilo za přispění dalšího legáta, Dominika Torcellského, kdy na základě smlouvy Fridrich uznal Matyáše za uherského krále.

Tažení proti Turkům smluvila kurie pod svým vedením za účasti Benátčanů a burgundského vévody. Pius dal 22. října slavnostně bulou *Ezechielis prophetae*⁴¹⁶ vyhlásit konání této křížové výpravy se začátkem 5. června 1464, kdy chtěl osobně vést výpravu z Ankony společně se všemi kardinály vyjma dvou, kteří měli spravovat církev za jeho nepřítomnosti. Křížová výprava měla být hlášána ve všech

⁴¹² Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 701. Jeronýmova odpověď viz *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873, s. 250.

⁴¹³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 678 – 679.

⁴¹⁴ Ibid., s. 685.

⁴¹⁵ Ibid., s. 697.

⁴¹⁶ *Ezechielis prophete magni... Descrizione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX*, Baumgarten, Schedario, Archivio segreto Vaticano, Citta del Vaticano 1986, n. 7540, s. 83.

křesťanských zemích.⁴¹⁷ Ani s tímto plánem nebyli vratislavští spokojeni v obavě před ztrátou ochrany před Jiřího pomstou za papežovy nepřítomnosti. Obávali se také toho, že papež bude další kroky proti Jiřímu dále odkládat, jak jim psal 30. září 1463, totiž že s ohledem na císaře nemůže zatím proti Jiřímu nic podnikat.⁴¹⁸ Vratislavští si papeži 2. října na Jiřího znovu stěžovali.⁴¹⁹ Ve stejném smyslu obav také papeži 12. prosince psali a označovali kacíře za nebezpečnější Turků.⁴²⁰ V listu z 2. ledna a v dalším z 13. ledna potom požadovali, aby k nim vyslal kardinála vybaveného vši plnou mocí nebo alespoň před svým odjezdem ustanovil Jeronýma Landa, nepochybně na jeho návrh a k jeho velké spokojenosti, kardinálem, aby byla zdůrazněna jeho autorita a moc proti Jiřímu, ale také proti biskupům Joštovi a Tasovi, kteří se zatím proti Jeronýmovi a jeho rozkazům stavěli jako proti sobě rovnému. Oba biskupy označovali vratislavští jako za nakažené kacírstvím. Pius žádostem vratislavských nevyhověl a Jeronýmovi přikázal opustit Vratislav a odjet do Braniborska ke kázání protiturecké výpravy. Jeroným 23. ledna z Vratislavi opravdu odjel. Vratislavští alespoň žádali, aby se k nim vrátil už jako kardinál.⁴²¹

Díky Piovu zaměstnání se protitureckou výpravu získal Jiří z Poděbrad čas k dalšímu jednání a hlavně ke konsolidaci poměrů ve vlastních zemích i k dalšímu upevnění pozice v říši.

K Jiřího velkému zármutku zemřela v březnu roku 1464 jeho dcera Kateřina, Matyášova manželka a jeho pouto s českým královským rodem. Správně se Jiří obával budoucího zhoršení vztahů s Matyášem.

⁴¹⁷ Tomek, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy VII. Řívnáč*, Praha 1891, s. 81.

⁴¹⁸ *Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874, s. 14 – 15.

⁴¹⁹ *Ibid.*, s. 17 – 18.

⁴²⁰ Die Gefahr von Seiten der Ketzler sei doch wohl grösser als die von den Heiden drohende. *Ibid.*, s. 23.

⁴²¹ ...quod v. sanct. que sic itura est huc mittat unum ex rev. dominis cardinalibus plenissima potestate peditum. *Ibid.*, s. 25 – 26, 29 – 30.

Jiřího taktikou v jednání s papežem bylo jako již dříve odkládání jednání a rozhodnutí. Bylo mu jinak jasné, že oboustranně přijatelné dohody nemůže být dosaženo. Přes tyto odklady, povolené jen díky Fridrichově přímluvě, mělo být k dalšímu jednání k císaři vysláno 4. března 1464 poselstvo. I to se však zpozdilo až do konce daného měsíce. Účastníky tohoto poselstva byli již osvědčení Prokop z Rabštejna a Zděnek Kostka z Postupic. Ti oznámili v Novém Městě u Vídně před císařem, Dominikem Torcellským a lavantským biskupem Rudolfem žádost, aby byl do Čech vyslán zvláštní legát vybavený plnou mocí, s nímž by Jiří došel dohody o jednotě českého království s církví.⁴²² Přítomní preláti varovali před tím, že tato žádost nebude vyslyšena, a upozorňovali na nepřijatelnost dalších průtahů. V tomto smyslu psal Prokop z Rabštejna Jiřímu a naléhal na něj, aby se papeži podvolil a zabránil tím neštěstí. Do Čech oba poslové přijeli společně s císařovým poslem Hansem Rohrbacherem právě k sněmu, který začal 23. dubna. Rohrbacher vyjádřil císařovu vděčnost a vůli k pomoci při urovnání Jiřího pře s papežem. Na zmíněném sněmu bylo třeba řešit také znovu se objevivší náboženské spory mezi pražskými katolíky a utrakvisty, jejichž vyjádřením byl probíhající polemický spor mezi Hilariem Litoměřickým a Václavem Korandou mladším. Jiří zakázal vzájemné kaceřování během kázání a slíbil oběma stranám jednání, kde bude umožněno disputovat o sporných otázkách.⁴²³

⁴²² ...ut sua sanctitas velit legatum mittere cum plena potestate, cum quo tractari et concludi possit pro prefacis differentiis terminandis et regnum ad unionem sedis apostolice et Romane eclessie reducendum... *Scriptores rerum Silesiacarum*, 9. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874, s. 49 – 50.

⁴²³ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 738.

6. 8 PROCES S JIŘÍM A PIOVA SMRT

Pius již ovšem nemínil nadále vyčkávat, když již správně odhadl Jiřího neochotu k přijetí požadavků. I ti největší optimisté v kurii viděli, že řešení české náboženské otázky je složitější, než se předtím zdálo.⁴²⁴ Doba plánovaného odjezdu na výpravu proti Turkům se rychle blížila a Pius chtěl mít tuto věc co nejrychleji vyřešenou. Jeho plán vyřešit obě zásadní otázky, totiž Čechy a Turky zároveň, byl beztak velice riskantní. Jak o tom informuje vratislavské 23. dubna, ustanovil dva kardinály, Mikuláše Kusánského a Bernarda Erola, arcibiskupa spoletského, aby zahájili s Jiřím soudní proces *"in causa fide"*.⁴²⁵ Jejich ustanovení, zvláště uvedení Kusánského na Karvajalalovo místo mělo naznačit tvrdší kurz proti Jiřímu. Karvalajovi se jako zastánci umírněného křídla podařilo prosadit tento proces s Jiřím a odvrátit okamžité uvalení klatby, o kterém se v kurii také uvažovalo.⁴²⁶ Počátek procesu Pius vyhlásil v konzistoři 16. června a vydal na Jiřího pŕuhon k dostavení se před soud ve 180 dnech.⁴²⁷ O dva dny později o tom informoval Fabián Hanko vratislavské.⁴²⁸

Pius nedbal ani Fridrichovy přímlyvy za vyslání legáta do Čech k dalšímu jednání, což označil pouze za zdržování.

K výpravě proti Turkům odjel papež o tři dny později, 19. června do Ankony, kde předpokládal velké shromáždění křižáků ze všech křesťanských zemí. V Ankoně také dne 15. srpna 1464 Enea Sylvio

⁴²⁴ Odložilík Otakar, *The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965, s. 150.

⁴²⁵ Annuimus itaque petitionibus vestris et causam ipsam in Romana curia commisionis duobus cardinalibus audiendam et fine debito terminandam. *Scriptores rerum Silesiacarum*, 9. Band, *Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874, s. 65 – 66.

⁴²⁶ Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 4. *Věk Poděbradský*, Česká Akademie Věd, Praha 1962, s. 746 – 747.

⁴²⁷ *Ibid.*, s. 77 – 87.

⁴²⁸ *Ibid.*, s. 87 – 90.

Piccolomini, papež Pius II., zemřel. O pár dní před ním zemřel i Mikuláš Kusánský.⁴²⁹

Jiřímu se tak dostalo dalšího odkladu, protože Piův nástupce Pietro Barbo, který nastoupil jako Pavel II., byl ochoten k dalšímu jednání s ním, nemaje reálných prostředků k přinucení ho k poslušnosti silou, pozastavil pŮhon proti němu. Protiturecká výprava, která se beztak sešla v nevalném počtu, se po Piově smrti okamžitě rozešla, resp. rozpadla, a kardinálové se vrátili zpět do Říma. Pavel II. neměl v plánu ani v tomto druhém podniku, započatém jeho předchůdcem, bezprostředně pokračovat. Pokládal ho totiž za stejně unáhlený jako proces proti Jiřímu.

Jiří naproti tomu v této době nejspíš nepokládal za výhodné dále odsouvat nevyhnutelnou eskalaci konfliktu s papežem zvláště s přihlédnutím k tomu, že během probíhajících jednání nemohl účinně zasáhnout proti katolické opozici, která se proti němu bouřila, jsa pod ochranou papeže a legátů. K tomu se přidávali narušitelé zemského pořádku, kteří využívali této ochrany k úniku před právem, které by je jinak jako narušitele zemského pořádku dostihlo s tím, že jsou pronásledováni pro víru, jako se to stalo v tolstejnském případě Berky z Dubé.

Další vývoj událostí v souladu s tím jasně ukázal, že ani nový papež nebude smířlivější ke specifické náboženské situaci v Čechách, k utrakvismu. Dalšího roku, roku 1465, opakoval Pavel II. Jiřího předvolání k procesu a zprostil jeho poddané závazků vůči němu. Sám Jiří byl v prosinci roku 1466 exkomunikován.

⁴²⁹ Fabián Hanko o tom okamžitě informoval do Vratislavi. V listu vyjádřil naději, že se kardinál svatého Angela nestane novým papežem. Got gebe, das er nicht pabst werde. Nu musz ich adir ewr wisheit beküern, wann ich euch leider cleiglich mit weinen und schreyen vorkündige, das derselbe allirlibste herr und vatir, noch dem ich hie zu Ancon mit grosser begerlikeit geharret hab, underwegen zu Tuderto gestorben ist, VIII. tag vor datum diser schrift. ...starb der pabst Pius... *Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad*, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874, s. 91 – 93.

7. ENEŮV KONFLIKT S HUSITSKÝMI ČECHAMI JAKO NEŠŤASTNÉ VÝCHODISKO PRO DALŠÍ DIALOG UTRAKVISTŮ S ŘÍMSKOU CÍRKVÍ - ZÁVĚRY

Práce nad tímto tématem je jako mnohá další historická práce rozplétáním složitého předuva, jehož nespočetná jemná a ohebná vlákna bez varování přecházejí v silné tvrdé pruty, jehož jednotlivé linie se rozbíhají a scházejí neočekávaně a přece však jakoby podle jakéhosi komplikovaného vnitřního řádu.

Clio, múza historiků, si často ráda zažertuje třeba tím, že v nočním čase, kdy člověk tráví zasloužený odpočinek po celodenní a třeba málo plodné práci, vnukne úžasnou myšlenku, která ovšem, není-li okamžitě zapsána, bývá do rána zapomenuta a zbývá po ní pouze mlhavý pocit promarnění. Přesto se po dlouhém úsilí odvděčuje svým akolytům plodem jejich práce. Dejž, Bože, aby to nebyl plod hořký.

Změnu Eneova postoje k utrakvistům, která nastala po jeho nástupu na trůn a jejíž popsání bylo jedním z cílů této práce, je možné definovat ani tak ne jako změnu postoje, ale jako neúspěšné prosazení vůle a autority papeže ve vztahu k hnutí a jeho představitelům, nad kterými měl Enea – Pius nejprve snahu po dobrém zvítězit. Česká náboženská otázka však nikdy nebyla Piccolominim pokládána za zásadní.⁴³⁰ V tomto podcenění situace,

⁴³⁰ Tuto moji domněnku částečně podporuje i Bartoš v jednom ze svých raných spisů, kde tvrdí, že jakmile dosáhl Enea kardinálského klobouku, Čechy a jejich náboženská otázka, které měly být prostředkem k jeho získání, pro něho přestaly být důležité. Bartoš František Michálek, *Eneáš Sylvius, Jeho život a jeho česká kronika*, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925.

kteřou považoval jen za dočasnu anomálii, která bude ve vhodnu chvíli odstraněna, je možné vidět jedno z těžišť sporů, které následovaly. Ačkoli byl Enea od svých přátel i odjinud pravidelně zpravován o situaci v Čechách, zdá se, že se mu nepodařilo úplně proniknout do pravého stavu věcí a že včas správně neodhadl, jak pevně je už husitství a hlavně přijímání podobojí u nás zakořeněno, a že velká část Čechů není ochotná se ho vzdát. Pozdě si to Enea, až jako Pius, uvědomil a výsledkem jednání, která následovala, a jeho reakcí bylo mimo jiné zrušení kompaktát a radikální přehodnocení vztahu k Jiřímu z Poděbrad, do kterého vkládal naděje na to, že zruší utrakvistické zvyklosti, věci, které podle něho narušovaly jednotu církve, když byla Jiřího touha po moci, o které Enea několikrát psal, naplněna vstupem na český trůn.

Roku 1453, na počátku Ladislavovy vlády, za stálého správcovství Jiřího z Poděbrad od roku 1452, očekávala papežská kurie uklidnění náboženských poměrů v českých zemích. Zejména s ohledem na Ladislavovu náboženskou horlivost se tyto naděje zdály být oprávněné a v delším časovém horizontu, po jeho dozrání v suverénního vladaře ve všech smyslech tohoto pojmu, reálné. Velké naděje také v Římě vkládali v osobu Jiřího z Poděbrad, v jeho vliv a rozvařu a v to, že se nakonec vrátí ke katolické církvi.⁴³¹ Tyto úvahy se ukázaly mylnými. K dalšímu uklidnění situace nedošlo, protože namísto klidu nástup Ladislava na trůn ve svém výsledku rozjitřil obě strany, katolíky i utrakvisty. Katolíci doufali ve znovuzískání svých pozic, utrakvisté se obávali, že ty své ztratí. Doba ještě nebyla připravena na soužití dvou různých vyznání v rámci jednoho státu, soustátí, alespoň v oblasti západního křesťanství ne. Katolická církev byla do jisté míry ochotna tolerovat "stará" náboženská vyznání s jejich odlišnostmi, která navíc fakticky nebyla schopna

⁴³¹ Urbánek Rudolf, *České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 3.

přimět k poslušnosti, nikoli ale vymanění části oveček ze svého vlivu.⁴³² Problém faktické koexistence dvojvěří byl ještě ztížen složitou národnostní situací v Českých zemích.⁴³³ Katolíkům se samozřejmě nelíbilo, že utrakvisté se nejenom nechystali vzdát svých zvyklostí a jejich právního podkladu, kompaktát, ale proti mínění katolíků, že s odchodem současné generace kališníků se vše vrátí ke starým pořádkům a Češi se opět sjednotí s katolickou církví, dokonce pokračovali v přeshraniční agitaci a získávali nové stoupence, zvláště v Polsku a Uhrách.⁴³⁴ Ačkoli i po Ladislavově nástupu na trůn zůstávala vláda v rukou Jiřího z Poděbrad, katolíci očekávali, že potom, co dosáhne dospělosti a sám se chopí moci, se situace změní. Ladislavův odpor ke kališnickému duchovenstvu a zvláště Rokycanovi byl znám, Enea Sylvio o tom osobně informoval roku 1455 papeže: „A král, který nebude požívat z kalicha, pohne k tomu i všechny šlechtice. Lid sám bude následovat své pány, nebude dělat to, co u pánů neuvidí.“⁴³⁵ Přesto si musíme všimnout toho, že po dlouhých a strašlivých válkách následovaných bezvládním, kde sjednující a správcovskou královskou moc jenom nedostatečně suplovaly lokální spolky šlechty, byla doba správcovství a posléze panování Jiřího z Poděbrad požehnáním míru, pokoje a prosperity, což uznávala i většina katolické šlechty v českých zemích. Naproti tomu náboženský rozpor mezi oběma stranami neustával, však si také Rokycana ve svých kázáních za dob králování Ladislava i později stěžoval na to, že mnozí opouštějí přijímání podobojí.⁴³⁶

⁴³² O problémech náboženské koexistence a tolerance viz Válka Josef, *Doba náboženské koexistence a tolerance*. Muzeum Komenského v Přerově, 1995.

⁴³³ K této tematice krátce Šimek Milan, *Národnost a náboženské vyznání jako rozhodující faktory při udělování městského práva po husitských válkách*. Sborník z konference HTF 2006.

⁴³⁴ Žaloby Václava z Krumlova 248a-b. in Urbánek Rudolf, *České Dějiny* III. 3. *Věk Poděbradský*, Jan Laichter Praha 1930, s. 18.

⁴³⁵ *Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti* I., Mansi J. D., Vindobonae 1857, s. 379. Et rex est, qui a calice abstinet, idque fere agunt barones omnes. Populus autem plerumque suos mores ad vitam principis reformat, neque enim sese gratum existimat, nisi domino quam simillimus appareat.

⁴³⁶ *Postila Jana Rokycany*, ed. Šimek František, Praha, I. díl 1928, II. díl 1929.

Představy o nenásilném vymizení utrakvismu dostaly povážlivé trhliny po Ladislavově smrti. Jejich úplné rozplynutí se stávalo čím dál jasnějším po zvolení Jiřího z Poděbrad za krále, respektive poté, co si Pius uvědomil, že Jiří pouze oddaluje rozhodnutí o budoucnosti kompaktát a s nimi jako pupeční šňůrou spojeným utrakvismem, jichž se však skutečně vzdát nehodlal.

Jedním ze závěrů, ke kterým jsem studiem této látky došel, je to, že vždy, když Enea – Pius napínal pozornost a síly k smírnému řešení tohoto problému, tedy českého utrakvismu, uvažoval ho hlavně v kontextu zajištění zázemí pro protiturecké tažení, což byl jeho hlavní a dá se říci životní cíl. Jeho tvrdý postoj vůči Jiřímu po roztržce a radikálním rozchodu roku 1462 se dá dobře vysvětlit Pioovým přesvědčením, že se protiturecká výprava, kterou již dlouhou dobu plánoval, obejde bez účasti českého vojska po předchozím zlepšení poměru Francie a Německa k apoštolskému stolci. Skutečný důvod jeho neústupnosti byl ovšem jistě kombinací více faktorů.

Příliš pozdě si Pius uvědomil nereálnost této představy, výpravy proti Turkům bez Jiřího pomoci. Tragiku jeho konce nad troskami plánované křižácké výpravy v Ankoně dokresluje naše uvědomění si, že Enea Sylvio Piccolomini, Pius II. nezapočítal do svých kalkulací fakt, že u Čechů v otázce utrakvismu jde o záležitost principiální a že ignorováním tohoto aspektu celé věci paradoxně přispěl k umenšení autority papežského stolce, kterou se jinak snažil vši silou posílit. Když jeho spojenci zjistili, že jim papež místo penězi hodlá platit odpuštěním hříchu, z místa srazu kvapně prchli. Zbytek

výpravy se rozpadl takřka okamžitě po Piově smrti, nečekaje dalšího vývoje situace ani plánů nového papeže.

Eneova literární činnost a korespondence, jejíž podrobná analýza je pro pochopení a popsání jeho osobnosti předpokladem sine qua non, je natolik rozsáhlá, že její kompletní a podrobné zpracování bude do budoucna úkolem obrovským a nesmírně náročným, přesto však žádoucím, ať již z pozic české husitologie, historické literární vědy nebo lepšího pochopení soudobého sebepojetí římsko-katolické církve a ostatně evropských dějin vůbec.

Osobnost Eney **Sylvia** Piccolominiho je třeba nazírat z několika úhlů.

Na jedné straně jako autokratického papeže, tvrdě vyžadujícího respektování autority Svatopetrského stolce a upřímně se snažícího o reformu vnitřního ústrojí církve, který se ale sám nevyhnul svodům nešvaru nepotismu. Jeho bula **Execrabilis, zakazující pod přísnými tresty odvolání od papežova rozhodnutí k budoucímu koncilu a prakticky nedefinovaný institut odvolání od papežova rozhodnutí, odkázala do kategorie anathemovaného kacířství, byla jedním ze zásadních dokumentů římské církve,** s jejímiž následky se potýkal ještě Druhý vatikánský koncil. Z historického hlediska je na této bule pikantní spor o dataci této buly, na který jsem během svého bádání narazil, nabízející vročení 1459/1460.

Na druhé straně vidíme Eneu jako humanistu a literáta, do značné míry určujícího do budoucna směr v literatuře a básnictví, člověka, který o mnoho let předběhl dobu literárním zájmem o přírodu a ovlivnil svými spisy budoucí generace, v případě knih Komentářů, jeho největšího literárního díla sic!, zcela jiným způsobem, než předpokládal. Rozhodně jeho rané a do jisté míry i pozdější spisy

ukazují neobvyklou otevřenost v mnoha otázkách, při nichž se nebojí otevřené kritiky soudobé společnosti a církevní praxe a kde najdeme i přímou sebereflexi, které později, zvláště po nastoupení na papežský trůn, již nebyl schopen. Ještě v díle *De duobus Amantibus* píše: „Mí předkové byli povýšeni do šlechtického stavu. Ale nechci si lichotit, nemyslím si, že by byli lepší než ostatní, omlouvá je pouze starobylost rodu, poněvadž si již nikdo nepamatuje jejich hříchy.“⁴³⁷

Na straně třetí máme před sebou Eneu jako obratného politika a diplomata, který vystoupal v církevní hierarchii až na samý vrchol. Přestože jeho pontifikát trval méně než šest let, vykonal mnoho k obnovení moci a reputace svaté stolice, odhlédneme-li ovšem od neúspěšné snahy o potlačení českého utrakvismu. Pius se nicméně pro radikální přístup k řešení problémů stal terčem časté kritiky svých současníků a je ironií osudu, že dílo, kterým hodlal oslavit sám sebe, knihy *Komentářů*, na něj v pozdější době přivolalo další kritiku a jejich pozdější vydání byla silně cenzurována. Otevřeně v něm totiž popsal, byť subjektivně a tak, aby pro něj vše vyznělo příznivě, poměry v soudobé církvi. Kupříkladu si zde povzdechl nad tím, že některým se dostane kardinálské hodnosti, aniž by se o to jakkoli zasloužili, a často se dostává do rukou nehodných. Enea vystupoval jako sebevědomá osobnost, která se v určitém období své kariéry, byť z pragmatických důvodů, dokázala povznést nad převažující náladu v křesťanské Evropě, jež hlásala, že české kacířství je nutno potlačit zbraněmi, nikoli s nimi jednat o znovupřipojení k římské církvi, jejíž součástí se hlavní utrakvistický směr stále cítil být. Jeho velikosti neubírá mnoho ani to, že svůj postoj později změnil a že v tomto směru nebyl nakonec úspěšný.

⁴³⁷ Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, *O dvou milencích*, z originálu *De duobus amantibus* přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišenský Josef, Odeon 1990, s. 113 – 114.

Enea udržoval s mnoha Čechy osobní i korespondenční kontakty a dá se předpokládat - na základě této jeho korespondence - že mimo stránku utilitární, tedy oboustranně prospěšné a vzájemně se podporující a informující kontakty, byly jeho vztahy s mnoha Čechy, jako například s Prokopem z Rabštejna, ale i s jinými, skutečně přátelské. Není možné to samozřejmě tvrdit s absolutní jistotou, protože jak bylo již ukázáno, Eneova osobnost se nám jeví jako mimořádně složitá a jeho jednání často neupřímné, nikoli však vybočující ze soudobých zvyklostí, jak je ukázáno i v jednání Jiřího z Poděbrad.

Enea se také projevuje jako dobrý psycholog, který dokáže odhadovat pravé pohnutky a charakter lidí, se kterými jedná. To ovšem vychází z jeho přesvědčení, že se ostatní řídí pouze svými vlastními zájmy a jsou ochotni, tak jako on sám, pružně reagovat na změněnou situaci. Skutečná oddanost některé myšlenky přes nebezpečí spojené s její obhajobou se mu zdá nepravděpodobnou. Enea se nebojí popsat události a postavy tak, jak je skutečně vidí, pokud je to ovšem v souladu s jeho zájmy nebo z toho neplyne pro něj žádné nebezpečí. Tato nestálost a mohli bychom říci nestatečnost byla ovšem typickým znakem soudobých humanistů, jak vidíme na příkladu odvratu dřívějších konciliaristů od myšlenek, které s takovou vervou zastávali, ve chvíli, kdy se ukázala převaha papežské moci nad koncilem v Basileji. Všechny tyto a další události umí Enea popsat s lehkostí a vtipem. V jeho dílech sám vždy vystupuje jako ten, který je vyvolen k nejvyšším postům a jemuž všichni okolo prorokují oslnivou kariéru, po které, jak by se na první pohled zdálo, osobně netouží a přijímá ji pouze jako službu světským nebo duchovním pánům a později církvi, respektive Bohu. Odolává přitom všem světským pokušením, jak alespoň tvrdí po zahájení duchovní kariéry. Svým jednáním vždy zachrání svízelnou

situaci, kterou také spravedlivě posoudí. Jedná vždy čestně, je-li dosažený výsledek přesto morálně pochybný, je to vina ostatních. Je zázračným způsobem, boží prozřetelností, chráněn před smrtí, ačkoli je často zkoušen různými útrapami. Znovu je nutno podotknout, že etickou otázkou, zda je možné posuzovat literární dílo ve vztahu k osobnosti autora, rád přenechávám filosofům, kteří jsou k tomu jistě povolanejší.

Spor papežství a utrakvismu reprezentovaný postavami Pia a Jiřího zatížil do značné míry budoucnost českých zemí. Ty zaplatily za svoji odchylnost v řádech, neochotu podřídit se příkazům apoštolské stolice a z toho vzešlou značnou mocenskou i církevní nezávislost vysokou cenu. Touto cenou bylo odříznutí od evropských center mezinárodního kulturního života a malý podíl na rozvíjející se evropské vědě a umění. Počátky zpomalení tohoto kulturně – vědeckého vývoje spatřují někteří již ve vydání Dekretu kutnohorského roku 1409, který sice zajistil Čechům převahu na pražském vysokém učení, ale také změnil jeho postavení z přední evropské vzdělávací a vědecké instituce na provinční univerzitu a později na utrakvistické učení a uspíšil vznik univerzit v okolních zemích. Redukci významu naší univerzity by se ovšem stejně nedalo do budoucna zabránit vzhledem k touze okolních zemí a jejich panovníků po vlastním univerzálním učení. Dalším z negativních faktorů, jež byly následkem tohoto rozchodu utrakvistických Čechů s římskou církví, bylo i neustálé napětí mezi domácími katolíky a utrakvisty a samozřejmě také neustálý strach ze zahraniční intervence proti “kacířům“. Také zvýšení napětí mezi českými a německými složkami obyvatelstva českých zemí bylo jedním z nešťastných důsledků tohoto stavu. “Německá“ reformace 16. století toto napětí odstranila pouze částečně. Jistá podezíravost ze

strany ostatních evropských národů vůči Čechům, jak toho byl svědkem český humanista Václav Písecký, kterému se dostaly do rukou „*Dějiny Benátek*“, kde se o Češích píše, že: „Národ nemá zákonů ani posvátných řádů, vše je tu dovoleno. Je-li pravda, co se vypravuje o jejich bohoslužbě, jsou křesťany jen podle jména, jsouce nakaženi jedem husitským, nezachovávají řády pravé víry a jsou jediný národ, který zbloudil tolikerým způsobem od pravé víry.“ Původcem těchto pomluv byl podle Píseckého právě Enea Sylvio a i Bartoš ho ve svých raných spisech označil za člověka, který o Češích psal jako bandita a neblaze tak ovlivnil světové dějepiscectví.⁴³⁸

Zda byla jistá kulturní, ekonomická a vědecká stagnace přiměřenou cenou za omezení cizích vlivů při konstituování a upevňování české státnosti a uchování její samostatnosti v jednom z kritických okamžiků historie, je na zvážení každého jednoho člověka zabývajícího se českou historií nebo příbuznými umělecko – politicko – filosofickými disciplínami.

V každém případě se husitskému hnutí podařilo dokázat světu, že za vlastní názor a pravdu je možno úspěšně bojovat i proti zdánlivě silnějším nepříteli, jehož slabost se kvůli nízké motivaci brzy ukáže, o vnitřní nutnosti takového boje i za cenu podstatných ztrát nemluvě. Zrušení kompaktát jako zastaralých z vůle jejich držitelů a jejich nahrazení Českou konfesí je nutno hodnotit jako logické východisko v době, která v sobě nesla mnohý slib do budoucna. Pobělohorskými událostmi a Obnoveným zřízením zemským se pak uzavřela velká, slavná a pro mnohé tragická kapitola českého

⁴³⁸ Bartoš František Michálek, *Eneáš Sylvius, Jeho život a jeho česká kronika*, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925, s. 5 – 7.

národa. Národa, který dokázal, že má právo nazývat svou historii dějinami.

Závěry této práce, popsané v této kapitole, jsou dle mého soudu kritickým zhodnocením vývoje vztahů mezi Eneou Sylviem Piccolominim a českým utrakvistickým hnutím, reprezentovaným význačnými postavami české historie, zvláště pak osobami nejčelnějšími, Jiřím z Poděbrad jako vůdcem politického a představitelem českého státu a Janem Rokycanou, vůdcem duchovním a garantem zachování utrakvistických tradic. Rozbor těchto v čase se vyvíjejících vztahů, stejně jako popis samotných jednání je látkou, která dosud v moderním českém i evropském bádání o husitství nebyla řádně zpracována popřípadě byla zpracována povrchně, tendenčně nebo jenom dílčím způsobem v rámci jiných témat. Některé otázky soudobé problematiky zůstávají nejasné a doufejme, že další bádání v tomto směru, které je nanejvýš žádoucí, povede k jejich dalšímu důkladnému zpracování. Problematika týkající se sporných datací některých zásadních událostí a vydání dokumentů, klíčových pro budoucí vývoj českých i evropských dějin, se neobejde bez pracné ediční práce a kritické analýzy zabývající se rukopisy dotčených dokumentů, jak bylo v této práci ukázáno na příkladě Piovy buly Execrabilis. Taková práce, spojená ovšem se značným finančním a časovým nákladem, je dle mého soudu jedním z úkolů české husitologie a horizontem, ke kterému pohlížím jako k dalšímu kroku v historicko – teologické práci, na jejímž začátku stojím.

8. SOUČASNÁ REFLEXE UTRAKVISMU, OTÁZKA EKUMENISMU, TOLERANCE A MOŽNÉ REHABILITACE JANA ROKYCANY JAKO “KATOLICKÉHO“ VŮDCE UTRAKVISMU

V současné době, jež akcentuje v intercírkvní nebo možná z pozic jedné obecné církve lépe řečeno v intracírkvním dialogu myšlenky ekumenismu a tolerance jako východisko z krize hodnot je možné konstatovat, že to, o co původní utrakvisté – husité usilovali, je do značné míry římskokatolickou církví když ne plně přijato, tedy alespoň tolerováno, nikoli pouze “dopuštěním strpění“, ale jako legitimní a v souladu s ortodoxií.

Obrovský vstřícný krok, který římskokatolická církev učinila směrem k partikulárním církvím v průběhu a po skončení II. vatikánského koncilu a poté praktickým potvrzením a vyjádřením těchto kroků novým vydáním kodexu církevního práva⁴³⁹, je dokladem skutečně změněné situace a bratrskou výzvou k dalšímu jednání. Odstranění mnoha sporných bodů v ekumenickém dialogu jako podnět k tomuto jednání je věcí, která přísluší v první řadě vrcholným představitelům křesťanských církví. Není ale přitom možné opomenout hlasu všech křesťanů, kterým jsou subtilní teologické diskuze vzdálené a často nesrozumitelné, hlasu volajícímu po lásce a pokoji v souladu s Božím přikázáním.

Bylo by nanejvýš zajímavé vést jednání nikoli o rehabilitaci Jana Rokycany, jak směle tvrdím “katolického vůdce utrakvismu“, protože

⁴³⁹ Příbyl Stanislav, Ekumenismus a právo, Deus et gentes, HTF UK, L. Marek Brno 2006, 28 – 35..

se nikdy skutečně věroučně neodchýlil od ortodoxie, ale o uznání a prohlášení této skutečnosti římskou církví. Důsledky takového prohlášení, jež ze zřejmých důvodů nebylo možné u osoby Jana Husa, by mohly být odrazovým můstkem k dalšímu sblížení římskokatolické církve s církvemi hlásícími se k české reformaci. Tímto vstřícným gestem, které by poukázalo na světlou památku mistra Jana Rokycany, duchovního i politického vůdce středového proudu české reformace, jehož životním mottem bylo v souladu s již zmíněnými a dnes tolik aktuálními ekumenickými a tolerančními snahami heslo „Dejž Bože vprostřed uhoditi“.

Vyjasnění sporů minulosti a odstranění skutečných či domnělých křivd, které s nimi souvisely, je dle mého soudu jedním z velkých úkolů ekumenického dialogu pro 21. století a důležitým předpokladem pro další jednání ohledně otázek, o nichž mezi partikulárními církevní nepanuje shoda.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ, LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

PRAMENY

Archiv Český I., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1840.

Archiv Český II., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1842.

Archiv Český III., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1844.

Archiv Český IV., Palacký František, Kronbergr a Řiwnáč, Praha 1846.

Archiv Český V., Palacký František, Fridrich Tempský, Praha 1862.

Archiv Český VII., Kalousek Josef, Bursík a Kohout, Praha 1887.

Archiv Český VIII., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1888.

Archiv Český XV., ed. Kalousek Josef, vydáno u dr. Ed. Grégra, Bursík a Kohout, Praha 1896.

Archiv koruny české 6. Katalog listin z let 1438 – 1526, sest. Haas Antonín, Archivní správa ministerstva vnitra, Praha 1958.

Archiv pražské metropolitní kapituly (katalog listin in katalog listin a listů z let 1420 – 1561, Eršil Jaroslav, Pražák Jiří, Univerzita Karlova, Praha 1986.

Bullarium Romanum, Cherubini Angelo, Mainardi Girolamo, Rome 1740.

Commentaries of Pius II., books VI – IX, tr. Gragg Florence Alden, hist. notes Gabel Leona C., Northampton, Massachusetts 1951.

Deník Petra Žateckého in Ze zpráv a kronik doby husitské, Hlaváček Ivan, Heřmanský František, Svoboda, 1. vydání, Praha 1981.

Deník Petra Žateckého, Liber Diurnus, Heřmanský František, Melantrich Praha 1953.

Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXI, I. Abteilung I. Band, Privatbriefe, Wien 1909.

Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXII, I. Abteilung II. Band, Privatbriefe, Wien 1909.

Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXVII, II. Abteilung I. Band, , Wien 1912.

Der Briefwechsel des Eneas Silvius Piccolomini, Rudolf Wolkan, FRA LXVIII , III. Abteilung I. Band, Wien 1918.

Descrizione diplomatica di bolle e brevi originali da Innocenzo III a Pio IX, Baumgarten, Schedario, Archivio segreto Vaticano, Citta del Vaticano 1986.

Deutschland, der Brieftraktat an Martin Mayer von Enea Silvio Piccolomini, Schmidt Adolf, Graz 1962.

Dialogus de situ Thabor et de communione sub utraque specie, Columbia University, New York, Burke Library at Union Theological Seminary UTS MS 09 f. 318.

Fontes rerum Bohemicarum, series nova tomus II., Staré letopisy české, Černá M. Alena, Čornej Petr, Klosová Markéta, CMS Filosofia, Praha 2003.

Historia Bohemica, Enea Sylvio Piccolomini, Martínková Dana, Hadravová Alena, Matl Jiří, Šmahel František, Koniasch Latin Press, Praha 1998.

Husitika vatikánské knihovny v Římě, Prokeš Jaroslav, Orbis, Praha 1928.

Kronika Bartoška z Drahonic, in Ze zpráv a kronik doby husitské, přel. Eva Kamínková 1981, Svoboda Praha s. 279.

Memmoires of a renaissance Pope, The Commentaries of Pius II., An Abridgement, Gabel, Leona C., G. P. Putnam's Sons, 1959.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas Illustrantia, Tomus VII. Acta Martini V. 1417 – 1431, Pars 1, 1417 – 1422, ed. Eršil Jaroslav, Academia Praha 1996.

Monumenta conciliorum generalium seculi decimi quinti I., Mansi J. D., Vindobonae 1857.

Pii secundi pontificis maximi commentarii, Bellus Ibolya et Boronkai Iván, Balassi Kiadó, Budapest 1993.

Pius II., Aeneas Sylvius Piccolomini, O dvou milencích, z originálu De duobus amantibus přel. Brožová Štěpánka, doslov Polišíenský Josef, Odeon 1990.

Pius II. Commentaries, vol. 1 books I-II, Meserve Margaret, Simonetta Marcello, The I Tatti Renaissance Library, Harvard Univ. Press Cambridge Massachusetts 2003.

Pius II. Commentaries, vol. 2 books III-IV, Meserve Margaret et Simonetta Marcello, The I Tatti Renaissance Library, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts 2007.

Postila Jana Rokycany I., ed. Šimek František ČAVU, Praha 1928.

Postila Jana Rokycany II. ed. Šimek František ČAVU, Praha 1929.

Reject Aeneas, accept Pius, Selected letters of Aeneas Sylvius Piccolomini, intr. and trans. Izbicki Thomas M., Christianson Gerald, Krey Philip, The Catholic University of America Press, Washington D.C. 2006.

Sacrorum Conciliorum nova, et amplissima collectio, Tomus vicesimus septimus - 27, Mansi Joannes Dominicus, Venetiis 1784.

Sbírka latinských textů pro bohoslovce, sest. Filipi Pavel, Praha, Kalich 1976.

Staré letopisy české, z rukopisu křížovnického, Šimek František, Kaňák Miloslav, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1959.

Scriptores rerum Silesiacarum, 7. Band, Historia Wratislaviensis von Peter Eschenloer, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1872.

Scriptores rerum Silesiacarum, 8. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1873.

Scriptores rerum Silesiacarum, 9. Band, Politische Korespondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, Markgraf Hermann, Josef Max et Comp., Breslau 1874.

Travels in Italy, Selections from the Commentarii of Pope Pius II., Ed. Andrew Hutchinson, Bristol Classical Press 1988.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

Bartoš František Michálek, České Dějiny II. 8, Vláda bratrstev a její pád, Academia, Praha 1966.

Bartoš František Michálek, Eneáš Sylvius, Jeho život a jeho česká kronika, Vydavatelství volné myšlenky československé, Praha 1925.

Boulting William, Aeneas Silvius, Orator, Man of letters, statesman and Pope, Archibald Constable and Co. Ltd., London 1908.

Davies Norman, Moorhouse Roger, übers. Bertram Thomas, Breslau – Die Blume Europas, Droemer, München 2002.

Maršan Rudolf, Jiří z Poděbrad, tvůrce spořádaného státu, Jičín 1937.

Odložilík Otakar, The hussite king: Bohemia in European affairs 1440 – 1471, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey 1965.

Pastor, Ludwig. Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zur Wahl Pius II., Herdersche Verlagshandlung, Freiburg im Breigau 1925.

Pastor Ludwig, Geschichte der Päpste im Zeitalter der Renaissance bis zum Tode Sixtus IV., Herdersche Verlagshandlung, Freiburg im Breigau 1889.

Příbyl Stanislav, Ekumenismus a právo, Deus et gentes, svazek 1., HTF UK, L. Marek Brno 2006.

Rabinger Franz, Mehmed der Eroberer und seine Zeit, F. Bruckmann München, 1953.

Šimek Milan, Úloha mistra Jana Rokycany při sjednávání kompaktát, Diplomová práce, HTF UK, Praha 2005.

Šimek Milan, Národnost a náboženské vyznání po husitských válkách, Sborník z konference Církev a otázky nacionalismu 2006, Brno 2009 v tisku.

Šmahel František, Husitské Čechy, Lidové Noviny, Praha 2001.

Šusta Josef, Dvě knihy českých dějin I., Poslední Přemyslovci a jejich dědictví, Česká akademie věd a umění, Praha 1926.

Šusta Josef, Dvě knihy českých dějin II., Počátky Lucemburské, Česká akademie věd a umění, Praha 1935.

Šusta Josef, České dějiny II. 1, Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví, Jan Laichter, Praha 1935.

Tomek, Václav Vladivoj, Dějepis města Prahy VII., Řiwnáč, Praha 1891.

Truhlář Josef, Počátky humanismu v Čechách, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1892.

Urbánek Rudolf, České Dějiny III. 3. Věk Poděbradský, Jan Laichter, Praha 1930.

Urbánek Rudolf, České Dějiny III. 4. Věk Poděbradský, Česká Akademie Věd, Praha 1962.

Válka Josef, Doba náboženské koexistence a tolerance, Muzeum Komenského v Přerově, 1995.

Vlček Emanuel, Jak zemřeli: významné osobnosti českých dějin z pohledu antropologie a lékařství, Academia, Praha 1993.

Weinig Paul, Aeneas Silvius Piccolomini : Studien zur Rezeption eines humanistischen Schriftstellers im Deutschland des 15. Jahrhunderts, O. Harrassowitz, Wiesbaden 1998.

Winter Zikmund, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách ve XIV. a v XV. století, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1906.

UŽITÉ ENCYKLOPEDIÉ A SLOVNÍKY

Biblická konkordance, Česká biblická společnost, Liberecké tiskárny, přetisk vydání z roku 1933, Liberec 1993.

James William, Englisch – Deutsches und Deutsch – Englisches Wörterbuch, Bernard Tauchnitz, Leipzig 1928.

Lexikon české šlechty, Halada Jan, Akropolis, Praha 1999.

Lexikon des Mittelalters I.-IX. Band, Deutschen Taschenbuchverlag, München 2003.

Mediae Latinitatis Lexicon Minus, composuit Niermeyer J. F., Brill E. J., Leiden s. d.

Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Svoboda, Praha 1998.

Slovníček staré češtiny, Šimek František, Orbis Praha 1947.

The Little Oxford Dictionary of current English, ed. Ostler George, VII. edition ed. Waite Maurice, Clarendon Press, Oxford 1994.

ELEKTRONICKÉ DOKUMENTY NEBO JEJICH ČÁSTI

<http://www.bibliofil.cz/clanky2007-piccolomini.html>

Catholic Encyclopedia:

<http://www.newadvent.org/cathen/02334b.htm>

<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bsipic.html>

<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bcondu.html>

<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bparen.html>

<http://www.the-pope.com/execrab.html>

Šimek Milan, *Zápas Ludvíka Bavora s Janem XXII*, www.filosof.cz, Praha 2003.

Seznam zkratk

Seznam zkratk není přiložen vzhledem k tomu, že je v celé práci uvedena vždy plná citace popř. odkaz. Výjimkou jsou místa, kde bezprostředně a v rámci jedné strany po sobě následuje odkaz nebo citace ze stejného zdroje. V tom případě je uvozen –Ibid.– Zkratky biblických knih jsou užity dle Českého ekumenického překladu.

VÝBĚR ENEOVY BIBLIOGRAFIE

- 1427 Cinthia. G. Cugnoni, Atti Academia Lincei ser. Iii vol. VIII (1883) 342-8
- 1435 Nymphilexis
- 1440 Libbellus Dialogorum de Generalis Concilii auctoritate et gestis Basiliensium A, F, Kollar, Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia vol II (1762) 691-760
- 1440 De Gestis Concilii Basiliensi ed. D. Hay et W. K. Smith (Oxford 1967).
- 1443 Pentalogus B. Pez Thesaurus anectodorum novissimus vol. IV part iii (Vienna 1721-9) 736-44
- 1444 Historia de Eurialo et Lucretia E. Devay (Budapest 1904), též v Opera Omnia (Basel 1571), 352-93
- 1444 O dvou milencích, přel. Štěpánka Brožová, Odeon 1990
- 1444 De natura et cura equorum Wolkan op. cit. Část 1 Ep. 154
- 1444 Epistula de curialum miseriis W. P. Mustrand (Baltimor 1928), též Opera Omnia 720-36
- 1444 Chrysis E. Cecchini (Florencie 1941)
- 1446 de ortu et auctoritate Romani Imperii Wolkan op. cit. Část 2 Ep. 3 Text a něm. Překlad v G. Kallen Aeneas Sylvius als Publizist (Cologne 1939)
- 1440-50 De viris aetate sua claris J. D. Mansi Pii II Pont. Max. Orationes politicae et ecclesiasticae vol. III 144-213 (Lucca 1755-9)
- 1450 De liberorum educatione J. S. Nelson (Washington 1940) Též Wolkan op. cit. část 2 ep. 40 Též Opera Omnia
- 1450 De rebus Basiliae gestis statne vel dissoluto concilio Wolkan op. cit. část 2 Ep. 44
- 1450 Dialogus de Somnio Opera Omnia

- 1453 Historia Gothorum R. Dueli Biga librorum rariorum (Frankfurt 1760).
- 1454 Historia Ratisponensis Dietae Mansi op. cit. vol III 1-85
- 1456 Comentariorum in libros Antonii Panormitae poetae de dictis et factis Alphonsii regis Opera Omnia 472-99
- 1456 Artis retoricae praecepta Opera Omnia 992-1034
- 1457 De ritu, situ, moribus et conditione Germaniae descriptio A. Schmidt (Cologne 1962), Opera Omnia 1034-86
- 1458 Historia Fiderici Imperatoris Kollar op. cit. vol II Těž Opera geographica et historica (Helmstad 1699-1700)
- 1458 De Europa, Opera Omnia 387-471
- 1458 Historica Bohemica, Opera Omnia 81-143
- 1460 Epistula ad Mahumetum G. Toffanin (Neapol 1953)
- 1461 De Asia, Opera Omnia 281-386
- 1463 Supra Decades Blondi Epitome, Opera Omnia 144-281
- 1464 Commentarii Rerum Memorabilium

REJSTŘÍK

ALBRECHT	186, 191
BERKA Z DUBÉ	
ALFONS V.	39, 103
ANGELA	46
ALCHERISIOVÁ	
BARTOLOMEO	22
VISCONTI	
BERNARD EROL	191
BESSARION	83, 101, 129, 145, 146, 161
BOHUŠ ZE	89
ZVOLE	
DIETHER	129,
Z ISENBERGU	130, 136, 138
DIONÝSIOS	60
SZÉCH	
DOMENICO	16, 22,
CAPRANICA	99
DOMINIK	180,

TORCELLSKÝ	182, 187, 189
EVŽEN IV.,	22, 26,
GABRIEL	30, 32,
CONDULMER	33, 34, 35, 36, 55, 56, 108, 154, 155, 173
FABIÁN HANKO	191, 192
FANTIN DE	135,
VALLE	141, 149, 171, 172, 173, 175, 176, 178, 179, 181

FELIX V.,	26, 27,	84, 97,
AMEDEO	31, 55,	104,
SAVOJSKÝ	89	106,
FILIBERT	105	113,
Z COUTANCES		114,
FILIP BOLOŇSKÝ	96, 97	117,
FILIP MILÁNSKÝ	22	118,
FRANCISCO	16	121,
FILELFO		123,
FRANTIŠEK Z	27	124,
BRÁNIC		129,
FRANTIŠEK	126	135,
Z TOLEDA		136,
FRIDRICH	136,	137,
FALCKÝ	137, 178	139,
FRIDRICH III.	10, 26,	141,
	27, 28,	142,
	29, 33,	152,
	35, 37,	164,
	39, 40,	177,
	56, 58,	179,
	59, 60,	180,

	181, 183, 184, 185, 188, 190, 191
GUILLAUME D'ESTOUTEVILLE	96, 97, 98, 111
HANS ROHRBACHER	189
HANUŠ VELFL	115,
HARTUNG z KAPPELU	30, 186
HILARIUS LITOMĚŘICKÝ	170, 177, 189
HYNCE PTÁČEK z PIRKŠTEJNA	57, 72
JACOPO APPIANI	17
JAKOUBEK ZE STRÍBRA	76, 150, 156, 157, 165,

	166, 175
JAN HUS	47, 54, 76, 91, 203
JAN KAPISTRÁN	78, 81, 85, 89
JAN KITZING	90, 140
JAN PAPOUŠEK ZE SOBĚSLAVI	77, 148, 150
JAN STOJKOVIČ z DUBROVNÍKA	23
JAN TŮŠEK z PACOVA	27, 32, 67, 148
JAN z CASTIGLIONE	76, 92
JAN z RABŠTEJNA	119, 149, 179
JAN z VARTENBERKA	186
JERONÝM LANDO	9, 112, 124, 125,

	132, 139, 140, 160, 170, 172, 177, 179, 184, 185, 186
JERONÝM PRAŽSKÝ	54
JINDŘICH RORAU	41, 84, 90, 91, 94, 106, 113, 135
JINDŘICH Z LIPÉ	90
JISKRA Z BRANDÝSA	88, 135
JOHANA Z ROŽMITÁLU	94, 106, 107, 115,

	140,
JOHANN GOBELINNI	47
JOHANNES VRUNT	20
JOŠT Z ROŽMBERKA	92, 126, 127, 139, 173, 175, 181, 182, 183, 184, 185, 189
JUAN KARVAJAL	33, 35, 43, 56, 57, 63, 81, 83, 89, 92, 93, 107, 108,

	110, 116, 118, 123, 144, 145, 161, 191
JULIÁN CESARINI	33, 34, 55, 61
KALIXT III., ALFONSO BORGIA	41, 83, 84, 89, 90, 92, 94, 98, 99, 106, 108, 112, 113, 117
KAREL IV.	10, 59, 109, 156
KAŠPAR ŠLIK	19, 27, 28, 29, 37, 38,

	39, 60, 73
KOSMA DE MONTESERRATO	90, 92, 94, 112, 113
KUNDRAT Z KRAJKU	68
LADISLAV POHROBEK	28, 39, 40, 58, 59, 60, 61, 64, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 82, 83, 84, 91, 93, 94, 95, 97, 98, 105, 122, 140,

	145, 154, 158, 174, 184, 194, 195, 196
LUDVÍK BAVORSKÝ	136, 178, 180,
MARINI	141
MARTIN LUPÁČ	102, 120,
MARTIN V., ODO Z COLONNY	31, 37
MATYÁŠ UHERSKÝ	103, 104, 105, 107, 109, 111, 115,

	118, 120, 121, 122, 133, 134, 135, 139, 185, 186
MIKULÁŠ	62
BISKUPEC z PELHŘIMOVA	
MIKULÁŠ KUSÁNSKÝ	24, 34, 44, 58, 70, 145, 150, 151, 152, 180, 191, 192
MIKULÁŠ LISIC Z VOLTERY	28

MIKULÁŠ	78, 119,
TEMPELFELD	128
MIKULÁŠ V.,	35, 37,
TOMMASO	39, 40,
PARENTUCCELLI	42, 43,
	55, 56,
	73, 83,
	89
NICCOLO	18, 22
ALBERGATI	
NIKODEM DE LA	22
SCALLA	
OLDŘICH z	35, 37,
ROŽMBERKA	60, 73,
	92, 176,
	177
ONDŘEJ CALTA	58
PAVEL II.,	192
PIETRO BARBO	
PETR PAYNE,	158
ENGLIŠ	
PIERRE DA	24

NOCETO	
PROKOP HOLÝ	24, 158
PROKOP z	78
PLZNĚ	
PROKOP z	24, 27,
RABŠTEJNA	28, 35,
	36, 37,
	56, 67,
	73, 78,
	85, 90,
	91, 92,
	106,
	109,
	112,
	143,
	144,
	145,
	146,
	147,
	149,
	151,
	152,

	156, 158, 163, 164, 171, 173, 176, 177, 190, 199
TAS Z BOSKOVIC	89, 103, 106, 170, 180, 186
VÁCLAV IV.	156
VÁCLAV KORANDA MLADŠÍ	143, 152, 153, 154, 155, 158
VÁCLAV KORANDA STARŠÍ	62

VÁCLAV VRBENSKÝ	142
VÁCLAV Z KRUMLOVA	66, 72, 74, 77, 90, 91, 95, 113, 116, 117, 171, 195
VILÉM SASKÝ	102 103, 108, 110, 118, 119,
VILÉM TÁČ	24, 25
WOLFGANG FORCHTENUER	144, 152, 181
ZBYNĚK ZAJÍC Z HAZENBURKA	106
ZDENĚK KOSTKA Z POSTUPIC	134, 140, 141,

	142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 159, 160, 170
ZDENĚK ZE ŠTERNBERKA	90
ZIKMUND LUCEMBURSKÝ	24, 25, 27, 28, 38, 54,

	55, 56, 66, 73, 88, 140, 154, 158, 174, 184
--	--

SUMMARY

The thesis aims the description and analysis of the attitude alternation of Enea Sylvio Piccolomini – Pius II. to the utraquism. The conclusions stress the postulate that Pius II. did not change that attitude, but just did not succeed in quelling the utraquist movement. Pius unsuccessfully tried to had his will with utraquists just changing the ways of reaching that goal. Underestimating of the whole utraquism and considering it just as a provisory matter was an important factor in the whole struggle and its results. Despite of being regularly informed about the situation in Bohemian lands, Enea Sylvio Piccolomini falsely judged utraquist leaders as a power – eager utilitarians only. That finally led to fatal dissention among both leaders, king Jiří of Poděbrady and pope Pius II.

Description of this process, analyse of the primal sources as well as depiction of futher yet unsolved problems closely connected to this topic, e. q. as the accurate datation of some events - let's have papal bull *Execrabilis* as an example, were a major parts of the whole work. Some of those sources are partly not accessible and/or properly worked out, other urgently call for new critical apparatus joint edition or even available-making. Final conclusions that are formulated in

the thesis try to open new outlook for that period of church history and shall be used as a guideline for my futher research.

This topic that has not been solely worked-out yet or that had been worked-out in the frame of the early new – humanism in a slanted way. I tried to add a small particle to the utraquit history research – husitology and I hope I managed to.